

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar**

Doktori Iskola

**A fenntarthatóság és az ESG jogi és környezetközpontú irányítási
lehetőségei egyes nem vállalati szervezetek fogalmának a tükrében**

dr. Bartl Bálint

doktori értekezés

Témavezető:

**Tahyné Dr. Kovács Ágnes
egyetemi docens**

**A kézirat lezárásának dátuma:
2026. szeptember 13.**

**Budapest
2026.**

1. ábra – a Szerző saját készítésű képe az Európai Unió Tanácsának Justus Lipsius épületében

Tartalom

Fogalomtár	10
Rövidítések gyűjteménye	15
I. A kutatás alapja.....	17
I. 1. Kutatási módszertan	18
I. 2. Kutatási hipotéziseim és az elemzett módszerek, területek, címválasztás	18
II. A fenntartható fejlődési célok, az EMAS és az ESG kutatási jelentősége	23
II. 1. A fenntartható fejlődési célok (SDGs) kialakulása	23
II. 2. Az EMAS és a fenntarthatóság.....	27
II. 3. Az ESG fogalmának rövid kialakulása	28
II. 4. Az SDGs, az EMAS, ISO-szabványok és az ESG kutatási relevanciája.....	31
III. A teremtésvédelem és a szervezeti fenntarthatóság kapcsolata, alkotmányos és normatív alapjai	32
III. 1. Általános alapvetés.....	32
III. 2. A fenntarthatósággal összefüggő alapjogok.....	34
III. 3. A szolidaritás fontossága.....	37
III. 4. Helyi közösségek és a fenntarthatóság	39
III. 5. A tudomány szerepe	41
III. 6. A környezetjog szabályozása és környezeti struktúrák kezelésének jogi és közpolitikai eszközei	43
III. 7. Az energetikai auditálás jelentősége	47
IV. A szennyező fizet elvének megjelenése a szervezeti fenntarthatóságban és a teremtésvédelemben	51
IV. 1. Bevezető gondolatok	51
IV. 2. A szervezeti felelősség kapcsolódása a Katolikus Egyház tanításához és a teremtésvédelemhez	53
IV. 3. A szennyező fizet elvének egyes további aspektusai.....	59
V. Az Európai Unió környezetirányítási rendszerének (EMAS) és az ISO szabványainak a jelentősége	64
V. 1. Az EMAS és az ISO szabványainak általános vizsgálata	66
V. 2. Az EMAS rendszer szervezeti megjelenése	69
V. 3. Az EMAS bevezetése	71
V. 3. 1. Előzetes környezeti állapotfelmérés.....	71
V. 3. 2. Környezetvédelmi vezetési rendszer felállítása	72

V. 3. 3. EMAS és ISO 14001 kapcsolata.....	74
V. 3. 4. Környezeti politika elfogadása.....	77
V. 3. 5. Belső ellenőrzés.....	77
V. 3. 6. Környezetvédelmi nyilatkozat.....	78
V. 4. Környezetvédelmi hitelesítő és környezetvédelmi munkatárs	80
V. 5. EMAS rendszerhez való csatlakozás előnyei	81
V. 6. Az EMAS rendszerével összefüggő nemzeti – de lege ferenda – jogalkotási javaslat.....	83
VI. Az EMAS egyes irányítási vetületei.....	86
VI. 1. A szervezet fogalma és az elismert vállalatcsoport az 1221/2009/EK rendelet értelmében	86
VI. 2. A társasági jogi legfőbb szerv és a vezető tisztségviselő feladat- és hatáskörei..	91
VI. 3. A részvénytársaság ügyvezető és legfőbb szervének környezetjogi sarokkövei.	96
VI. 4. A munkavállalói részvétel jelentősége az 1221/2009/EK rendelet alapján	98
VI. 5. A bizalmi vagyonkezelés mint lehetséges jogi konstrukció a környezetirányítási rendszerekben	99
VI. 6. A <i>reziliencia</i> szerepe.....	104
VII. A környezetközpontú irányítási rendszerek egyházi és világi szabályozási összefüggései.....	107
VII. 1. Egyházi szervezetek környezetközpontú irányítása és a teremtésvédelmi szemléletmód	107
VII. 2. Az EMAS és az ISO szabványok kapcsolódása az egyházjogi szabályokhoz.	108
VII. 3. A szervezet fogalmi vizsgálata az egyházi jogi személyek tükrében	110
VII. 4. Képviselő	112
VII. 5. Környezetvédelmi nyilatkozat	112
VII. 6. A kánonjogi jogi személyek struktúrája	113
VII. 7. Az egyházi szervezetek hazai szabályozási kapcsolódása	118
VII. 8. A német „zöld kakas” környezetirányítási rendszer	121
VII. 9. Költségek	125
VII. 10. Fenntartható templomok program	125
VII. 11. Az ISO szabványok jelentősége	129
VII. 12. Német jogi gyakorlatok a környezetközpontú irányítás kapcsán	130
VII. 13. Az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítási törekvései és az SDGs kapcsolata.....	136
VIII. Az ESG rendszere, jogi szabályozása	142
VIII. 1. Az ESG európai uniós normái.....	144
VIII. 1. 1. CSRD.....	145

VIII. 1. 2. GRI	146
VIII. 1. 3. NFRD.....	147
VIII. 1. 4. CSDDD	149
VIII. 1. 5. IFRS.....	149
VIII. 1. 6. Taxonómia-rendelet	150
VIII. 1. 7. Omnibus-csomag.....	151
VIII. 1. 8. ESRS.....	151
VIII. 1. 9. Egyéb uniós jogi aktusok.....	152
VIII. 2. Az ESG nemzeti normái	153
VIII. 2. 1. Törvényi keretek	153
VIII. 2. 2. Rendeleti szintű szabályozás	154
VIII. 2. 3. A 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet normái	156
VIII. 3. Az ESG hazai szabályozásának alapelvei.....	163
VIII. 3. 1. Nyilvánosság és átláthatóság.....	164
VIII. 3. 2. Lényegesség.....	164
VIII. 3. 3. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye	171
VIII. 3. 4. Környezeti fenntarthatóság elve	172
VIII. 3. 5. Társadalmi felelősségvállalás elve	173
IX. Az ESG és a mesterséges intelligencia közös metszéspontjai	175
IX. 1. Az ESG és az AI Act kapcsolódási pontjai	179
IX. 2. Adatvédelmi és kiberbiztonsági követelmények.....	180
IX. 3. A Reddit vs. Anthropic-ügy és DWS-ügy rövid bemutatása és jelentősége.....	184
IX. 4. Következtetések	185
X. A tanúsítás és az ESG tanácsadók jelentősége	186
X. 1. A tanúsítás és a nem vállalati szervezetek kapcsolata	186
X. 2. Az ESG tanácsadók szerepe	189
X. 3. Az ESG tanácsadók felsőoktatási képzése	191
XI. Nemzetközi kitekintés, a német ellátásilánc-törvény dogmatikája	197
XI. 1. A német jogszabály felépítése, a gondossági kötelezettség vizsgálata	197
XI. 2. Kockázatkezelés (LkSG 4. §).....	201
XI. 3. Kockázatelemzés (LkSG 5. §).....	202
XI. 4. Megelőző intézkedések (LkSG 6. §).....	203
XI. 5. Korrekciós intézkedések (LkSG 7. §)	204
XI. 6. Panaszkezelési eljárás (LkSG 8. §)	205
XI. 7. Közvetett beszállítók; ‘rendeletalkotási jogosultság’ (LkSG 9. §)	207

XI. 8. Dokumentációs és jelentéstételi kötelezettség (LkSG 10. §)	208
XI. 9. Az LkSG hatósági eljárásai, bírságolási rendszere	209
XI. 10. Az LkSG ‘továbbélése’	213
XII. Az egyetemi intézményi működés és az ESG szabályozásának közös pontjai	215
XII. 1. Bevezetés	215
XII. 2. A fenntartható fejlődési célok és az egyetemi működés	218
XII. 3. Stratégiák és alapelvek	221
XII. 4. Felsőoktatási minőségbiztosítás az ESG szempontjai szerint	226
XII. 4. 1. Európai Felsőoktatási Térség minőség-biztosításának standardjai és irányelvei	226
XII. 5. Vizsgálható területek, kialakult jó gyakorlatok	232
XII. 6. (Köz)beszerzési gyakorlatok	235
XII. 7. Nemzetközi kitekintés, globális rangsorok	238
XII. 8. Az egyetemi fenntarthatóság jogi keretei	242
XII. 9. Az egyetemi szféra ESG szempontjai	244
XII. 10. Az egyetemi fenntarthatósági törekvések összegzése	248
XIII. Összegző gondolatok	250
XIII. 1. A kutatás kiindulópontja és célja	250
XIII. 2. A környezetközpontú irányítási rendszerek és az ESG kapcsolata	250
XIII. 3. A nem vállalati szervezetek sajátosságai, az önkéntes jogkövetés kérdése	251
XIII. 4. Az ESG normatív keretei, a nem vállalati szervezetek ESG-relevanciája	253
XIII. 5. Doktori értekezésem tudományos eredményei és tézisei, gyakorlati hasznosíthatósága	253
XIII. 6. Kutatási korlátok és további irányok	258
Felhasznált irodalom	259
Európai Uniós jogforrás	268
Hazai jogforrások és egyéb közjogi szervezetszabályozó eszközök	270
Törvények	270
Rendeletek	270
Közjogi szervezetszabályozó eszközök	271
Internetes forrás	272
Nemzetközi dokumentum	274
Egyházi források	275
Egyéb források	277
Bírói döntés	277

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm a széles családomnak, hogy már a jogász alapképzés óta biztosították számomra azt, hogy tanulmányaimat egészen a doktori képzés végéig egy biztos környezetben folytathassam.

Név szerint: Évi mamának, Ágnesnek az édesanyámnak, Gábornak az édesapámnak, Balázsnak a bátyámnak, Barbarának a nővéremnek, Zsoltinak a sógoromnak, valamint két unokaöcsémnek, Dominiknak és Patriknak.

Köszönöm a folyamatos szakmai és emberi támogatást konzulensemnek, Tahyné Dr. Kovács Ágnesnek, aki közel 10 éve segíti, mentorálja, felügyeli a tudományos munkámat.

Köszönettel tartozom dr. Szöllősi Kristófnak, a KPMG ESG-tanácsadójának, hogy gyakorlati tanácsaival segített eligazodni az ESG bonyolult hazai és nemzetközi elméleti-jogi tengerében.

Külön köszönöm dr. Szabadkai Jánosnak, az Ovivo Hungary Kft. ügyvezető igazgatójának, hogy folyamatos szakmai észrevételeivel gazdagította az EMAS és az ISO egyes szabványainak disszertációmban megjelenő szervezeti-gyakorlati jelentőségét.

Szívből köszönöm a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola korábbi vezetőjének, Bándi Gyula professzornak, hogy 2021-ben befogadta kutatásomat a szakmai bizottság elnökeként. Külön köszönöm Pogácsás Anettnek, hogy a doktori iskola koordinátoraként folyamatosan biztosította a gördülékeny ügymenetet. Köszönettel tartozom továbbá Szalainé Szikszai Krisztinának, hogy minden felmerülő adminisztratív kérdésben rendelkezésre állt az évek során.

Köszönöm a teremő Istennek, hogy erőt biztosított ezen mű véglegesítéséhez!

Fogalomtár

belső környezetvédelmi ellenőrzés: a szervezet környezeti teljesítményének, a környezet védelmét szolgáló vezetési rendszerének és eljárásainak szisztematikus, dokumentált, rendszeres és objektív értékelése.

egyházi jogi személy: a bevett egyház, a bejegyzett egyház és a nyilvántartásba vett egyház, továbbá azok belső egyházi jogi személye.

egyházi szervezet: bevett egyház, a bejegyzett egyház, a nyilvántartásba vett egyház, illetve a vallási egyesület azonos hitelveket valló, természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező autonóm szervezet.

elismert vállalatcsoport: az összevont, konszolidált éves beszámoló készítésére kötelezett, legalább egy uralkodó tag és legalább három, az uralkodó tag által ellenőrzött tag által kötött uralmi szerződésben meghatározott, egységes üzletpolitikán alapuló együttműködés.

ESG beszámoló: az előző üzleti év fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségeinek teljesítéséről szóló és ESG tanúsítóval auditáltatott beszámoló.

ESG kérdőív: az ESG beszámoló mellékletét képező kérdőív vagy a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága elnökének a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének részletszabályairól szóló rendeletében meghatározott, a közvetlen szállítók részére küldendő kérdőív.

ESG minősítő: a magyar polgári perrendtartás szerinti gazdálkodó szervezet, és az a külföldi jogi személy, amely Magyarország területén működő bármely szervezet ESG jellemzőire, az ESG beszámoló mellékletét képező kérdőív vagy az ESG törvény szerinti további, a törvény hatálya alá tartozó adatszolgáltatás tartalmára, illetve a fenntarthatósági kérdések körében felmerülő kockázataira vonatkozó véleményt, pontszámot vagy ezek kombinációját készíti, illetve szolgáltatás keretében harmadik felek számára biztosít.

ESG tanácsadó: a magyar polgári perrendtartás szerinti gazdálkodó szervezet, és az a személy, amely Magyarország területén ESG célú vállalatirányítási szakértői és ESG adatszolgáltatáshoz

kapcsolódó tájékoztató és tanácsadói szolgáltató tevékenységet folytat, közreműködik a vállalkozás fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségeinek sikeres és megfelelő időben történő teljesítésében, részt vesz a fenntarthatósági kérdésekkel kapcsolatos adatok összegyűjtésében és elemzésében, a társadalmi felelősségvállalási stratégia elkészítésében, valamint a kockázatkezelésre, a kockázatelemzésre és a megelőző intézkedésekre vonatkozó szabályok végrehajtásában.

ESG tanúsító: az ESG beszámolót tanúsító, akkreditált, jogi személyiséggel rendelkező megfelelőségértékelő szervezet.

felsőoktatási intézmény: az oktatás, a tudományos kutatás, a művészeti alkotótevékenység mint alaptevékenység folytatására létesített szervezet.

fenntarthatóság/fenntartható fejlődés: a fejlődés olyan formáját jelenti, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit a szükségleteik kielégítésének a lehetőségétől.

fenntartható fejlődési célok: az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által 2015. szeptember 15-én, az ENSZ fennállásának 70. évfordulója alkalmából elfogadott a „Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030” című dokumentum, amelyben összesen tizenhét célt fogalmaztak meg.

greenwashing: egy szervezet olyan nyilvános adatokat tesz közzé, amelyek a valósággal ellentétben állnak, és amelyekkel azt állítja, hogy a tevékenysége fenntarthatóbb a valóságnál.

ISO 9001 szabvány: nemzetközi szabvány, amely a minőségirányítási rendszerekre (Quality Management System – QMS) vonatkozik, s amelyet a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet [International Organization for Standardization (ISO)] dolgozott ki.

ISO 14001 szabvány: nemzetközi környezetirányítási szabvány, amelyet a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet [International Organization for Standardization (ISO)] adott ki, és azt határozza meg, hogy hogyan tudja egy szervezet rendszerszerűen kezelni és csökkenteni a környezetre gyakorolt hatását.

ISO 26000 szabvány: a szervezetek társadalmi felelősségvállalásáról (Corporate Social Responsibility) szóló, a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet [International Organization for Standardization (ISO)] által kiadott szabvány.

ISO/IEC 42001 szabvány: nemzetközi szabvány, amely a mesterséges intelligencia felügyeletére vonatkozik, s amelyet a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet [International Organization for Standardization (ISO)] dolgozott ki.

jogi megfelelés (compliance): A megfelelés azokat a folyamatokat jelenti, amelyek révén egy szervezet ellenőrzi saját magatartását, valamint biztosítja, hogy az megfeleljen az alkalmazandó szabályoknak.

jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség: a vallási egyesület, a nyilvántartásba vett egyház, a bejegyzett egyház és a bevett egyház.

körforgásos gazdaság: egy olyan gazdasági modell, amelynek célja, hogy minél több értékben tartsa az erőforrásokat, azokat visszavezetve az anyagkörülforgásba, és ezáltal minimálisra csökkentve a hulladékot.

környezetvédelmi hitelesítő: olyan független szakértő (esetleg szakértői szervezet), aki (amely) objektív kritériumok alapján a környezeti állapotfelmérést, a környezetvédelmi vezetési rendszer, az ellenőrzési eljárás és azok végrehajtásának hitelesítését, valamint a környezetvédelmi nyilatkozat érvényesítését végzi.

környezetvédelmi nyilatkozat: az elért eredmények dokumentálását és közzétételét jelenti egy adott szervezetnél, amely a közvélemény számára szolgál jelentős információs bázisként.

lényegesség elve: azt biztosítja, hogy a vállalkozások az ESG beszámoló részeként megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő ESG kockázatokról és lehetőségekről.

önszabályozás: a kötelező szabályozási mechanizmusoktól elhatárolandó szabályozási módszer, amely önkéntes normatív cselekvésre ösztönöz.

Magyar Egyetemek Fenntarthatósági Platformja: magyar felsőoktatási együttműködés, amely a fenntarthatóság előmozdítására jött létre az egyetemek között 2022. szeptember 22-én.

mesterséges intelligencia rendszere: gépi alapú rendszer, amelyet különböző autonómiaszinteken történő működésre terveztek, és amely a bevezetését követően alkalmazkodóképességet tanúsíthat, a kapott bemenetből – explicit vagy implicit célok érdekében – kikövetkezteti, miként generáljon olyan kimeneteket, mint például előrejelzéseket, tartalmakat, ajánlásokat vagy döntéseket, amelyek befolyásolhatják a fizikai vagy a virtuális környezetet.

szennyező fizet elve: azon környezetjogi alapelv, amelynek értelmében aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.

szervezet: a saját funkciókkal és igazgatással rendelkező, az Európai Közösségen belüli vagy kívüli társaság, vállalat, cég, vállalkozás, hatóság vagy intézmény, vagy ezek része, vagy kombinációja, függetlenül attól, hogy jogi személyiséggel rendelkezik-e, illetve a közjog vagy a magánjog alá tartozik-e.

szervezetcsoporthoz: egymással földrajzi közelségük vagy üzleti tevékenységük következtében kapcsolatban álló, adott környezetvédelmi vezetési rendszert közösen megvalósító független szervezetek csoportja.

szubszidiaritás: ha egy adott feladatot vagy jogalkotási kezdeményezést egy személy vagy közösség konkrét érintettség okán helyi szinten végre tud hajtani, azt elsődlegesen tilos magasabb szinten kezelni.

talloires-i nyilatkozat: a Felsőoktatási Intézmények Nemzetközi Szövetségének (International Association of Universities - IAU) keretében létrejövő kezdeményezés, amely során a fenntarthatóságra vonatkozó nemzetközi kötelezettségvállalás egy nyilatkozatban öltött testet Talloires-ban, és amelyet több mint 500 egyetemi vezető írt alá több mint 50 országban.

telephely: a szervezet irányítási ellenőrzése alatt álló adott földrajzi hely, ahol tevékenységet végeznek, terméket állítanak elő és szolgáltatásokat nyújtanak, beleértve az infrastruktúrát, berendezést és anyagokat; a nyilvántartásba vétel tekintetében a telephely a legkisebb figyelembe vehető egység.

zöld kakas rendszer: németül „Grüner Gockel” vagy „Grüner Hahn”, amely a németországi egyházi létesítmények környezetközpontú irányítási rendszere, és amelynek alapjait a Württembergi Evangélikus Egyház dolgozta ki 2000-ben.

Omnibus-csomag: „ESG Omnibus Simplification Package” (fenntarthatósági Omnibus-csomag) javaslatcsomag, amely az uniós ESG-szabályozás több elemét egyszerre módosítja és egyszerűsíti.

megelőzés elve: a környezethasználat káros környezeti hatásai elkerülésének érdekében a leghatékonyabb megoldások, továbbá az elérhető legjobb technika alkalmazása a döntéshozatal legkorábbi szakaszától.

vállalatirányítás: egy szervezet irányítási mechanizmusa, amely magában foglalja a vezetői döntéseket, a szervezeti struktúrát, valamint a szervezet stratégiai irányait.

Rövidítések gyűjteménye

AASHE: Association for the Advancement of Sustainability in Higher Education – Szövetség a fenntarthatóság felsőoktatásban történő előmozdítására

AI Act: Artificial Intelligence Act – az Európai Unió első mesterséges intelligenciát szabályozó rendelete

BAT: Best Available Techniques – az elérhető legjobb technikák

CG: Corporate Governance – a felelős társaságirányítás

CP: Corporate Purpose – a társadalmi legitimációt nyújtó magasztosabb társasági cél koncepciója

CSR: Corporate Social Responsibility – vállalati társadalmi felelősségvállalás

CSRD: Corporate Sustainability Reporting Directive – a vállalatok fenntarthatósági jelentéstételét szabályozó uniós irányelv

CSV: Creating Shared Value – a ‘közös értékteremtés’ elmélete

ELD: Environmental Liability Directive – Környezeti Felelősség Irányelv

EMAS: The Eco-Management and Audit Scheme – közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer

ENQA: European Association for Quality Assurance in Higher Education – a felsőoktatási minőségbiztosítás európai szövetsége

ENSZ: Egyesült Nemzetek Szervezete

ESG: Environmental - Social - Governance – környezet, társadalom, vállalat vezetés/irányítás

ESRS: European Sustainability Reporting Standards – az Európai Unió fenntarthatósági jelentéstételi standardjai

ESU: European Students Union – az Európai Hallgatói Szervezet

EUA: European University Association – Európai Egyetemek Szövetsége

EURASHE: European Association for the Applied Sciences in Higher Education – az Európai Felsőoktatási Intézmények Szövetsége

GRI: Global Reporting Initiative Standards – nemzetközi fenntarthatósági jelentéstételi keretrendszer

HEASC: Higher Education Associations Sustainability Consortium – Felsőoktatási Együttműködések Fenntarthatósági Konzorciuma

HESI: Higher Education Sustainability Initiative – az ENSZ Felsőoktatási Fenntarthatósági Kezdeményezése

IAU: International Association of Universities – Felsőoktatási Intézmények Nemzetközi Szövetsége

ISO: International Organization for Standardization – Nemzetközi Szabványügyi Szervezet

LkSG: Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten – az ellátási láncok átvilágításáról szóló német törvény

MAB: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság

MDGs: Millennium Development Goals – Millenniumi Fejlesztési Célok

MI: mesterséges intelligencia

NFRD: Non-Financial Reporting Directive – az Európai Unió vállalati nem pénzügyi jelentéstételi irányelve

OECD: Organization for Economic Cooperation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet

SDGs: Sustainable Development Goals – Fenntartható Fejlődési Célok

SF: Sustainable Finance – a fenntartható finanszírozás

STARS: Sustainability Tracking, Assessment & Rating System – nemzetközi fenntarthatósági értékelési és minősítési keretrendszer felsőoktatási intézmények számára

UNEP: United Nations Environment Programme – Egyesült Nemzetek Környezeti Programja

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete

UN-HABITAT: United Nations Human Settlements Programme – az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fenntartható városfejlesztéssel és emberi településekkel foglalkozó programja

UNU: United Nations University – Egyesült Nemzetek Egyeteme

I. A kutatás alapja

Környezetünk védelme és bolygónk megóvása mindannyiunk közös, kiemelt feladata. E védelemnek számos módja létezik: takarékoskodunk az energiával, szelektíven gyűjtjük a hulladékot, vagy kevesebb vizet használunk. A megjelölt védelemnek azonban léteznek olyan eszközei is, amelyek a jog szférájából érkeznek, és amelyek tudományos vizsgálata bizonyos esetekben nélkülözhetetlen.

Megjegyzendő, hogy a XXI. században jelentősen nőttek az emberi szükségletek, s így a fogyasztás is. A környezet terhelésével összefüggő, közgazdasági szempontú azon állítás, amely szerint „a környezethasználat logikai kezdőpontja az emberek preferenciáinál (illetve az ezek alapján előálló keresletnél) van”.¹ A megnövekedett ‘igények kielégítésére’ az emberiség különböző szervezeti struktúrákat hozott létre, hogy egységesített formában, nagyobb számban tudjon eleget tenni ezen *kumulált* keresletnek. Nehéz megmondani, hogy hány bejegyzett szervezet létezik napjainkban, de a számuk a több száz milliót is elérheti világszerte.²

Doktori disszertációmban arra vállalkozom, hogy – többek között és elsődlegesen – jogi szempontból vizsgáljam meg, milyen környezetközponthúzó irányítási rendszerek és irányzatok jelentek meg az elmúlt évtizedekben, és ezen módszerek általi jó gyakorlatok hogyan ‘ültethetőek át’ és alkalmazhatóak bizonyos nem vállalati szervezeteknek a működésében. Az általam elemzett két nem vállalati szervezet nem más, mint

- meghatározott egyházi szervek, valamint
- az egyetemi szféra.

Döntésem indoka ezen két szervezet vizsgálata kapcsán abban keresendő, hogy mindkét – ezen bevezető-módszertani fejezetben jogi *terminus technicussal* élve – jogalany sajátos felépítési és szabályozási struktúrával rendelkezik. Kiemelendő az is, hogy önállóan vesznek részt a gazdasági folyamatokban, amely környezeti felelősséget is telepít rájuk. Izgalmasnak tartom továbbá, hogy a nagy szennyezőket vizsgálva nem e kettő jogalany jut elsődlegesen eszünkbe, így igazolni törekszem a vizsgált jogalanyok környezetre gyakorolt terhelését, valamint az ezen tevékenység megelőzésének, elkerülésének, enyhítésének a szükségességét. Mindkét szervezetre igaz, hogy kiemelkedő az energia- és erőforrás-felhasználásuk, továbbá saját

¹ BARTUS Gábor – SZALAI Ákos: *Környezet, jog, gazdaságtan. Környezetpolitikai eszközök, környezetgazdaságtani modellek és joggazdaságtani magyarázatok*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 117.

² <https://companydata.com/world/>, <https://www.worldbank.org/en/programs/entrepreneurship/total-number-of-firms>

ingatlanállománnyal és *infrastrukturális* hálózattal rendelkeznek. Az említett tényezők is igazolják vizsgálati indokoltságukat. Kiemelném továbbá, hogy mindkét jogalany a köz érdekében végzi a tevékenységét, míg az egyházi szervek hitéleti-vallási funkciót töltenek be, addig az egyetemek jelentős tudásközvetítő szerepük révén járnak el a köz javára. A környezeti témakörök analizálásában, kutatásában pedig szintén megjelenik a köz érdeke, ezért ezen a ponton szintúgy összekapcsolhatóak kutatási kérdéseim az említett szervezetekkel.

I. 1. Kutatási módszertan

Disszertációm kutatási módszertanának nagyobb részben szekunder kutatás képezi az alapját, a meglévő szakirodalmi források, jogszabály, közjogi szervezetszabályozó eszközök, uniós és nemzetközi jogforrások, jogdogmatikai fogalmak és alapelvek mentén, azok ütköztetésével kívánom a bemutatott témákat áttekinteni, elemezni és értékelni. Számos helyen a hazai és nemzetközi jogi szabályozás mellett kitérek a különböző szervezetek *intern*, belső lehetséges ‘szabályalkotási’ lehetőségeire is. Az iménti vizsgálatból kinyerhető eredményeket a hatályos szabályozás kontextusában rendszertani szempontból analízálom, folyamatosan szem előtt tartva az önszabályozás-kötelező szabályozás határvonalát.

Doktori értekezésemben azonban megjelennek primer kutatási eredményeim is, amelyeket személyes tapasztalat révén gyűjtöttem németországi kutatóutam során. Ezen tanulmányút keretében részletesen vizsgáltam meg olyan berlini egyházi kezdeményezéseket, amelyek a fenntartható közösségekkel, a szubszidiaritással, valamint a kialakult jógyakorlatokkal állnak összefüggésben. Az említett kutatás során különböző jógyakorlati tapasztalatok elsajátítására került sor, amelyek közvetlenül hatottak a kutatási téma rendszertani és egyéb módszertani feldolgozására. Ezen eredmények nem közvetlenül, hanem az általam megfogalmazott következtetések révén ‘érhetőek tetten’ doktori disszertációmban.

I. 2. Kutatási hipotéziseim és az elemzett módszerek, területek, címválasztás

Vizsgálatomban bemutatok olyan európai rendszereket, mint az EMAS, az ezen rendszer alapján létrejött német ‘zöld kakas’ szisztéma, de górcső alá veszem a különböző ISO szabványok szerepét is.

I.2.1. Kutatásom egyik fő kérdése, hogy az említett – főképp profitorientált szervezeteknél népszerű – rendszerek átültethetőek-e az általam elemzett nem vállalati szervezetek, kiváltképp az egyházi és egyetemi szervezetek működésébe, kifejezetten a környezetirányítási és fenntarthatósági önszabályozási eszközök tekintetében.

A doktori dolgozatom központi vizsgálati magját nem a kötelező szabályozás elemzése, hanem az önszabályozás lehetőségei, irányítási módszerei adják.

Doktori disszertációmban kitérek a CSR jelentőségére is. Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a ‘puszta önszabályozás’ napjainkra már a nem vállalati szervezetek kapcsán is meghaladottá vált.

Az iménti gondolat a jogi szabályozásban is megjelent, amelynek egyik zászlóshajója a 2026. évre már rendkívül ismertté és népszerűvé vált ESG mozaikszó. Az ESG egy szervezet környezeti, társadalmi és irányítási szempontjait foglalja magában, fő célja pedig az említett jogalanyok nem pénzügyi teljesítményének az értékelése. Központi funkciója között éppen a fenntarthatóság mérése, valamint a fenntarthatósághoz kapcsolódó attitűdök és célok kifejezése mutatható ki.³

Az ESG szabályozási kérdései egyre hangsúlyosabbak mind hazánkban, mind az Európai Unióban. A téma jogi köntösbe integrálása és bemutatása azért is kiemelten fontos, mivel a XXI. században a fenntarthatóság, a körforgásos gazdaság és a tudatos intézményi működés – mint említettem – meghaladta a puszta önszabályozás kereteit. A leghatékonyabb, ha egy szervezet önként ‘köteleződik’ el a környezetközpontú működés és a fenntartható szemlélet mellett, de bizonyos tényezők (például a szervezet mérete vagy a kibocsátás nagysága) mégis indokolják a normatív szabályozás meglétét.

I.2.2. Az iménti gondolatmenethez kapcsolódva vizsgálandó, hogy hogyan hatnak a fenntarthatóság kötelező jogi szabályozási eredményei és az önszabályozás rendszerei a vizsgált szervezetek belső és külső szervezeti dokumentumaira, szabályaira, továbbá hogyan jelennek meg e körben a fenntartható fejlődés egyes céljai.

³ REIZINGERNÉ DUCSAI Anita – HAJDU Tibor Zoltán: A fenntarthatósági jelentéstételekre vonatkozó új, nemzetközi szabványok és a jelentések bizonyossági követelményeinek minőség alapú megközelítése. *Vezetéstudomány* 55, sz. KSZ. Budapesti Corvinus Egyetem, 2024. 17–29. doi:10.14267/VEZTUD.2024.KSZ.02.

I.2.3. Ehhez kapcsolódva indokolt azt is elemezni, hogy jogi, szervezeti és irányítási sajátosságok miként befolyásolják az ESG- és környezetirányítási szabályok *adaptálhatóságát* az egyházi szervezetekben és a felsőoktatási intézményekben.

Hangsúlyozom ugyanakkor, hogy az egyházi és egyetemi szervek különleges jogállása és szervezeti struktúrája miatt a kutatási fókusz ezen két szervezet sajátosságaira összpontosít, s nem valamennyi nem vállalati szervezet tekintetében igyekszik igazolni általánosan elfogadható és átültethető szabályokat, még ha akár ilyen típusú hozadéka is lehet jelen disszertációnak.

A doktori dolgozat teremtésvédelmi szemléletét a tulajdonnal való felelősség felvázolása, különböző pápai enciklikák gondolatainak az elemzése, valamint a Katolikus Egyház tanításainak a bemutatása jelenti. Ezen felül a kutatás vizsgálja generális és jogelméleti jelleggel a hatályos szabályozás problémáit, valamint a helyi közösségek szerepét, a szubszidiaritás jelentőségét.

A ‘szennyező fizet’ környezetjogi alapelve disszertációm elméleti háttérét, valamint a szervezeti felelősség jelentőségét alapozza meg.

Már a doktori dolgozatom legelején kiemelem, hogy kutatásom elsődleges szempontja a nem vállalati szervezetek – a ‘túlburjánzó’ nemzetközi és hazai kötelező vállalati szabályozások ellenére – önszabályozási mechanizmusaira terjednek ki, ugyanakkor hamar eljuthat oda a jogalkotás, hogy az ‘önkéntes jogkövetés egyszer csak kötelezővé válik’.⁴

Egyetértve a hivatkozott tanulmányban foglaltakkal⁵ kimondható, hogy az ESG-jelenségkör tudományos igényű kutatására, valamint azok eredményeinek az ezzel foglalkozó tudományos közösség számára való közvetítésére a XXI. században rendkívüli igény mutatkozik, már csak az ezen a téren megjelenő gyors és rendszeres jogalkotási törekvések okán is.

Kutatásom vizsgálja a környezetközpontú irányítás egyes magánjogi vetületeit, mert az említett téma szoros kapcsolatot mutat a társasági jog szabályainak áttekintésével, elemzésével. Ezen a ponton utalnék rá, hogy disszertációm címében a nem vállalati szervezetek fogalmát alkalmazom egyéb jogi fogalom (például a jogi személy) helyett. Ennek legfőbb oka, hogy – álláspontom szerint – a nem vállalati jelző alkalmasabb a vállalati és nem vállalati jelleg közötti

⁴ SZIKORA Veronika: Önkéntesből kötelező – látlelet a vállalati társadalmi felelősségvállalás térhódításáról, *Gazdaság és Jog*, 2023/1–2, 2023.

⁵ BUJTÁR Zsolt – FERENCZ Barnabás: A környezetvédelmi, társadalmi és irányítási (ESG) gondolatosság alapjai. *ESG – Environmental – Social – Governance*, 2023/1, : <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/545/id/A2300103.ESG/>. [1]

különbségtételre más fogalmaknál, amelyek egyszerűen jogalanyiságot, polgári jogi kategóriát fejeznének ki. Megjegyzendő továbbá, hogy a nem vállalati jelző túlmutat a jog szféráján, s így közelebb áll az általam analizált rendszerekhez (például az ESG-hez, amely szintén társadalomtudományokon átívelő kategória).

A doktori kutatás innovatív szemlélete indokolja az ESG és az MI közös metszéspontjainak az önálló vizsgálatát, ugyanis az MI éppoly ‘népszerű’ napjainkban, mint az ESG szabályozása.

Már jelen disszertáció bevezetőjében hangsúlyozom, hogy doktori dolgozatom az ESG egyes területeit az elemzett szervezeteknél érintőlegesen tekinti át, így az egyházi szervek kapcsán a környezeti (E) és irányítási (G), míg az egyetemi szerveknél a szociális (S) és az irányítási (G) szempontok kerülnek előtérbe.

A nemzetközi összehasonlító kitekintés esszenciális elem a környezetközpontú irányításban, ezért külföldi példákon keresztül mutatom be a környezetirányítási rendszerek és az ISO szabványok fontosságát, alkalmazott gyakorlatait, valamint a német ellátáslánc-törvény dogmatikáját.

Primer kutatásom során elsődlegesen német példákat analízlok, amelyből – úgy vélem – jelentős szabályozási és strukturális következtetések vonhatók le a hazánkban megtalálható nem vállalati szervezetek fenntarthatósági és környezetirányítási rendszereinek a kialakítására. A német példák elemzésének fő oka, hogy hazánktól nyugatra fekvő országokban kiforrott gyakorlattal találkozhatunk a környezetközpontú irányítási rendszerek tekintetében. Ezen kívül bőséges forrásanyag és hosszú évtizedes gyakorlati tapasztalatok állnak rendelkezésre a német fenntarthatósági, környezetközpontú irányítási eredmények terén. Az említett német jogszabály disszertációban történő elemzésével közvetlenül kapcsolódik a dolgozat egyik azon fő kérdéséhez, hogy miként alakul a kötelező és az önkéntes fenntarthatósági szabályozás viszonya.

Kiemelendő, hogy a 2025. évben új tanúsítási szabályok léptek életbe hazánkban. Egy rövid fejezet kapcsán elemzem ezen új szabályokat, továbbá a hasznosítási lehetőségeket a nem vállalati szervezetek számára.

Az ESG tanácsadók képzése szorosan kapcsolódik az egyetemi szervezet környezetközpontú irányítási tevékenységéhez, ezért kutatásom indokolja ezen szabályok áttekintésének is a disszertációmban az ESG tanúsítókkal közös részben.

I.2.4. Jelentős kérdés, hogy az egyházi szervezetek és a felsőoktatási intézmények eltérő jogállása és szervezeti sajátosságai ellenére azonosíthatóak-e olyan közös szervezeti és irányítási jellemzők, amelyek lehetővé teszik a vállalati szférában kialakult környezetirányítási és ESG-gyakorlatok *adaptációját*.

Tekintve, hogy nem a kötelező szabályozás, hanem az önszabályozás lehetőségeinek vizsgálata áll disszertációm középpontjában, az önszabályozás és a kötelező szabályozási módszerek közötti szinergia, kiegészítő jellegű normarendszer is kutatásom tárgyát képezi.

Úgy vélem, egyet lehet érteni azzal a megállapítással, amely szerint az ESG szemléletmódjának az elterjedése közelebb viszi a világot az ENSZ fenntartható fejlődési céljainak az eléréséhez.⁶ Ezen okból disszertáciomban mindkét vizsgált szervezet kapcsán bemutatom a fenntarthatósággal összefüggő egyes célok érvényesülését, a hatékony implementálásukra tett törekvéseket és eredményeket.

Doktori dolgozatomban fogalomtárral és rövidítések gyűjteményével vezetem be a főbb fogalmakat, fogalmi meghatározásokat, idegen nyelvű szakkifejezéseket. Ezen *definíciók* megalkotásánál elsősorban jogszabályi fogalommeghatározásokra támaszkodtam,⁷ de az egyes kifejezések szokásosan elfogadott jelentésének alapulvétele mellett saját fogalomalkotások is megtalálhatóak benne.

A disszertációban analizált jogi normák kapcsán BÁNDI Gyula professzor megállapítását és egyben ‘jókívánságát’ tudom közvetíteni:

„a hosszú távú (...) szabályozás tudja megfelelően integrálni a fenntartható fejlődés különböző elemeit a döntéshozatali folyamatokba, és érvényesíteni a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét”.⁸

⁶ BUJTÁR – FERENCZ (2023) i. m. [16]

⁷ vö. a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: ESG törvény) 7. §, a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Kt.).

⁸ BÁNDI Gyula: A tervszerűség alapelvei jelentősége a környezetvédelemben. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 2022/2, 7–26. DOI: 10.32566/ah.2022.2.1

II. A fenntartható fejlődési célok, az EMAS és az ESG kutatási jelentősége

Disszertációmban a nem vállalati szervezetek jogi szabályozása kapcsán kiemelten kutatom a fenntartható fejlődés egyes céljainak a megvalósulását, valamint az EMAS rendszerének, az ISO szabványainak és az ESG-nek a normatív kereteit, így röviden felvázolom ezen vizsgált területek kialakulásának az egyes aspektusait.

II. 1. A fenntartható fejlődési célok (SDGs) kialakulása

A gazdasági változások hatására, valamint az iparszerű termelés és a környezeti erőforrások korlátozottsága okán a XX. században egyfajta mennyiségi szemlélet helyett egy minőségi szemléletre való áttérés figyelhető meg, amelynek egyik központi elemévé a fejlődés fenntarthatóságra történő összpontosítása vált. Egy fogyasztást ösztönző, elváró és jutalmazó világban azonban nehéz mértéktartó életet élni.¹⁵ A komplex kérdéskörökre kiterjedő szabályozás iránti igények már az ENSZ 1972-es stockholmi környezetvédelmi világkonferenciáján megjelentek.¹⁶ Szükséges azonban felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy a fenntarthatóságra összpontosító szabályrendszerek nem csupán jogi, hanem társadalmi, környezeti, gazdasági és más ‘eszközöket’ is megkívánnak. E ponton, a területi széttagoltság okán némi hasonlóság mutatható ki a későbbiekben tárgyalt ESG-keretrendszerrel.

A fenntartható fejlődés az ENSZ 1992-es riói világkonferenciáján és annak előkészítése során vált meghatározóvá, mint környezetvédelmi alapelv. A fenntarthatóság a fejlődés olyan formáját jelenti, amely „a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit a szükségleteik kielégítésének a lehetőségétől”.¹⁷ Vagyis egy integrált rendszert jelent, amely magában foglalja a gazdaság, a társadalom és a környezet közös ügyeinek egységes kezelését.

A fenntartható fejlődés fogalmára „az ENSZ Közgyűlése által 1983-ban létrehozott Környezet és Fejlődés Világbizottság, más néven Brundtland-bizottság, és annak is 1987-ben kiadott *Our Common Future* (Közös Jövőnk) jelentése”¹⁸ gyakorolt jelentős hatást. Röviden visszatekintve

¹⁵ MEADOWS, Donella H. – RANDERS, Jørgen – MEADOWS, Dennis L.: *Limits to Growth: The 30-Year Update*. White River Junction (VT), Chelsea Green Publishing, 2005. 267.

¹⁶ BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2022. 15.

¹⁷ BÁNDI i. m. 49.

¹⁸ BÁNDI i. m. 49.

a XX. századra fontos hangsúlyozni, hogy az 1987-ben kelt Brundtland-jelentés definíciója szerint

„a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek képességét saját szükségleteik kielégítésére”.¹⁹

Kiemelendő azonban, hogy a Brundtland-jelentésnek számos kritikai elemzése²⁰ is megjelent (például a jövő nemzedékek szükségleteinek absztrakciós szintje miatt). Ennek ellenére úgy vélem, hogy a jelentésben kialakított jövő nemzedékek iránti *protekció* egy hiánypótló definíciót ad, valamint nemes törekvést feltételez, s így hatékony ‘elköteleződés’ lehet a disszertációmban vizsgált szervezetek számára is.

A fenntartható fejlődés következő jelentős állomásának a 2000 szeptemberében New Yorkban megrendezett Millenniumi Csúcstalálkozó tekinthető²¹, ahol a Millenniumi Fejlesztési Célok (összesen 8 cél) kerültek kidolgozásra. A célok időponthoz kötöttek (2015-ig való megvalósítás), valamint mennyiségben meghatározottak voltak.²²

Az ENSZ Közgyűlése 2015. szeptember 15-én, az ENSZ fennállásának 70. évfordulója²³ alkalmából fogadta el a „*Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030*” (*Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development*) című dokumentumot [(Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 2015. szeptember 25-én elfogadott határozat, Főbizottságra hivatkozás nélkül (A/70/L.1)], amelyben összesen 17 célt, továbbá 169 részcélt fogalmaztak meg.²⁴ Megállapítható, hogy a Fenntartható Fejlődési Célokban a környezetvédelmi tárgyú célok dominálnak a Millenniumi Fejlesztési Célokhoz képest.²⁷

¹⁹ World Commission on Environment and Development: *Our Common Future*. Oxford–New York, Oxford University Press, 1987

²⁰ FÁSI Csaba: A fenntarthatóság dimenziói és a hazai felsőoktatási intézmények helyzetének egyes aspektusai a fenntarthatósági rangsorok tükrében. *Acta Humana*, 11. évf., 3. sz., 2023, 117–135. 119.

²¹ <https://www.unhcr.org/hu/node/260>

²² United Nations Information Service (UNIS): Mixed Results in Efforts to Achieve Development Goals, Says UN. UNIS/INF/215, 2 July 2007. (Az ENSZ szerint vegyesek a fejlesztési célok elérésére tett lépések eredményei - unvienna.org)

United Nations General Assembly: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030). Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, A/RES/70/1. (a továbbiakban: 70/1. számú határozat) [elérhető: Világunk átalakítása Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030.pdf (kormany.hu)] 4.

²⁴ United Nations Information Service (UNIS): Sustainable Development Goals. United Nations Information Service Vienna, 2021.

²⁷ KESERŐ Barna Arnold: *A fenntartható fejlődés hatása a szellemi tulajdon-védelem rendszerére*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 56.

Hangsúlyozandó, hogy az említett célokat nem lehet egymástól függetlenül vizsgálni, egyfajta hálózatként, egymással összefüggésben érdemes rájuk tekinteni.³⁰ Azt is fontos megjegyezni, hogy az egyes SDGs többdimenziós jövőképet adnak a fejlődésről, és elemzésük – külön-külön vagy csoportosan – gyakran eltérő eredményeket mutathat, amely néha szinergiák, pozitív eredmények, néha negatív eredmények (kompromisszumok) formájában jelentkezhet.³¹

Az egyes célok a következők:

1. SDG – A szegénység megszüntetése
2. SDG – Az éhezés megszüntetése
3. SDG – Egészség és jólét
4. SDG – Minőségi oktatás
5. SDG – Nemek közötti egyenlőség
6. SDG – Tiszta víz és közegészségügy
7. SDG – Megfizethető és tiszta energia
8. SDG – Tisztességes munka és gazdasági növekedés
9. SDG – Ipar, innováció és infrastruktúra
10. SDG – Egyenlőtlenségek csökkentése
11. SDG – Fenntartható városok és közösségek
12. SDG – Felelős fogyasztás és termelés
13. SDG – Fellépés az éghajlatváltozás ellen
14. SDG – Óceánok és tengerek védelme
15. SDG – Szárazföldi ökoszisztémák védelme
16. SDG – Béke, igazságosság és erős intézmények
17. SDG – Partnerség a célok eléréséért³³

³⁰ BENDA Vivien: Az élhető városok és egyéb települések megteremtésének jogi kérdései Magyarországon az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 2018/4. szám, 2018. 180.

³¹ FIROIU, Daniela – IONESCU, George H. – PÎRVU, Ramona – CÎSMĂȘ, Laura M. – TUDOR, Sorin – PATRICHI, Ioana C.: Dynamics of Implementation of SDG 7 Targets in EU Member States 5 Years after the Adoption of the Paris Agreement. *Sustainability*, 13. évf., 15. sz., 2021. 8284., 2.

³³ https://unis.unvienna.org/unis/hu/topics/sustainable_development_goals.html

Az egyes célokat szükséges felsorolások formájában szemléltetni, ugyanis számos SDGs jelenik meg az egyes, jelen disszertációban kutatott egyházi és egyetemi szervezeteknél. Az SDGs és a vizsgált szervezetek közötti kapcsolatot minden szervnél külön-külön elemzem.

A fenntartható fejlődés fogalma kapcsán a fejlődéssel összefüggésben megállapítható, hogy az Európai Unió intézményei a 2008-as gazdasági világválság hatására áttértek a „fenntartható növekedés” fogalmára, amely így (köz)gazdasági szemléletű jelentéstartalmat kapott, és gyengült a környezetvédelmi jelentősége is. Az elv a politikai integráció révén tud megvalósulni, mégpedig a környezet és emberi egészség céljainak (például tiszta levegő, megfelelő hulladéktárolás) a figyelembevételével.³⁴

Bár az SDGs nem kötelezőek a tagállamok számára, mégis átfogó területekre lettek meghatározva, 231 indikátor révén pedig mérik a tagállami teljesítményeket is. Így a tagállami kormányzatokra, elsősorban a tagállami közigazgatásokra jelentős feladatok hárulnak a célok megvalósítására irányuló törekvések kapcsán.

Ezen törekvés kötelezettség azonban nem csupán a tagállami kormányzatokra igaz. Egyetérthetünk SZENNAY Áron azon megállapításával, amely szerint:

„A vállalati szféra fenntartható fejlődéshez való hozzájárulásának megkerülhetetlenségét mutatja az is, hogy a 2015-ben az ENSZ 70. ülésén 193 tagállam által elfogadott fenntartható fejlődési keretrendszer explicit módon felhívja az üzleti szféra szereplőit, hogy kreativitásukkal és innovációikkal járuljanak hozzá a fenntartható fejlődés által támasztott kihívások megoldásához”.³⁵

Úgy vélem, ezen felhívás nem csupán a szűk értelemben vett vállalatoknak, hanem más, ‘kreativitással és innovációival’ rendelkező szervezetnek is egyaránt szól. Ezen okból a célok hatásának az elemzése jelen kutatás keretében is indokoltnak mutatkozik, mégpedig az egyes nem vállalati szervezetek *intern* és *extern* szabályainak az összefüggésében.

³⁴ BÁNDI (2022) i. m. 51.

³⁵ Szennay Áron: A vállalati társadalmi felelősségvállalás megközelítései és a fenntartható fejlődés, *Közgazdasági Szemle*, 2020/10., 67. évf., 2020. 1058.

II. 2. Az EMAS és a fenntarthatóság

A környezetirányítási rendszerek szervezeti bevezetése és betartása javítja a környezet minőségét és a fenntartható fejlődés elveivel összhangban elősegíti a gazdasági fejlődést. Az 1972-es Stockholmi Nyilatkozat preambulumban olvasható, hogy a fenntartható fejlődésnek az emberi jogokat össze kell kapcsolnia a környezetvédelmi és gazdasági jogokkal.³⁶

A környezetközpontrú irányítási rendszerek egyik legjelentősebb előnye, hogy a környezetvédelem alapelvét ‘ültetik’ át egy vállalat szervezetébe és irányításába, ezzel megszűnik az említett alapelv külön vállalati osztályon történő olyan kezelése, amely nem képes jelentős hatást gyakorolni a vállalat egyéb működési területeire.³⁷ A fenntarthatóság alapelveinek gazdasági modellekbe való integrálása olyan elvi tételnek tekintendő, amely a környezeti vállalatirányítási rendszerek alapját jelentheti.³⁸ A fenntartható fejlődés (és a fenntarthatóság) igényli az integrációt³⁹, amelynek a három dimenziójához (környezeti, gazdasági és társadalmi) egy szervezet környezetirányítási rendszere – véleményem szerint – kellő módon hozzá tud járulni.

Megjegyzem e ponton, hogy kutatási témám és disszertációs vizsgálatom szempontjából az EMAS és az ISO szabványok bírnak kiemelkedő jelentőséggel. Az ISO 14000 a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet által létrehozott nemzetközi szabványrendszert jelenti. Kiemelem, hogy az ISO a görög „*isos*” szóból származik, magyarra fordítva pedig egyenlőt jelent.⁴¹

Röviden indokolt rámutatni, hogy az EMAS a vegyipar területén a balesetek számának csökkentése céljából jött létre.⁴² Számos kutatás⁴³ bizonyítja, hogy e rendszerek alkalmazása

³⁶ E. M. ZEBEK: Environmental Management of ISO 14001 System Enforcement in EU Countries. *Review of European and Comparative Law*, 44(1), 2021. 53–80. <https://doi.org/10.31743/recl.9958> 54.

³⁷ CSUTORA Mária – KERÉKES Sándor: *A környezetbarát vállalatirányítás eszközei*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2004. 109.

³⁸ BÁNDI Gyula: Környezetvédelem, fenntartható fejlődés és integráció. In: HALUSTYIK Anna – KLICSU László (szerk.): *Cooperatrici veritatis: ünnepi kötet Tersztyánszkyé Vasadi Éva 80. születésnapja alkalmából (Xenia)*. Budapest, Pázmány Press, 2015. 51.

³⁹ BÁNDI (2015) i. m. 54.

⁴¹ SCHMUCK Roland: Az európai felsőoktatásban alkalmazott ESG minőségirányítási irányelveinek összehasonlítása az ISO 9001 minőségirányítási szabvány alapelveivel. *Taylor: Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat*, 2020/1. 88–96. 89.

⁴² FODOR László: *Környezetjog*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014. 167.

⁴³ POTOSKI, Matthew – PRAKASH, Aseem: Covenants with weak swords: ISO 14001 and facilities' environmental performance. *J. Pol. Anal. Manage.*, 24: (2005) 745–769. <https://doi.org/10.1002/pam.20136>; LINK, Sharon – NAVEH, Eitan: Standardization and Discretion: Does the Environmental Standard ISO 14001 Lead to Performance

hozzássegíti az adott szervezetet a környezeti teljesítmény javításához. Hangsúlyozandó az is, hogy a környezetvédelmi jog gazdasági eszközeinek használata és jelentősége jelenleg növekszik, amelyek közvetve befolyásolják a környezetvédelemre kötelezett szervezetek tevékenységét például a piacképes engedélyek, a biztosítások vagy a környezetbarát irányítási rendszerek által.⁴⁴ BARNA Orsolya mutat rá arra a tényre, hogy egy ‘zöld’ közbeszerzés ajánlattevőjétől is elvárt a kezdeti lépések egyikeként az EMAS (és így az ISO 14001-es szabvány) bevezetése a vállalati struktúrájába.⁴⁵

II. 3. Az ESG fogalmának rövid kialakulása

Az ESG mozaikszó az Environmental – Social – Governance angol kifejezésekből származik, s a környezeti, társadalmi és (vállalat)irányítási szempontokat jelöli.

A hivatkozott tanulmány rámutat az ESG kialakulása kapcsán, hogy:

„Az ESG elnevezést 2004-ben használta először James Gifford a United Nations Environment Programme Finance Initiative gyakornokaként,⁴⁶ amikor részt vett - az ENSZ akkori főtitkárának, Kofi Annannak - a világ vezető 55 befektetési bankjának küldött levelének a megfogalmazásában.”⁴⁷

Megállapíthatjuk, hogy az ESG kialakulása is bizonyos formában az ENSZ-hez mint nemzetközi szervezethez kötődik.

Az alábbi tanulmány egyértelművé teszi, hogy az ESG-koncepciót először az ENSZ 2005-ben publikált Who Cares Wins című tanulmányában mutatták be.⁴⁸

Benefits?, in *IEEE Transactions on Engineering Management*, 2006/4, 53, 2006, 508–519. doi: 10.1109/TEM.2006.883704.

⁴⁴ ZÉBEK op. cit. 55.

⁴⁵ BARNA Orsolya: Fenntarthatósági kezdeményezések a magyar jogi környezetben. In: GYULAI-SCHMIDT Andrea (szerk.): *Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában*. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának könyvei, Tanulmányok 28. Budapest, Pázmány Press, 2015. 107.

⁴⁶ WILSON, Elliot: The United Nations free thinkers who coined the word „ESG” and changed the world. *Euromoney*, 2021.

⁴⁷ BUJTÁR– FERENCZ i. m. 15.; BUJTÁR Zsolt: Az ESG szabályozás hatása a KKV-kra Magyarországon. *Pécsi Munkajogi Közlemények*, 17. sz., 2. különszám, 2024., 6–20. 7.

⁴⁸ SZENDREY Orsolya – BÁNYAI Gábor – DOMBI Máté – FUTÓ Judit – GULYÁS Dániel János – KARACAGI-KOVÁTS Andrea – HARAZIN Péter: *ESG-szabályozás és ami mögötte van – lehetőségek és kihívások a vállalkozások magyarországi ESG felkészülésében*. *Competitio*, 23/1–2, 2024. 20.

Fontos megjegyezni, hogy az ESG ‘leánykori’ nevén CSR-ként, vagyis vállalati társadalmi felelősségvállalásként egyfajta önkéntes vállalati felelősséget jelentett a szervezet társadalmi, környezeti és etikai hatásaiért.

Úgy vélem, hogy nagyon szép megfogalmazását nyújtja a szervezeti társadalmi felelősség egyes aspektusainak az a gondolat, amely szerint

„A jogi felelősségek a kodifikált etika szemléletét tükrözik abban az értelemben, hogy magukban hordozzák a törvényhozók által megállapított, tisztességes működés alapvető elveit”⁴⁹

Egyetérthetünk SZIKORA Veronikával abban, hogy a (vállalati) szervezeti társadalmi felelősségvállalásban egyfajta trendforduló kezdett kialakulni, amely az önkéntestől egyre inkább a kötelező felé való ‘elmozdulást’ jelenti a jogi szabályozásban.⁵⁰ Ennek egyik ékes példája az, hogy mind az Európai Unió, mind a nemzeti szabályozások kodifikálták az ESG szervezeti normáit az utóbbi időben.

PAPP Tekla egy esernyővel szemléltetve hívja fel rá a figyelmet, hogy a CSR-ből számos más ‘irányzat’ bontakozott ki, az esernyő küllőjéhez hasonlóan, így:

- a felelős társaságirányítás (CG: corporate governance),
- a fenntartható finanszírozás (SF: sustainable finance),
- a környezetvédelmi és szociális/társadalmi szempontokat érvényre juttató társaságirányítás (ESG: environmental social governance) és
- a társadalmi legitimációt nyújtó magasztosabb társasági cél koncepciója (CP: corporate purpose).⁵¹

Megemlítenő továbbá a Michael E. PORTER és Mark KRAMER által létrehozott CSV, vagyis a ‘közös értékteremtés’ elmélete is, amely egyaránt jelenti az érték megteremtést a szervezet és a társadalom számára.⁵² Ezen elmélet átmenetet képez a CSR és az ESG között.

⁴⁹ CARROLL, Archie B.: The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 1991/4, 39–48. 41. DOI: 10.1016/0007-6813(91)90005-G

⁵⁰ SZIKORA (2023) i. m. 33.

⁵¹ PAPP Tekla: Út a CS3D-ig – Társasági jogi trendek, vonatkozások. *Gazdaság és Jog*, 2024/9–10., 2024. 5.

⁵² E. PORTER, Michael – KRAMER, Mark: *Creating Shared Value*, *Harvard Business Review*, 2011/89, 1–2, 2011. 62–77.

Fontos rámutatni, hogy a vállalati érdekvédelmi szervezetek fektették le a fenntartható vállalati irányítás alapjait, elsőik között a Fenntartható fejlődés üzleti chartájában (a továbbiakban: charta), amelyet a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara fogadott el 1990-ben.⁵³ A charta 16 alapelvet sorol fel „A vállalati környezeti menedzsment elvei” címszavak alatt, amelyek a környezeti vállalati politikára, a környezeti menedzsment rendszer megjelentetésére a vállalati célokban, illetve többek között egyéb, a beszállítókkal és szerződő partnerekkel kötött megállapodásokra vonatkoznak.⁵⁴ A General Motors volt az első vállalat, amely számos, összesen hat alapelvet fogadott el a társadalmi felelősségvállalás tekintetében.⁵⁵

Szintén említésre méltó az a gondolat is, amely szerint

„alapvetően a társadalmi felelősségvállalás nem jogi kérdés, de érvényesüléséhez a jog eszközei hozzájárulnak.”⁵⁶

Ezen állítás is igazolni törekszik azon felvetést, amely szerint az önkéntes szabályozás egyre inkább normatív keretet nyer.

Úgy vélem, hogy helytálló az a gondolat is, amely szerint a fenntarthatósággal összefüggő, korábban önkéntes tevékenységek mára már egyfajta jogkövetkezményekkel ellátott keretrendszerbe kerülnek integrálásra, amely a tartalom és terjedelem kiterjesztésével, a CSR korábban önkéntes jogkövetés keretében alkalmazott fogalmának a tágulásával és jogi legitimációs szerepével valósul meg.⁵⁷

Kimondhatjuk, hogy míg a CSR az önkéntes, értékalapú szervezeti magatartást testesítette meg, addig az ESG mérhető, jelentési és befektetési, szervezeti mutatókat közvetítő szempontrendszer, amely egyre inkább jogi elvárásként jelenik meg.

Mindazonáltal egyetérthetünk azzal a gondolattal is, amely szerint a CSR a *diszciplinárizálódás* szakaszában van, vagyis az elméleti vitákat, a fogalmak meghatározását eddig nem sikerült lezárni, sőt a fogalmak és az elméleti irányzatok száma folyamatosan nő.⁵⁸

⁵³ BÁNDI (2022) i. m. 298.

⁵⁴ BÁNDI (2022) i. m. 298.

⁵⁵ LÉNÁRD Sándor: The Role of Corporate Social Responsibility in the Development of International Law. In: SZABÓ Marcel– LÁNCOS Petra Lea– VARGA Réka (szerk.): *Hungarian Yearbook of International and European Law* 2018. The Hague, Eleven, 2019. 320.

⁵⁶ SZIKORA (2023) i. m. 33.

⁵⁷ vö. SZIKORA (2023) i. m. 38.

⁵⁸ SZENNAY i. m. 1061., BRAUN Róbert: A vállalatok politikája – vállalati, társadalmi felelősségvállalás, vállalati közösségek és a vállalati stratégia jövője. *Vezetéstudomány*, 44. évf., 1. sz. (2013), 18–28. GÉRING Zsuzsanna: A vállalati társadalmi felelősségvállalás kritikai megközelítései. A vállalati állampolgárság, az explicit/implicit CSR és az „újrapolitizált” vállalat koncepció. *Replika*, 106–107. sz., 2018. 57–76. doi: 10.32564/106-107.4. MATTEN, Dirk – MOON, Jeremy: Implicit and explicit CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of

II. 4. Az SDGs, az EMAS, ISO-szabványok és az ESG kutatási relevanciája

Doktori disszertációmban a fenntartható fejlődés fogalmi struktúrája és az SDGs szervezeti érvényesülése jelenti a szélesebb nemzetközi és szakpolitikai, illetve környezetjogi *kontextust*, amelyhez szorosan kapcsolódnak a környezetközpontú irányítási rendszerek, ugyanis ezen szisztémákban erőteljes hatást gyakorolnak a különböző fenntarthatósági kérdéskörök (például az EMAS környezeti teljesítményre irányuló normái vagy az ESG ‘E’ pillére). Az említett környezetközpontú irányítási rendszerekben továbbá megjelennek az SDGs egyes céljai is, így alkotva szinergiát a fenntarthatósági szabályozással. Ezen célok érvényesülését *szektorális* szinten a különböző nem vállalati szervezetek működésében és szabályozásában mutatom be disszertációm későbbi fejezeteiben.

corporate social responsibility. *Academy of Management Review*, 33. évf., 2. sz. 2008. 404–424. doi: 10.5465/amr.2008.31193458.

III. A teremtésvédelem és a szervezeti fenntarthatóság kapcsolata, alkotmányos és normatív alapjai

III. 1. Általános alapvetés

Doktori disszertációm jelen fejezete a szervezeti fenntarthatóság egyes teremtésvédelmi alapvetéseit szeretné megvilágítani általános jelleggel, I. Ferenc pápa és más Szentatyák gondolatain keresztül. Disszertációm jelen szerkezeti egységében kitérek továbbá az egyes szabályozási és auditálási eszközök jelentőségére is.

TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes hívja fel rá a figyelmet, hogy a teremtésvédelem mára már az egyház társadalmi tanításának a szerves részévé vált, „melyet leginkább buzdítások vagy enciklikák fejtenek ki.”⁵⁹

Célom, hogy a keresztény és teremtésvédelmi szemléletet is bemutassam e disszertációban megjelenített kutatás keretében. Az egyes teremtésvédelmi gondolatokon és enciklikai megállapításokon keresztül az egyéntől kiindulva jutok el doktori értekezésemben a szervezeti felelősségig, végül pedig a szennyező fizet elvének a kutatási témához való kapcsolódásáig. Szerkezeti okokból az utóbbi kérdésköröket külön fejezetben *analizálom*. Hangsúlyozni kívánom, hogy az önszabályozás (s így egy környezetközpontú irányítási rendszerhez való csatlakozás) felelős cselekvést vár el, amelynek nem csupán az adott szervezet, hanem az amögött álló egyének is a címzettjei.

Elsősorban kiemelendő, hogy 2015. május 24. napján jelent meg Ferenc Pápa *Laudato si'*, vagyis „Áldott légy” kezdetű enciklikája (a továbbiakban: enciklika) a közös otthonunk gondozásáról. A Szentatya már érsekként is egyértelművé tette, hogy foglalkoztatják a környezet(jog) kérdései. Éppen ezért egyfajta segélykiáltásnak szánta az enciklikát. Az ének Assisi Szent Ferencről származik, amely teljes egészében így szól:

„Áldott légy, Uram, földanya-nővérünkért, ki fenntart és ellát minket, gyümölcsöket teremt, színes virágokat és fűvet!”⁶⁰

⁵⁹ TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes: *Innováció és teremtésvédelem. Az európai uniós GMO- és NGT-szabályozás kihívásairól*. Teremtésvédelem. Budapest, L'Harmattan Kiadó; Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE), 2025. ISBN 9789636464059; 9789636464172 15.

⁶⁰ Canticum delle creature [A teremtmények éneke]: Fonti Francescane [Ferencs források] (FF) 263.

Az énekben megjelenik a ‘fenntart’ kifejezés, amely a fenntarthatóság fogalmához kapcsolódik, mivel a fenntarthatóság is szükségképpen valami jóra irányul, mint olvashattuk korábban, a jövő nemzedékeinek a védelmére, az erőforrások megőrzésére, teremtett világunk megóvására. A Szentatya kitér a talajban, a vízben, a levegőben és az élőlényekben észlelt legújabb betegségekre is a környezetszennyezés által,⁶¹ amely gondolat a COVID-19 pandémia előtt született meg, de mégsem figyeltek fel rá a világ döntéshozói. Már VI. Pál pápánál is olvashatóak e megállapítást megalapozó gondolatok:

„Oly meggondolatlanul zsákmányoltuk ki a természetet, hogy fennáll a természet lerombolásának, valamint annak veszélye, hogy a természettel való visszaélés vétke magára az emberre száll vissza.”⁶²

Jómagam egyetértek azon elgondolással, amely szerint a fenntarthatósághoz és valódi fejlődéshez az emberi cselekvéseknek, magatartásoknak is gyökeres változásokon kell átesniük.

Szent II. János Pál pápa így definiálta a problémát: „úgy tűnik, hogy az ember a természeti környezetben nem lát egyebet, mint a közvetlen felhasználás és a fogyasztás számára hasznos dolgot”⁶³

E részletben úgy vélem, tetten érhető az a fajta pazarló fogyasztás, amely a hulladékgazdálkodásnak egy innovatív ágát, a körforgásos gazdaságot életre hívta, hiszen a termékek lineáris értékláncban való megtartás éppen ezt a modellt igyekszik elkerülni. E gondolatok kapcsán megjelenik továbbá az a problémakör is, amely miatt a szervezetek önszabályozó tevékenységet folytatnak, majd pedig környezetirányítási normákat kell követniük. A környezetjog, a körforgásos gazdaság, a fenntarthatóság mind arra irányul, hogy a jelen és a jövő nemzedékeknek biztosítsa az egészséges környezethez való alapvető joguk⁶⁴ érvényesülését.

⁶¹ Ferenc pápa: *Aldott légy kezdetű enciklikája, a közös otthon gondozásáról*, Róma, [Magyar kiadás: Szent István Társulat – az Apostoli Szentzség Könyvkiadója, 2015] 2.

⁶² Octogesima adveniensi apostoli levél (1971. május 14.), 21: AAS 63 (1971) 416417. [Magyar kiadás: Az Egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok, Szent István Társulat, Budapest 1993] 328.

⁶³ Redemptor hominis enciklika (1979. március 4.), 15: AAS 71 (1979) 287. [Magyar kiadás: II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978-2005, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005] 28.

⁶⁴ Alaptörvény XXI. cikk

I. Bartholomaiosz pátriárka így nyilatkozott a környezeti problémáról:

„(...) hogy az emberek lerombolják Isten teremtett világának biológiai sokszínűségét; hogy az emberek az erdők kiirtásával vagy a vizes élőhelyek tönkretételével a föld épségét megbontják és hozzájárulnak az éghajlatváltozáshoz; hogy az emberek beszennyezik a vizeket, a talajt, a levegőt: ezek mind bűnök”⁶⁵. „A fogyasztásról az áldozathozatalra, a mohóságról a nagylelkűségre, a pazarlásról javaink másokkal való megosztására kell áttérnünk, (...) amellyel „megtanulunk adni, és nem csak lemondani”.”⁶⁶

A Szentatya *viktimizációs* megállapításánál – álláspontom szerint – jelentősebb az *altruista* kíváncsiság, amelyet ezen okból szemléltettek az első gondolat után.

III. 2. A fenntarthatósággal összefüggő alapjogok

A Szentatya hivatkozott enciklikájában megjelenik a fenntarthatóság, bár a súlyos környezeti, társadalmi, gazdasági, elosztási és politikai következményeket jelöli meg azon globális problémaként, amelyek az éghajlatváltozást negatívan képesek befolyásolni.⁶⁷

Az éghajlatváltozás hatására egyre csökkenő életterekkel kell számolnunk, amely nagy tömegek ‘megindulását’ okozza majd, mivel egyre jobban elfogy az életterük.⁶⁸ Mindezzel szoros kapcsolatban áll, hogy a harmadik világ nagy része „nem jut biztonságos ivóvízhez vagy az élelmiszer-termelést akadályozó aszálytól szenved”.⁶⁹

A biztonságos ivóvízhez való hozzáférés alapvető és egyetemes emberi jogot jelent, amelynek az elvonása, illetve nem megfelelő biztosítása az elidegeníthetetlen méltóságban gyökerező jogok megtagadását jelenti. Megjegyzendő az is, hogy olyan alapvető jogok, mint az élethez vagy emberi méltósághoz való jog sem valósulhat meg tiszta ivóvíz nélkül.⁷⁰

⁶⁵ Beszéd a kaliforniai Santa Barbarában (1997. november 8.) [Magyar kiadás: Felelősségünk a teremtett világért. Egyházi dokumentumok az ökológiai válságról, Védegylet, Budapest 2004] 63–64.

⁶⁶ Konferencia az utsteini monostorban, Norvégia (2003. június 23.).

⁶⁷ Ferenc pápa (2015) i. m. 25.

⁶⁸ Ferenc pápa: *Áldott légy kezdetű enciklikája, a közös otthon gondozásáról*, Róma, [Magyar kiadás: Szent István Társulat – az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2015] 24–25.

⁶⁹ Ferenc pápa (2015) i. m. 28.

⁷⁰ Ferenc pápa (2015) i. m. 30.

„Az emberi jogok kérdésében a világnézetek között „(...) gyakorlati megegyezés lehetséges, (...) az elméleti (viszont) lehetetlen”.⁷¹

Vagyis az emberi jogok többet jelentenek, mint „az ellentétes világnézetű nagyhatalmak felfogásának közös nevezői”.⁷² Ugyan ezen helyes állítással csak egyetérteni lehet, mégis úgy vélem, hogy az ún. ‘nagyhatalmak’ erőteljes jogfejlesztő tevékenységet tudnak kifejteni az emberi jogok területén.

Hazánk Alaptörvényének Szabadság és Felelősség című fejezetének XX. cikke kimondja, hogy a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülését Magyarország – többek között – az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával segíti elő.⁷⁴ Megállapítható az is, hogy Magyarország Alaptörvénye sokkal több helyen és sokkal jelentősebb elvi háttérrel foglalkozik a fenntartható fejlődés, illetve a környezetvédelem kérdéseivel, mint a korábbi alkotmányaink.⁷⁵

Az Alaptörvény XXI. cikkének második bekezdése értelmében egyértelműsíti nemzeti alkotmányunk, hogy

„Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.”

A világ teremtett javai [például a föld, a víz, a (tiszt) levegő] kapcsán megfogalmazott ökológiai felvetéseknek szükségképpen szociális perspektívákat is tartalmazniuk kell, amely a leghátrányosabb helyzetű személyek alapvető jogait is figyelembe veszi.

A magántulajdon gyakorlása kapcsán a szociális szempontokat kell előtérbe helyeznünk,⁷⁶ de „nem volna igazán emberhez méltó a fejlődés olyan típusa sem, amely nem tisztelné és nem mozdítaná elő az ember személyes és társadalmi, gazdasági és politikai jogait, valamint a népek és nemzetek jogait”.⁷⁷

⁷¹ PAKSY Máté: *A dialógus vonzásában: Hozzájárulás a jogászai gondolkodás természetjogi megalapozásához*. Budapest, Pázmány Press, A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei, 2014. 33.

⁷² PAKSY i.m. 33.

⁷⁴ Alaptörvény XX. cikk (2)

⁷⁵ FÁSI i. m. 122.

⁷⁶ Ferenc pápa (2015) i. m. 93.

⁷⁷ *Sollicitudo rei socialis* enciklika (1987. december 30.), 33: AAS 80 (1988) 557. [Magyar kiadás: II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978–2005, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005] 559.

Az alapjogok közül kiemelendő az emberi méltóság. Az emberi lények a világ teremtményei, amely feltételezi, hogy különleges méltósággal rendelkeznek, joguk van az élethez és a boldogsághoz, a zöldterületek egyre fokozódó csökkenése pedig a természettel való fizikai kapcsolatot szakítja meg.⁷⁹ A globalizáció terjedése hátráltatja az embert – mint társas lényt – abban, hogy „megfontoltan éljen, mélyen gondolkodjon és önzetlenül szeressen”⁸⁰.

Rendkívül nagy egyenlőtlenséget okoz az, hogy eltérő fejlettségi szinten lévő államok polgárai eltérő mértékben jutnak hozzá a ‘föld javaihoz’, éppen ezért az ökológiai megközelítés egyben szociális szempontokat (például a javak igazságos elosztása) is feltételez.⁸¹

„A környezettel való fenntartható bánásmódot akadályozza a népesség és a rendelkezésre álló tartalékok egyenlőtlen elosztása, de (...) a növekvő népesség teljes egészében összeegyeztethető az átfogó és szolidáris fejlődéssel”.⁸²

A föld javai közös rendeltetéssel bírnak, amelyből – emberi méltóságuk révén – a szegényeknek is részesülniük kell, amelynek biztosítása az emberek alapvető etikai kötelessége.⁸³

„A világunk átalakítása 2030-ig” című dokumentum második célkitűzése így szól:

„Véget vetünk az éhezésnek, élelmiszer-biztonságot és javuló táplálékellátást teremtünk, és előmozdítjuk a fenntartható mezőgazdaságot.”⁸⁴

A célkitűzést kibontva olyan ‘alcélokat’ találunk, melyek az éhezés univerzálisan és *szektorális* felszámolására [védett társadalmi rétegek esetén (pl. szegények)], az alultápláltság megszüntetésére, mezőgazdasági élelmiszer-kistermelők piaci helyzetének erősítésére,

⁷⁹ Ferenc pápa (2015) i. m. 43-44.

⁸⁰ Ferenc pápa (2015) i. m. 47.

⁸¹ Ferenc pápa (2015) i. m. 49.

⁸² Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa: Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2007.] 483.

⁸³ Ferenc pápa (2015) i. m. 158.

⁸⁴ FÜLÖP Sándor: *Az élelmiszer-biztonság társadalmi háttere és jogi szabályozása*. in.: FÜLÖP Sándor (szerk.): *Országunk-világunk átalakítása. A fenntartható fejlődés terén 2030-ig megoldandó feladataink*. Ökopolisz Alapítvány, Budapest, 2018. 111–134. 3.

fenntartható élelmiszertermelő rendszerek kialakítására, magvak, termesztett növények, haszon és háziállatok, illetve vadon élő állatok genetikai sokféleségének megőrzésére irányulnak.⁸⁵

III. 3. A szolidaritás fontossága

Jelentős gondolatokat fogalmaz meg a Szentatya enciklikájában, amikor az Úristen elvárásait írja le. A Mindenható teremtett világot adott az ‘emberek kezébe’, de mindez felelősséggel jár. Elvárja, hogy béke, szépség és teljesség uralkodjon a földön. Az ember teremtett lény, teremtetésénél fogva a szeretet vezérli, így nagylelkű, szolidáris és gondoskodó.⁸⁶

Mindezekhez azonban megfelelő (vezetői) kultúrára van szükségünk, amely a jövő nemzedékek érdekeit szem előtt tartva nem fosztja meg a jelen korban élő generációt a szükségletei kielégítésétől. A gondolatban testet ölt a fenntarthatóság egyik alapeszméje, mégpedig – a korábban említett – jövő nemzedékekért való felelősség kötelezettsége.

Úgy vélem, a hivatkozott felvetésben megjelenik továbbá az ESG keretrendszere is, mégpedig a vezetői kultúrára telepített felelősség kapcsán, ugyanis az ESG szemlélete is egyfajta felelős (vállalat)irányítási (*Governance*) módszert vár el.

Megállapítható, hogy olyan szabályrendszer (jogszabályok általi) létrehozás szükséges, amelyek képesek felvenni a versenyt a XXI. századdal, abszolút határértékeket rögzítenek és óvják az ökoszisztémát.⁸⁸

Alapvetően kétféle gondolkodásmód terjedt el:

A társadalom egyik ‘rétege’ nem tartja fontosnak az erkölcsi megfontolásokat vagy az alapvető változtatások iránti igényt. Pusztán abból indul ki, hogy az ökológiai problémák egyszerűen megoldhatók lesznek az új technológiák révén, fenn kell tartani a haladást (növekedést). Egy másik része a társadalomnak azonban azt mondja, hogy meg kell akadályozni mindennemű

⁸⁵ FÜLÖP (2018) i. m. 16.

⁸⁶ Ferenc pápa (2015) i. m. 58.

⁸⁸ Ferenc pápa (2015) i. m. 53.

‘beavatkozást’, mivel az szükségképpen együtt jár az ökoszisztéma (lerombolásával) pusztulásával is.⁸⁹

Álláspontom szerint az ember teremtett világba való ‘beavatkozását’ már aligha lehet elkerülni, mivel a „23.” órában vagyunk. Láthatjuk azt is, hogy az új technológiák között elsődlegesen a mesterséges intelligenciát kell érteni a XXI. században. Az imént említett beavatkozás megjelenik a mindennapjainkban is, hiszen gondoljunk csak bele, milyen mértékű szennyezéssel találkozunk naponta. A jelenlegi trendek, fogyasztási szokások, életmódok mellett olyan rendszereket kell kidolgoznunk (például az ESG ‘önkéntesen kötelező’ normái révén), amelyekkel fenn tudjuk tartani teremtett világunkat a jelenlegi rossz, de elkerülhetetlen szokások mellett.

A földet ajándékba kaptuk a Jóistentől, és ‘ki is vehetjük’ belőle, amire szükségünk van az élethez, de mindezt csak úgy szabad megtennünk, hogy biztosítjuk a jövő nemzedékek számára, hogy majd ők is kivehessék, amire szükségük lesz.⁹⁰ A teremtett világot és annak teremtményeit (értve itt nemcsak az állatokat, hanem az egész ökoszisztémát, a vizeket, az erdőket) nem hajthatja az ember zsarnoki és felelőtlen uralma alá.⁹¹ Isten úgy van jelen a dolgok mélyén (és így bennünk is), hogy meghagyja cselekvési autonómiánkat, ez pedig a földi valóságok valódi autonómiáját is nyilvánvalóvá teszi.⁹²

Az ókori filozófia kiemelkedő alakja, Platón tanítványa így vélekedik a kérdésről:

„A természet nem más, mint egyfajta művészeti ok [*ratio*], mégpedig az isteni művészete, amely bele van írva a dolgokba, és amelynek köszönhetően maguk a dolgok meghatározott cél felé mozognak. Mintha a hajóépítő mester meg tudná adni a képességet a fának, hogy az önmagát mozgatva hajó alakot vegyen fel.”⁹³

⁸⁹ Ferenc pápa (2015) i. m. 60.

⁹⁰ Ferenc pápa (2015) i. m. 67.

⁹¹ Ferenc pápa (2015) i. m. 83.

⁹² Ferenc pápa (2015) i. m. 80. vö. II. Vatikáni Zsinat: Gaudium et spes lelkipásztori konstitúció az Egyházzal a mai világban, 36.

⁹³ In octo libris Physicorum Aristotelis expositio [Arisztotelész Fizikájának magyarázata nyolc könyvben], lib. II, lectio 14.

Jézus Krisztus a természettel is teljes összhangban élt⁹⁴: „Ki lehet ez, hogy még a szélvész és a tenger is engedelmeskedik neki?”⁹⁵

Úgy gondolom, hogy ehhez hasonló összhangra lenne szükség az ember és a természet között is. Értelemszerűen az ‘átlagember’ nem tudja a természet erőforrásait uralni, de ha óvja a természetet, a föld, a víz és a levegő ‘engedelmeskednek’ neki.

III. 4. Helyi közösségek és a fenntarthatóság

Úgy vélem, disszertációm teremtsésvédelmi szemléletében a nagy nemzetközi törekvésekkel (és multinacionális cégekkel) ‘szembeszálló’ helyi szerveződések (civil szervezetek) munkájának fontossága és hatékonysága is említésre méltó.⁹⁶ A gondolat összhangban áll a Katolikus Egyház egyik alapvető tanával, a szubszidiaritás elvével, vagyis a lehető legalacsonyabb, helyi szinten szükséges kezelni egy-egy adott problémát, feladatot. A helyi közösségek nemcsak reagálni tudnak az adott helyi problémára, de ki is tudják kényszeríteni a lehetséges megoldásokat a felsőbb vezetőktől. Rögzítendő az a megállapítás is, amely szerint az alulról építkező zöld közösségek kiemelkedő szereppel bírnak a klímacélok, s így az SDGs megvalósításában.⁹⁷ Ezen gondolattal úgy vélem, csak egyetérteni lehet, ugyanis a szubszidiaritás klímacélokkal összefüggő fontosságára hívja fel a figyelmet.

„A természet gondozása olyan életstílus része, amely magában foglalja az együttélés és a közösségalkotás képességét”.⁹⁸

Ehhez a legjobb eszközök között az önkormányzati rendeletek⁹⁹ alkotása, a helyi népszavazás, de akár a környező települések (önkormányzatok) együttműködése is szerepelhet.¹⁰⁰ A helyi közpolitika hiánya komoly következményekkel járhat, hiszen bizonyos csoportok – a jogi szabályokat be nem tartva – ‘bitorolhatják’ a hatalmat, és nőhet a korrupció, a szervezett bűnözés, az ember- és kábítószer-kereskedelem.¹⁰¹

⁹⁴ Ferenc pápa (2015) i. m. 98.

⁹⁵ Biblia, Máté evangéliuma 8,27

⁹⁶ Ferenc pápa (2015) i. m. 38.

⁹⁷ SZIEBIG Orsolya Johanna: A fenntartható települések fogalmának jogi építőkövei, a digitalizáció fényében. *Iustum Aequum Salutare*, 2024/4. szám, 2024. 105.

⁹⁸ Ferenc pápa (2015) i. m. 228.

⁹⁹ Alaptörvény 32. cikk (1) bekezdés a) pont

¹⁰⁰ Ferenc pápa (2015) i. m. 179.

¹⁰¹ Ferenc pápa (2015) i. m. 197.

A helyi termelőktől való beszerzés előnye, hogy rövid ellátási láncot biztosít, amely nyomon követhető. Ezen felül bizalmi kapcsolat keletkezik a termelő és az értékesítő vállalkozás között, valamint a társadalmi kohéziót és a közösségi szellemet is ‘összekovácsolja’.¹⁰² A disszertáció későbbi részében olvasható lesz az is, hogy az ESG kapcsán az ellátási lánc átvilágítása kiemelt prioritást élvez, külön német jogszabály is született ezen cél elérésére. Megállapíthatjuk a kifejtettek alapján, hogy a szubszidiaritás és a rövid ellátási láncok között éles kapcsolat mutatható ki.

Nehézséget jelent azonban, hogy sokszor nem jut el az ‘öko-gazdálkodók’ kínálata a nagyobb multinacionális cégekhez, magasabb áron értékesítik nyersanyagaikat, amelyek a vállalkozás költségeit növelik, valamint időigényesebb is lehet ‘helyi’ termelőktől nyersanyagot beszerezni a 24 órás multinacionális vállalatok kiszállítása mellett.¹⁰³ Az akadályok leküzdésére megfogalmazhatóak javaslatok a jogalkotó részére (például élelmiszerek egységes 5%-os áfája) is.¹⁰⁴

Ugyancsak a helyi szinten történő fellépést, problémamegoldást és kezelést jelenti, ha egy adott szervezetnél belső szabályzatok (többek között etikai kódexek, pénzügyi átláthatósági iránymutatások, egyéb szervezetszabályozó dokumentumok) rendezik normatív keretbe az irányítási struktúrát.

Ezen túl a helyi közösségek a fogyasztás megváltoztatásával, a hulladékgazdálkodás és újrahasznosítás fejlesztésével, a fajvédelemmel és a vetésforgóra alapozott diverzifikált földműveléssel tudnak hozzájárulni a fenntartható életmódhoz. A helyi gazdaságok élelem-előállítási szerepe jelentős, mivel kevesebb hulladékot termelnek, illetve kisebb mértékben használják fel a földterületet és a vizet.

„A hatóságok joga és felelőssége, hogy intézkedéseket hozzanak, amelyek egyértelmű és erős támogatást nyújtanak a kistermelőknek és a termelői változatosságnak.”¹⁰⁵

¹⁰² FÜLÖP (2018) i. m. 37.

¹⁰³ Ferenc pápa (2015) i. m. 40.

¹⁰⁴ Ferenc pápa (2015) i. m. 44.

¹⁰⁵ Ferenc pápa (2015) i. m. 129.

A társadalmi ökológiának szükségszerűen adható egyfajta intézményi jelleg, amely fokozatosan növekszik, és a legkisebb társadalmi alapegységtől, a családtól egészen a nemzetközi szintig terjedhet.¹⁰⁶ Így a helyi közösségek szerepe ismét felértékelődik. Továbbá a helyi kultúrák, közösségek ismerik legjobban ‘helyi’ problémáikat, így az összetett problémákat¹⁰⁷ ők tudják a leghatékonyabban, helyi szinten kezelni, akár közösségek, közösségi hálók létrehozásával.¹⁰⁸ Mindezen gondolatok élesen összefüggenek a szubszidiaritás elvével.

Az élő szervezetek egy meghatározott térben, rendszerként történő harmonikusan együttműködése feltételezi saját létezésüket. Az ökoszisztémáknak a hulladékok lebontásában is óriási szerepük van.¹⁰⁹ A kormányok, a politika, a vállalati és a jelen kutatás fő irányát képező nem vállalati szektorok nehezen, lassan és nem kellő időben reagálnak egy-egy környezeti kihívásra, ezért a szubszidiaritás elvéből kiindulva a civil társadalom elsődleges feladata, hogy kezdeményezéseket indítson el, amely feladatot sikerrel kezdték meg a nemzetközi és helyi környezetvédő közösségek.¹¹⁰ Megállapítandó, hogy a szubszidiaritás olyan természetjogi jellegű elvet jelent, amelynek megsértése, a hatáskörök elvonása és feljebb hárítása jogtalanságot eredményez.¹¹¹

III. 5. A tudomány szerepe

„A tudomány és a technológia az Isten által adott emberi kreativitás csodálatos termékei”.¹¹²

Joggal merül fel azonban a kérdés, hogy a XXI. század technológiai is mindig a jót szolgálják-e, és nem olyan rendszerekről van-e szó, amelyek nagyobb környezetterheléssel járnak, mintha fel sem találták volna őket. E gondolat disszertációm MI-t vizsgáló, ESG-vel párhuzamba állító fejezetében ‘csúcsosodik ki’ leginkább.

A XXI. században számos ‘innovatív’ lehetőség áll rendelkezésre, többek között az elektromos autók vásárlása, a szelektív hulladék gyűjtése, valamint a tájékozottságon alapuló

¹⁰⁶ Ferenc pápa (2015) i. m. 142.

¹⁰⁷ Ferenc pápa (2015) i. m. 144.

¹⁰⁸ Ferenc pápa (2015) i. m. 148.

¹⁰⁹ Ferenc pápa (2015) i. m. 140.

¹¹⁰ Ferenc pápa (2015) i. m. 164-166.

¹¹¹ FRIVALDSZKY János: *Klasszikus természetjog és jogfilozófia*. Budapest, Szent István Társulat, 2007. 422.

¹¹² II. János Pál pápa, Beszéd a tudomány, a kultúra és a felsőoktatás képviselőihez az ENSZ egyetemén, Hiroshima (1981. február 25.), 3: AAS 73 (1981) 422.

választások.¹¹³ Vannak azonban a tudománynak és technológiának olyan termékei, amelyek kétséget kizáróan a környezet megóvására, a karbon-lábnyom csökkentésére jöttek létre (például a napelemparkok, bizonyos esetekben a mesterséges intelligencia és más, megújuló energiával működő rendszerek).

„Maximális energiahatékonyságú és kevesebb nyersanyagot használó ipari termelési formákat kell előnyben részesíteni, eltávolítva a piacról az energetikai szempontból alig hatékony vagy nagyobb mértékben környezetszennyező termékeket. De megemlíthetjük a szállítás jó megszervezését, illetve azokat az építkezési vagy épületfelújítási módszereket is, amelyek csökkentik az energiafogyasztást és a környezetszennyezés mértékét.”¹¹⁴ „A technológiailag fejlett társadalmaknak késznek kell lenniük mértéktartó magatartásformák követésére, csökkentve saját energiafogyasztásukat és javítva az energiafelhasználás feltételeit.”¹¹⁵

A tudomány vívmányainak tekintem, és úgy vélem, annak is tekintendők a környezet megóvására létrejött környezeti és társadalmi felelősségvállalás egyes elméleti rendszerei. Magam részéről ebbe a körbe sorolom az ESG-t is, amely a környezeti problémák (például a légszennyezés, klímaváltozás), a társadalmi kérdések (többek között az emberi jogok, munkahelyi egyenlőtlenségek) és a fenntartható vállalatirányítás (a fenntartható vezetés, szabályozás) fontosságát hívatott előtérbe helyezni és kezelni.

Azonban a technológiai fejlődés vívmányai felelősséggel is járnak.¹¹⁶ Fontos szempont, hogy a tudomány és a technikai haladás ne váljon abszolúttá, vagyis az ember ne próbáljon isteni szerepben tetszelegni, hanem főképp a kölcsönös tisztelet és a mások iránti megbecsülés ‘mozgassa’ a tudomány irányait.¹¹⁷

Azt is indokolt leszögezni, hogy a valóság, a jó és az igazság nem következik egyértelműen a technológiai és gazdasági hatalomból.

¹¹³ MEADOWS – RANDERS – MEADOWS op. cit. 263.

¹¹⁴ Ferenc pápa (2015) i. m. 180.

¹¹⁵ Üzenet a béke világnapjára 2010-ben, 9: AAS 102 (2010) 46.

¹¹⁶ Ferenc pápa (2015) i. m. 104.

¹¹⁷ TAHYNE KOVÁCS (2025) i. m. 16.

„A felelősségben, értékekben és lelkiismeretben még nem áll készen az emberiség ezen új technológiák ‘befogadására’.”¹¹⁸ „Ahol súlyos vagy visszafordíthatatlan kár fenyeget, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem használható fel indokként a környezetromlást megakadályozó, hatékony intézkedések elhalasztására”.¹¹⁹

Ha arra gondolunk, hogy bizonyos szervezetek mekkora klímaterhelést, szén-dioxid-kibocsátást jelentenek pusztán azért, hogy a mindennapi fogyasztói szokásokat kielégítsék, e kontextusban valóban fejletlenek vagyunk a XXI. századhoz, habár a rendszereink, technológiáink, okostelefonjaink fejlettek.

Megállapítható, hogy a problémával foglalkozó tudománynak komplexnek kell lennie, megoldásokat kell kínálnia a legsúlyosabb kérdésekre, gyűjtőszerepet kell betöltenie más tudományokkal (például filozófia) karöltve.¹²⁰

III. 6. A környezetjog szabályozása és környezeti struktúrák kezelésének jogi és közpolitikai eszközei

Lévén, hogy jelen disszertáció tárgya jogtudományi kutatás, ezért érdemes áttekinteni generális jelleggel, hogy milyen hatással bírnak a jogi normák a szervezeti működésre. Ha a környezetjog tudományát általánosan vizsgáljuk, megállapítható, hogy más jogágakkal együtt tud csak hatékonyan működni a szabályozás, így a büntetőjog, a polgári jog, a közigazgatási jog vagy akár a pénzügyi jog szabályai is erőteljesen befolyást gyakorolnak a környezetjogi jogalkotásra és jogalkalmazásra.

A normákat érdemes aszerint vizsgálni, hogy az Európai Unió joganyagáról vagy a ‘hazai’ jogszabályokról van-e szó. A legtöbb esetben az uniós jogalkotás határozza meg a hazai szabályrendszert rendeletek közvetlen hatálya és alkalmazása, valamint az irányelvek *implementálása* révén. (E megállapításnak az ESG uniós normái kapcsán még számos

¹¹⁸ Ferenc pápa (2015) i. m. 105.

¹¹⁹ United Nations: Rio Declaration on Environment and Development. Report of the United Nations Conference on Environment and Development, A/CONF.151/26 (Vol. I), Annex I, Rio de Janeiro, 1992. (Riói nyilatkozat a környezetről és a fejlődésről 1992. június 14.), 15. alapelv

¹²⁰ Ferenc pápa (2015) i. m. 110.

relevanciája lesz). Az iménti gondolat azt is jelenti egyben, hogy kevés lehetősége nyílik a magyar jogalkotásnak a hazai sajátosságok figyelembevételére.¹²¹

A környezetvédelmi törvényünk szerint

„a környezethasználó (...) büntetőjogi, polgári jogi és közigazgatási jogi felelősséggel tartozik tevékenységének a környezetre gyakorolt hatásaiért.”¹²²

A közigazgatás szabályrendszerében alapvetően az állami felelősségvállalás jelenik meg, amely a bírság eszközével kényszeríti ki a jogkövető magatartást. Polgári jog esetén a felek mellérendeltsége és egyenjogúsága határozza meg a jogviszonyt, melyben a kártérítési és esetleges kártalanítási követelések jelenthetnek visszatartó erőt. A büntetőjog pedig 2014 óta a Büntető Törvénykönyv (2013. évi C. törvény) „Környezet és a Természet” elleni bűncselekmények fejezetével igyekszik a lehető legsúlyosabb szankciót, jelesen akár szabadságvesztést is alkalmazni a legnagyobb horderejű környezetkárosítások esetén.

A szabályozás területei között így lehetőség nyílik a belső integráció megteremtésére az alkalmas jogintézmények létrehozásával, de BÁNDI Gyula szerint

„a külső integráció követelményeinek megteremtése ennél jóval nagyobb problémát jelent”.

A környezetjog nemzetközileg is elismert professzora a környezeti követelmények és a gazdasági-társadalmi szabályozás területei közötti egyenrangúság, továbbá a harmónia megteremtését, ezáltal pedig a fenntartható fejlődés megvalósulását látja a legnagyobb kihívásnak.¹²³

A nem vállalati szervezetek kapcsán doktori disszertációmban – többek között – arra keresem a választ, hogy az önkéntesség és önszabályozás is jelentős szereppel bír-e a felvázolt ‘útkeresésben’. Ez alapján előjáróban megállapítható, hogy a környezetközpontú irányítási, valamint audit rendszerek fejlesztése is jelentős feladat a vállalati és nem vállalati szférában.

¹²¹ BÁNDI (2022) i. m. 21.

¹²² Kt. 101. §

¹²³ BÁNDI (2022) i. m. 21.

Megjegyzendő továbbá, hogy a – korábban bemutatott – társadalmi részvétel és a későbbiekben elemzésre kerülő jó gyakorlatok éppúgy jelentőséggel bírnak, mint a felvázolt jogi és ‘egyéb’ szabályozási módszerek.

Az általános normatív elemzés után indokolt kitérni a különböző szabályozási eszközökre, tényezőkre, gazdasági ösztönzőkre, önkéntes eszközökre és azok szerepére, fontosságára is. Ezen elemzés azért is bír a kutatás szempontjából kiemelkedő jelentőséggel, ugyanis a disszertáció keretében analizált szabályozás erőteljes hatást gyakorol az adott szervezetekre, továbbá a környezetközpontú irányítási rendszerek és az ESG összetett szisztémája, részterületei nem csupán jogi, hanem gazdasági, társadalmi, környezeti tényezőket is magában foglalnak.

A disszertációmban megjelenő szabályozási metódusok két típust jelölnek: egyrészt az *extern* eszközöket, ahová a különböző, kutatás tárgyává tett jogszabályokat (amelyek a fenntarthatóságot, az ESG-t, a jogi személyek szervezeti működését és társasági jogi kereteit szabályozzák) sorolom, másrészt az *intern* típusú eszközöket, amelyek ‘belülről’ foglalják normatív keretbe (például gondolhatunk e ponton a különböző belső iránymutatásokra, szabályzatokra, stratégiákra) az adott szervezet mindennapi működését és struktúráját.

Ezen eszközökhöz kapcsolódnak azon beavatkozási lehetőségek, amelyek a szervezeti működésben a ‘kudarccokat’, vagyis szervezeti szempontból nem hatékony folyamatokat küszöbölik ki.¹²⁴ Az említett beavatkozás a kifejtettek alapján biztosíthatja egy nem profitorientált szervezet számára, hogy hatékonyan lássa el a tevékenységét, hatékonyan vezessen be és alkalmazzon egy környezetközpontú irányítási rendszert, így szoros kapcsolatban áll a kutatás alapjait jelentő szisztémákkal. Számos példa igazolja (többek között a későbbiekben vizsgált egyházi szervek összefüggésében), hogy az optimális, energiahatékony, racionális működés jelentős megtakarításokat tud eredményezni, amelyhez bizonyos esetekben az állami szabályozás közrehatására is szükséges van.

Az iménti jogi szempontú beavatkozási szükségesség mellett nem hagyható figyelmen kívül a gazdasági szempontú megközelítés sem a különböző eszközök analizálása során. Ugyanakkor

¹²⁴ BARTUS – SZALAI i. m. 115.

felhívnám a figyelmet, hogy az egyes eszközök, s így a gazdasági ösztönzés eszközeinek is normatív alapjai, jogi keretei vannak.¹²⁵ Indokoltnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy

„A beavatkozás költségei és a beavatkozással elért haszon (például csökkenő szennyezés) ugyanis függ a választott eszköz típusától és mértékétől, szigorúságától (...).”¹²⁶

Ezen gazdasági szemléletet némiképp árnyalja az, hogy a jogalkotónak, de sok esetben egy szervezet vezető testületének is ‘meg van kötve a keze’, így nem minden esetben tud választani a különböző eszközök között. A választásnál azonban szükségesnek mutatkozik a környezetet érintő tevékenységek (például a környezet igénybevétele, terhelésének, szennyezésének, használatának, károsításának vagy veszélyeztetésének) figyelembevétele is.¹²⁷

A környezetjogi önkéntes eszközök közé sorolandóak a környezetirányítási rendszerek (szabványok), amelyek meghatározó jelentőségűek a jogi személynél, s így az általam analizált nem vállalati szervezetek mindennapi működésének az alakításában.¹²⁸ Mindazonáltal egy környezetközpontú rendszerhez való csatlakozásnak, a rendszer bevezetésének olyan felelős döntésnek kell alapulnia, amely esetében nem a költségtényezők az elsődlegesek.

Kétségtelen, hogy egy ilyen típusú rendszerhez való csatlakozást nagymértékben elősegítheti a

- jogallokálás, amely esetében csökkentjük az adminisztrációs terheket és egyszerűsítjük a csatlakozás feltételeit,
- a közvetlen előírások hatékony kialakítása, valamint
- a gazdasági ösztönzők, amelyek különböző támogatások, adókedvezmények formájában tudják elősegíteni a rendszerekbe történő integrációt.¹²⁹

A különböző szabályozási eszközök kapcsán azonban Michael FAURE az alábbi következtetésre jut:

¹²⁵ BÁNDI (2022) i. m. 301.

¹²⁶ BARTUS – SZALAI i. m. 116.

¹²⁷ FARKAS CSAMANGÓ Erika: *Környezetjogi szabályozások: egyetemi jegyzet*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar JATEPress, 2014. 20

¹²⁸ PUMP Judit: *A Polgári Törvénykönyv a környezetjogász szemével*. Budapest, Pázmány Press, 2019. 67.

¹²⁹ BARTUS – SZALAI: i. m. 129.

„nem állítható egyértelműen, hogy létezne egyetlen olyan optimális eszköz, amely a leghatékonyabban képes lenne *internalizálni* a környezeti külső hatásokat. Az adott körülményektől függően mindegyiknek megvannak a maga erősségei és gyengeségei”.¹³⁰

III. 7. Az energetikai auditálás jelentősége

Álláspontom szerint egy környezeti irányítási rendszer auditálási tevékenysége testesíti meg leghatékonyabban a fenntarthatóság alapelvét az adott szervezet életében. E megállapítást igazolja, hogy az ilyesfajta tevékenységben tetten érhető a számonkérhetőség, akár a jogszabályok betartása által is.¹³¹ Kiemelendő, hogy a későbbiekben az ESG kapcsán is találkozhatunk hasonló megállapításokkal, s részletesen bemutatásra kerülnek a tanúsítás szabályai is.

Az ENSZ SDGs-t górcső alá véve, annak 7. céljához kapcsolódva érdemes röviden áttekinteni az energetikai audit célját, főbb szabályait, ugyanis a dolgozatom későbbi részeiben elemzett nem vállalati szervezetek esetén az audittevékenység és az energetikai megfelelés szerves részét képezi a környezetközpontú működésnek. A hazai energetikai audittevékenységet elemezve két jogszabályt szükséges említeni, mégpedig törvényi szinten az energiahatékonyságról szóló 2015. évi LVII. törvény, valamint az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról szóló 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet szabályait.

Maga az energetikai auditálás olyan, meghatározott módszerrel végzett eljárás, amelynek célja megfelelő ismeretek gyűjtése (...) energiafogyasztási profilra, (...) energiamegtakarítási lehetőségekre, valamint (...) megújuló energia költséghatékony felhasználására vagy előállítására (...).¹³² Előrebocsátom, hogy a disszertáció későbbi fejezeteiben mind az egyházi, mind az egyetemi szervek széles körű energiaoptimalizálási szabályairól, gyakorlatairól teszek részletes említést, amely során az ISO 50001-es szabvány kapcsolódási pontjaira is kitérek.

Kiemelést érdemel, hogy az energiahatékonyságról szóló jogszabály az energetikai auditálásra kötelezett gazdálkodó szervezet számára teszi normatív kötelezettséggé, hogy négyévente

¹³⁰ FAURE, Michael G.: *Designing Incentives Regulation for the Environment*. Maastricht, *Maastricht Working Papers Faculty of Law*, 2008/7. 1-56. 39.

¹³¹ BÁNDI (2015) i. m. 70.

¹³² az energiahatékonyságról szóló 2015. évi LVII. törvény 1. § 13. pont

kötelező energetikai auditálást végeztessen.¹³³ Megjegyzem e ponton, hogy az általam vizsgált nem vállalati szervezetek nem tartoznak e jogszabály hatálya alá.¹³⁴

Ezen okból két megoldást – *de lege ferenda* – látok kivitelezhetőnek:

- egyrészt bővíteni lehet az említett jogszabály hatályát az általam későbbiekben vizsgált szervezetek körével,
- másrészt önkéntes vállalásként ezen szervezetek alávethetik magukat a törvényi auditálási tevékenységnek.

Mindkét ‘megoldás’ hatékonyan segítené elő az energetikai ismeretek minél szélesebb körű gyűjtését, felhasználását, elemzését, továbbá az ENSZ energetikai céljának való megfelelést. Az említett információk, adatok pedig adatszolgáltatás keretében az energetikai *auditornak* és az energetikai auditáló szervezetnek kerülnének továbbításra.¹³⁵ Ezen audittevékenység a későbbiekben vizsgált ESG-adatszolgáltatás elősegítéséhez is nagymértékben járulhat hozzá.

Az energetikai audit rendeleti szabályait vizsgálva megállapítható, hogy ezen normák számos ponton kapcsolódnak a disszertáció keretében vizsgált nem vállalati szervezetek környezetközpontú, auditálással és szabványokkal összefüggő gyakorlataihoz.

Felhívom a figyelmet arra, hogy kutatásaim jelentős részében a nem vállalati szervezetek olyan résztvevőit (munkavállalóit, megbízottjait) tekintem át e disszertációban, akik (amelyek) bizonyos környezetközpontú irányítással kapcsolatos folyamatokban tudnak közreműködni (például az ESG kapcsán az ESG tanácsadót). Ha az energetikai auditot tekintjük, ilyen személy tipikusan az alap- vagy mesterfokú szakképzettséggel rendelkező energetikai szakreferens.¹³⁶ Az említett személy ‘igénybevételére’ az a gazdálkodó szervezet köteles, amelynek a tárgyévet megelőző 3 évben az éves energiafelhasználásának átlaga meghaladja a 400 000 kWh villamos energiát, 100 000 m³ földgázt vagy 3 400 GJ hőmennyiséget.¹³⁷ Ezen szabályból következtethető, hogy egy nem vállalati szervezet számára is erősen ajánlott egy ilyen szakképzett munkatárs alkalmazása az említett határértékek elérése esetén.

¹³³ az energiahatékonyságról szóló 2015. évi LVII. törvény 22. § (1) bekezdés

¹³⁴ az energiahatékonyságról szóló 2015. évi LVII. törvény 1. § 16. pont

¹³⁵ az energiahatékonyságról szóló 2015. évi LVII. törvény 23. § (1) bekezdés

¹³⁶ az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 7/A-7/B. §§

¹³⁷ az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 7/A. § (1) bekezdés

Kutatásom szempontjából a szakreferens azon tevékenysége (az egyéb fontos feladatok, mint például a javaslatok megfogalmazása energiahatékonysági kérdésekben, havi és éves jelentések készítése mellett)¹³⁸ bír kiemelt jelentőséggel, amely szerint szakmai megfigyelőként és tanácsadóként részt vesz a rendszeres energetikai auditálás lefolytatásában, valamint az ISO 50001 szabvány szerinti energiagazdálkodási rendszer kialakításában és működésének figyelemmel kísérésében.¹³⁹ Ennek legfőbb oka, hogy számos olyan szervezet működését elemzem a disszertáció későbbi részeiben (például az egyházi szervek kapcsán a „zöld kakas” szisztémáját), amely az ISO 50001 szabvány szerinti energiagazdálkodási rendszert üzemeltet.

Az energetikai auditnál szintén megtalálható egy olyan tényező, amely központi szerepet tölt be a szervezetek napi ügyvitelében: ez nem más, mint az adat. A hivatkozott jogszabály ugyanis egyértelműen fogalmaz abban a kérdésben, hogy az energetikai auditnak naprakész, mért és visszakövethető műveleti adatokra kell épülnie.¹⁴⁰ Disszertációm e pontján utalnék rá, hogy a mesterséges intelligencia és az ESG összefüggésében is kiemelkedő szerep jut az adatok naprakészségének, hatékony alkalmazásának és felhasználásának.

Az energetikai audit kapcsán a hazai jogi norma további két olyan követelményt támaszt, amelyek az általam részletesen analizált nem vállalati szervezetek számára is nélkülözhetetlen kritériumot jelent. Egyrészt azon követelményt emelném ki, amely szerint az auditnak életciklus-költség elemzésre kell épülnie – többek között – a hosszú távú megtakarítások figyelembe vétele érdekében.¹⁴¹ Megjegyzem azt is, hogy a későbbiekben kifejtem az energetikai megtakarítás jelentőségét a nem vállalati szervezetek környezetközpontú irányítási rendszereiben (például a német, EMAS-szal összefüggő példák esetén).

A másik jelentős pont, amelyet kiemelnék, az audit védjegyhez kapcsolódó szerepére utal. A jogszabály értelmében ugyanis az energetikai auditnak arányosnak és megfelelően reprezentatívnak kell lennie annak érdekében, hogy megbízható képet adhasson az általános energiahatékonyságról.¹⁴² Ezen megbízhatóság szorosan kötődik mind az EMAS, mind az ESG szabályinál meghatározott megállapításokhoz.

¹³⁸ az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 7/A. § (3) bekezdés

¹³⁹ az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 7/A. § (2) bekezdés a) pont

¹⁴⁰ az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 13. § (1) bekezdés

¹⁴¹ az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 13. § (2) bekezdés

¹⁴² az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 13. § (3) bekezdés

Ahogy korábban utaltam rá, nem elhanyagolható az audit összefüggésében a különböző szabványok szerepe sem.¹⁴³ Az *auditor* szerepét nem elemzem részletesen ezen fejezetben, azonban néhány megjegyzést mégis fűznék hozzá. Elsődlegesen kiemelem, hogy energetikai auditot energetikai *auditor* vagy energetikai auditáló szervezet végezhet, amely személyi kör kísértetiesen hasonlít az ESG tanúsítást és tanácsadást végző személyekre vagy szervezetekre. Az *auditor* kötelezettsége továbbá a jogszabályi előírásoknak való megfelelés,¹⁴⁴ valamint a 10 évig tartó dokumentáció-megőrzési kötelezettség.¹⁴⁵

Végezetül szükséges kitérni arra, hogy a jogszabály a kötelező energetikai auditálás alóli mentesülés eseteként határozza meg az ISO 50001 szabvány kialakítását és működését.¹⁴⁶ E ponton megjegyzem, hogy a szabványnak való megfelelés nem helyettesíti a jogszabályi követelményeknek való megfelelést,¹⁴⁷ ugyanakkor nagymértékben elősegítheti azt. Ezen okból indokolt lehet az általam bemutatott nem vállalati szervezeteknek is alkalmazniuk az említett energiahatékonysági szabványt, elősegítve ezzel a hatékony környezetközpontú működést, valamint az ENSZ 7. SDGs-nek való megfelelést.

¹⁴³ vö. az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 13. § (8) bekezdés

¹⁴⁴ az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 14. § (1) bekezdés a) pont

¹⁴⁵ az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 14. § (4)

¹⁴⁶ az energiahatékonyságról szóló 2015. évi LVII. törvény 22. §, az energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet 7/A. § (2) bekezdés a) pont; 7. számú melléklet 2.7.1 pont

¹⁴⁷ vö. BÁNDI (2022) i. m. 323.

IV. A szennyező fizet elvének megjelenése a szervezeti fenntarthatóságban és a teremtésvédelemben

IV. 1. Bevezető gondolatok

A szennyező fizet elve, amely „a kezdet kezdetétől alapvető elve a közösségi környezetpolitikának, majd környezetjognak”¹⁴⁸, számos magánjogi (s ezáltal szervezeti jogi) és teremtésvédelmi kérdést felvet.

A magánjogi kérdéskörök kapcsán gondolhatunk e körben többek között azon környezetkárosodással összefüggő, megelőző és a helyreállító intézkedésekre, amelyek a dologi jog legerőteljesebb jogát, a tulajdonjogot korlátozhatják, kártalanítás ellenében tűrésre kötelezve az ingatlan tulajdonosát (birtokosát).¹⁴⁹ Vagy éppen, szintén a tulajdonviszonnyal összefüggő azon rendelkezésre, amely szerint a környezetkárosítással összefüggő jogsértő tevékenységért a felelősség elsősorban azon ingatlan tulajdonosát (természetesen az ingatlan tulajdonosa számára az ingatlan tényleges használójának a megnevezésével kimentési lehetőséget biztosítva) és birtokosát (esetlegesen használóját) terheli egyetemlegesen, amelyen a tevékenységet folytatják.¹⁵⁰ E rendelkezés összhangban áll Magyarország Alaptörvényében lefektetett azon kitétellel, amely szerint

„A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”¹⁵¹

A teremtésvédelemmel és a nem vállalati szervezetekkel való kapcsolatot a korábbiakban elemzett pazarló fogyasztás elleni küzdelem, a tulajdonviszonyok megfelelő rendezése, valamint a környezet iránti felelősség jelenti.

Szent VI. Pál pápa 1971-ben az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete előtt kifejtette:

¹⁴⁸ BÁNDI (2022) 93.

¹⁴⁹ BÁNDI (2022) 89., Kt. 101. § (4)

¹⁵⁰ BÁNDI (2022) 101.

¹⁵¹ Alaptörvény Szabadság és Felelősség XIII. cikk (1) bekezdés

„az ipari civilizáció robbanásszerű fejlődésének visszahatásaként ökológiai katasztrófa történik (...), az emberiség magatartásának gyökeresen és sürgősen meg kell változnia (...) ha a legrendkívülibb tudományos eredmények, a leglenyűgözőbb technikai vívmányok és a legcsodálatosabb gazdasági növekedés nem járnak együtt valódi szociális és erkölcsi fejlődéssel, akkor ezek végül az ember ellen fordulnak”¹⁵².

Az említett robbanásszerű növekedés – álláspontom szerint – nem csupán a magatartási szokások megváltozását jelenti, hanem az egyének mellett a szervezetek felelősségét is magában hordozza. Az általam vizsgált nem vállalati szervezetek kapcsán jellemzően a szennyezés megelőzése érdekében tett lépések, s így mindinkább a szubjektív felelősségi kérdések merülhetnek fel¹⁵³ (hatékony bevezetés, csatlakozás, fenntartás a környezetközpontú irányítási rendszer vonatkozásában). Ezen felelősség pedig a hazánk Alaptörvényében lefektetett természeti erőforrások védelme kapcsán is fennáll, így a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek *protekciója* esetén, folyamatosan szem előtt tartva a jövő nemzedékek számára való megőrzést. A kifejtettek alapján megállapíthatjuk, hogy a védelmi szint biztosítása az egyénekén túl a szervezeteket is ‘terheli’, s ezen gondolat mentén a nem vállalati szervezetek sem maradhatnak ki a közös felelősségből, valamint a későbbiekben olvasható szennyező fizet elve kontextusában megjelenő kármegelőzési kötelezettségből sem.

Egyetérthetünk továbbá PUMP Judittal abban, hogy

„a jogi személyek magatartása – ideértve önszabályozásukat – azonban nemcsak a jogi személyről magáról, hanem a társadalomról is tükörképet mutat, hiszen tevékenységüket a hazai kultúrához igazodva végzik”,

s ezen kulturális aspektus tartalmazza a jogszabályokon túl a társadalmi elvárásokat, amelyek a környezetjog elveinek (megelőzés, elővigyázatosság vagy a szennyező fizet elve) értelmet, létjogosultságot¹⁵⁴, rugalmasságot és jogfejlesztő funkciót, környezeti problémákra közvetlen jogi lehetőségeket adnak.¹⁵⁵ A disszertációmban megjelenő nem vállalati szervezetek vallási és

¹⁵² Beszéd a FAO-hoz [az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezetéhez], alapításának huszonötödik évfordulóján (1970. november 16.): AAS 62 (1970) 833.

¹⁵³ vö. BARTUS – SZALAI i. m. 132-133.

¹⁵⁴ PUMP i. m. 84.

¹⁵⁵ SCOTFORD, Eloise: *Environmental Principles and the Evolution of Environmental Law*. Oxford, Hart Publishing, 2017. 29.

oktatási feladataik révén különleges kulturális tevékenységeket képviselnek, továbbá úgy vélem, hogy a társadalmi elvárások is magasabb szinten jelennek meg velük szemben. Ezen okból az általam vizsgált önszabályozás eszközeiknek (EMAS, energetikai audit, ESG-jelentéstétel, tanúsítás, környezetvédelmi megállapodások) is kiemelt szerep tulajdonítható. Ehhez csatlakozva jegyezném meg, hogy bár a nemzetközi környezetjog multilaterális megállapodásai vonatkozásában, de az alábbi tanulmány rámutat,¹⁵⁶ hogy ezen jogintézmények egyre inkább jogi szempontból önálló szervezetként működnek, „autonóm intézményi rendszerrel” (...).¹⁵⁷

Egyes kutatók még azzal is érveltek, hogy ezek a szerződések sok esetben úgy tekintendők, mintha „szuverenitással” rendelkeznének intézményi értelemben.¹⁵⁸ Úgy vélem, a későbbiekben taglalt környezetközponitú irányítási rendszerekre is igaz lehet bizonyos esetekben ezen kiemelet autonómia.

IV. 2. A szervezeti felelősség kapcsolódása a Katolikus Egyház tanításához és a teremtésvédelemhez

A gazdasági növekedés és a piacgazdaság hatására a szervezetek létesítésének a szabadsága az egyesülési jog alapvető jogából következik.¹⁵⁹ XI. Pius pápa a XX. század első felében mutat rá, hogy

„az ember szabadon gyakorolhatja nem csupán azt a képességét, hogy alanyi jogon olyan magántársaságokat hozzon létre, amelyek azután jogi személyek, hanem azt is, hogy az egyesülésnek „olyan szervezeti rendet és alapszabályzatot adjon, amelyet céljai megvalósítására alkalmasnak ítél”.¹⁶⁰

Úgy vélem, hogy a szervezeti felelősség (amely a legtöbb esetben a szervezet vezetőinek, a hatóságok ellenőreinek, a cég tulajdonosainak vagy más személyeknek ‘tudható be’) jelentőségét megalapozza a jogi személyek autonóm jellege.

¹⁵⁶ KIM, Rakhyun E. – MACKEY, Brendan: International environmental law as a complex adaptive system. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 14/1, 2014, 5–24.

¹⁵⁷ KIM – MACKEY op. cit. 10.

¹⁵⁸ KIM – MACKEY op. cit. 10.

¹⁵⁹ Alaptörvény VIII. cikk (2) bekezdés

¹⁶⁰ XI. Pius pápa: *Quadragesimo anno*, Róma. 1931. 87. III. Leó pápa: *Rerum novarum*, Róma, 1891. 42.

Ehhez kapcsolódik KERÉKES Sándor azon megállapítása, hogy

„a vállalati társadalmi felelősség egy „gondolkodásmód”, amely egészen másképpen fogja fel, hogy mi a siker, hogy kinek tartozik egy vállalat elszámolással, és mi egy vállalat identitása. Ezért mindenképpen a vezetők és alkalmazottak „gondolkodás- módjának” megváltozására van szükség ahhoz, hogy a vállalati társadalmi felelősség egy szervezeti eszközből szervezeti céllá, feladattá váljon”.¹⁶¹

A szervezetek létesítésének szabadsága, illetve a tulajdonnal járó társadalmi felelősség¹⁶² számos katolikus egyházi vezető korábbi enciklikájában jelent meg.

A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma szerint:

„Isten a teremtett világban és az Ószövetségben is mutatja háromságos létének bizonyos nyomait, de a Szentháromság belső élete a puszta emberi értelem számára megközelíthetetlen.”¹⁶³

A teremtett világ megóvása szoros összefüggést mutat a Katolikus Egyház tanításaival.

XIII. Leó pápa *Rerum Novarum* című enciklikájában az alábbi megállapításokat teszi:

„A magántulajdon létjogosultságának az sem mond ellent, hogy Isten a földet az egész emberi nemnek adta, hogy használja és gyümölcseit élvezze.” (...). „a magántulajdon teljes összhangban van a természet rendjével”.¹⁶⁴

A tulajdon minősége feltételezi, hogy az abból járó jogokat a természet javára gyakorolja az emberiség. A használat, a gyümölcsöztetés és a természet rendjével való összhang azonban megköveteli, hogy a tulajdoni viszony megszűnésekor sem engedi meg a felelősen élő, racionális ember, hogy káros hatást gyakoroljon az általa tulajdonolt tárgy a teremtett világra, a természetre. E megállapításhoz kapcsolódik, hogy

¹⁶¹ KERÉKES Sándor: Fenntarthatóság és társadalmi felelősség – A globalizálódó világ megoldatlan problémái. *Magyar Bioetikai Szemle*, 2011/ 3 (1), 4–13. 7.

¹⁶² Alaptörvény Szabadság és Felelősség XIII. cikk (1)

¹⁶³ A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma, 2005 Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 237.

¹⁶⁴ XIII. Leó pápa i. m. 3.

„az államon belül keletkező társaságok magán-társaságok, és az is a nevük, mert közvetlen céljuk az egyén java”.¹⁶⁵

Kimondhatjuk azonban, hogy a köztársaságok, egyházi társaságok vizsgálata éppoly fontos, mint a ‘magántársaságoké’.

Negyven évvel később XI. Pius pápa *Quadragesimo Anno* kezdetű enciklikájában csatlakozik XIII. Leó pápához a tekintetben, hogy:

„a magántulajdon jogát a természet, vagyis maga a Teremtő Isten arra a célra adta az embereknek, hogy egyrészt az egyének gondoskodhassanak saját magukról és családjukról, és hogy másrészt a javak, amelyeket a Teremtő az emberiség egyetemes családjának rendelt, ezt a célt valóságosan szolgálják is, éppen a magántulajdon intézménye révén.”¹⁶⁶ „Valójában már a tulajdon kettős jellegéből, individuális és közösségi természetéből is levezethető az a tétel, hogy a magántulajdon használatánál nem csupán az egyéni érdekeket, hanem a közjót is számításba kell venni.”¹⁶⁷

E megállapítások a tulajdonból fakadó felelősséget tovább cizellálják.

Jézus Krisztusra hivatkozva egyértelművé teszi XI. Pius pápa, hogy az Úr „megfizet mindenkinek tettei szerint”¹⁶⁸

A javak erkölcsös és törvényes megszerzése kapcsán kifejti, hogy ha a megszerzés és a gazdagodás is erkölcsös és törvényes úton menne végbe, akkor „a javak előállítása és megszerzése, hanem felhasználása is – ami ma láthatóan gyakorta oly rendetlen módon folyik – hamarosan a méltányosság és az igazságos elosztás határai közé kerülne vissza.”¹⁶⁹

¹⁶⁵ XIII. Leó pápa i. m. 17.

¹⁶⁶ XI. Pius pápa *Quadragesimo anno* kezdetű enciklikája 1931 A fordítás alapja: *Acta Apostolicae Sedis XXIII* (1931) Fordította: Dér Katalin 45. XI. Pius pápa: *Quadragesimo anno* (1931) | Társadalomformálás (kife.hu)

¹⁶⁷ XI. Pius pápa *Quadragesimo anno* i. m. 49.

¹⁶⁸ Biblia, Máté evangéliuma, 16,27

¹⁶⁹ XI. Pius pápa *Quadragesimo anno* i. m. 136.

A szervezetek alakításának szabadságát és az azokkal járó felelősségét hangsúlyozza XXIII. János pápa *Pacem In Terris* kezdetű enciklikájában.

„Abból kiindulva, hogy az emberek természetüknél fogva társadalmi lények, az következik, hogy joggal gyűlhetnek egybe, valamint másokkal társaságot (egyesületet) alakíthatnak; hogy a megalakult társaságok azt a formát veszik fel, melyet legalkalmasabbnak ítélnék céljaik elérésére; hogy ugyanezekben a társaságokban önként és saját felelősségükre működnek, hogy azok az óhajtott eredményt elérjék”.¹⁷⁰

Borús képet ad Szent II. János Pál pápa a gazdasági folyamatokról *Dives In Misericordia* kezdetű enciklikájában, amikor a gazdasági élet irányításáról azt írja, hogy (...) valami elemi rosszra, vagy inkább az emberekben levő bűnös készségek (*viciumok*) halmazára és a dolgok rossz elrendezésére alapszik.¹⁷¹

A *Rerum Novarum* 100. évfordulója kapcsán állapítja meg *Centesimus Annus* kezdetű enciklikájában II. János Pál pápa, hogy

„az ember társas jellege nem merül ki csupán abban, hogy az államhoz tartozik, hanem különféle közbülső csoportosulásokban valósul meg, kezdve a családdal, egészen a gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális csoportokig, amelyek ugyanebben az emberi természetben gyökereznek és ezért -- de mindig a közjón belül -- saját autonómiával rendelkeznek”.¹⁷²

Csatlakozva XIII. Leó pápához és a *Rerum Novarum* szellemi elgondolásaihoz, a Szentatya hangsúlyozza a közös, másokkal társulásban végzett munka gyümölcsöző jellegét, ugyanakkor felhívja a figyelmet a kockázatára is, a szükséges kockázatot kiemelve:

„termelőtevékenységet megszervezni, időtartamát megtervezni, ügyelni arra, hogy az megfeleljen a kielégítendő igényeknek, s eközben a szükséges kockázatot vállalni, mindez a modern társadalomban bőséges gazdagodási forrás.”¹⁷³

¹⁷⁰ XXIII. János pápa *Pacem in terris* kezdetű enciklikája, Róma, 1963. 23.

¹⁷¹ II. János Pál pápa *Dives in misericordia* kezdetű enciklikája Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója; Budapest, 1981. a hivatalos latin szövegből fordította Dr. Diós István 66. 25.

¹⁷² II. János Pál pápa *Centesimus annus* kezdetű enciklikája a *Rerum novarum* enciklika kibocsátásának századik évfordulója alkalmából Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest, 1991. Fordították: Balogh Gábor Barabás Miklós Goják János 13. 11.

¹⁷³ II. János Pál pápa *Centesimus annus* i. m. 24.

Az állam szerepe is elengedhetetlen a megfelelő szabályozás kialakítása során. Az állam feladata, hogy gondoskodjon a közösségi javak védelméről, amihez hozzátartozik a természeti és az emberi környezet.¹⁷⁴

I. Ferenc pápa *Laudato si'* kezdetű enciklikájában olyan vállalatok kapcsán említ környezetszennyező tevékenységet, amelyek a fejlődő országokban fejtik ki tevékenységüket¹⁷⁵, hatalmas károkat hátrahagyva.

Patagonia-Comahue térség (Argentína) püspökeinek karácsonyi üzenetével szemlélteti a megszűnés okozta lehetséges károkat:

„Megállapítjuk, hogy gyakran az így működő vállalatok multinacionálisak, amelyek azt csinálják itt, ami tilos nekik a fejlett országokban vagy az úgynevezett első világ országaiban. Amikor beszüntetik tevékenységüket és eltávoznak, általában óriási emberi és környezeti gondokat hagynak maguk mögött, mint például a munkanélküliség, elnéptelenedett városok, kimerült természeti erőforrások, kiirtott erdők, lezüllesztett helyi mezőgazdaság és állattenyésztés, kráterek, legyalult dombok, szennyezett folyók és néhány már fenntarthatatlan szociális intézmény”.¹⁷⁶

Az elemzett enciklikai gondolatokkal összefüggően megállapítható, hogy az egészen absztrakt kérdésköröktől (például vállalatok létesítésének szabadsága, tulajdon társadalmi felelőssége) egyre konkrétabb irányba haladnak a Szentatyák problémafelvetései, illetve a korábbi enciklikák említett, alapvető jogot garantáló megállapításai új problémákra megfogalmazott gondolatokat hívtak életre. Megjegyzendő az is, hogy a doktori disszertáció egy későbbi fejezetében az egyetemi fenntarthatóság vizsgálata is számos ponton illeszkedik a teremtésvédelem szemléletmódjába. Ehhez kapcsolódva megjegyzendő, hogy KUMINETZ Géza a keresztény teremtésvédelem szempontjából tekinti át az egyetemek működését, mint a hivatásképzések legmagasabb szintű intézményét.¹⁷⁷

¹⁷⁴ II. János Pál pápa Centesimus annus i. m. 30.

¹⁷⁵ Ferenc pápa (2015) i. m. 51.

¹⁷⁶ Patagonia-Comahue térség (Argentína) püspökei, Karácsonyi üzenet (2009. december), 2

¹⁷⁷ KOZMA Gábor: A nevelés átfogó ügye. In: KOZMA Gábor (szerk.): *Mester és Tanítvány, Új folyam* 2025/III., 1. szám, 2025. 43. KUMINETZ Géza: *Tanulmányok a keresztény spiritualitás és teremtésvédelem köréből*. Budapest, JEL Könyvkiadó, 2025.

Az iménti megállapításokba illeszkedik a kutatásom alapját jelentő egyes nem vállalati szervezetek felelőssége, fenntartható működése, továbbá ezen szervezetek ESG iránti törekvései is e körbe tartozhatnak. Az általam későbbiekben vizsgált nem vállalati szervezetek esetén (egyetemi és egyházi szervek) számos kérdés merülhet fel: az analizált szervezetek kapcsán sajátos karakterisztikájuk okán – többek között – kérdéses, hogy ki a tényleges „szennyező”, ha egy egyetemi vagy egy egyházi szerv tevékenysége okoz környezeti terhelést. Izgalmas aspektus továbbá, hogy ki viseli az ezzel kapcsolatos költségeket, valamint milyen jogi és szervezeti felelősségi esetkörök kapcsolódnak mindehhez. Megjegyzem ugyanakkor, hogy kutatásom elsősorban a nem vállalati szervezetek szennyezést megelőző tevékenységéhez (önszabályozás, környezetközpontú irányítási rendszerek és más megelőző intézkedések bevezetése, fenntartása) igazodik, így a szennyező fizet elvét is e kontextusban vázolom fel a későbbiekben.

IV. 3. A szennyező fizet elvének egyes további aspektusai

A szennyező fizet elve mind az OECD,¹⁷⁸ mind az északkelet-atlanti tengeri környezet védelméről szóló 1992-es OSPAR egyezmény [Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic (az észak-keleti atlanti térség tengeri környezetének védelmére vonatkozó egyezmény), 1992.] egyik fő vezérelvének számít.¹⁷⁹ Az elv – hasonlóan az elővigyázatosság elvéhez – az EU környezetvédelmi jogának jól bevált jogi fogalmává alakult, amely szorosan kapcsolódik a fenntartható fejlődés céljához és annak megvalósításához.¹⁸⁰

A szennyező fizet elve nemzetközi szinten első alkalommal 1972-ben, az OECD Tanácsi Ajánlásában került megfogalmazásra, „Irányelvek a környezetvédelmi politikák nemzetközi gazdasági szempontjaival kapcsolatban” címmel.¹⁸¹ Az OECD kapcsán megjegyzendő az a tény, hogy elsőként ezt az elvet használta mint a környezetszennyezés megelőzésének és megfékezésének költségmegosztására szolgáló hasznos eszközt, valamint kezdetektől úgy alkalmazta, hogy megkülönböztesse a környezetvédelmi ügyekben alkalmazott elv szerepét annak eredeti, a „külső költségek felosztásának” gazdasági szabályaként betöltött funkciójától.¹⁸² Ezen gondolat kapcsán kimondható, hogy megelőző szerepe már az OECD-nél is erőteljes hatást mutatott.

Az Európai Gazdasági Közösség 1973-ban elfogadott első környezetvédelmi akcióprogramja már tartalmazta az említett elvet.¹⁸³ Fontosnak vélem megemlíteni, hogy a szennyező fizet elve „a maga 'eredeti' változatában alapvetően egy gazdasági alapelv”,¹⁸⁴ amely – úgy vélem – az

¹⁷⁸ OECD: *The Polluter Pays Principle: Definition, Analysis, Implementation*. Paris, OECD Publishing, 2008.

¹⁷⁹ RAISZ Anikó: A környezetvédelem helye a nemzetközi jog rendszerében – avagy nemzetközi környezetjog bírói szemmel. *Miskolci Jogi Szemle*, 6. évf., 1. szám, Miskolc, 2011, 90–108. 98.

¹⁸⁰ HUMPHREYS, Matthew: *Sustainable development in the European Union: a general principle*. Abingdon–New York, Routledge, 2018. 72.

¹⁸¹ OECD Tanácsának ajánlása a környezetvédelmi politikák nemzetközi gazdasági vonatkozásairól (Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies), C(72)128, OECD, 1972. SZTANCS Edit: A szennyező fizet elvének megjelenése a magyar polgári jogban, különös tekintettel a veszélyes üzemi felelősség kérdéseire. *Debreceni Jogi Műhely*, X. évf. 3. szám, Debrecen, 2013, 89–106. DOI: 10.24169/DJM/2013/3/6

¹⁸² OECD Tanácsának ajánlása a környezetvédelmi politikák nemzetközi gazdasági vonatkozásairól (Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies), C(72)128, 1972. május 26., HUMPHREYS op. cit. 72.

¹⁸³ Council of the European Communities: Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of 22 November 1973 on the programme of action of the European Communities on the environment.

¹⁸⁴ SZILÁGYI Szilvia: A szennyező fizet elve a környezet védelmében. Budapest, *Iustum Aequum Salutare*, 2007/3, 215–224. 215.

ESG rendszerével is párhuzamba állítható, tekintve, hogy az sem képzelhető el pusztán jogi formában, ugyanis a szisztémának jelentős gazdasági hatásai lehetnek.

Hazánk Alaptörvénye is szabályozza az említett elvet, amely szerint:

Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.¹⁸⁵

Megjegyzendő, hogy az elv első ránézésre némileg ellentétes hatás mutat a kutatási téma kapcsán vizsgált önszabályozás rendszeréhez képest. A szennyező fizet elve ugyanis számos esetben a már létrejött szennyezés felelőjét hivatott kezelni, míg az önszabályozás szisztémájában a szennyezés lehetséges elkerülése a cél. Kiemelem, hogy a disszertációm keretében vizsgált környezetközpontú irányítási rendszerekben az önszabályozást egyre inkább a kötelező szabályozási metódusok ‘váltják fel’, s így a szennyező fizet elvének is folyamatosan növekszik a jelentősége. Mindez az önszabályozás tekintetében azért is bír rendkívüli jelentőséggel, ugyanis az elv – ahogy az OECD kapcsán rámutattam –

„magában foglalja a szennyezés megelőzését”¹⁸⁶

Ehhez kapcsolódva jegyzendő meg, hogy bizonyos esetekben a közbeszerzési eljárásokban a kármentési szolgáltatásokat az illetékes hatóságok is megrendelhetik, ugyanis a ‘szennyező fizet elvéből’ nem következik egyértelműen, hogy e kötelezettség kizárólag a ‘szennyezőt’ terhelné.¹⁸⁷ Fontos azonban, hogy mindez csupán a szolgáltatás megrendelésére vonatkozik, s így a *regresszió* érvényesítésével végül mégis a ‘szennyező fizet’.¹⁸⁸ Rámutatok, hogy az általam vizsgált nem vállalati szervezetek számtalan közbeszerzési eljárást bonyolítanak le, és ezen okból szükséges meghatározni az említett analógiákat. Érdekes kérdést jelent azonban a

¹⁸⁵ Alaptörvény Szabadság és Felelősség XXI. cikk (2) bekezdés

¹⁸⁶ KÁLMÁN Botond Géza –AFADZINU Kobla Sewornu – MALATYINSZKI Szilárd: A szennyező fizet elv elméleti háttere és jogi alkalmazása. *Gazdaság és Társadalom*, 2024/4, 17, 2024. 115.

¹⁸⁷ GYULAI-SCHMIDT Andrea: Közbeszerzési dilemmák a környezeti felelősség érvényesítése körében, Debrecen, *Pro Futuro*, 2020/2., 2020. 184.

¹⁸⁸ GYULAI-SCHMIDT (2020) i. m. 188.

hatóságok beavatkozásának a lehetősége, mint ahogy az iménti közbeszerzési eljárásban is megfigyelhető volt.¹⁸⁹

Jelentős elméleti alapját képezi az általam későbbiekben vizsgált rendszerek *implementálási* létjogosultságának, hogy – összekapcsolva a szennyező fizet elvének kármegelőző dogmatikai gondolatával – ezen szisztémák fő céljai között említendő a szennyezésből fakadó kár elkerülése, amely ugyan – ahogy a későbbiekben olvasható lesz – magával vonzhat bizonyos rendszerköltségeket.¹⁹⁰ Megjegyzendő továbbá, hogy a környezethasználat kiemelkedő felelősséget is teremt az adott szervezetnek, mivel nemcsak a környezeti kárt okozott tevékenységéért, de bekövetkezés veszélyéért is felelős.¹⁹¹ Ezen összefüggésben a környezetközponitú irányítási rendszerek megelőző szerepük révén nagyban járulhatnak hozzá a veszély bekövetkezésének az elkerüléséhez. Az elvvel szemben támasztott követelmény és kíváncsi is egyben, hogy a környezetben előálló kedvezőtlen változásokkal összefüggő kiadások visszavezethetőek legyenek egy meghatározott (jogi)személy tevékenységére, s azokat ne a társadalomnak kelljen viselnie.¹⁹²

A Környezeti Felelősség Irányelv¹⁹³ (angolul Environmental Liability Directive, röviden ELD) Preambuluma pedig az Irányelv célkitűzését a következőképpen fogalmazza meg:

„A környezeti károk megelőzését és felszámolását a szennyező fizet elvének alkalmazásával kell végrehajtani a Szerződésben leírt módon a fenntartható fejlődés elvével összhangban, következésképpen ezen Irányelv kiinduló pontja az legyen, hogy az a gazdasági szereplő, akinek tevékenysége a környezeti kárt, illetve az ilyen jellegű közvetlen kárvesztést okozta, pénzügyi felelősséggel tartozik, a gazdasági szereplők arra való ösztönzése céljából, hogy olyan intézkedéseket fogadjanak el és olyan gyakorlatot építsenek ki, amelyek minimálisra

¹⁸⁹ EBH 2283/2010 (Legf. Bír. Kfv. IV. 37.938/2009), JANS, J. H.– MACRORY, R.– MORENO MOLINA, A.-M.: *National Courts and EU Environmental Law* (Avosetta Series, 10.), Groningen, Europa Law Publishing, 2013. BÁNDI Gyula 15. chapter 15, 302.

¹⁹⁰ BARTUS – SZALAI i. m. 119.

¹⁹¹ PUMP i. m. 69.

¹⁹² CSÁK Csilla: A „szennyező fizet” elv értelmezése és alkalmazása a hulladékgazdálkodásban, *Miskolci Jogi Szemle*, 9/1, 2014. 23.

¹⁹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK irányelve (2004. április 21.) a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről, HL L 143., 2004.4.30.

csökkentik a környezeti károk kockázatát a rájuk háruló pénzügyi felelősség csökkentése érdekében”.¹⁹⁴

Az iménti gondolatban szintén és egyértelműen megjelenik az önszabályozás fontossága, mivel a szervezeteknek meghatározott gyakorlatokat kell kialakítaniuk és intézkedéseket kell elfogadniuk a környezeti károk kockázatának a csökkentésére. Ehhez társul – meglátásom szerint –, hogy az ESG már kötelező módon várja el ezen ‘gyakorlatok’ kialakítását.

Ezen felvetéseket erősíti, hogy szennyezőn a környezetet közvetlenül vagy közvetve károsító személyen kívül azt is értjük, aki a szennyezés feltételeit megteremti.¹⁹⁵

Egyértelműen a szennyezés megelőzésével kapcsolatos felelősséget emeli ki SZIKORA Veronika Milton FRIEDMAN nyomán tett megállapítása kapcsán, amely szerint

„vállalatok profitmaximalizálása, a pénzügyi felelőssége a vállalat működésének legfőbb alapja.”¹⁹⁶

Úgy vélem, e megállapítás alanyaival szembeállíthatóak a disszertációmban vizsgált nem vállalati szervezetek, amelyeknél értelemszerűen az imént említett, profittal összefüggő tevékenység nem jelent központi jelleget, habár a pénzügyi felelősség ezen szervezetek esetén is megkövetelt. Örömteli azonban, hogy még a vállalati szervezeteknél is alapvető elvárás a jogi és etikai szabályok betartása.¹⁹⁷ Megállapítható ugyanakkor, hogy a szennyező fizet elvének és az önszabályozásnak, valamint az ESG szabályozásának egy közös iránypontja mutatható ki, amely az ellenőrzésben ölt testet. Kimondható ugyanis, hogy a szennyező fizet elve szükségképpen ‘ellenőrzést’ is magában foglal egy adott szervezettel szemben, s ugyanez elmondható az önszabályozási mechanizmusokról, valamint az ESG keretrendszeréről is (a későbbiekben még kitérek rá, de számos ‘ellenőrző’ van a rendszerekben, így például a vezetőség, a befektetők, vagy akár az ügyfelek/fogyasztók). Látható tehát, hogy a szennyező

¹⁹⁴ BARANYAI Gábor: *Jelentés a fenntartható fejlődés általános jogi szabályozását megalapozó kutatásról (szakmai beszámoló)*. Budapest, Nemzeti Közszerológati Egyetem Vízstudományi Kar, Víz- és Környezetpolitikái Tanszék, 2020. 130.

¹⁹⁵ KÁLMÁN – AFADZINU – MALATYINSZKI i.m. 123.; A Tanács 1975. március 3-i ajánlása a költségek felosztásáról és a közhatóságok környezetvédelmi intézkedéseiről, HL L 194, 1975.07.25. [röviden: (75/436/Euratom ajánlás)]

¹⁹⁶ SZIKORA (2023) i. m. 32., FRIEDMAN, Milton: *Capitalism and Freedom. With a New Foreword by Binyamin Appelbaum*. Chicago, The University of Chicago Press, 2020, 272 . ISBN 978-0-226-73479-8.

¹⁹⁷ SZIKORA (2023) i. m. 33.

fizet elvének nem csupán a károk felszámolásánál, hanem a megelőzés során is kiemelkedő szerepe lehet.

V. Az Európai Unió környezetirányítási rendszerének (EMAS) és az ISO szabványainak a jelentősége

A szabályozási módszereket tekintve megállapítható, hogy alapvetően három rendszert érdemes felvázolni:

- a hagyományos szabályozási metódust,
- a gazdasági-piaci szabályozást, valamint
- az önszabályozást.¹⁹⁸

Míg a hagyományos szabályozási módszerekre a közigazgatás közvetlen beavatkozásának túlsúlya, az állam erőteljes meghatározó szerepe a jellemző, addig a gazdasági-piaci szabályozás változó intenzitású eszközök bevonását jelenti, az önszabályozási módszer keretében pedig a szabályozott közösség felelősségének erősítése a szabályozás fő célja.¹⁹⁹

Kiemelendő az a megállapítás is, amely szerint az önszabályozás egy szabályozott közösség és a szabályozás végrehajtásáért felelős állami szerv között létrejövő olyan jogviszony, amely kiváltja/kiegészíti a közigazgatás egyéb eljárásait, döntéseit.²⁰⁰

Ahogy a következőkben olvasható lesz, a környezetközpontú irányítás rendszereinek is az a fő céljuk, hogy valamilyen formában ‘kiváltsák’ az állami kötelező szabályozást, s egyfajta ‘előremenekülést’ jelentsenek az olyan típusú kötelező szabályokhoz képest, mint az ESG *kógens*, normatív keretrendszere.

BÁNDI Gyula rámutat, hogy az önkéntes megállapodásoknak különböző típusai léteznek, így beszélhetünk

- szabályozási megállapodásról,
- jogkövetési megállapodásról,
- szabványokról,
- magatartási kódexekről, valamint
- mediációról.²⁰¹

¹⁹⁸ BÁNDI (2022) i. m. 145.

¹⁹⁹ BÁNDI (2022) i. m. 145.

²⁰⁰ BÁNDI (2022) i. m. 321.

²⁰¹ BÁNDI (2022) i. m. 322.

Hangsúlyozandó, hogy a következőkben vizsgált rendszerek a jogkövetési megállapodáshoz, valamint a szabványokhoz állnak igazán közel, de bizonyos esetekben (például az egyetemi ESG tevékenység kapcsán) megjelennek a magatartási kódexek is. Az elemzésük pedig azért kiemelten fontos, mivel a nem vállalati szervezetek számára segíthetik a sikeres csatlakozást az említett rendszerekhez. Megjegyzendő, hogy e rendszerek „a jogi személyeken kívül jönnek létre és a már létrehozott jogi személy lesz az, amelyik a külső magatartási normát a maga számára elfogadja”.²⁰²

Úgy vélem, a disszertáció kutatási témája kapcsán a környezeti vezetési vagy menedzsment rendszereket eltérő szempontok szerint érdemes vizsgálni.

Az alanyi kört tekintve egyrészt az állami oldalról, vagyis onnan, hogy mit vár el az állam és annak közigazgatás(i hatóság)a egy-egy adott szervezettől ahhoz, hogy sikeresen csatlakozzon egy ilyen típusú rendszerhez, valamint sikeresen működtesse azt.

Másrészt a szervezeti (társasági jogi) oldalról szükséges szemléltetni, hogy milyen ‘társasági formák’ ideálisak a lehetséges csatlakozáshoz. Ezzel összefüggésben jogágak szerint is fontos elemezni, milyen speciális jogági (különösen a disszertáció későbbi részében megjelenő magánjogi) vetületei lehetnek egy környezetirányítási rendszernek.

Harmadrészt nem feledkezhetünk meg az Európai Unió normáiról sem, amelyek közül némelyek közvetlenül hatályos és alkalmazandó szabályokat tartalmaznak.

Az utóbbira tipikus példa a korábban már említett EMAS rendszere, amely kapcsán hangsúlyos, hogy hogyan kapcsolódik e rendszer a fenntartható vállalatirányításhoz. E ponton rögtön fel is hívom a figyelmet, hogy az EMAS-hoz való kapcsolódása mutatható ki az ESG-vel, mivel a ‘G’, vagyis a ‘*Governance*’ felelős (vállalat)irányítási szemléletet vár el a szervezetektől.

Disszertációm jelen fejezetében lefolytatott vizsgálat jórészt az Európai Unió szabályaira terjed ki,²⁰³ de megjelennek a hazai jogszabályok is, néhol *de lege ferenda* javaslatokkal szemléltetve. Megjegyzem, hogy bár inkább vállalati szinten elterjedt az EMAS és a különböző szabványok

²⁰² PUMP i. m. 68.

²⁰³ lásd a későbbiekben az ESG-t érintő uniós normákat.

bevezetése, ezen kutatás nívumát mégis a nem vállalati szervezeteknél való *adaptálhatóságának* jelentősége adja. Egyes aspektusok pedig a közgazdasági szempontokat szem előtt tartva is bemutatásra kerülhetnek.

V. 1. Az EMAS és az ISO szabványainak általános vizsgálata

Szükséges felhívni arra a tényre a figyelmet, hogy az Európai Unió az EMAS révén meghatározta a környezetvédelmi vezetési rendszer fogalmát, amely így szól:

„az általános vezetési rendszer része, amely magában foglalja a szervezeti felépítést, a tervezési tevékenységeket, a felelősségi köröket, az eljárásmodokat, a környezeti politika kidolgozásának, bevezetésének, megvalósításának, vizsgálatának és fenntartásának folyamatait és eszközeit”.²¹⁴

Kiemelendő, hogy 2001-ben az Európai Tanács és az Európai Parlament a 761/2001. számú rendeletével a különböző típusú (pl. mezőgazdasági) szervezetek részvételét,²¹⁵ 2009-ben pedig a kisvállalatok részvételének lehetőségét próbálta megteremteni a rendszer felülvizsgálatával. Látható ezek alapján, hogy a környezetközponitú irányításban a személyi hatály bővül, amely a nem vállalati szervezetek integrációjára is biztató alapot ad.

Megjegyzem, hogy mind az EU EMAS rendelet,²¹⁶ mind az ISO 14000-es nemzetközi szabványok alkalmazása aktív, önszabályozó cselekvést vár el egy adott szervezettől. (Kiemelem, hogy jelen disszertációban kutatásaim főképp az ISO 14001-es számú szabvány vizsgálatára terjednek ki, de a későbbiekben megjelennek más szabványok is).

FODOR László mutat rá, hogy az EMAS kapcsán az EU és a tagállamok már túlléptek az önszabályozás pusztá ösztönzésén, és egy vegyes rendszerű szabályozás jött létre, amely rendészeti (igazgatási) és gazdasági módszereket egyaránt megjelenít különböző

²¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 761/2001/EK rendelete a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételének lehetővé tételéről, HL L 114/1, 2001.4.24., 2. cikk k) pont

²¹⁵ FODOR i. m. 167.

²¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 1221/2009/EK rendelete a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételéről és a 761/2001/EK rendelet, a 2001/681/EK és a 2006/193/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről HL L 304., 2011.11.22. (a továbbiakban: 1221/2009/EK rendelet)

jogintézmények formáiban.²¹⁷ Ha egy szervezet már hatékonyan működteti az ISO-szabványt vagy az EMAS rendszert, nemcsak a rendszer elemeit, de a ténylegesen elért környezeti teljesítményét is folyamatosan javítani kell.²¹⁸ (E ponton hangsúlyos az is, hogy az ISO 14001-es szabvány 2001 óta lett része az EMAS rendszerének.)²¹⁹ Így az ISO szabványok megfelelő és hatékony alkalmazása az EMAS rendszerhez való csatlakozás előszobájának is tekinthető, valamint az ESG ‘E’ betűjének való megfelelést is elősegítheti.

Az EMAS az ISO 14001 nemzetközi szabvány alternatívája a környezetközpontú irányítási rendszerek közül, valamint a kiterjesztése is egyben.²²⁰ A két szisztéma rendkívül hasonló garanciákkal és megbízhatósággal szolgál, de szükséges hangsúlyozni, hogy az EMAS állított fel szigorúbb követelményeket a jogszabályi megfelelés kapcsán.²²¹ A legszigorúbb megfelelési rendszert pedig, – álláspontom szerint – a disszertáció későbbi részében tárgyalt ESG jelenti.

Megállapítható, hogy a fenntarthatóság és az önszabályozás folyamataihoz szorosan kapcsolódik az EMAS, amely

- a jogi szabályozás egyszerűbb áttekinthetőségében,
- a vállalati (vagy szervezeti) felelősség (tudatosság) erősödésében, valamint
- a (hatósági) eljárások egyszerűsödésében jelenik meg.²²²

Úgy vélem, az iménti gondolatok alapján egyetérthetünk SZIKORA Veronikával abban, hogy a vállalati társadalmi felelősségvállalás térhódítása az utóbbi időben egyre többször kerül a figyelem középpontjába.²²³

A tagállamokat a bemutatott rendszerekkel kapcsolatban támogatási kötelezettség terheli (például adókedvezmények formájában).²²⁴ A támogatási kötelezettség teljesítése ugyanakkor

²¹⁷ FODOR i. m. 167.

²¹⁸ CSUTORA – KERESKES i. m. 111., PETERS, Heinz-Joachim– HESSELBARTH, Thorsten – PETERS, Frederike: *Umweltrecht*. 5., überarb. und erweiterte Aufl. ed. Stuttgart, Kohlhammer, 2016. 73.

²¹⁹ Emas egyszerűen kis- és középvállalkozásoknak: 10 nap, 10 oldal, 10 ember, 30 lépés. Brussels, European Commission, Directorate-General for the Environment 2007, 2., 1221/2009/EK rendelet II. melléklet.

²²⁰ OCIEPA-KUBICKA, Agnieszka – DESKA, Iwona – OCIEPA, Ewa: Organizations towards the Evaluation of Environmental Management Tools ISO 14001 and EMAS. *Energies*, 2021/16., 14, 2021. 4870. <https://doi.org/10.3390/en14164870>. 2.

²²¹ ÁLVAREZ-GARCÍA, José – DE LA CRUZ DEL RÍORAMA, María: Sustainability and EMAS: Impact of Motivations and Barriers on the Perceived Benefits from the Adoption of Standards. *Sustainability*, 2016/10, 8, 2016, 1057. <https://doi.org/10.3390/su8101057> 2.

²²² KNOPP, Lothar: EMAS II – Überleben durch Deregulierung und Substitution, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 2001/10, 20, 2001. 1099-1100.

²²³ SZIKORA (2023) i. m. 32.; SZIKORA Veronika: Profitoptimalizálás, illetve fenntarthatóság - Elérhető-e jogi eszközökkel az egyensúly? *Gazdaság és Jog*, 2020/11-12., 2020. 20-24.

²²⁴ 1221/2009/EK rendelet Preambulum (23), BÁNDI (2022) i. m. 306.

megnyilvánulhat a jogszabályok egyszerűsítésében és áttekinthetőbbé tételében is (lásd később).

Kiemelendő, hogy elsősorban a környezeti rendszer kiépítése, ellenőrzése és értékelése, valamint a környezeti teljesítmény-információk nyilvánosságra hozatala alapvető elvárás az EMAS rendszer részeseként. Ezekhez társulnak a 'humán' tényezők, melyek főként hitelesítési független szakértők általi ellenőrzésben, illetve a vállalat dolgozóinak oktatásában öltenek testet.²²⁵ (Egyes kutatások szerint a dolgozók véleményeikkel is segíthetik a rendszer bevezetését az úgynevezett '*ökotérképezés*' során környezeti időjárásjelentés formájában.)²²⁶

Egy szervezet nyilvántartásba vétellel (bejegyzéssel) vehet részt az önkéntes EMAS rendszerben, amelyet jelentős feltételek teljesítésével (például környezeti állapotfelmérés, környezetvédelmi vezetési rendszer kidolgozása) lehet megkezdni.

Magyarországon a szervezetek nyilvántartásával kapcsolatos feladatokat az országos környezetvédelmi hatóság,²²⁷ végzi. A hatóság nyilvántartást vezet a rendszerben részt vevő szervezetekről, amelyhez – bizonyos kivételekkel – a hatósági nyilvántartás joghatásai fűződnek.²²⁸ Az eljárás végén a vállalat EMAS logót és címet használhat, amelynek megtartásában is biztosítani kell a már a megszerzéshez is szükséges feltételeket.²²⁹ A környezetvédelmi vezetési rendszer – csatlakozva a fenntartható fejlődéshez és a humánerőforrás-gazdálkodáshoz – jól illeszkedik egy adott szervezet struktúrájába. Egy szervezetnél az erőforrás felhasználási hatékonyságának a növelése, valamint ennek következményeként a szennyezés (szennyező kibocsátás) visszaszorítása versenyképességet javító tényező, amely a hulladéklerakási, környezetvédelmi és nyersanyagköltségek csökkenésében, valamint a jogi kiadások visszaszorításában mutatkozik meg.²³⁰ Ezen gondolatok ismételten az ESG 'E', vagyis környezeti pontjához állnak közel, de ugyanakkor hasznosak lehetnek a nem vállalati szervezetek számára is.

²²⁵ BÁNDI (2022) i. m. 329.

²²⁶ Emas egyszerűen kis- és középvállalkozásoknak: 10 nap, 10 oldal, 10 ember, 30 lépés. Brussels, European Commission, Directorate-General for the Environment, 2007. 10.

²²⁷ a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) részt vevő szervezetek nyilvántartásáról szóló 308/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet 1. § (1)

²²⁸ Kt. 81/A. § (3)-(4), az általános közgazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény 97. §

²²⁹ BÁNDI (2014) i.m. 301.

²³⁰ CSUTORA – KERÉKES i. m. 107.

Oktatás keretében a hatékony dokumentációt, a vonatkozó környezetvédelmi jogszabályok betartását és a felsőbb vezetés szándéknyilatkozatát lehet ismertetni. A környezetvédelmi ellenőr pedig értékelheti a rendszer működését és hatékonyságát. Az iménti megállapítások az ESG ‘S’ és ‘G’, vagyis a szociális és irányítási aspektusaihoz kapcsolódnak leginkább.

V. 2. Az EMAS rendszer szervezeti megjelenése

Kiemelendő, hogy az EU rendeleti úton szabályozza az EMAS-hoz való csatlakozást, így minden tagállam minden szervezetének ugyanazt az uniós másodlagos jogforrást kell követnie az eredményes integrációhoz.²³¹

A disszertáció fő kutatása a nem vállalati szervezetek környezetközpontú működésére irányul, amelynek a létjogosultságát – úgy vélem – jól szemléltetik a következő megállapítások.

1. Maga az EMAS rendelete a szervezet, és nem a jogi személy, a gazdasági társaság vagy ezek székhelyének a fogalmát használja.²³²
2. A magyar társasági jogi jogalkotásban is található olyan norma, amely a szervezeti fogalom használatának az irányába ‘mozdult’ el. Ilyen volt a jogi személyek nyilvántartásáról és a nyilvántartási eljárásról szóló jogszabály is, amely a szervezet elnevezést használja gyűjtőfogalomként.²³³

Az EMAS rendelet személyi hatályának értelmében akár a közszféra szervezetei (állami cégek, vagyonkezelő alapítványok, egyetemek) vagy jogi személyiség nélküli szervezetek (esetleg társasházak) is csatlakozhatnak a rendszerhez.²³⁴ E gondolat kapcsán megjegyzem, hogy jelen disszertáció külön fejezetben vizsgálja az egyetemi szervezetek ESG tevékenységét.

Kiemelendő, hogy az ISO 14001-es szabvány ugyancsak bármely, elkülönült adminisztrációval rendelkező szervezetnél bevezethető (például üzemeknél vagy egyetemi tanszékeknél is)²³⁵,

²³¹ FODOR i. m. 170.

²³² LANGERFELD, Michael: Das novellierte Environmental Management and Audit Scheme (EMAS-II). EG-einheitliches Umweltmanagement auf höchstem Niveau?, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 2001/5, 20, 2001. 539.

²³³ a jogi személyek nyilvántartásáról és a nyilvántartási eljárásról szóló 2021. évi XCII. törvény 3. § 5. Sajnálatos ugyanakkor, hogy e jogszabály végül nem lépett hatályba.

²³⁴ 1221/2009/EK rendelet 2. cikk 21. pont

²³⁵ CSUTORA – KERÉKES i. m. 111.

függetlenül a tulajdonosi formától. Fontos rámutatni, hogy a csatlakozás ‘csupán’ lehetősége (és nem kötelezettsége) egy szervezetnek, amely a jogon kívüli szabályozás egy formája, mégis a csatlakozáshoz nélkülözhetetlen a jog által kialakított szabályok áttekintése és követése.²³⁶ Előnyös lehet a csatlakozáshoz, ha egy szervezet már hatékony környezetközpontú irányítási rendszert (például ISO szabványt) és környezeti teljesítményértékelési (audit) rendszert működtet. Érdemes megvizsgálni, milyen feltételeket kell teljesítenie az adott szervezetnek, hogy a rendszer tagjává válhasson, amely számos előnnyel járhat számára (többek között az EMAS logó használata, de ilyen lehet az ESG szabályainak való megfelelés is).

Az EMAS az első olyan rendszer, „amely jogilag szabályozott, és átfogó módon igyekszik kiaknázni a környezeti menedzsment és teljesítményértékelés előnyeit.”²³⁷

Előjáróban érdemes leszögezni, hogy a rendszer egyik leghangsúlyosabb eleme az auditálási tevékenység, amely a jogi megfelelésre (többek között a jogszabályoknak, az önkéntes kötelezettségvállalásoknak, közigazgatási szerződéseknek), a megfelelő környezetirányítási (vezetési) rendszerre és az igazolható teljesítményre (például hulladékgazdálkodás) terjed ki.²³⁸ Egy csatlakozó szervezet audittevékenysége pedig hatékony ezen területek ellenőrzésére, a hibák és az elérhető legjobb technikák, vagyis a BAT feltárására. Ugyanakkor szükséges kiemelni, hogy a különböző auditálási eljárások, a jelentések ellenőrzési és hitelesítési folyamatának jogszabályi megfeleltetése komoly kihívás a tagállamok számára, mivel ezen folyamatoknak számos *regisztratív* elemei lehetnek (nyilvántartásba vétel, képzés), továbbá figyelemmel kell lenni az uniós alapszabadságok megfelelő tiszteletben tartására is (például a szolgáltatások szabad áramlására).²³⁹

Az EMAS-hoz való csatlakozás olyan előnyt jelent, amely a hatósági ellenőrzésben, a költségtakarékosságban és a nyilvánosságban kialakuló kedvező képben realizálódik.²⁴⁰ Ha egy szervezet több telephellyel van jelen az Európai Unióban, az anyacég a tulajdonában álló szervezeti egységek tekintetében egységes eljárással kérheti a nyilvántartásba vételt.²⁴¹ Kiemelném e ponton azt a tényt is, hogy az EMAS-hoz történő sikeres csatlakozást védjegyként

²³⁶ BÁNDI Gyula: EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások összefüggéseinek elvi háttere és gyakorlati jelentősége. In: BÁNDI Gyula (szerk.): EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások (közigazgatási szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója, Budapest, 2000.16.

²³⁷ FODOR i. m. 168.

²³⁸ FODOR i. m. 168.

²³⁹ REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 23.

²⁴⁰ 1221/2009/EK rendelet Preambulum (8)

²⁴¹ 1221/2009/EK rendelet Preambulum (12), (29), II. fejezet, 3. cikk, (3)

megtartani legalább olyan jelentős kihívás, mint megszerezni azt. Az auditálás rendkívül előnyös lehet az adott szervezet működése során, így csökken a környezeti kockázat, összehasonlítható helyzetbe kerülnek a szervezeti egységek, illetve folyamatos és környezettudatos szabálykövetésre ösztönzi a dolgozókat és a vezetőket. A költséghatékony módszerek feltárására is lehetőséget adhat a folyamatos audit, illetve talán az egyik legfontosabb előnye, hogy a felsővezetés számára is átlátható képet nyújt a környezetközpontú tevékenységének aktuális állapotáról, megvalósulási szakaszairól.²⁴² Mindez pedig az ESG ‘G’, vagyis irányítási szempontjait segítheti elő.

Kiemelendő, ahogy arra már a korábbiakban többször is rámutattam, hogy az uniós jogalkotás az önszabályozástól a kötelező szervezeti fenntarthatóság felé ‘mozdult el’, amelyet jól példáz a röviden csak ‘vállalati fenntarthatósági irányelv’²⁴³ címet viselő uniós norma is. Önmagában a hipotézisem igazolására szolgálhatnak a hasonló jellegű másodlagos uniós jogforrások, vagyis az olyan tárgykörök, amelyek az önszabályozás helyett a kötelező szervezeti fenntarthatóságot hivatottak szabályozni. Olvasható lesz a későbbiekben azon tétel is, amely szerint az önkéntes jogkövetés ‘megágyazhat’ a kötelező (*kógens*) normák alkalmazásának. Úgy vélem, az előbbi tételmondat számos esetben igaznak bizonyulhat az ESG alkalmazása során is.

V. 3. Az EMAS bevezetése

A nem vállalati szervezetek EMAS általi integrációjához szükséges áttekinteni, milyen lépésekre kerül sor az EMAS bevezetése során. Fontos, hogy ezen ‘mérőkövek’ nem különböznek a tekintetben, hogy vállalati vagy nem vállalati szervezet vezeti be és alkalmazza a rendszert.

V. 3. 1. Előzetes környezeti állapotfelmérés

Az EMAS rendszer bevezetésének ezen szakasza a ‘nulladik’ lépés. Mindig vezetői döntést (s így az ESG ‘G’ területének aktivizmusát), valamint a (hatályos) környezetvédelmi előírásoknak való megfelelést feltételez.²⁴⁴ Álláspontom szerint a későbbiekben vizsgált nem vállalati

²⁴² BÁNDI (2022) i. m. 330.

²⁴³ Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1760 irányelve (2024. június 13.) a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati átvilágításról, valamint az (EU) 2019/1937 irányelv és az (EU) 2023/2859 rendelet módosításáról, HL L, 2024/1760, 2024.7.5.

²⁴⁴ FODOR i. m. 169.

szervezetek esetén a vezetői döntésbe egy adott magas szintű vezetői szerv döntése is beleértendő (pl. egyetemi tanács).

Az adott szervezet ebben a szakaszban a tevékenységét vizsgálja át, mégpedig abból a szempontból, hogy az milyen környezeti hatást gyakorol a környezeti tényezőkre (Gondoljunk az ESG 'E' területére). Ezen hatások felmérésére külön kritériumrendszer kerül meghatározásra. Ennek végeztével a környezetvédelmi szervezeti gyakorlat (abban az esetben, ha már van ilyen az adott szervezetnél) felmérése, a rendszernek való megfelelés céljából való összehasonlítása, majd a korábbi gyakorlat vizsgálatának értékelése következik. Mindezek előtt azonban a hatályos környezetvédelmi jogi előírások számbavételét végzik el az adott szervezet jogi munkatársai. Kiemelendő, hogy a környezeti állapotfelmérést mindig az aktuálisan értékesített termékeire és nyújtott szolgáltatásaira kiterjedően is vizsgálni szükséges.²⁴⁵ Úgy vélem, a szolgáltatások vizsgálata a nem vállalati szervezetek esetén, például egy egyetem kapcsán szintén elengedhetetlen az EMAS bevezetésének ezen szakaszában.

V. 3. 2. Környezetvédelmi vezetési rendszer felállítása

Hangsúlyozandó, hogy ebben a szakaszban már szervezési feladatok is hárulnak az adott szervezetre. Kiemelendő, hogy az EMAS rendelet ezen része az ISO 14001-es szabványra utal. Az ISO 14001 egyik korábbi években megjelenő, 2015-ös módosítása a kockázatkezelési követelmény környezetvédelmi vezetési rendszerbe történő beépítése, amely kétségtelenül javít a környezetvédelmi hatékonyságán.²⁴⁶

Indokolt kiemelni, hogy egy szervezetnek már az ISO 14001 bevezetése során el kell érnie, hogy

- tevékenységei megfeleljenek a környezetvédelmi politikának;
- a környezetszennyezés megelőzésére törekedjen;
- elkerülje olyan eljárások, gyakorlatok, technikák, anyagok, termékek, szolgáltatások vagy energia használatát, amelyek elkerülése, korlátozása indokolt;

²⁴⁵ 1221/2009/EK rendelet 2. cikk 9. pont

²⁴⁶ ZĚBEK op. cit. 75.

- továbbá a megfelelési kötelezettségek, jogi és egyéb követelmények tiszteletben tartására is törekednie kell, amelyet az adott szervezetnek az egész működése során szem előtt kell tartania.²⁴⁷

Szükséges megjegyezni, hogy az EMAS szigorúbb feltételek szab az ISO szabványhoz képest (például környezetvédelmi szabályok teljes körű betartása, nyilvános környezetvédelmi nyilatkozat), így az ISO szabvány szerinti környezetirányítási rendszernek csak egy részét fogadja el sajátjaként.²⁴⁸ Ennek értelmében több cselekvést (és magasabb költséget) jelent az EMAS-hoz való csatlakozás. Fontos leszögezni azt is, hogy az EMAS bevezetéséhez és hatékony működéséhez magas beruházási költségfedezetre van szükség.²⁴⁹ Ugyanakkor kiemelendő, hogy a legátfogóbb és legszigorúbb követelményeket az ESG támasztja egy szervezettel szemben, mivel ezen rendszer már a legtöbb esetben kötelező normákat tartalmaz, nem a ‘puszta önszabályozás talaján áll’.

Elősegítve a nem vállalati szervezetek csatlakozását fontos rámutatni arra, hogy az EMAS szerinti környezetvédelmi vezetési rendszernek az alábbiakat kell tartalmaznia:

- szervezeti felépítést,
- a tervezési tevékenységeket,
- a felelősségi köröket,
- az eljárásokat,
- a környezeti politika kidolgozásának, bevezetésének, megvalósításának, vizsgálatának és fenntartásának folyamatait és eszközeit, valamint
- a környezeti tényezők kezelését.²⁵⁰

E ponton szükséges utalni arra a megállapításra, amely szerint a disszertáció további részében a későbbiekben vizsgált nem vállalati szervezetek ESG-vel összefüggő és fenntartható működése szintén hasonló szempontokat ‘vár el’, így az EMAS bevezetése egy jó kiindulópont lehet ezen a téren.

²⁴⁷ ZĘBEK op. cit. 70.

²⁴⁸ FODOR i. m. 169.

²⁴⁹ ÁLVAREZ-GARCÍA – DE LA CRUZ DEL RÍO RAMA op. cit. 3.

²⁵⁰ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk, 13.

V. 3. 3. EMAS és ISO 14001 kapcsolata

Bár a disszertációban már számos helyen említésre került az EMAS és az ISO szabvány kapcsolata, részletesen ezen alfejezetben kerül elemzésre a két környezetirányítási rendszer egymáshoz való viszonya.

Az EMAS rendelet II. melléklete A és B oszlopba szedve határozza meg, hogy milyen követelményeket támaszt az ISO 14001 szabvány, illetve milyen többlettel kell rendelkeznie egy szervezetnek az EMAS bevezetéséhez. Az általános környezeti tervezésen túl az EMAS tagjaként már a korábban kifejtett környezeti állapotfelmérést is el kell végezni. Megjegyzendő továbbá, hogy az ISO-hoz képest e rendszernél már bizonyítania is kell az adott szervezetnek, hogy mindent megtett a környezetvédelmi jogszabályok betartása érdekében, így a pusztá szándéknyilatkozat már nem elég. (Fontos szempont a tervezés során, hogy nemcsak a tagállami, hanem az uniós környezetvédelmi jogszabályok betartása is elvárás).²⁵¹

Ugyanígy a környezeti teljesítmény elérésére felállított vezetési rendszer bizonyítása is az adott szervezetet 'terheli'. A munkavállalók tekintetében állítja fel a legmarkánsabb többletkövetelményt az EMAS rendelete. Míg az ISO szabvány 'csupán' a szerepek, felelősségi körök és hatáskörök tisztázását, valamint a 'felsővezetés' képviselőjének kijelölését szabja meg, addig az EMAS a munkavállalók (vagyis a szervezet tagjainak) aktív bevonását, ösztönzését és tájékoztatását rendeli el. Míg az ISO rendszer a belső (szervezeten belüli) kommunikációt várja el, addig az EMAS tagjainak a külső környezetet (például a lakosságot) is tájékoztatniuk kell környezetvédelmi tevékenységükről (ld. környezetvédelmi nyilatkozat). E ponton jegyzem meg, hogy doktori dolgozatomban a későbbiekben részletesen térek ki arra, hogy mit is jelent az ESG kapcsán az 'érintettek' tájékoztatása.

Eltérés továbbá, hogy az EMAS rendszerben megfelelő időközönként (3 vagy 4 évente) felül kell vizsgáltatni a környezetvédelmi nyilatkozatot független környezetvédelmi hitelesítővel, míg az ISO esetén erre nincs kötelezettség. E ponton utalnék rá, hogy az ESG szisztémájában a beszámoló auditálása még rövidebb időközönként elvárt, de mindez a kötelező normativitásból adódik az ESG kapcsán. Különbség továbbá az ISO szabványhoz képest az is, hogy az EMAS rendszer megköveteli a korábban említett 'BAT' alkalmazását, ez az ISO-nál

²⁵¹ JARASS, Hans D: EMAS Privilegierungen im Abfallrecht., *Deutsches Verwaltungsblatt*, 2003/5, 118 2003. 300.

azonban nem abszolút követelmény.²⁵³ Fontos rámutatni arra a megállapításra a szervezeti integráció kapcsán, amely szerint a fenntartható fejlődés elősegíti a tiszta környezet biztosítását, ami elengedhetetlenül fontos minden élet számára, beleértve a jelen és a jövő generációit is. Ezen kívül kiemelendő, hogy bár a gazdasági 'életképesség' megköveteli a környezeti erőforrások felhasználását, a környezetvédelmi jog elveinek betartása, továbbá az ISO 14001-hez hasonló rendszerek alkalmazása fenntartják az elővigyázatossági és megelőzési, valamint a kibocsátáscsökkentési környezetjogi célokat, elveket.²⁵⁴

A hivatkozott tanulmányban²⁵⁵ elemzett országokban az ISO 14001 bevezetését követő években a környezetvédelmi teljesítménymutatókra vonatkozó adatok alapján a következők állapíthatók meg: A szervezetek számának növekedése és a környezetminőségi mutatók javulása folytán vizsgált országokban, amely megállapítás Olaszország esetében egyértelműen kimutatható,²⁵⁶ az üvegházhatású gázok kibocsátása csökkent, alacsonyabb lett az energiafogyasztás és kevesebb volt a hulladéktermelés, valamint kiemelendő, hogy a hulladékok újrahasznosítása tekintetében a legmagasabb értéket érte el a mediterrán ország Európában.

Éppen ezért – a környezet minőségének javulása érdekében – a szervezeteket egyszerűbb eljárási szabályok kialakításával szükséges támogatni a környezetvédelmi előírások végrehajtásában, és ösztönözni kell a hatékony jogi szabályozások bevezetését.²⁵⁷ E ponton hívom fel rá a figyelmet, hogy ezen konklúziószerű megállapítás a disszertáció különös részében, kiváltképp az egyetemek környezetközpontú működése kapcsán még visszaköszön.

BÁNDI Gyula úgy véli, hogy a fenntarthatósággal (fenntartható fejlődéssel) kapcsolatos szabályozás során sok feladat hárul még a jogalkotóra:

„A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos jogi kihívás óriási: olyan jogi keretre van szükség, amelyik a környezeti és társadalmi megfontolásokat a fejlődési eljárásokban integrálja,

²⁵³ CSUTORA Mária: A környezeti menedzsment rendszerek hazai megvalósítási lehetőségeinek elemzése, értékelése. In: BÁNDI Gyula (szerk.): EU EMAS követelményrendszer és az önkéntes megállapodások (közigazgatási szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója, Budapest, 2000., LANGERFELD aaO 539.

²⁵⁴ ZĘBEK op. cit. 76-77.

²⁵⁵ ZĘBEK op. cit. 76-77.

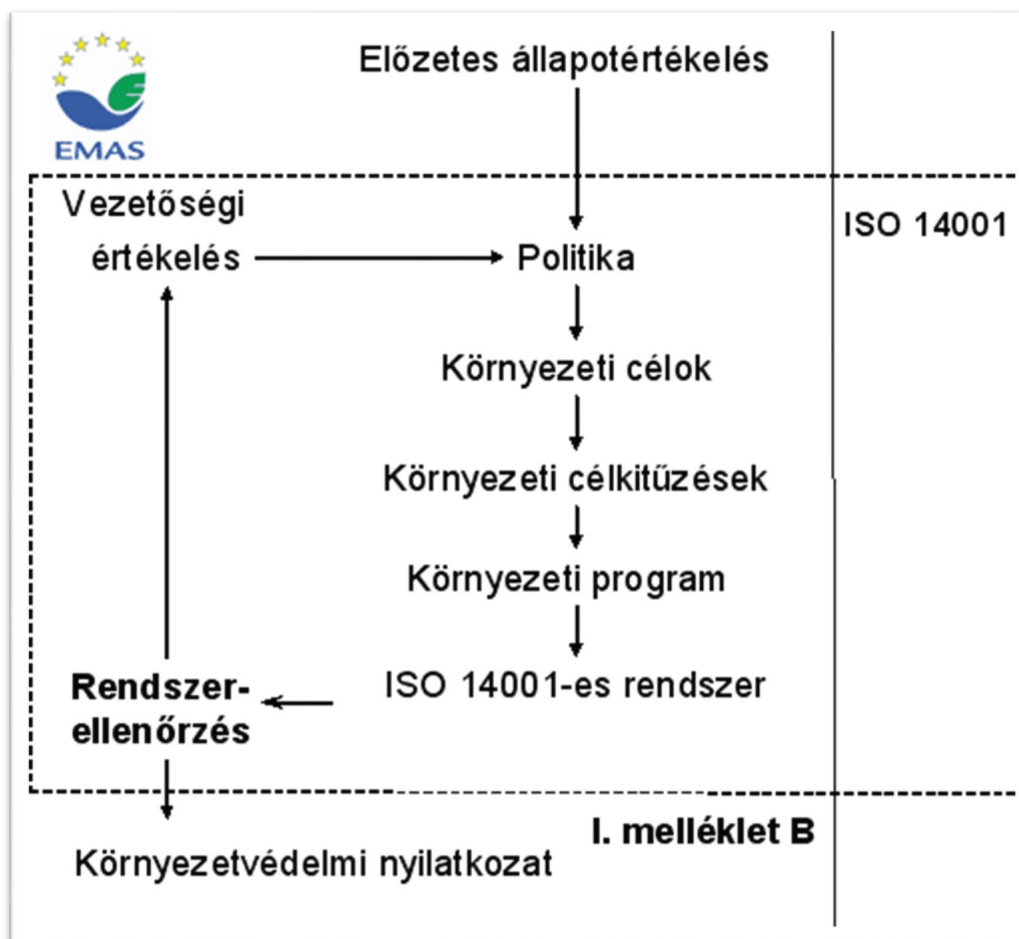
²⁵⁶ ZĘBEK op. cit. 76-77.

²⁵⁷ ZĘBEK op. cit. 77.

miközben gazdasági elemzést is tartalmaz annak érdekében, hogy a döntések tükrözzék a ‘valós’ értékeket és a természet szolgáltatásait. Annak ellenére, hogy a fenntartható fejlődést nemzetközi egyezményekben foglalták, illetve nemzeti jogszabályok, tervezési szabályok léteznek erre, a koncepció még jobbra megmarad a retorika és politika talaján, anélkül, hogy lennének tényleges jogi paraméterei.”²⁵⁸

Megállapítható az imént kifejtettek alapján az ISO szabvány tekintetében, hogy az elemzett szabványrendszer egy általános, a környezeti teljesítmény javítását elősegítő keretet ad az adott szervezetnek, amely konkrét kibocsátási mutatókban is megnyilvánul, és amelyet ezen szervezet az EMAS bevezetésével tovább tud fejleszteni.

A két környezetirányítási rendszer kapcsolatát az alábbi táblázat szemlélteti:

2. ábra – Az EMAS és az ISO 14001 kapcsolata
<https://emas.hu/bevez.html#>

²⁵⁸ BÁNDI Gyula: A fenntartható fejlődés jogáról. *Pro Futuro, A jövő nemzedékek joga*, 2013/1, 3. évfolyam, 2013. 17.

V. 3. 4. Környezeti politika elfogadása

Ebben a fázisban a szervezet felsővezetésére és az alsóbb szintű vezetőkre hárulnak fontos feladatok. Előbbi határozza meg a kitűzött célokat és annak eszközeit, utóbbi a végrehajtásban működik közre.²⁵⁹ A vezetők feladatait és jogköreit pontosan ki kell jelölni, környezetvédelemben jártas személyt kell kinevezni a felsővezetés élére, valamint megfelelő információval kell ellátni mind a vezetői, mind a dolgozói részlegeket.²⁶⁰ Ehhez szorosan kapcsolódik a fenntarthatósággal összefüggő humán erőforrás hatékony képzése, munkaköreinek (feladatköreinek) környezetközpontú meghatározása, valamint a környezettudatosság növelése az elsajátított ismeretek elmélyítésével és fenntartásával. Továbbá ennél a 'lépésnél' szükséges lefolytatni a rendszeres auditokat is. Megjegyzem, hogy a fenntarthatósággal összefüggő információáramlás jelen disszertációban még számos helyen jelenik meg a továbbiakban, elég, ha arra gondolunk, hogy a különböző egyetemi rangsoroknál a környezettudatos szervezeti dolgozók előnyöket jelenthetnek a rangsorok kialakításánál.

V. 3. 5. Belső ellenőrzés

A szervezet vele megbízási jogviszonyban álló (külső vagy belső) ellenőrrel értékelteti tevékenységét. Az ellenőr a 'BAT' megvalósításához szükséges javaslatokat, tanácsokat is ad.²⁶¹ Ezen személyi kör EMAS szerinti meghatározása a későbbiekben tárgyalt, ESG közreműködők (például az ESG tanácsadó vagy az ESG minősítő) szabályaihoz és szerepköréhez áll a legközelebb. Indokolt hivatkozni rá, hogy a külső ellenőrzés sem maradhat el, amely kezdetben a környezetvédelmi nyilatkozat szakértői hitelesítésében ölt testet.²⁶²

Az EMAS rendelet objektív szempontokat sorol fel a belső ellenőrzésre, amelyet – a korábban említettek szerint – három-, illetve négyévente szükséges elvégezni.²⁶³ Az ellenőrzés gyakoriság a szervezet méretétől függ,²⁶⁴ saját belső környezetvédelmi ellenőrzést évente

²⁵⁹ FODOR i. m. 169.

²⁶⁰ BÁNDI (2000) i. m. 30.

²⁶¹ FODOR i. m. 169.

²⁶² FODOR i. m. 170.

²⁶³ 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 9. cikk

²⁶⁴ 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 7. cikk

kötelező lefolytatni, amely főszabály szerint a környezeti teljesítmény ellenőrzését, illetve a környezettel kapcsolatos hatályos jogi előírásoknak való megfelelést foglalja magában.²⁶⁵

Megállapítható e ponton, összevetve a magyar jogi szabályozással, hogy a környezetvédelmi törvényünkben ismert és alkalmazott felülvizsgálat és teljesítményértékelés nem jelent azonos terminológiát az EU ellenőrzésre vonatkozó azonos kifejezéseivel.²⁶⁶ Ezen kívül rendkívül fontos része az ellenőrzésnek a munkavállalókkal folytatott beszélgetés is, amely – a korábban már említett – aktív bevonásukat és a környezettudatos szemlélet kialakítását jelenti.²⁶⁷ A német szakirodalom szinte egyenlőségjelet tesz az EMAS-ban való részvétel és a rendszeres környezetvédelmi ellenőrzés között.²⁶⁸ A tanúsítási eljárás (amelyről még részletesen szólok az ESG normái kapcsán) pedig az ellenőrzés azon formája, amelyet csak akkreditált, a tanúsítással megbízott ellenőrző szervezet végezhet, illetve amelynek e tekintetben a hatáskörét és illetékességét a nemzeti jog határozza meg.²⁶⁹

V. 3. 6. Környezetvédelmi nyilatkozat

Egy szervezet környezetpolitikájában elengedhetetlen a jogszabályok jegyzékének vezetése, vagyis köteles felmérni azt, hogy mely jogszabályok hatálya alá tartozik, illetve azt is, hogy maradéktalanul betartja-e azokat.²⁷⁰ A jogi megfelelés az angol *compliance* irányát jelöli. Az irányzat bőséges szakirodalommal rendelkezik, meghatározása szerint pedig

„A „megfelelés” azokat a folyamatokat jelenti, amelyek révén egy szervezet ellenőrzi saját magatartását, hogy biztosítsa: az megfeleljen az alkalmazandó szabályoknak.”²⁷¹ Mint olvashattuk, az EMAS rendszerében rendkívüli jelentőséggel bír a jogi megfelelés.

A kifejtettek alapján hangsúlyozandó, hogy a környezetvédelmi nyilatkozat (a továbbiakban: nyilatkozat) az elért eredmények dokumentálását és közzétételét jelenti, amely a közvélemény

²⁶⁵ 1221/2009/EK rendelet III. melléklet 4. pont

²⁶⁶ FODOR i. m. 171.

²⁶⁷ 1221/2009/EK rendelet III. melléklet B. pont

²⁶⁸ JARASS aaO. 299.

²⁶⁹ ZĘBEK op. cit. 66., vö. Az Európai Parlament és a Tanács 765/2008/EK rendelete a termékek forgalmazása tekintetében az akkreditálás és piacfelügyelet előírásainak megállapításáról és a 339/93/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről HL L 218/30, 2008.8.13. Preambulum (15)

²⁷⁰ FODOR i. m. 169.

²⁷¹ P. MILLER, Geoffrey: *The Law of Governance, Risk Management, and Compliance*. 3rd ed. New York, Wolters Kluwer / Aspen Publishing, 2019. 3.

számára szolgál jelentős információs bázisként. Egyrészt a jelenlegi állapot feltárását (termékek, szolgáltatások, környezeti politika, vezetési rendszer), másrészt a jövőbeni (kívánatos) célokat (környezeti célkitűzéseket) jeleníti meg. Fontos eleme az adatok összehasonlító elemzése is (például hogyan csökkent a hulladék mértéke egy év távlatában).²⁷² Megállapítható, hogy a tudásalapú és szervezeti problémák az EMAS bevezetése kapcsán, valamint a dokumentáció elkészítésére fordított idő jelentősebb tényezőként jelennek meg, mint a pénzügyi akadályok²⁷³, még a rendszer ‘költséges’ bevezetésének ellenére is.

A szervezet nyilvántartásba vételére egységes eljárásban kerül sor, a nyilatkozatot pedig elektronikus vagy nyomtatott formában lehet benyújtani.²⁷⁴ Az EMAS rendelet IV. melléklete határozza meg, milyen tartalmi követelményeknek kell megfelelnie egy környezetvédelmi nyilatkozatnak, milyen alapmutatókat és más releváns, illetve meglévő környezeti teljesítménymutatókat kell összehasonlítani és feltüntetni (például hulladékmutatók), illetve az információkat milyen módon és hol kell hozzáférhetővé tenni. Olyan környezeti alapadatokat is felsorakoztat az EMAS rendelete, amelyek az energia- és anyagfelhasználás hatékonyságára, a vízfogyasztásra, a hulladék keletkezésére, a biológiai sokféleségre gyakorolt hatásokra és egyéb kibocsátásokra vonatkoznak.²⁷⁵

Fontos könnyítése az EMAS rendelet szabályozásának, hogy lehetővé teszi az egyesített környezetvédelmi nyilatkozat megtételének lehetőségét a több földrajzi helyen telephellyel rendelkező szervezet számára. A ‘kifelé’ kommunikált fenntartható fejlődés, illetve az EMAS rendszer alkalmazása az üzleti partnerek és a beszállítók bizalmát erősítheti.²⁷⁶ Fontos megállapítást jelent, amely szerint a környezetirányítási rendszerek bevezetése összefügg a környezet minőségének javulásával, amely a levegő, a talaj és a víz minőségének javulását eredményező csökkentett káros gázkibocsátásban és a hulladékok fokozott újrahasznosításában nyilvánul meg.²⁷⁷

Egy adott szervezet környezetgazdálkodási stratégiája olyan elemekre épül, mint a hulladék keletkezésének a megelőzése, a hulladékforrások csökkentése, a szennyezés és a hulladék

²⁷² FODOR i. m. 169.

²⁷³ OCIEPA-KUBICKA – DESKA – OCIEPA op. cit. 1.

²⁷⁴ 1221/2009/EK rendelet Preambulum (12), (29), II. fejezet, 5. cikk, (2) bekezdés a) pont

²⁷⁵ FODOR i. m. 170.

²⁷⁶ LUKÁCS Gergely Sándor: Zöld szállodák – zöld éttermek: álom vagy realitás? In: DÁVID Lóránt – KOVÁCS Gyöngyi (szerk.): *Legjobb gyakorlatok a zöld gazdaságért*, Budapest, Cser Kiadó, 2013. 181.

²⁷⁷ ZĘBEK op. cit. 77.

menyiségének a kezelése, valamint a fenntartható energiagazdálkodás, a megújuló energiaforrások felhasználása, az üvegházhatású gázok (pl. CO₂) kibocsátásának csökkentése, valamint a vízkészletek védelme (például a vízellátás veszteségének csökkentése által).²⁷⁸

Szükséges egy összehasonlító megállapításra utalni ezen a ponton, ugyanis a környezetvédelmi nyilatkozat (amely – álláspontom szerint az EMAS-hoz való csatlakozás egyik legfőbb dokumentuma) sok tekintetben hasonlóságot mutat a különböző nem vállalati szervezetek fenntarthatósági stratégiáival. Kijelenthető az is, hogy környezetvédelmi nyilatkozat nélkül EMAS-részvétel szinte elképzelhetetlen.

V. 4. Környezetvédelmi hitelesítő és környezetvédelmi munkatárs

A környezetvédelmi hitelesítő olyan független szakértő (esetleg szakértői szervezet), aki (amely) objektív kritériumok alapján a környezeti állapotfelmérést, a környezetvédelmi vezetési rendszer, az ellenőrzési eljárás és azok végrehajtásának hitelesítését, valamint a környezetvédelmi nyilatkozat érvényesítését végzi.²⁷⁹ (A szakértői szervezeteket az illetékes akkreditációs hatóságok kérik fel a tevékenységük ellátására, és a hatóságok felügyelik a munkájukat).²⁸⁰

A környezetvédelmi hitelesítő megfelelő képzettség, függetlenség és megbízhatóság esetén végezheti a feladatkörét.²⁸¹ Csak olyan szakterületen tevékenykedhet, amelyre az akkreditációja vagy az engedélye kiterjed, illetve írásos megállapodást kell kötnie az adott szervezettel.²⁸² A környezetvédelmi hitelesítőn túl a német jogi szabályozás ismeri a kinevezett személy ('*Beauftragten*') intézményét is. E személy a szervezet munkavállalója, és fő feladata a szervezet folyamatos felülvizsgálata a környezetjogi szabályozók tekintetében.²⁸³ Megállapítható, hogy a szervezet 'környezeti állapotáról' folyamatosan tájékoztatnia kell a vezetőséget (vagy vezető szervét), amely alapján a környezetjogban jártas szakember alkalmazása javasolt e tisztségre.

²⁷⁸ OCIEPA-KUBICKA – DESKA – OCIEPA op. cit. 2.

²⁷⁹ 1221/2009/EK rendelet II. fejezet, 4. cikk, (5) bekezdés

²⁸⁰ Németországban a DAU - Deutschen Akkreditierungs- und Zulassungsgesellschaft für Umweltgutachter mbH <https://www.dau-bonn-gmbh.de/>

²⁸¹ PETERS – HESSELBARTH – PETERS op. cit. 74.

²⁸² 1221/2009/EK rendelet V. fejezet, 25. cikk, (1) bekezdés

²⁸³ PETERS – HESSELBARTH – PETERS op. cit. 71.

V. 5. EMAS rendszerhez való csatlakozás előnyei

Amellett, hogy az EMAS rendelet számos kötelezettség betartását várja el a tagállamoktól²⁸⁴ (például népszerűsítési tevékenység), illetve a rendszer tagjaitól²⁸⁵ (például környezetvédelmi jogszabályoknak való 100%-os megfelelés), a rendszer bevezetése rendkívül sok előnnyel jár. A költségek jelentősen mérsékelhetőek egy jól strukturált, szisztematikus rendszer alkalmazásával, a jogszabályok teljes körű betartása révén pedig csökkenthetőek/elkerülhetőek a környezetvédelmi bírságok is.

Az is megállapítható, hogy az EMAS-logó – mint védjegy – használata versenyelőnyt²⁸⁶ jelent más piaci szereplőkhöz képest. Mindemellett az adott szervezet hitelességét, átláthatóságát és jó hírnevét is növelheti. Kétségtelen, hogy a szervezeten belül folyamatos lesz a kontroll, amely kiegészül a külső ellenőrzési tevékenységgel is (vö. környezetvédelmi hitelesítő), így objektív képet adva az adott szervezet környezetvédelmi tevékenységéről.²⁸⁷

Ezen érvek mellett nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a CSR irányai – ahogy azt a korábbiakban már említettem – egyre inkább az ESG felé mozdulnak el, így a sikeres részvétel az EMAS rendszerében az ESG szerinti működés, kötelező szabálykövetés előszobája is lehet egyben.

A nyilvántartásba vett és hitelesített szervezet a *‘Hitelesített környezetvédelmi vezetési rendszer’* mondatot és az alábbi logót tüntetheti fel profiljában.

²⁸⁴ 1221/2009/EK rendelet VII. fejezet

²⁸⁵ 1221/2009/EK rendelet III. fejezet

²⁸⁶ Kiemelném ugyanakkor, hogy a nem vállalati szervezetek esetén nem beszélhetünk versenyről.

²⁸⁷ https://europa.eu/youreurope/business/running-business/developing-business/emas-registration/index_hu.htm
- EMAS-regisztráció

3. ábra - az EMAS logója
<https://www.logolynx.comtopicemas#&gid=1&pid=5>

V. 6. Az EMAS rendszerével összefüggő nemzeti – de lege ferenda – jogalkotási javaslat

A környezetvédelmi vezetési (menedzsment) rendszerek a fenntarthatóság fogalmához kapcsolódó vállalatirányítási, vezetési rendszerek, és jogi mivoltuk tekintetében megállapítható, hogy a joggyakorlat szempontjából nem minősülnek jogalkotási aktusoknak, de teljesítik a normatív aktusok kritériumait, mivel az államapparátuson kívül hoznak létre ‘normákat’ és olyan korlátozottan kötelező erővel bírnak, amelyek a szervezetek tagjainak szólnak.²⁸⁸

E meghatározásból megállapítható, hogy az ilyen típusú rendszerek szabályai kötik a címzettjeiket, vagyis az adott szervezetet és annak vezetőit, munkavállalóit, tagjait. A jogi szabályozás áttekinthetősége kiemelt jelentőségű a környezetjogi önszabályozás során, ezért kodifikációs jellegű javaslat fogalmazható meg a környezetvédelmi törvény 81/A. §-ához.

A *jogszabályszerkesztésről* szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 22. § (3) bekezdése kimondja ugyanis, hogy „A jogszabály tervezete nem hivatkozhat a „külön” jelző alkalmazásával más jogszabályra sem általánosan, sem a jogszabály típusának meghatározásával”. (E tilalom ellenére más §-ok kapcsán is többször megjelenik a ‘külön’ jelző a Kt.-ben).

Mindez azt jelenti, hogy:

„a jogalkotó tisztában van vele: az adott jogszabály szabályozási tárgykörét érintően más jogszabályok is hatályban vannak, és azok eltérő szabályokat is tartalmazhatnak, ám ezek összegyűjtésével „nem fárad”, azt a jogalkalmazóra vagy a jogszabály címzettjeire bízta. Egy ilyesfajta „feladat” végrehajtása egy nem jogvégzett hatósági ügyintézőnek vagy különösen adott esetben a jogban kellően nem is jártas „átlagembernek” gyakran megoldhatatlan problémát jelent. Ehhez képest egy merev, de legalább egy rugalmas hivatkozás is több segítséget nyújt”.²⁸⁹

²⁸⁸ ZÉBEK op. cit. 55.

²⁸⁹ TÓTH J. Zoltán: *Jogalkotástan: Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 202.

Milyen jogszabályokra gondolhatott tehát a jogalkotó a Kt. 81/A. §-ában az EMAS-szal kapcsolatban? A teljesség igénye nélkül a következő jogszabályok ‘sorakoztathatóak’ fel:

- *a védelmi és biztonsági célú beszerzésekről* szóló 2016. évi XXX. törvény,
- *a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról* szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet,
- *a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) részt vevő szervezetek nyilvántartásáról* szóló 308/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet,
- *az energiával kapcsolatos termékek környezetbarát tervezési kötelezettségeinek előírásáról, valamint forgalomba hozatalának és megfelelőségértékelésének általános feltételeiről* szóló 65/2011. (IV. 15.) Korm. rendelet,
- *a közbeszerzési eljárásokban az alkalmasság és a kizáró okok igazolásának, valamint a közbeszerzési műszaki leírás meghatározásának módjáról* szóló 321/2015. (X. 30.) Korm. rendelet,
- *a Nemzeti Akkreditáló Hatóság eljárásaiért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjakról* szóló 45/2015. (XII. 30.) NGM rendelet,
- *a környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági eljárások igazgatási szolgáltatási díjairól* szóló 14/2015. (III. 31.) FM rendelet.

Látható tehát, hogy sok jogszabály függ össze az EMAS rendszer integrálásával, amelyeket a szervezetek vezetőinek ‘szem előtt’ kell tartaniuk. Ezért – álláspontom szerint – legalább a szabályozási tárgykörre vonatkozó rugalmas hivatkozás megalkotása szükséges a Kt.-ben, amely a jogszabály ‘méretét’ növelné ugyan, de a környezetvédelmi tárgyú szabályozók közötti eligazodást segítené elő.

A kodifikációs javaslat mellett jelen fejezet átfogó képet kíván adni egyes környezeti vezetési rendszerek jogi szabályozásáról, valamint integrálásukról a szervezeti struktúrába.

Megállapítható, hogy az EMAS rendszer bevezetését pénzügyi (költségvetési) támogatásokkal kell segítenie a tagállami kormányoknak, amely szabályoknak jól meghatározottaknak kell lenniük. Mindez a jogi szabályozás áttekinthetőségét és ‘egyszerűségét’ is megkívánja.²⁹⁰ Vizsgálati szempontból érdemes elgondolkodni azon, hogy egy környezeti vállalatirányítási

²⁹⁰ OCIEPA-KUBICKA – DESKA – OCIEPA op. cit. 16.

rendszer mennyire hasonlítható össze a '*reziliencia*' fogalmával, amelyről a későbbiekben részletesen szólok. Mint említettem, az iménti szabályok bemutatása azért kiemelkedően fontos, mert az elemzésük elengedhetetlen, ha analógiát szeretnék alkalmazni egy potenciális nem vállalati szervezet csatlakozása tekintetében.

VI. Az EMAS egyes irányítási vetületei

Kutatásom, s így disszertációm fő témája a környezetközpontú irányítás egyes rendszereinek a nem vállalati szervezetek szervezeti struktúrájába, működésébe történő *adaptációja*, amely okán szükséges áttekinteni a vállalati működésben alkalmazott és kiforrott jogintézményeket is, amelyekből következtetni lehet arra, hogyan működhet egy ilyen típusú szisztéma a vállalati szférán kívül. Ehhez azonban indokoltnak látszik egy rövid fejezet erejéig kitérni arra, hogy az EMAS szerinti környezetközpontú irányításnak milyen irányítási lehetőségei, vonatkozásai lelhetőek fel, összevetve az 1221/2009/EK rendelet szabályaival. Mindez azért is jelentős, mert az ESG szabályozásának ‘G’, vagyis irányítási területe és az EMAS között szoros kapcsolat mutatható ki, nem is véletlen, hogy az ESG egyik legfontosabb uniós normájában²⁹¹ külön nevesítve van az EMAS rendszere.

Úgy vélem, indokoltnak látszik rámutatni arra is, hogy milyen tartalmú vállalatirányítási irányelvek és eljárások elvártak egy szervezetenél. Ezen elvek²⁹² a teljesség igénye nélkül a

- stratégiai irányvonalra,
- a csoport- és szervezeti felépítésre,
- az ellenőrzési környezetre,
- az igazgatóságra,
- a felső vezetés felelősségi köreire, valamint
- a javadalmazásra

terjednek ki.²⁹³

VI. 1. A szervezet fogalma és az elismert vállalatcsoport az 1221/2009/EK rendelet értelmében

Bár az előző fejezetben kitértem a szervezet elméleti ‘kibontására’, úgy vélem, jelen definíció tovább *fragmentálja* ezen fogalmat:

²⁹¹ A Bizottság (EU) 2023/2772 felhatalmazáson alapuló rendelete (2023. július 31.) a 2013/34/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek a fenntarthatósági beszámolási standardok tekintetében történő kiegészítéséről, HL L, 2023/2772, 2023.12.22. 121. pont

²⁹² Megjegyzem, hogy a bankszektor kapcsán tett megállapításról lévén szó.

²⁹³ P. MILLER op. cit. 12-13.

„A szervezetek a legfontosabb intézmények, amelyekkel az emberek természeti környezetükre hatnak. Mégis, a szervezetelméletek a szervezeti környezetnek nem a természeti, hanem sokkal inkább a gazdasági, társadalmi, politikai és technológiai aspektusaira koncentrálnak”.²⁹⁴

Az 1221/2009/EK rendelet értelmező rendelkezése számos fogalmat határoz meg a társasági jog kapcsán, így többek között a szervezet *definícióját*²⁹⁵ is. Látható, hogy a szervezet fogalmát igen széles körben határozza meg az 1221/2009/EK rendelet. Kiemelendő, hogy a hatályos cégtörvény²⁹⁷ a cég fogalmát alkalmazza, amely megjelenik az 1221/2009/EK rendelet fogalommeghatározásában is, de a szervezet gyűjtőfogalmán belül. Koherenciára törekedve az 1221/2009/EK rendelet fogalmi rendszerével, a továbbiakban (ahogy ez idáig is) e kutatásban a szervezet (néhol azonban az eltérő fogalmi sajátosságok miatt a vállalat) definícióját használom.

Érdemes e ponton hivatkozni BÁNDI Gyulára, aki szerint megjegyzendő az a tény, hogy a szervezet fogalmának alkalmazása a környezetközpontú irányítási rendszerekben az érintetti kör kiszélesítését jelenti, mivel korábban a ‘vállalat’ – mint jogi személy – részvétele került megfogalmazásra.²⁹⁸ Jómagam – osztva ezen álláspontot – számos példán keresztül igyekszem bemutatni, hogy a szervezet tágabb fogalmat jelent a vállalatnál. *Analógiai* példaként említhető többek között az úgynevezett magyar csődtörvény²⁹⁹ gazdálkodó szervezet definíciója, amely a Magyarországon székhellyel rendelkező gazdálkodó szervezeteknél jóval tágabb kört ölel fel.³⁰⁰

Indokolt rámutatni arra a korábban már felvázolt megállapításra is, amely szerint az 1221/2009/EK rendelet személyi hatályának értelmében akár a közszféra szervezetei (többek között állami cégek, vagyonkezelő alapítványok, egyetemek) vagy jogi személyiség nélküli szervezetek (esetleg társasházak) is csatlakozhatnak az EMAS rendszeréhez.³⁰¹

²⁹⁴ MÁLOVICS György: *A vállalati fenntarthatóság értelmezéséről*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar. Szeged, JATEPress Kiadó, 2011. 73.

²⁹⁵ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk, 21. pont

²⁹⁷ a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény 2. Cím 2. §

²⁹⁸ BÁNDI (2022) i. m. 327.

²⁹⁹ a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény

³⁰⁰ KOVÁCS Krisztián: *Járni jár, de nem jut. Hitelezők helyzete a felszámolási eljárásban doktori értekezés*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- És Államtudományi Doktori Iskola, 2024. 17.

³⁰¹ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 21. pont

Fontos része a fogalomnak, hogy olyan szervezetek is hitelesíttethetik magukat, amelyeknek a székhelye az Európai Unió (az 1221/2009/EK rendelet fogalommeghatározása szerint 'Közösségen') kívül található. E szervezetek (illetve telephelyeik) nyilvántartásba vételi kérelmüket

„azon tagállam illetékes testületéhez kell benyújtani, amely nyilvántartásba vételt biztosít (...).”³⁰²

Ennek értelmében:

„A Közösségen kívüli szervezetnek hivatkoznia kell a kérelem benyújtásának helye szerinti tagállamban a hasonló szervezetekre alkalmazandó környezetvédelmi jogi előírásokra.³⁰³ A tagállamok rendelkezhetnek arról, hogy az általuk kijelölt illetékes testületek intézkedjenek és felelősek legyenek a Közösségen kívül telephellyel rendelkező szervezetek e rendelettel összhangban történő nyilvántartásba vételért is”.³⁰⁴

Mindezen megállapítások azért bírnak jelentőséggel, mert bizonyos társasági jogi formák, így egy vállalatcsoport formában működő jogi személy kapcsán érdemes lehet annak vizsgálata, hogy az uralkodó tag vagy az ellenőrzött tagok székhelye bír-e döntő jelentőséggel a nyilvántartásba vétel során. E kérdéskörhöz kapcsolódva az 1221/2009/EK rendelet értelmében további két fogalom emelendő ki:

Egyrészt

1. a telephely³⁰⁵, illetve másrészt
2. a szervezetcsoport.³⁰⁷

A kifejtettek szerint önálló vizsgálat tárgya, hogy az elismert vállalatcsoport melyik tagjának (uralkodó vagy ellenőrzött) telephelyére vonatkoznak az 1221/2009/EK rendelet fogalmai. Ebből pedig következtetés vonható le arra, hogy egy nem vállalati szervezet, például egy

³⁰² 1221/2009/EK rendelet II. fejezet, 3. cikk, (3) bekezdés

³⁰³ 1221/2009/EK rendelet II. fejezet, 4. cikk, (4) bekezdés

³⁰⁴ 1221/2009/EK rendelet IV. fejezet, 11. cikk, (1) bekezdés

³⁰⁵ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 22. pont

³⁰⁷ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 23. pont

egyetem kapcsán a külön szervezeti egység (például egy egyetemi tanszék) csatlakozása során annak tényleges helye, vagy az egyetem székhelye bír-e jelentőséggel.

A telephely jelentősége kapcsán nem elhanyagolható szempont az sem, hogy

„az ellenőrzési tevékenység megkönnyíti az egyes létesítmények összehasonlítását és a közöttük lévő információcserét”.³⁰⁸

Úgy vélem, ezen megállapítás az ESG objektív mutatói során is jelentőséggel bír.

A ‘szervezetcsoporthoz’ fogalmi meghatározása egyértelművé teszi, hogy az 1221/2009/EK rendeletben alkalmazott fogalom nem az elismert vállalatcsoportra vonatkozik, mivel e jogi konstrukcióban az uralkodó tag és az ellenőrzött tagok közötti függetlenség helyett függelmi viszony mutatható ki, ahogyan a magyar Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) elismert vállalatcsoporti fogalmából³⁰⁹ következik.

Az 1221/2009/EK rendeletben lefektetett fogalom sokkal inkább a tényleges vállalatcsoportokhoz áll közelebb, amelynek fő ismérve, hogy uralmi szerződés hiányában is kimutatható szervezeti, gazdasági és üzleti kapcsolat a ‘résztvevő’ jogi személyek között,³¹⁰ (bár a függetlenség tényállási eleme e jogintézménynél is ‘hiátust’ szenved).

Érdekes kérdést vethet fel, hogy az uralkodó tag EMAS-ba való ‘belépése’ magával vonja-e az ellenőrzött tagok belépését. A ‘konzern-tényállás’ jogi lényege, hogy a vállalatcsoportban részt vevő tagok csupán látszólag függetlenek piaci szempontból, mivel egy közös üzletpolitika által az uralkodó tag (anyavállalat) jelentős befolyást gyakorol a leányvállalatokra.³¹¹ A vállalatcsoportot létrehozó uralmi szerződésben azonban előre ki lehet kötni, hogy a csoport tagjai hitelesítetik magukat az EMAS rendszerében. E szerződés klasszikus kötelmi jogi szerződést jelent a résztvevő tagok között, és nem a ‘cégjogban’ ismert létesítő okirat, hanem a Ptk. kötelmi jogi szabályai vonatkoznak rá³¹² (e jogterület diszpozitivitásával együtt).

³⁰⁸ BÁNDI (2022) i. m. 330.

³⁰⁹ a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 3:49. §

³¹⁰ Ptk. 3:62. §

³¹¹ GADÓ Gábor et al.: *Polgári jog: A jogi személy*. 4., átdolgozott, bővített kiadás, A Ptk. Magyarázata II/VI. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2021. 115.

³¹² GADÓ Gábor et al. i. m. 120., Ptk. 3:50. § (4) bekezdés

Megállapítható, hogy hasonló megállapítások követendők és alkalmazandók egy nem vállalati szervezet esetében is.

Az 1221/2009/EK rendelet I. melléklete a környezeti állapotfelmérés területeit rögzíti. Az állapotfelmérés fontos eleme a közvetlen környezeti tényezők figyelembe vétele.

E tényezők „a szervezet olyan tevékenységeire terjednek ki, amelyek felett a szervezet közvetlen vezetői ellenőrzést gyakorolnak”.³¹³

Kérdésként merülhet fel, hogy az említett ellenőrzési tevékenység ‘áttérjedhet-e’ a vállalatcsoport ellenőrzött tagjaira. A hatályos polgári jogi kódex értelmében:

„Az uralkodó tagot széles körű utasítási és határozathozatali jog illeti meg”.³¹⁴

Álláspontom szerint a környezeti tényezők menedzsment általi figyelembe vétele az uralkodó tag részéről az ellenőrzött tagra is ki kell, hogy terjedjen, ha a vállalatcsoport csatlakozni szeretne az EMAS rendszeréhez. (De e megállapítás szintén igaz a környezetközpontú irányítási rendszer vezetőség általi felülvizsgálatára is).

A vállalatcsoport vizsgálatának utolsó szempontja a munkavállalókra irányul. Az 1221/2009/EK rendelet előírja, hogy a hitelesített szervezetnek be kell vonnia a munkavállalóit a környezetvédelmi tevékenységekbe.

A munkavállalók részvétele magában foglalja az egyes munkavállalók és képviselőik részvételét és tájékoztatását egyaránt. Ezért minden szinten ki kell alakítani a munkavállalói részvételi rendszert³¹⁶, továbbá

„E követelményeken kívül a munkavállalókat be kell vonni a szervezet környezeti teljesítményének folyamatos javítását célzó folyamatba a következők révén: környezetvédelmi

³¹³ 1221/2009/EK rendelet I. melléklet 2. pont

³¹⁴ Ptk. 3:55. § (1) bekezdés

³¹⁶ 1221/2009/EK rendelet II. melléklet, B.4.2. pont

bizottságok létrehozása az információk összegyűjtésére és a környezetvédelmi felelős/a vezetés képviselői, valamint a munkavállalók és képviselőik részvételének biztosítására”.³¹⁷

A vállalatcsoport kapcsán a felügyelőbizottsági részvétellel összefüggésben a hatályos Ptk. külön normákat állapít meg a felügyelőbizottsági részvételre az uralkodó és az ellenőrzött tagok tekintetében.³¹⁸

Mindezek alapján közös pont mutatható ki az 1221/2009/EK rendelet, a vállalatcsoport munkavállalói részvétele, valamint a későbbiekben elemzett nem vállalati (egyházi és egyetemi) szervezetek tagjainak, munkavállalóinak a fenntarthatósággal összefüggő részvétele kapcsán. Megállapíthatjuk, hogy a vállalatcsoportnál kialakított szabályok *analógiája* – álláspontom szerint – az említett szervezetek esetében is egyértelműen alkalmazandó. Ezen megállapítások pedig szorosan kapcsolódnak a disszertáció további fejezeteiben az ESG ‘S’, vagyis szociális szempontjaihoz.

A konszern vizsgálata azért is jelentős, mivel szükségessé válhat annak áttekintése, hogy hogyan tudja segíteni az uralkodó tag az ellenőrzött tag különböző, fenntarthatósággal összefüggő törekvéseit, kötelezettségeit. E körben gondolhatunk különböző jelentéstételi, beszámolóképzési kötelezettségekre (például az ESG kapcsán). Kiemelendő továbbá az a megállapítás is, hogy a későbbiekben ismertetett CSRD-jelentést az 500 fő felett foglalkoztató tőzsdén jegyzett vállalatcsoportoknak kell elkészíteniük, az említett cégek kapcsán pedig megállapítható, hogy aktívan foglalkoztak a fenntarthatósággal, számos saját programjuk került kidolgozásra a témában.³¹⁹ Ugyanakkor szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy egyes szakirodalmi álláspontok³²⁰ szerint külön doktori kutatást ‘érne meg’ a vállalatcsoportosulások speciális helyzete, amely a közös üzletpolitikán túl a részt vevő szereplők látszólagos piaci különállását is vizsgálhatná.

VI. 2. A társasági jogi legfőbb szerv és a vezető tisztségviselő feladat- és hatáskörei

³¹⁷ 1221/2009/EK rendelet B.4.3. pont

³¹⁸ Ptk. 3:58. § (1) bekezdés

³¹⁹ JÁMBOR Attila – TRAUTMANN László: *ESG körkép 2024. A magyar vállalatok fenntarthatóságának helyzete és kilátásai*. Budapest, Ifjúsági Vállalkozásélénkítő Egyesület, 2024. 11.

³²⁰ SZIKORA (2023) i. m. 37.

Az 1221/2009/EK rendelet számos ponton említi a szervezet vezetőinek felelősségét a rendszer bevezetésével és fenntartásával kapcsolatban.³²¹ Kiemelendő továbbá az is, hogy az uniós jogforrás melléklete a szervezet környezeti politikájának a meghatározását is a felső vezetésre bízta.³²² Megjegyzendő, hogy az imént említett felelősség mára már nemzetközi szinteken is megfogalmazódott.³²³ E körben gondolhatunk a felelős vállalatirányításról szóló jelentésre,³²⁴ amely

„a fenntartható vállalatirányítás szabályozásával új keretet határozott meg, továbbá amely a vállalatok vezető testületeinek kötelezettségeit világosan kifejti, és a pénzügyi teljesítmény pusztá kimutatásán túl, "hosszú távú értékteremtést" is szolgál.”³²⁵

De utalhatunk ezen kérdéskör kapcsán a vállalati átvilágításról és a vállalati elszámoltathatóságról szóló jelentésre is.³²⁶ Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy az Európai Unió által létrehozott nem kötelező iránymutatások kevésbé voltak hatékonyak ahhoz az átfogó jogi és fenntarthatósági keretrendszerhez képest, amelyet az ESG jelent, és amelynek kifejezett ismérvei között szerepel az

- egyértelműség,
- a kiegyensúlyozottság,
- a(z) (köz)érthetőség,
- az ágazaton belüli szervezeti szempontú összehasonlíthatóság,
- az ellenőrizhetőség és
- az objektivitás.³²⁷

A legjobb környezetvédelmi vezetési gyakorlat fogalmát a szervezetek által az érintett ágazatban a környezetvédelmi vezetési rendszer leghatékonyabb végrehajtási módja jelenti,

³²¹ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 1. pont, 2. pont, 13. pont, 14. pont

³²² 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.2

³²³ CLARKE, Thomas, et al: *The Oxford Handbook of the Corporation*. Oxford, Oxford University Press, 2019. 603-607.

³²⁴ Az Európai Parlament 2020. december 17-i állásfoglalása a fenntartható vállalatirányításról (2020/2137(INI), C 445/94, 2021.10.29.

³²⁵ SZIKORA (2023) i. m. 36.

³²⁶ Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a vállalati átvilágításról és a vállalati elszámoltathatóságról 11.2.2021 - (2020/2129(INL))

³²⁷ vö. SZIKORA (2023) i. m. 37.

amely az adott gazdasági és technikai körülmények mellett a legjobb környezeti teljesítményt eredményezi.³²⁸

A vezetés biztosítja azon erőforrásokat, amelyek elengedhetetlenek a környezetközpontú irányítási rendszer kialakításához, bevezetéséhez, fenntartásához és fejlesztéséhez. A környezetvédelmi vezetési rendszer egyik alapvető követelménye, hogy a rendszer kapcsán ki kell térni a bevezetésre és a működésre is.³²⁹ Az erőforrások közé tartoznak a személyzeti erőforrások és a szakértelem, a szervezeti *infrastruktúra*, a technológia és a pénzügyi erőforrások.

Megjegyzendő továbbá, hogy a szervezet felső vezetése jelöli ki a vezetés külön képviselőjét (képviselőit), aki(k)nek az egyéb feladatai(k)tól függetlenül feladatokat, kötelezettségeket és hatáskört állapít meg:

„a környezetvédelmi vezetési rendszer e nemzetközi szabvány szerinti bevezetésének, alkalmazásának és betartásának biztosítására; értékelés céljából fejlesztési javaslatokat is tartalmazó jelentést készítsen (készítsenek) a felső vezetés számára a környezetvédelmi vezetési rendszer teljesítményéről”.³³⁰

A belső ellenőrzést végző személynek a felső vezetés irányába tájékoztatási,³³¹ a felső vezetésnek a szervezet felé pedig környezetközpontú irányítási rendszere tekintetében felülvizsgálati³³² kötelezettsége áll fenn.

Az említett szempontokat érdemes összevetni – a nem vállalati szervezetekkel történő *analógiák* keresése céljából – a gazdasági társaságok általános, illetve két speciális gazdasági társaság, a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság vezetési struktúrájával.

Mindezek alapján jogi vélemény formálható a tekintetben, hogy milyen típusú szervezeti forma lehet ideális az EMAS rendszer bevezetéséhez és működtetéséhez.

³²⁸ BÁNDI (2022) i. m. 330.

³²⁹ BÁNDI (2022) i. m. 328.

³³⁰ 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.4.1.

³³¹ 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.5.5.

³³² 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.6.

Megjegyzem ugyanakkor, hogy a Ptk. szerinti jogi személyek általános szabályiban meghatározott, jogi személy ügyvezetésére vonatkozó rendelkezéseket absztrakciós korlátok miatt nem vizsgálom.

Első kérdésként érdemes lehet azt áttekinteni, hogy az 1221/2009/EK rendelet szerinti ‘felső vezetés’ fogalom melyik jogintézménynek feleltethető meg a Ptk. gazdasági társaságokat szabályozó részében. A hatályos szabályok szerint

„A gazdasági társaság legfőbb szervének feladata a társaság alapvető üzleti és személyi kérdéseiben való döntéshozatal”.³³³

Ezzel szemben:

„A társaság ügyvezetését a vezető tisztségviselő – a társasággal kötött megállapodása szerint – megbízási jogviszonyban vagy munkaviszonyban láthatja el”.³³⁴

Kétségtelen, hogy a társaság tagjai rendelkeznek a legfőbb döntéshozó hatalommal, hiszen az ő érdekeltségük biztosítja a tőke leghatékonyabb felhasználását (...).³³⁵

Álláspontom szerint az 1221/2009/EK rendelet szerinti felső vezetés fogalom a legfőbb szerv Ptk. szerinti fogalmának feleltethető meg, amely az általános tagsági jogokat gyakorolja. Mindezt alátámasztja az imént említett felső vezetésre háruló erőforrás-biztosítási kötelezettség is. Azonban e gondolatmenetnek ellentmond, hogy az ügyvezetés feladatköre a stratégiai döntéshozattal kapcsolatos kérdésekre terjed ki.³³⁶ (Természetesen a társaság létesítő okirata egyértelműen rendezheti, meg is oszthatja e kérdést).

A Fővárosi Ítéltábla is a mellett foglalt állást, hogy ‘csupán’ az alapvető üzleti és személyi kérdésekben való döntés tartozik a korlátolt felelősségű társaság (a továbbiakban: Kft.)

³³³ Ptk. 3:109. § (2) bekezdés

³³⁴ Ptk. 3:112. § (1) bekezdés

³³⁵ KISFALUDI András: Hatalommegosztás a gazdasági társaságban. In: PESCHKA Vilmos (szerk.): *Liber Amicorum: Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos hatvanadik születésnapjára és egyetemi oktatói működésének harmincötödik évfordulójára*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- És Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék, 1999. 166.

³³⁶ GADÓ et al i. m. 213.; 216.

taggyűlésének a hatáskörébe, és a társasági irányításával kapcsolatos döntés meghozataláról az ügyvezetés (ügyvezető) rendelkezhet.³³⁷

Az 1221/2009/EK rendelet szerinti környezetközpontú irányítási rendszer kialakítása inkább az ügyvezetés, a személyzeti erőforrás biztosítása pedig inkább a legfőbb szerv (taggyűlés) hatáskörét érinti.

„A hatékonyabb környezetgazdálkodás érdekében meg kell határozni, dokumentálni kell és közzé kell tenni, hogy melyek a szerepek, a felelősségi körök és a hatáskörök”.³³⁸

A Kft. ügyvezetését – tökeegyesítő jellegű jegyeket hordozván – külső tag, illetve egy vagy több ügyvezető láthatja el.³³⁹ E megállapítás összhangban áll az 1221/2009/EK rendelet szerinti vezető testület meghatározásával.

A gazdasági társaságok általános szabályait vizsgálva érdemes a felső vezetés által külön ‘megbízott’ vezetők (képviselők) kijelölési jogának az elemzése is, amely során kimondható, hogy a kijelölt vezetők kötelezettsége a nemzetközi szabványfelügyeletre és jelentéstételre terjed ki.

Az 1221/2009/EK rendelet e jogintézménye egyértelműen megfeleltethető a Ptk.-ban ismert cégvezető fogalmának.

„A társaság legfőbb szerve a vezető tisztségviselők munkájának segítése érdekében egy vagy több cégvezetőt nevezhet ki. A cégvezető feladatait munkaviszonyban látja el. A cégvezető olyan munkavállaló, aki a vezető tisztségviselő rendelkezései alapján irányítja a társaság folyamatos működését”.³⁴⁰

Fontos kifejezést jelent a kijelölés fogalma, amelyet az 1221/2009/EK rendelet és a Ptk. is használ a felső vezetés külön képviselői (cégvezetői) tekintetében. Azonban a szakirodalmi

³³⁷ Fővárosi Ítéltábla 10. Gf. 40.075/2017/3-II.

³³⁸ 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.4.1.

³³⁹ LÉNÁRDNÉ MALETICS Borbála: A vezető tisztségviselő és a tagi státusz összefüggései a gazdasági társaságokban. *Gazdaság és Jog*, XXX. évfolyam, 3. szám. Budapest, 2022. 42.

³⁴⁰ Ptk. 3:113. § (1) bekezdés

nézőpontok³⁴¹ is alátámasztják azt az álláspontom szerint is helyes megállapítást, amely szerint egyik esetben sem a közsféra munkajogához hasonló kinevezésről van szó, hanem ‘csupán’ egy ‘egyszerű’ munkaszerződés aláírásáról (hiszen a cégvezető kizárólag munkaviszonyban láthatja el feladatait, így e jogintézménynél – fogalommeghatározó jellege miatt – nem érvényesül a Ptk. jogi személyek szervezeti és működési szabályozása során biztosított diszpozitivitási ‘szabadság’).³⁴² Így egy érdekes *distinkció* mutatható ki a nem vállalati szervezetek vezetőinek kinevezésével összevetésben.

A disszertációmban megjelenő szervezetek célkitűzései és az alapítók elvárásai tekintetében – a kifejtettek szerint – jelentős szerep jut a Ptk. diszpozitivitásának, így egyetérthetünk PUMP Judittal abban, hogy

„a diszpozitív rendelkezések lehetőséget adnak arra, hogy a jogi személy létrehozói olyan környezethasználót hívjanak életre, amelyiknek a környezeti szempontok tiszteletben tartása megszületésének pillanatától kezdve célja, és megvalósítása egyben a menedzsmenttől – az alapítók által – elvárt, számonkérhető kötelezettség.”³⁴³

VI. 3. A részvénytársaság ügyvezető és legfőbb szervének környezetjogi sarokkövei

A részvénytársaság (a továbbiakban: rt.) társasági forma esetében az 1221/2009/EK rendelet szerinti felső vezetés egyértelműen a társaság ügyvezetését jelöli. Az rt. ügyvezetését testületi szervként igazgatóság látja el,³⁴⁴ de a zártkörűen működő rt. esetén lehetőséget biztosít a jogi szabályozás egyszemélyes vezérigazgató igazgatósági joggyakorlására is.³⁴⁵ Kiemelendő, hogy az ESG mozaikszavából a ‘G’, vagyis a *governance* egyben annak szükségességét is jelzi, hogy az igazgatótanács és a vezetőség összetétele mennyire felel meg az ESG szerinti társadalmi normáknak.³⁴⁶ Az ESG szabályaihoz köthető, a részvényesek hosszú távú szerepvállalásának ösztönzésével kapcsolatos új uniós jogalkotási törekvések is a legjelentősebb tőkeegyesítő társaságokhoz, a részvénytársaságokhoz kapcsolódnak.³⁴⁷ Bár az ESG részletes ismertetésére disszertációm későbbi részében kerül sor, e ponton rámutatnék arra, hogy az ESG kapcsán

³⁴¹ GADÓ et al i. m. 217.

³⁴² GADÓ et al i. m. 217.

³⁴³ PUMP i. m. 68.

³⁴⁴ Ptk. 3:282. § (1) bekezdés

³⁴⁵ Ptk. 283. §

³⁴⁶ REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 18.

³⁴⁷ SZIKORA (2023) i. m. 36.

taglalt fenntarthatósági jelentéstételen kívül a brit és az amerikai társasági jogban lényegességi értékelést kell végeznie a társaságnak annak meghatározása érdekében, hogy egy szervezetnek mely információkat, tényeket kell közölnie a részvényesekkel, a befektetőkkel és a ‘nagyközönséggel’.³⁴⁸

Fontos azonban, hogy az rt. tőkeegyesítő jelleg nyomán a részvényesek nem vesznek részt a mindennapos működés képviseletében.³⁴⁹ Az rt. ügyvezető szervének ügyrendi, feladat- és hatáskörével összefüggő részletes szabályokat az rt. alapszabályában szükséges rögzíteni.³⁵⁰ Az ügyvezető szerv üzletpolitikájáról évente köteles jelentés formájában beszámolni az rt. közgyűlése, háromhavonta pedig (ha van az adott cégnél) a felügyelőbizottság részére,³⁵¹ amelynek – álláspontom szerint – az EMAS-ban való részvétel során ki kell terjednie a vállalat környezetpolitikájára is. Ehhez képest az ISO 14001-es szabvány szerinti környezetközpontú irányítási rendszert meghatározott időközönként belső ellenőrzéseknek kell alávetni.³⁵² Az rt.-k ismerik a nyilvánosan működő rt. kapcsán az igazgatótanács jogintézményét,³⁵³ amelynek lényege, hogy a tagjai ‘javarészt’ függetlenek,³⁵⁴ valamint a felügyelőbizottság és az igazgatóság munkáját is egyben látják el. Kérdésként merülhet fel ez alapján, hogy a környezetközpontú irányítási rendszer belső ellenőrzését elláthatják-e az igazgatótanács független tagjai. Úgy vélem, ennek nincs akadálya, mivel a szervezet vezetését megfelelően tudják tájékoztatni a független tagok az elért eredményekről.

Kiemelendő az is, hogy az ESG szabályozásának létezik egy olyan köre, amely az ESG-elvek érvényesítését a felsővezetés működési szintjére emeli a társasági döntéshozatalban. A hivatkozott tanulmány szerint a felsővezetés önálló képviseleti jogának biztosításával egyben az ESG-elvek stratégiai szintű tervezésére és operatív szintű végrehajtására, továbbá annak felügyeletére is mód nyílik.³⁵⁵ Ezen megállapítással teljes mértékben egyet lehet érteni, mivel – úgy vélem – a társaság döntéshozó szervei a nem vállalati szervek esetében is egyértelmű hatást tudnak gyakorolni ezen folyamatokra. E ponton azonban indokolt rámutatni egy olyan

³⁴⁸ DUNFJÄLL, Måns.: Materiality in Transition: Challenges and Opportunities in Corporate Sustainability Reporting under the CSRD. *European Journal of Risk Regulation*, online megjelenés, 2025, 4., DOI: 10.1017/err.2025.10016.

³⁴⁹ LÉNÁRDNÉ MALETICS i. m. 42.

³⁵⁰ GADÓ, et al: i. m. 467.

³⁵¹ Ptk. 3:284. § (1) bekezdés

³⁵² 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.5.5.

³⁵³ Ptk. 3:285. § (1) bekezdés

³⁵⁴ Ptk. 3:287. §

³⁵⁵ BUJTÁR – FERENCZ (2023) i. m. [14]

kutatás eredményeire, amely a mesterséges intelligencia és az ESG kapcsán vizsgálta a szervezeti vezetés (igazgatótanács) felügyeleti tevékenységét.³⁵⁶ A kutatás kapcsán megállapítható, hogy a mesterséges intelligenciával összefüggő tevékenység mellett az ESG tevékenység során is kiemelten fontos az elszámoltathatóság, valamint a rendszerekkel összefüggő képességfejlesztés. E két szempont mind az ESG, mind a mesterséges intelligencia irányításában kulcsszerepet játszik, és úgy vélem, a nem vállalati szervezetek vezetői esetében is kritériumkövetelményt jelent.

Érdekes és külön vizsgálat tárgyát képezheti a Ptk. szerinti kötelező felelős társaságirányítási jelentés³⁵⁷ szerepe is, amely szintén helyet biztosíthat az ESG szempontjainak.

VI. 4. A munkavállalói részvétel jelentősége az 1221/2009/EK rendelet alapján

Ahogy korábban kifejtésre került, az EMAS rendszerének egyik többleteleme az ISO 14001-es szabványhoz képest, hogy a munkavállalók aktív részvételét várja el a vezetőségtől. Kiemelendő az is, hogy a CSR jogi szempontokat vizsgálva leginkább a munkajogban tűnik a legkiforrottabbnak, az egyes szinteket elemezve ilyen tipikusan:

- a jogszabályi szintű szabályozás,
- a kollektív szerződés, valamint
- a jogi megfelelésen túli önkéntes vállalati felelősségvállalás szintje.³⁵⁸

Indokolt rámutatni, hogy az 1221/2009/EK rendelet szerint

„a szervezetnek fel kell ismernie, hogy a munkavállalók aktív bevonása ösztönzője és előfeltétele a környezet folyamatos és sikeres fejlesztésének, valamint alapvető erőforrása a környezeti teljesítmény javításának és megfelelő módszere a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer szervezetben történő sikeres működtetésének”.³⁵⁹

³⁵⁶ LEE, Sung Une – PERERA, Harsha – LIU, Yue – XIA, Boming – LU, Qinghua – ZHU, Liming – CAIRNS, Jessica – NOTTAGE, Moana: *Integrating ESG and AI: A Comprehensive Responsible AI Assessment Framework*. CSIRO's Data61, 2024, elérhető: <https://arxiv.org/abs/2408.00965> 13.

³⁵⁷ Ptk. 3:289. §

³⁵⁸ SZIKORA (2023) i. m. 34.

³⁵⁹ 1221/2009/EK rendelet II. melléklet B. 4. 1. - B. 4. 2.

Az 1221/2009/EK egyértelművé teszi azt is, hogy a „munkavállalók részvétele” az egyes munkavállalók és képviselőik részvételét és tájékoztatását jelenti, így a szervezet különböző szintjein ki kell alakítani a munkavállalói részvételi rendszert”.³⁶⁰

A korábban említett felelős vállalatirányításról szóló jelentés is egyértelműen fogalmaz, amikor arról rendelkezik, hogy minél nagyobb mértékben be kell vonni a munkavállalókat a vállalati döntéshozatali folyamatokba annak érdekében, hogy a hosszú távú célkitűzések és hatások jobban integrálhatóak legyenek.³⁶¹ Az 1221/2009/EK rendelet ennél többet nem említ a részvételi rendszer kialakítási módjáról. Úgy vélem, e rendelkezést a nem vállalati szervezeteknek is hasznos ‘górcső alá venniük’ jelentős ‘alkalmazotti’ létszámaik okán, s – álláspontom szerint – azt a társasági jog által lefektetett gazdasági társaság felügyelőbizottságában meghatározott kötelező munkavállalói részvétel jogintézményével lehet párhuzamba állítani.

Mivel a részvétel a munkavállalók képviselőinek ‘*participációját*’ is magában foglalja, a Ptk. „munkavállalói küldöttek megválasztására és visszahívására” vonatkozó³⁶² jogintézményét javaslom ‘átültetni’ az EMAS-hoz csatlakozni kívánó társaságok létesítő okirataiba. Így az üzemi tanácsot jelölési, a szakszervezet véleményezési jog illetné meg. A ‘minden szinten’ történő részvételi rendszer kialakítása és az összes munkavállaló bevonás nagyobb szervezeteknél úgy valósulhat meg, ha a küldöttek (az 1221/2009/EK rendelet fogalomhasználatával élve: képviselők) a vállalat helyi szintjein közvetítik a megszerzett tudást a többi dolgozó számára. Megjegyzendő, hogy ezen polgári anyagi jogi szabályok a nem vállalati szervezetek ‘létesítő okirataiba’ is integrálhatóak, sőt, célszerűnek is tartom ezen ‘átültetés’ elvégzését, mivel a Ptk. rendelkezései sok esetben már kész rendszereket jelentenek, amelyekről csak akkor indokolt eltérni, ha azt feltétlenül szükségesnek látják a tagok, alapítók vagy az eltérésre egyéb módon jogosultak.

VI. 5. A bizalmi vagyonkezelés mint lehetséges jogi konstrukció a környezetirányítási rendszerekben

³⁶⁰ 1221/2009/EK rendelet II. melléklet B. 4. 1. - B. 4. 2.

³⁶¹ Az Európai Parlament 2020. december 17-i állásfoglalása a fenntartható vállalatirányításról (2020/2137(INI), C 445/94, 2021.10.29. 16. pont

³⁶² Ptk. 3:125. § (1) bekezdés

A bizalmi vagyonkezelés jogi szabályai a kontinentális jogban ‘újkeletűnek’ számítanak. Egy olyan rugalmas funkciókkal bíró jogintézményről lévén szó, amely változatos, eltérő területeken képes felbukkanni, illetve lényeges szerepet betölteni. E tulajdonsága tette lehetővé a fennmaradását, fejlődését az évszázadok során.³⁶³ Az angolszász jogrendszerben ismeretes az úgynevezett ‘jótékonyági (charitable) trust’, amelynek fő ismérve, hogy külön kedvezményezett vagy kedvezményezett kör nem kerül kijelölésre a bizalmi vagyonkezelési szerződésben, hanem egy meghatározott cél (jelen esetben az EMAS-hoz való csatlakozás, illetve a környezet védelme vagy akár az ESG szerinti működés) elérése a jogintézmény rendeltetése,³⁶⁴ amely funkciót a magyar jogban leginkább az alapítvány tölt be, mégis arra keresem e rövid gondolatmenetben a választ, hogy hogyan is lehetne egy, az angolszász ‘Charities Act’ e célra létrehozott ‘megoldásához’ hasonló rendszert kialakítani. Megjegyzem, hogy az egyetemi életben sem ismeretlen a bizalmi vagyonkezelés, elég, ha csak a nem olyan régen meghonosodott vagyonkezelő alapítványokra³⁶⁵, vagy a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokra³⁶⁶ gondolunk, amely utóbbi jogintézményi konstrukció a közjogi és magánjogi elemek erőteljes ötvözetét jelenti. Ugyanakkor a jelentős vagyontömeg ‘tulajdonváltásai’ okán a vagyonkezelő alapítványok felülvizsgálata zajlik jelen sorok írásakor.³⁶⁷ Megjegyzem azonban, hogy elméleti fejtegetésem a bizalmi vagyonkezelés jogintézmények a környezet megóvásával kapcsolatos legitim céljával áll összefüggésben, amely konstrukcióban a lehetséges vagyonnal történő felelős, átlátható, racionális gazdálkodás alapkövetelmény. A kifejtettek alapján a továbbra lehetne olyan célok, amelyek a Ptk. szerinti bizalmi vagyonkezelés és az egyetemi működés egyes területeinek az ötvözését kívánják meg. Ebből egyenesen következik, hogy a bizalmi vagyonkezelés jogi szempontú elemzése a vagyonkezelő alapítványoknál nagyobb és tágabb kört fed le.

A rövid elméleti konstrukcióban a bizalmi vagyonkezelési szerződés mindhárom szereplője megtalálható lenne:

1. a vagyonrendelő a vállalat/szervezet tulajdonosi köre,

³⁶³ KISFALUDI András: A bizalmi vagyonkezelés lehetséges funkciói. In: KISFALUDI András (szerk): *Kutatások a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015. 56.

³⁶⁴ B. SZABÓ Gábor: A bizalmi vagyonkezelés. [Új Magánjog Sorozat 6.] Budapest, HVG-ORAC, 2014. 250.

³⁶⁵ a vagyonkezelő alapítványokról szóló 2019. évi XIII. törvény

³⁶⁶ a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról szóló 2021. évi IX. törvény

³⁶⁷ a közfeladatként felsőoktatási tevékenységet nem ellátó közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványok, valamint közérdekű vagyonkezelő alapítvány megszüntetésével kapcsolatos intézkedésekről szóló 1226/2026. (VII. 14.) Korm. határozat

2. a vagyonkezelő azon személy (szervezet), aki (amely) az EMAS-hoz való csatlakozást ‘véghezviszi’ vagy egyéb ESG tevékenységet jelöl meg célként, valamint
3. a kedvezményezett szervezet, amelyet ‘beléptetnek’ a rendszerbe.

A megbízástól való elhatárolást az elméleti feltevés adja, hogy amíg egy pusztán megbízási szerződés keretében ‘csupán’ az ügymenet gondos ellátása a szolgáltatást nyújtó fél fő kötelezettsége, a bizalmi vagyonkezelésnél a kezelt vagyon tulajdonjogát kifejezetten az EMAS-hoz szükséges tárgyi és anyagi erőforrások biztosítására vagy más hasonló ESG-vel összefüggő tevékenységre ruházná át a vagyonrendelő. [Megjegyzendő azonban, hogy a csatlakozást felügyelő, továbbiakban ismertetett ellenőr (a továbbiakban: ‘protektor’) megbízási jogviszony keretében látja el tevékenységét]. A bizalmi vagyonkezelésnek több előnye is van a hagyományos gazdasági társaságokkal szemben, így

„(...) kevésbé formalizált jogintézmény, alacsonyabbak a tranzakciós költségek és a vagyonkezelő szabadabban hozhat döntéseket, mint a gazdasági társaság ügyvezetése”.³⁶⁸

A teljes elméleti konstrukció felvázolás szétfeszítené e kutatás és disszertációm kereteit, ezért modell jelleggel egy közös pontot választottam ki vizsgálatom tárgyául, amely az 1221/2009/EK rendelet belső ellenőrért hasonlítja össze a bizalmi vagyonkezelés jogi normáiban ismert, de hazánkban nem szabályozott ‘protektor’ jogintézményével. (Így tehát a jelen alfejezet bevezetőjében meghatározott modellből indulunk ki, vagyis abból, hogy a bizalmi vagyonkezelési szerződés létrejötte a szervezet EMAS-ba való csatlakozására, illetve az EMAS rendszerben való tartására irányul).

A ‘belső környezetvédelmi ellenőrzés’ fogalmát az alábbiak szerint határozza meg az 1221/2009/EK rendelet:

„a szervezet környezeti teljesítményének, a környezet védelmét szolgáló vezetési rendszerének és eljárásainak szisztematikus, dokumentált, rendszeres és objektív értékelése”.³⁶⁹

³⁶⁸ BODZÁSI Balázs: *A bizalmi vagyonkezeléshez kapcsolódó egyes magánjogi kérdések*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- És Könyvkiadó, 2018. 24.

³⁶⁹ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 16. pont

„Az ellenőrzési tevékenységet olyan ellenőrök végzik, akik egyénileg vagy együttesen rendelkeznek a feladat elvégzéséhez szükséges szaktudással, és kellő mértékben függetlenek az ellenőrzés alá vont tevékenységtől ahhoz, hogy objektív értékképletet tudjanak alkotni”.³⁷⁰

Jelentőséggel bír továbbá, hogy

„a szervezet biztosítja, hogy a környezetközpontú irányítási rendszert meghatározott időközönként belső ellenőrzéseknek vessék alá annak érdekében, hogy megállapítsák, hogy a környezetközpontú irányítási rendszer:

- megfelel-e a tervezett környezetgazdálkodási intézkedéseknek, beleértve e nemzetközi szabvány követelményeit is, valamint hogy
- megfelelően vezették-e be és tartják-e fenn, és tájékoztassák a szervezet vezetését az ellenőrzések eredményeiről”.³⁷¹

E megállapítás össze is kapcsolja a kutatás korábbi fejezetében ‘kimondottakat’ a jelenlegi gondolatmenettel, vagyis a belső ellenőrzés és a szervezet vezetőségének a tájékoztatása szorosan összefügg egymással. Mindez pedig úgy kapcsolódik a bizalmi vagyonkezelés jogintézményéhez, hogy egy ilyen modellszerű konstrukcióban a protektor feladata a vagyonkezelő ellenőrzése lenne. A protektor a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyban a vagyonrendelő megbízásából jár el, örködik a vagyonrendelés célkitűzései felett, és (bizonyos esetekben) a vagyonrendelőt megillető jogokat gyakorol, amelyet a vagyonkezelő működésének ellenőrzésével valósít meg.³⁷² A kifejtettek szerint megállapítható, hogy az 1221/2009/EK rendelet szerinti belső ellenőr és a bizalmi vagyonkezelési szerződés szerinti protektor ellenőrzési funkciója tekintetében egyezőség mutatható ki.

Fontos azonban, hogy a protektor jogintézményét nem szabályozza sem a hatályos Ptk., sem ágazati jogszabály, ezért külön szerződésben (jellemzően a jogviszonyt létrehozóban) kell róla rendelkezni.

³⁷⁰ 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 9. cikk (2)

³⁷¹ 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.5.5.

³⁷² B. SZABÓ i. m. 281.

Az angolszász jogrendszerekben a protektor „(...) a vagyonkezelő tevékenységét felügyelő nem független harmadik fél”.³⁷³ A protektor ellenőrzési funkciója révén a környezetközpontú irányítási rendszer és a vezetőség, valamint a szervezeti ESG-tevékenység ellenőrzése egyaránt biztosított lehet egy bizalmi vagyonkezelési jogviszonyban működő szervezet esetén.

Kiemelt szempont azonban, hogy a protektor megfeleljen az 1221/2009/EK rendelet belső ellenőrzésre vonatkozó követelményeinek. A bizalmi vagyonkezelési jogviszony megengedi, hogy mind természetes, mind jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet ellásson protektori tisztséget.³⁷⁴ Az 1221/2009/EK rendelet sem gördít akadályt az elé, hogy akár egy szervezet vagy több ellenőr lássa el az ellenőrzési tevékenységet. Felhívom a figyelmet arra, hogy protektort csak a vagyonrendelő állíthat³⁷⁵, így a hitelesíteni kívánt szervezet tulajdonosi körére hárul e feladat. E tekintetben – álláspontom szerint – kizárólag a legfőbb szerv – mint az anyagi és személyi feltételek biztosítója – jogosult protektor kinevezésére és felmentésére. Jelentőséggel bírhat ugyanakkor, hogy a protektor csupán felügyelheti a csatlakozási folyamatot, így a vagyonkezelő számára utasítást nem adhat.³⁷⁶

Kiemelendő továbbá, hogy a protektor nem kvázi a vagyonrendelő helyébe lép, csupán gyakorolja az őt megillető jogokat, és terhelik e személy kötelezettségei is.³⁷⁷ A kedvezményezett társasággal a protektor – főszabály szerint – nem áll jogviszonyban, azonban az 1221/2009/EK rendelet sem mondja ki ‘*expressis verbis*’ annak ellenére, hogy belső ellenőrzést említ, hogy a környezetvédelmi ellenőrnek a ‘szervezetten belül’ kell elhelyezkednie. Így – álláspontom szerint – a legfőbb szerv dönthet úgy, hogy a kedvezményezett társaságon belüli vagy kívüli személyt bíz meg e tisztséggel. A protektor segítségével és tanácsaival ösztönzi a sikeres csatlakozást, illetve az EMAS tagság megtartását vagy a hatékony ESG-vel összefüggő tevékenységet, amely a környezeti tényezők folyamatos ellenőrzésében ölt testet.

„A protektor rendeltetése és feladata a vagyonkezelő tevékenységének, a vagyonkezelési szerződésben rögzített vagyonrendelési szempontok és irányelvek szerinti ellenőrzése, valamint

³⁷³ ROUNDS, Charles E. Jr. – ROUNDS, Charles, E. III.: *Loring and Rounds: A Trustee's Handbook*. Wolters Kluwer Law & Business, 2013. 87.

³⁷⁴ B. SZABÓ i. m. 282.

³⁷⁵ B. SZABÓ i. m. 282.

³⁷⁶ A vagyonrendelő közvetve, a protektor által sem utasíthatja a vagyonkezelőt. Vö. Ptk. 6:316. §

³⁷⁷ Ptk. 6:325. § (4) bekezdés

észrevételeinek, kifogásainak és javaslatainak megfogalmazása, és azok megvitatása a vagyonkezelővel”.³⁷⁸

Nagyobb szervezetek esetében nem kizárt az a megoldás sem, hogy több, szakértelemmel bíró személy, e személyekből álló tanács (testület) lásson el protektori³⁷⁹, és így belső ellenőri feladatokat. E magállapításhoz kapcsolódik a már említett 1221/2009/EK rendelet szerinti „ellenőrzést olyan ellenőrök végzik”³⁸⁰ fordulat. Alátámasztja a bizalmi vagyonkezelés jogintézményében megjelenő protektor és az 1221/2009/EK rendelet közötti párhuzamot az a szakirodalmi álláspont is, amely szerint mindkét személy rendeltetése a stratégiai döntésekben történő tanácsadásra korlátozódik.³⁸¹ Összességében megállapítható, hogy a protektor rendeltetése az ellenőrzés³⁸², amely – megkötött megbízási szerződésben meghatározva – az 1221/2009/EK rendelet szerinti belső ellenőrzésre, illetve diszpozitívan a vagyonkezelőre (jelen elméleti konstrukcióban a szervezet csatlakozását lefolytató menedzsmentre) terjedhet ki.

VI. 6. A reziliencia szerepe

Kutatásom jelen fejezete átfogó képet kíván adni egyes vállalati környezeti vezetési rendszerek jogi szabályozásáról, valamint integrálásukról a nem vállalati struktúrába az említett szervezetek egyes speciális karakterisztikáin keresztül.

Vizsgálati szempontból érdemes elgondolkodni azon, hogy egy környezeti vállalatirányítási rendszer mennyire hasonlítható össze a ‘reziliencia’ fogalmával. A (...) rugalmas reakcióképesség, a rendszerszemlélet, (...) a kockázatmenedzsment, az alkalmazkodás, a rugalmasság, az együttműködés, a társadalom bevonása, a szubszidiaritás, az integráció (...)³⁸⁴ tekintetében mindenképpen.

Megállapítható, hogy a ‘reziliencia’ a környezeti rendszerrel, valamint a szubszidiaritással összefüggő fogalom, mivel mindháromnak közös célja, hogy minél alacsonyabb szinten

³⁷⁸ B. SZABÓ i. m. 285.

³⁷⁹ B. SZABÓ i. m. 286.

³⁸⁰ 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 9. cikk (2)

³⁸¹ B. SZABÓ i. m. 288.

³⁸² B. SZABÓ i. m. 285.

³⁸⁴ BÁNDI Gyula: Fenntartható fejlődés, reziliencia és közigazgatás. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Gazdaság és közigazgatás: Kutatások Ficzere Lajos tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015. 23.

(decentralizáltan) valósuljon meg egy adott szabályozás, amely során ösztönzéssel a kreativitás nyer teret a közvetlen beavatkozás helyett.³⁸⁵ E körben fontos szerep jut a tervezésnek, amely a környezethasználók intézkedéseit teszi kiszámíthatóvá. Kiemelhető, hogy az EMAS-hoz hasonló rendszerek a 'reziliencia' jogi 'leképeződését' jelentik. Megállapítható azonban, hogy a nem vállalati szervezetek esetén is hasonló területek (például a szubszidiaritás) bírnak megkülönböztetett fontossággal, jelentőséggel. Az EMAS-hoz hasonló rendszerek a 'reziliencia' jogi 'leképeződését' jelenthetik, így a kapcsolat az ESG szabályozásával, elsősorban annak 'G', vagyis irányítási területével – álláspontom szerint – egyértelműen kimutatható.

Általánosságban megállapítható a disszertációmban vizsgált környezeti irányítási rendszerek bevezetésével kapcsolatban, hogy hatékonyan javítják a környezeti teljesítményt és csökkentik a kockázatokat, de magas költségeik okán nehezebben érhetőek el a kisebb szervezetek számára.³⁸⁶ Megállapítható továbbá, hogy számos közös vonás mutatható ki a fenntartható vállalatirányítás (és a környezetjog), valamint a magánjog jogága és a nem vállalati szervezetek között. Elég, ha ezen a ponton a munkavállalói (tagi) részvételre gondolunk.

Kutatásom jelen fejezete rávilágít, hogy a társasági jog szerinti cégformának, valamint a jogi személyek szervezeti és működési kérdéseiben a Ptk.-tól való eltérésnek is döntő szerepe lehet, ha a szervezet be kívánja vezetni az EMAS rendszerét a vállalati struktúrájába vagy egy nem vállalati szervezet az ESG szabályai szerint kíván működni. A szervezet vezető szervei és a tagok közötti feladat- és hatáskörelosztás jelentősége a társaságok létesítő okirataiban rendezhető, harmonizálva az 1221/2009/EK rendelet előírásait.

A nagyobb cégcsoportok, vállalatcsoportok csatlakozása hosszabb tervezést, a telephelyek, önálló szervezeti egységek felmérését és átvizsgálását igényli. Egy Kft. vagy Rt. csatlakozáshoz elengedhetetlen a jól megválasztott vezető szerv kialakítása. Úgy vélem, e ponton konklúzióként kimondható, hogy mindez egy nem vállalati szervezet esetén is elengedhetetlen.

Az 1221/2009/EK rendelet egyik központi eleme a munkavállalók részvétele az EMAS rendszerében, amely párhuzamba állítható a szervezetek felügyelőbizottsági munkavállalói *participációjával*. E szabályok létesítő okiratban való kialakítása az EMAS-hoz való

³⁸⁵ BÁNDI (2015) i. m. 25.

³⁸⁶ CSUTORA – KERÉKES i. m. 120.

csatlakozást és más ESG tevékenységet is megkönnyíthet. A bizalmi vagyonkezelés nemcsak a hatékony részvételre lehet kiváló polgári jogi konstrukció, de a szerződéses jogviszonnyal összefüggő protektor jogintézményének szerződési kialakítása az EMAS szerinti belső ellenőrzéshez és az ESG szerinti működéshez is megfelelő támpontokat adhat.

VII. A környezetközpontú irányítási rendszerek egyházi és világi szabályozási összefüggései

Az általános, környezetközpontú irányításra vonatkozó vizsgálat után érdemes rátérni jelen disszertáció kutatási magjának második nagy részére, amely két speciális nem vállalati szervezet környezetközpontú működését, annak jogi szabályozását, valamint az ESG-vel kapcsolatos tevékenységeit elemzi. A következőkben bemutatom a különböző egyházi jogi személyeket, azok főbb szabályait, majd a már létező rendszereket (például a német ‘zöld kakas’ rendszert) elemzem.

VII. 1. Egyházi szervezetek környezetközpontú irányítása és a teremtésvédelmi szemléletmód

Az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítása szoros kapcsolatban áll a teremtett világ megóvásának a kötelezettségével. Mindez pedig azért jelentős, mert I. Ferenc pápa olyan vállalatok kapcsán említ környezetszennyező magatartást, amelyek a fejlődő országokban fejtik ki tevékenységüket,³⁸⁷ hatalmas károkat hátrahagyva. E gondolat jól szemlélteti, hogy egyházi jogi személyek esetében is érdemes annak vizsgálata, hogy mit tehetnek a környezet megóvása, a kibocsátás csökkentése és a hulladék mennyiségének mérséklése érdekében, amelyhez egy környezetközpontú irányítási rendszer bevezetése, valamint az ESG-vel összefüggő működés kiváló lépést jelenthet.

Megjegyzendő, hogy Ferenc pápa a *Laudato si'* kezdetű enciklikájának közzétételével először jelentette meg az ökológiai kihívás összetett témáját egy pápai tanítólevél szintjén.³⁸⁸ A Szentatya továbbá 2023. október 4-én közzétett egy 73 pontból álló apostoli buzdítást is *Laudate Deum* néven, amely az éghajlati válság elleni fellépést szorgalmazza, valamint elítéli a klímaváltozás tagadását is. Az említett apostoli buzdításban a Szentatya kiemeli az alulról szerveződő tevékenységeket, kezdeményezéseket. Ezen okból rendkívül fontos, hogy az egyházközösségek, egyházközösségek ‘életében’ is megjelenjen a ‘zöld szemlélet’. Az egyházi környezetközpontú irányítás teremtésvédelmi megalapozása azért bír kiemelkedő

³⁸⁷ Ferenc pápa (2015) i. m. 51.

³⁸⁸ HEINE, Thomas: Wer jetzt keine Zeit für Nachhaltigkeit hat, wird scheitern und seine Glaubwürdigkeit verlieren. – CSR und nachhaltiger Einkauf in kirchlichen Institutionen. In: Joachim DRUMM – Stefanie OEBEN (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-soziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl. 2022 ed., München, Springer Gabler, 2022. 315.

jelentőséggel, mivel a német példák mind szoros kapcsolatban állnak a teremtés védelmével, és amely cél nélkül ezen ‘gyakorlati megvalósításokat’ – álláspontom szerint – el sem lehet képzelni.

VII. 2. Az EMAS és az ISO szabványok kapcsolódása az egyházjogi szabályokhoz

Ahogy a korábbiakban ismertetésre került, a környezetjog többféle környezetközpontú irányítási rendszert ismer. Így gondolhatunk a már többször hivatkozott EMAS-ra, vagy az ISO-nak a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet által létrehozott nemzetközi szabványrendszereire, amelynek a 14001-es szabványa az egyházi szervek szempontjából is kiemelkedő jelentőséggel bír kutatási szempontból. Hangsúlyos megállapításnak tekintem azon gondolatot, amely szerint egy szervezet ‘életében’ szinte elengedhetetlen a környezeti menedzsment rendszerek alkalmazása, amely széles eszköz- és módszertára révén a hatékonyabb környezeti problémák kezeléséhez tud hozzájárulni.³⁸⁹

Ezen gondolathoz kapcsolódva, a szervezetek környezettudatos magatartása kapcsán olvashatjuk BÁNDI Gyulától, hogy „a vállalatok integrálják társadalmi és környezeti gondolkodásukat az üzleti tevékenységükbe (...)”.³⁹⁰

Megállapítható ugyanis, hogy a vállalati szervezetek által alkalmazott módszerek, technikák hatékonyan *adaptálhatóak* a nem vállalati szervezetek struktúrájába, felépítésébe, menedzsmentjébe.

RADÁCSI László hívja fel a figyelmet arra a tényre, hogy az egyéb szervezetek eltérnek az úgynevezett profitorientált vállalati szervezetektől, de a vállalatokra kialakított technikák hasznosak lehetnek más szervezetek számára is.³⁹¹

GYULAI-SCHMIDT Andrea pedig épp az állami szektor vállalatokra gyakorolt pozitív hatásait említi a társadalmilag felelős közbeszerzés kapcsán, amely során az állam ösztönzőleg hathat az említett szektorra, például a társadalmi szempontból felelős vezetés kialakításában, vagy a

³⁸⁹ BODNÁR István – MATUSZ KALÁSZ Dávid – FARAGÓ Dávid – PALOTÁS Árpád Bence – SIMÉNFALVI Zoltán Károly: Villamosenergiatermelés és környezeti hatásai. *Agrár- és Környezetjog*, 2020/28, 2020. 119.

³⁹⁰ BÁNDI (2022) i. m. 334.

³⁹¹ RADÁCSI László: *Felelős és fenntartható vállalat*. Budapest, Saldo Kiadó, 2021. 21-22.

szociális szempontokat szem előtt tartó fenntarthatósági kritériumok, így például az etikus kereskedelem és az önkéntes társadalmi felelősségvállalás elveinek a betartása révén.³⁹²

Korábban hivatkoztam rá, hogy mind az EU EMAS rendelete³⁹³, mind az ISO 14000-es nemzetközi szabványok alkalmazása aktív, önszabályozó cselekvést vár el egy adott szervezettől, amely kapcsán fontos megállapítás, hogy több ágazatban, így a közbeszerzési eljárások során is számos versenyelőnyt jelenthet.³⁹⁴ Ezen felvetés disszertációm jelen fejezetében azért is jelentős, mert a következőkben vizsgált szervezetek (egyházi szervek és később az egyetemek) sok közbeszerzési eljárást folytatnak le.

Disszertációm jelen fejezetének vizsgálati célja a környezetközpontú irányítási rendszerek kapcsán arra keresi a választ, hogy hogyan vezethető be egy ilyen típusú szisztéma az egyházi jogi személyeknél hazánkban. E kutatás azért is jelent kiemelten hangsúlyos feladatot, mivel az egyházi jogi jogintézmények szakrális jellegük miatt bizonyos szempontból eltérnek a világi jog jogi személyeinek szabályrendszereitől.

Megjegyzem e ponton, hogy a vizsgálat német példákon keresztül történik, amelyek kapcsán már disszertációm ezen pontján szükséges rámutatni arra, hogy a későbbiekben feldolgozott szakirodalmi álláspontok alapján az elmúlt évtizedekben igazoltan költségsökkentő, energiamegtakarító hatást értek el a bevezetést vállaló egyházi szervezetek.

Kimondható az is, hogy a kánonjogi jogi személyek szakrális jellege kiemeli e szervezeteket világi társaik közül, de mindez nem akadályozza egy környezetközpontú irányítási rendszer, például az EMAS rendszere vagy az ISO nemzetközi szabványai bevezetésének, továbbá önszabályozás keretében az ESG szerinti működésnek.

Egy állam saját, a német ‘zöld kakashoz’ hasonló szisztémát is kialakíthat, kifejezetten egyházi jogi személyekre ‘tervezve’. Hangsúlyozandó, hogy e rendszerek nemcsak a jövő generációi iránti, de a teremtésért való felelősségvállaláshoz is hozzá tudnak járulni, amely az egyház kiemelt küldetése is egyben.

³⁹² GYULAI-SCHMIDT Andrea: Szociális szempontok a közbeszerzésekben – az Európai Unió bírósági gyakorlata és az ILO munkajogi normái fényében I., Közbeszerzési jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2021/4. 4.

³⁹³ 1221/2009/EK rendelet

³⁹⁴ BARANYAI Gábor – CSERNUS Dóra Ildikó: *A Fenntartható Fejlődés és az állam feladatai*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 170-171.

Indokolt ezen a ponton arra is utalni, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerek korábbi kutatásaimban is megjelennek, az EMAS-rendszer fenntarthatósági³⁹⁵ és magánjogi³⁹⁶ perspektíváit is vizsgáltam, amelyek jelen disszertáció szempontjából is jelentőséggel bírhatnak.

VII. 3. A szervezet fogalmi vizsgálata az egyházi jogi személyek tükrében

Érdekes megvizsgálni, hogy az 1221/2009/EK rendelet milyen módon teszi lehetővé az egyházi jogi személyek csatlakozását az EMAS rendszeréhez. Az 1221/2009/EK rendelet értelmező rendelkezése számos fogalmat meghatároz, amelyek közül számunkra továbbra is a szervezet – mint fogalmi kör – bír kiemelkedő jelentőséggel, hiszen a szervezet saját funkciókkal és igazgatással rendelkező intézmény, vagy ezek része, vagy kombinációja, függetlenül attól, hogy jogi személyiséggel rendelkezik-e, illetve a közjog vagy a magánjog alá tartozik-e.³⁹⁷

E ponton is észszerűnek mutatkozik az a korábbi megállapítás, amely szerint az 1221/2009/EK rendelet a szervezet, és nem a jogi személy, a gazdasági társaság vagy ezek székhelyének a fogalmát használja.³⁹⁸

A szervezet fogalmának alkalmazása azért kiemelten fontos, mivel az 1221/2009/EK rendelet személyi hatályának értelmében akár a közszféra alanyai (így például állami cégek, vagyonkezelő alapítványok, egyetemek) vagy jogi személyiség nélküli szervezetek (esetleg társasházak) is csatlakozhatnak az EMAS rendszeréhez.³⁹⁹ Ebből következően egy egyházi szerv csatlakozása sem kizárt.

A kifejtettek szerint az egyházi szervezetek körében is megállapíthatjuk, hogy rendkívül széles az a személyi kör, amely számára biztosított a részvétel lehetősége. Az uniós jog ezek alapján

³⁹⁵ BARTL Bálint: A fenntarthatóság és az Európai Unió környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerének közös perspektívái. *Iustum – Aequum – Salutare*, 2022/4. szám, 2022. 111-124.

³⁹⁶ BARTL Bálint: *A környezetközpontú vállalatirányítási rendszerek egyes magánjogi perspektívái*. In: BÁNDI Gyula – POGÁCSÁS Anett (szerk.): 'A tudomány kertjéből' Válogatott doktorandusz tanulmányok. Budapest, Pázmány Press 2022. 11-27.

³⁹⁷ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 21. pont

³⁹⁸ LANGERFELD aaO 539.

³⁹⁹ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 21. pont

nem zárja ki, hogy egyházi jogi személyek is csatlakozzanak az EMAS rendszeréhez, ennek lehetősége – az 1221/2009/EK rendelet normahelyének *teleologikus* értelmezéséből kiindulva – nyitott.

Megjegyzendő azonban és kérdésként merülhet fel, hogy csatlakozási akadályt jelenthet-e az egyházi jogi személyek szakrális jellege. Gondoljunk csak bele, hogy az egyházi jogi személyekre számos esetben eltérő szabályok vonatkoznak a hatályos joganyagban, például a beszámolóképzési és a könyvvezetési kötelezettség kapcsán.⁴⁰⁰ Úgy vélem, ezen speciális szabályok éppen az egyházi jogi személyek létét segítik elő, támogatják, könnyítik meg. Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek, továbbá a bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos jogosultságokat biztosít.⁴⁰¹ A kifejtettek alapján megállapítható, hogy Magyarország Alaptörvénye biztosítja az egyházi ‘önállóságot’, amely sajátos jogosultságok garantálását is jelenti. Az iménti gondolat alapján kimondhatjuk, hogy az egyházi jogi személyekre vonatkozó eltérő szabályok könnyítést jelentenek, és nem akadályt ‘gördítenének’ a működésük, csatlakozásuk elé. E *premisszából* következik, hogy – álláspontom szerint – az uniós jogalkotó célkitűzése is az volt az EMAS kapcsán, hogy a lehető legszélesebb kör csatlakozhasson. Ezt támasztják alá a disszertációban a későbbiekben bemutatott projektek és programok is.

Az EMAS (párhuzamba állítva az ESG mozaikszavából a *governance* fogalmával) egy irányítási eszközt jelent, amely a környezeti teljesítmény értékelését, javítását és nyilvánossá tételét teszi lehetővé.⁴⁰² Mindez pedig összhangban áll a *Codex Iuris Canonici* (a továbbiakban: CIC.) által meghatározott, egyesek célját meghaladó, a vallásosság, az apostoli tevékenység vagy akár lelki, akár anyagi vonatkozású irgalmas szeretet tetteivel kapcsolatos célkitűzésekkel,⁴⁰³ ugyanis mindkettő – közvetve vagy közvetlenül – a teremtett világ jobbá tételére irányul. A csatlakozás lehetőségén túlmutatva megállapítható, hogy az egyházi szervezetek a velük kapcsolatba kerülő jogi személyek meghatározott szempontok szerinti tanúsítását is megkövetelhetik, például a templomi tányérok, gyertyák, bútorok és élelmiszerek

⁴⁰⁰ az egyházi jogi személyek beszámolóképzési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 296/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet

⁴⁰¹ Alaptörvény Szabadság és Felelősség VII. cikk (4) bekezdés

⁴⁰² Emas egyszerűen kis- és középvállalkozásoknak: 10 nap, 10 oldal, 10 ember, 30 lépés. Brussels, European Commission, Directorate-General for the Environment, 2007. 3.

⁴⁰³ Codex Iuris Canonici, 1983. (a továbbiakban: CIC) 114. kánon 1-2. §

gyártói, a vallási irodalom kiadói és a templomi épületek restaurátorai kapcsán.⁴⁰⁴ Megjegyzendő, hogy a tanúsítás szabályozása a későbbiekben részletesen elemzésre kerül az ESG-t vizsgáló fejezetben.

VII. 4. Képviselet

Ahogy a különböző magánjogi szervezetek esetében, az egyházi szervezeteknél is érdemes áttekinteni a képviselet kérdéskörét. Az 1221/2009/EK rendelet számos ponton említi egy szervezet vezetőinek a felelősségét a környezetközpontú irányítási rendszer bevezetésével és fenntartásával kapcsolatban.⁴⁰⁵ Így e kutatás keretében vizsgálendő, hogy az 1221/2009/EK rendelet szerinti ‘felső vezetés’ fogalom mennyiben feleltethető meg a kánonjogi jogi személyek képviselőinek. Szükséges rámutatni, hogy eltérés mutatkozik azon esetben, amikor hivatalos jogi személyt vizsgálunk kánonjogi értelemben, hiszen az ilyen jellegű jogi személy képviselőjét az egyetemes vagy részleges jog, illetve a jogi személy szabályzata ismerheti el illetékesnek a jogi személy nevében való cselekvésre. Ezzel szemben a német ‘magánjellegű’ jogi személyek képviselői szabályzati felhatalmazás alapján nyerik el képviseleti jogosultságukat.⁴⁰⁶

A hamarosan bemutatásra kerülő német rendszereknél például bizonyos esetekben egy környezetvédelmi csoport tervezi meg a jövőre vonatkozó lehetséges intézkedéseket és projekteket, amelyekről az irányító testület kötelező jelleggel dönt.⁴⁰⁷ A tanúsítás után pedig e csoport gondoskodik a tervezett intézkedések és projektek végrehajtásáról és dokumentálásáról.

VII. 5. Környezetvédelmi nyilatkozat

A környezetvédelmi nyilatkozat kapcsán szükséges továbbra is kihangsúlyozni, hogy az elért eredmények dokumentálását és közzétételét jelenti, és a közvélemény számára szolgál jelentős információs bázisként.⁴⁰⁸ Kiemelendő, hogy az egyházi jogi személyek esetében mindez a hívek tájékoztatását is jelenti egyben. Olyan környezeti alapadatokat is felsorakoztat az 1221/2009/EK rendelet a környezetvédelmi nyilatkozattal összefüggésben, amelyek az energia-

⁴⁰⁴vö. https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁰⁵ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 1. pont, 2. pont, 13. pont, 14. pont

⁴⁰⁶ ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 145.; CIC 118. kánon

⁴⁰⁷https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁰⁸ BARTL (2022) i. m. 120.

és anyagfelhasználás hatékonyságára, a vízfogyasztásra, a hulladék keletkezésére, a biológiai sokféleségre gyakorolt hatásokra és egyéb kibocsátásokra vonatkoznak.⁴⁰⁹ Felhívom rá a figyelmet, hogy lehetőség van továbbá egyesített környezetvédelmi nyilatkozatot tenni az 1221/2009/EK rendelet értelmében,⁴¹⁰ amely a társaság különböző földrajzi helyeken működő telephelyeinek biztosít könnyítést. Kérdésként merül fel azonban, hogy az egyházi jogi személyek hogyan alakítják ki a nyilatkozatot, illetve hogyan viszonyul az a belső szakrális szabályzataikhoz.

VII. 6. A kánonjogi jogi személyek struktúrája

A különböző környezetközponitú irányítási rendszerek és szabványok bemutatása, valamint a jogi személyek általánosabb elemzése után érdemes megvizsgálni az egyházi szervezetek struktúráját is.

Az egyházjogi jogirodalom e témakörét legátfogóbban ERDŐ Péter bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek mutatja be hivatkozott művében,⁴¹¹ így az egyházjogi jogi személyek analizálásánál e mű jelenti kutatásom kiindulópontját. Ez alapján olyan nem természetes személyek minősülnek jogi személynek a kánonjogban, amelyek jogok és kötelezettségek alanyai lehetnek.⁴¹² A CIC., vagyis az egyházi törvénykönyv 113. kánon 2. §-a szintén e meghatározást jeleníti meg.

Kiemelendő, hogy az egyházi jogi személyek létének három fontos feltétele van:

1. Egyrészt egyfajta anyagi elem léte, amely személyi vagy dologi összességet jelöl.
2. Szükséges továbbá egy meghatározott cél, jellemzően egyfajta egyházi küldetés, illetve a jogi vagy hatósági előírások által történő létrejövetel.⁴¹³
3. A 'második elem', vagyis a cél kapcsán hangsúlyos, hogy annak az egyház küldetésével összhangban kell állnia, az egyén célját pedig meg kell haladnia.⁴¹⁴ Továbbá kiemelendő

⁴⁰⁹ FODOR i. m. 170.

⁴¹⁰ 1221/2009/EK rendelet IV. Melléklet E. pont

⁴¹¹ ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2014.

⁴¹² ERDŐ i. m. 144.

⁴¹³ ERDŐ i. m. 144.

⁴¹⁴ CIC 114. kánon - 1. §

az is, hogy a céloknak a vallásosság, az apostoli tevékenység vagy akár lelki, akár anyagi vonatkozású irgalmas szeretet tetteivel is összefüggésben kell állniuk.

E körben mindjárt párhuzamba is állíthatóak a fent leírt magasztos célok a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerek kapcsán megfogalmazott, korábban hivatkozott célkitűzésekkel.⁴¹⁵

Az egyházi jogi személyek, ha személyek összessége alkotja őket, lehetnek

- testületek (latinul: *collegium*), amely például a káptalant jelöli, és
- személyekből álló nem testületi jogi személyek, például egyházmegyék is.

Ha a jogi személyt dolgok összessége alkotja, akkor jellemzően az alapítványra gondolhatunk egyházi jogi értelemben.⁴¹⁶ A Katolikus Egyház és az Apostoli Szentszék erkölcsi személy jelleggel rendelkezik az isteni rendeltetés folytán,⁴¹⁷ így eltérő szabályok vonatkozhatnak rá a környezetközpontú irányítással és az ESG szabályaival összefüggésben. Érdekes *distinkciót* jelent továbbá, hogy hivatalos vagy magánjogi személy tekintetében vizsgáljuk-e a környezetközpontú irányítás bevezetésének és az ESG alapján való működésnek a lehetőségét. Előbbi ugyanis illetékes egyházi hatóság alapítása révén jön létre, sajátos feladattal rendelkezik a közérdekre tekintettel, illetve az egyház nevében végzi a tevékenységét.⁴¹⁸ E kritériumok azért is bírhatnak jelentőséggel, mivel egy hivatalos jogi személynek több feltételnek kell megfelelnie, így a környezetközpontú irányítás bevezetése is akadályba ütközhet. Fontos szempont azonban mindkét jogi személy kapcsán, hogy jogi személyiségüket csak abban az esetben kaphatják meg, ha szabályzatukat az illetékes hatóság jóváhagyja.⁴¹⁹ E szabályzatok pedig azért bírnak döntő jelentőséggel, mert a környezetközpontú irányítás célkitűzéseit az említett szabályzatokban lehet kialakítani. De ugyanígy szabályzatban indokolt rögzíteni meghatározott, ESG-vel összefüggő tevékenységeket is.

Az egyházi jogi személyek cselekvése kapcsán kérdésként merülhet fel, hogy a környezetközpontú irányítás bevezetése, kialakítása és az ESG szerinti működés kinek a

⁴¹⁵ 1221/2009/EK rendelet 1. cikk

⁴¹⁶ ERDŐ i. m. 145.

⁴¹⁷ ERDŐ i. m. 144., CIC

⁴¹⁸ ERDŐ i. m. 145.

⁴¹⁹ CIC 117. kánon

döntésétől függ. Arra kell keresnünk a választ, hogy egy ilyen jellegű döntés meghozatalára a képviselőre hivatott személy vagy szerv, vagy maga a testület jogosult-e, akiből áll.⁴²⁰

Álláspontom szerint egy környezetközpontú vezetési és irányítási rendszer bevezetése és más ESG-vel összefüggő tevékenység az egyházi jogi személyek esetében olyan döntést jelent, amely annak minden tagját egyénileg érinti.⁴²¹

Az egyházi jogi személyekről – mint a kutatás szempontjából releváns nem vállalati szervezetekről – rendelkezik a lelkiismereti és vallásszabadság jogát, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállását szabályzó norma⁴²² is, amely szerint egyházi jogi személy a

- bevett egyház,
- a bejegyzett egyház és
- a nyilvántartásba vett egyház, továbbá azok belső egyházi jogi személye, valamint
- az említettek belső szabálya szerint jogi személyiséggel rendelkező egysége, szervezete vagy intézménye.⁴²³

Ezen egyházi jogi személyek analizálására hamarosan részletesen is kitérek.

Mindazonáltal fontos hangsúlyozni, hogy nem minősül belső egyházi jogi személynek a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház által létrehozott gazdasági társaság, alapítvány és egyesület.⁴²⁴ Mindez azért bír jelentőséggel, mert az 1221/2009/EK rendelet személyi hatálya értelmében

„a saját funkciókkal és igazgatással rendelkező, Közösségen belüli vagy kívüli társaság, vállalat, cég, vállalkozás, hatóság vagy intézmény, vagy ezek része, vagy kombinációja, (...)”⁴²⁵

⁴²⁰ vö. ERDŐ i. m. 145-146.

⁴²¹ CIC 119. kánon 3. pont

⁴²² a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (a továbbiakban: Ehtv.)

⁴²³ Ehtv. 10-11. §

⁴²⁴ Ehtv. 11. § (3) bekezdés

⁴²⁵ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 21. pont

csatlakozhat a rendszerhez, így – álláspontom szerint – a magyar szabályozás összhangban áll az EMAS személyi hatályával.

Úgy vélem, hogy oszthatjuk azon megállapítást, amely szerint a hazánkban működő vallási közösségek lényegi ismerve, hogy a hitéleti tevékenység mellett a közfeladatokból is részt vállalnak, így a környezetvédelmi tevékenységből is.⁴²⁶ Továbbra is relevánsnak tartom azt a felvetést, amely szerint ezen szervezeteknek az egyházi jogalanyisággal összefüggő jellegéből⁴²⁷ fakad az az elvi lehetőség, hogy részt vegyenek egy önszabályozó rendszerben, bevezessen egy környezetközpontú irányítási szisztémát.

Megjegyzem, hogy a disszertációmban folytatott vizsgálat elsődlegesen a német egyházi szervezeteknél alkalmazott gyakorlatokat igyekszik feltárni. A kifejtetek alapján úgy vélem, hogy főképp a vállalati szférában elterjedt környezetközpontú irányítási rendszer egyházi szervezetek esetében bevezethető, alkalmazható és eredményes, hatásos lehet. De ugyanígy az ESG szerinti működésnek, az ESG szabályainak az önszabályozás keretében történő követését is megalapozza ezen álláspont, mivel az ESG jogi szabályai főként a nagyvállalatokra⁴²⁸ lettek szabva, mégis hasznos irányt jelenthetnek a nem vállalati szervezeteknek is.

Ehhez kapcsolódik azon német tanulmányban is olvasható megállapítás, amely szerint egy ilyen típusú rendszer bevezetésének számos előnye lehet:

1. egyrészt növekedhet az egyházi szervezetek hitelessége és átláthatósága (...), amelyhez a profitorientált vállalatok e téren szerzett tapasztalatai is hozzájárulnak,
2. másrészt az üzleti közösségek társadalmi felelősségvállalással összefüggő szemlélete az altruista és karitatív vallási etikai elveivel gazdagodhat.⁴²⁹

⁴²⁶ KÖBEL Szilvia: A lelkiismereti és vallásszabadság néhány aktuális alkotmányossági kérdése Magyarországon. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- És Jogtudományi Kar Patrocinium Kiadó, 2023. 89.

⁴²⁷ CSIZINÉ SCHLOSSER Annamária: *Az egyházi jogi személy a régi és az új egyházügyi törvényben*. Budapest, L' Harmattan Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, 2012. 19-20.

⁴²⁸ ESG törvény 1. § (1)-(3) bekezdés

⁴²⁹ MOUTCHNIK, Alexander: Environmental and Quality Management Systems and Standards of Churches and Religious Organizations. *Uwf UmweltWirtschaftsForum*, 2016/4, 24, 2016, 409–416. 411.

Megjegyzendő, hogy Alexander MOUTCHNIK más tanulmányában is hasonló véleményre jut.⁴³⁰ A kifejtettek alapján megállapíthatjuk, hogy mindkét szféra (egyházi és vállalati) számára rendkívül előnyös, ha a környezetközpontú irányítás, hovatovább az ESG szemléletmódja teret nyer a nem vállalati, jelen esetben kiváltképp az egyházi szervezetek életében.

A disszertációm keretében vizsgált egyházi önszabályozás nélkülözhetetlen eleme egy környezetközpontú irányítási rendszer kialakításának, továbbá az ESG szerinti működésnek, amelyhez szorosan kapcsolódik az a megállapítás, amelynek értelmében az egyházi szervezetek önállóak, felügyelet nélkül működnek.⁴³¹

Továbbra is érdemes figyelemmel lenni az EMAS rendeletének értelmező rendelkezésére,⁴³² amelynek szervezetfogalmába, ismérveibe tökéletesen illeszkedik az egyházi szervezetek karakterisztikája:

- saját funkciókkal és igazgatással, intézményi jelleggel rendelkező, illetve
- a közjog ‘alá tartozó’ jogalany.

Megjegyzendő azonban e szempontok ellenére, hogy hazánkban nem elterjedt az egyházi szervezetek környezetközpontú működése, ilyen típusú rendszerekkel elsősorban nyugati országokban, elsődlegesen Németországban találkozhatunk.⁴³³ (E tény inspirálta a disszertációm jelen fejezetének célkitűzését, amely bizonyos német gyakorlatok felvázolására vállalkozik).

Álláspontom szerint kiemelendő és a vallásszabadság lényeges eleméhez is szorosan kapcsolódik, hogy az azonos vallású személyek szervezeteket, mégpedig jogi személyiséggel rendelkező szervezeteket hozzanak létre.⁴³⁴ Úgy vélem, hogy e szervezetalakítási szabadság néhány német példa kapcsán nyeri el jelentőségét a disszertáció további részeiben.

⁴³⁰ MOUTCHNIK, Alexander: Qualitäts-, Umwelt- und Nachhaltigkeitsnormen in kirchlichen Einrichtungen. In: Joachim DRUMM – Stefanie OEBEN (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-soziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl. 2022 ed., München, Springer Gabler, 2022. 298.

⁴³¹ Vö. SCHANDA Balázs: Vallási közösségek - a közjog és a magánjog alanyai. In: POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 494.

⁴³² 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk, 13. pont

⁴³³ vö. a ‘*Grüner Gockel*’ vagy ‘*Grüner Hahn*’ (a továbbiakban: ‘zöld kakas’) a németországi egyházi létesítmények környezetközpontú irányítási rendszerével, amelynek alapjait a Württembergi Evangélikus Egyház dolgozta ki 2000-ben.

⁴³⁴ SCHANDA i. m. 494.

VII. 7. Az egyházi szervezetek hazai szabályozási kapcsolódása

Szükségesnek mutatkozik kiemelt társadalmi rangja okán a nem vállalati szervezeteken belül az egyházi szervezetek közül a hazánkban ismeretes bevett egyházak fogalmának összevetése az 1221/2009/EK rendelet szervezetfogalmával. Mindez azért is jelentős, mivel a bevett egyházak különleges társadalmi szereppel és speciális működési rendeltetéssel rendelkeznek.

A disszertációban megjelenő vizsgálathoz kiinduló jogszabályunk továbbra is a hazai egyházakról szóló törvény⁴³⁵ (a továbbiakban: Ehtv). Megjegyzendő, hogy az Ehtv. – általánosságban – a vallási közösségek környezetvédelmi tevékenységét már a preambulumban is olyan tevékenységnek minősíti, amellyel azok jelentős szerepet töltenek be az ország és a nemzet életében.⁴³⁶ Kiemelendő azonban, hogy jelen disszertációban főképp alakí és tartalmi-kánonjogi oldalról tekintem át az egyházi szervezeteket.

Nélkülözhetetlen az elemzéshez továbbá a társasági jog bizonyos szintű, ismételt szemléltetése is, ugyanis az egyházi jogi személy és az egyházi jogi személy által létrehozott gazdasági társaság két különböző jogalany.⁴³⁷ Míg a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség alatt az Ehtv.

- a vallási egyesületet,
- a nyilvántartásba vett egyházat,
- a bejegyzett egyházat és a
- bevett egyházat érti,⁴³⁸

addig egyházi jogi személy az Ehtv. értelmében

- a bevett egyház,
- a bejegyzett egyház és
- a nyilvántartásba vett egyház, továbbá

⁴³⁵ a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény

⁴³⁶ Ehtv. Preambulum

⁴³⁷ Ehtv. 3/C alcím - Az egyházi jogi személy

⁴³⁸ Ehtv. 7. § (2) bekezdés

- azok belső egyházi jogi személye.⁴³⁹

A jogszabály azonban egyértelművé teszi, hogy nem minősül belső egyházi jogi személynek a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház által létrehozott

- gazdasági társaság, alapítvány és egyesület.⁴⁴⁰

Differenciált szabályozással találkozhatunk ezek alapján az Ehtv-ben, amely különös normákat is meghatároz a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség⁴⁴¹ és az egyházi jogi személy⁴⁴² működésének feltételeire.

A környezetvédelmi tevékenység kapcsán két egyházi jogi személyt emelt ki a jogalkotó, mégpedig a bevett egyházakat és (azok) belső egyházi jogi személyeit.⁴⁴³ SCHANDA Balázs hívja fel rá a figyelmet, hogy a bevett egyházak közjogi testületek, amely szimbolikus rangot, a magánjogi jogalanyoktól való megkülönböztetést jelent.⁴⁴⁴ Ez a megállapítás társasági jogi értelemben szükségessé teszi a külön vizsgálatukat, hiszen az említett *analízis* hiányában a disszertáció magánjogi jogalanyokat elemző részében is ismertetésre kerülhettek volna, szakrális jellegük okán pedig külön elemzésük vitathatlannak látszik.

Megjegyzem, hogy PUMP Judit azon jogi személyeket, jogalanyokat, amelyek „nevük alapján valamelyik, Ptk. által szabályozott magánjogi típusba tartoznak, ugyanakkor már alapításuk célja között szerepel közjogi feladatok ellátása is”, Janus arcú jogi személyeknek nevezi.⁴⁴⁵ Ezen distinkció érthető is, hiszen elegyenek a köz- és a magánjog ágai.

Kiemelendő azonban, hogy az említett jogi személyek vonatkozásában nem minősül gazdasági-vállalkozási tevékenységnek a környezetvédelmi tevékenység folytatása,⁴⁴⁶ a környezetvédelmi tevékenységet (...) szolgáló immateriális jószág, tárgyi eszköz és készlet értékesítése,⁴⁴⁷

⁴³⁹ Ehtv. 10. §

⁴⁴⁰ Ehtv. 11. § (3) bekezdés

⁴⁴¹ Ehtv. 7. alcím

⁴⁴² Ehtv. 7/A. alcím

⁴⁴³ Ehtv. 23/A. § (5) bekezdés

⁴⁴⁴ SCHANDA i. m. 491.

⁴⁴⁵ PUMP i. m. 71-72.

⁴⁴⁶ Ehtv. 23/A. § (5) bekezdés a) pont

⁴⁴⁷ Ehtv. 23/A. § (5) bekezdés e) pont

valamint a környezetvédelmi tevékenységhez (...) kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásnyújtás, az ilyen tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítása.⁴⁴⁸

Érdekes megkülönböztetést jelent azonban a bevett egyházak és más vallási tevékenységet végző szervezetek korábban felvázolt *distinkciója*.⁴⁴⁹ E körben a kutatás szempontjából *szignifikáns* kérdést vet fel, hogy a megkülönböztetett jogalanyok egyaránt működtethetnek-e környezetközpontú irányítási rendszert, ugyanis megállapítható, hogy az EMAS rendeletének szervezetfogalma nem él e tekintetben különbségtétellel.

Ezen szabályok alapján kimondhatjuk, hogy az Ehtv. ‘zöld utat ad’ az egyház környezetvédelmi tevékenységének, azokhoz bizonyos vagyoni jogosultságokat – noha számviteli fogalmak használatával – engedélyezve. Az Ehtv. ‘megengedi’ továbbá a környezetvédelmi tevékenységhez kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásnyújtást, valamint az ilyen tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítását is. Az a konklúzió is levonható e körben, hogy az Ehtv. szabályaiban a bevett egyházak egyfajta kiemelkedő szerepet kapnak a környezetvédelmi szabályozás tekintetében.

Egyértelműnek látszik, hogy a jogalkotó kiemelt társadalmi szerepük okán biztosítja ezen garanciákat a hivatkozott egyházi jogi személyeknek, mégis a környezetvédelmi tevékenység folytatása, az önszabályozás keretében az ESG normáinak követése, valamint *inter alia* egy környezetközpontú irányítási rendszer bevezetése – álláspontom szerint – más vallási közösségek számára is nyitva állhat.

E gondolatmenet alátámasztására *analógia* útján példaként említhető az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) azon megállapítása, amely szerint

„a közösségi vallásgyakorlás szabadsága nem tehető alkotmányosan függővé sem vallásos szervezeti tagságtól, sem a vallási közösség szervezeti formájától”.⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ Ehtv. 23/A. § (5) bekezdés f) pont

⁴⁴⁹ SCHANDA i. m. 496.; A hatályos Ehtv. szerint a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség négy különböző nevesített formációja.

⁴⁵⁰ 8/1993. (II. 27.) AB határozat II. 1. pont

Hangsúlyozandó, hogy a környezet védelme, az ESG normáinak követése és a környezetközpontú irányítási rendszerek bevezetése iránti igény nem minősül alapvető jognak, ellentétben a közösségi vallásgyakorlás szabadságával. Az AB azonban egyértelművé teszi, hogy az utóbb említett alapvető jog nem köthető szervezeti formához. E körben pedig úgy vélem, hogy a környezetközpontú irányítás sem függhet a szervezeti formához való kötöttség feltételétől.

A határozat utal arra is, hogy annak meghozatalakor a hatályos jogszabályok szerint

„az egyházi jogi személy elláthat minden olyan (...) tevékenységet, amelyet törvény nem tart fenn kizárólag az állam vagy állami szerv számára.

Továbbá a

„nem kizárólag az állam számára fenntartott tevékenységet azonban bárki, s így a nem egyházként működő vallási közösségek is elláthatják, ha a tevékenységre előírt feltételeknek eleget tesznek.”⁴⁵¹

VII. 8. A német „zöld kakas” környezetirányítási rendszer

Bár a disszertációm elméleti alapjait lefektető fejezetében hosszasan kifejtésre kerültek a Szentatyáknak a teremtett világért való felelősséget taglaló enciklikai gondolatai, érdemesnek tűnik e pont ismét rámutatni arra, hogy II. János Pál pápa szerint a keresztény ember hitének a részét képezi mindazon kötelezettség, amely arra irányul, hogy megóvja teremtett világunk értékeit, és mindezen kötelezettség nem csupán a természet, de a Teremtő irányába is fennáll.⁴⁵²

I. Ferenc pápa pedig a *Laudato si'* kezdetű enciklikában teszi egyértelművé, hogy a teremtett világot és annak teremtményeit (értve itt nemcsak az állatokat, hanem az egész ökoszisztémát, a vizeket, az erdőket) nem hajthatja az ember zsarnoki és felelőtlen uralma alá.⁴⁵³ Ehhez kapcsolódva megállapítja, hogy az emberi szabadság elő tudja segíteni a (fenntartható) fejlődést, de ugyanígy az ember – szabad akarata révén – romba is tudja dönteni teremtett

⁴⁵¹ 8/1993. (II. 27.) AB határozat II. 3. pont

⁴⁵² II. János Pál pápa: *Üzenet a béke világnapjára 1990-ben*, 15: AAS 82 (1990) 156. [Magyar kiadás: Felelősségünk a teremtett világért. Egyházi dokumentumok az ökológiai válságról, Védegyelet, Budapest 2004] 38.

⁴⁵³ Ferenc pápa (2015) i. m. 83.

világunkat, elpusztítva természeti értékeinket.⁴⁵⁴ Kimondhatjuk ezen gondolatok mentén, hogy a teremtésért való felelősségvállalás az egyház mindennapi életének szerves része. A felelősségvállalás pedig – álláspontom szerint – a megelőzésben kaphat hangsúlyos szerepet, amelyet olyan intézményrendszerek segítenek elő, mint a már említett EMAS rendszere vagy az ISO-szabványok.

Elősegítheti ugyanakkor a „*Grüner Gockel*” vagy „*Grüner Hahn*” (a továbbiakban: „zöld kakas”) is, amely a németországi egyházi létesítmények környezetközpontú irányítási rendszere, és amelynek alapjait a Württembergi Evangélikus Egyház dolgozta ki 2000-ben. A rendszer mára már egész Németországban elérhető, jelenleg főként Baden-Württemberg és Észak-Rajna-Vesztfália tartományokban alkalmazzák. Fontos szempont, hogy EMAS-tanúsítványt és rendeletet szem előtt tartva dolgozták ki a bemutatott szisztéma szabályait.⁴⁵⁵ Hangsúlyozandó, hogy 2003 óta a regionális egyházak, egyházmegyék és más érintett intézmények alkotják az „Egyházi környezetvédelmi menedzsment” hálózatot, a rendszerben pedig olyan környezetvédelmi *auditorok* vesznek részt, akik számára külön képzés kerül kialakításra,⁴⁵⁶ és akik a tanácsadást és támogatást biztosítják a környezetvédelmi tisztviselők mellett. E ponton utalnék a disszertációm szervezetelméletet megalapozó részében kifejtettekre, valamint a protektor és más környezetvédelmi munkatársak korábban felvázolt tevékenységére.

Hangsúlyozandó az a tény is, hogy a szemléltetett rendszer nagyjából 300 egyházi létesítményben lett bevezetve napjainkra. A ‘zöld kakas’ legfőbb célkitűzései közé tartozik a környezet védelme és a működési költségek csökkentése. E mellett a munkahelyi egészségvédelem és biztonság is kiemelkedő szerepet kap a német környezetirányítási rendszerben. Úgy vélem, egy ilyen típusú működés követendő példa lehet.

Az alábbi logó jellemzi a német ‘zöld kakas’ környezetirányítási rendszerét:

⁴⁵⁴ Ferenc pápa (2015) i. m. 79.

⁴⁵⁵https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁵⁶https://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/StepUp/EMASGuidelines_BIO_FinalSummaryBrochure_GruenerGockel.pdf

4. ábra – a német zöld kakas logója
<https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel>

A ‘zöld kakas’ rendszere mára már több mint 20 éves tapasztalattal rendelkezik, amely mérhető, objektív eredményekben is testet ölt. Ezek alapján többek között az egyházi szervezeteknél a fogyasztás csökkenése volt tapasztalható az elmúlt két évtizedben, így például a hőenergiaigény 10-20 %-kal, a villamosenergia-fogyasztás 10 %-kal, a vízfogyasztás 5-20 %-kal csökkent. Szükséges rámutatni, hogy a rendszer első három-négy évében a gyülekezetek évente átlagosan kb. 5000 eurót takarítanak meg a működési költségeken - a beruházásoknál pedig még magasabb összeget. Egy sajátos támogatási rendszerrel is rendelkezik a személtetett szisztéma, ugyanis a tanúsítvánnyal rendelkező egyházközségek és intézmények 5 %-os kiegészítő támogatást kapnak a területi egyháztól minden építési beruházásra.⁴⁵⁷

Szükségnek mutatkozik bemutatni, hogy a bevezetésnek az EMAS általános szabályaihoz képest milyen különböző fázisai vannak:

A tervezés és döntés szakaszában a német egyháztanács vagy a létesítményvezetés dönt a környezetközpontú irányítási rendszer integrálásáról és kijelöli a képviselőket a bevezetési folyamathoz. A létrejött környezetvédelmi csoportot a már említett egyházi környezetvédelmi *auditorok* képezik.⁴⁵⁸

Ezután a bevezetési folyamat bemutatására egy rendezvény keretében kerül sor. Fontos szempont, hogy különböző iránymutatások határozzák meg az elérendő környezetvédelmi

⁴⁵⁷https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁵⁸https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

célokat, a környezetvédelmi csoport pedig helyzetfelmérést végez, amely többek között a jogi megfelelésre is irányul.⁴⁵⁹

Az értékelés során a csoport meghatározza, hogy esetlegesen mely területeken van szükség sürgős intézkedésre. A környezetvédelmi programot (amely az EMAS esetén a környezetvédelmi nyilatkozatnak feleltethető meg) az egyháztanács vagy az irányító testület fogadja el, amely konkrét intézkedésekre, az időkeretek meghatározására és a felelősségi kérdésekre is kiterjed azzal a céllal, hogy lehetőleg csökkenjen a környezetre gyakorolt káros hatások mértéke. Hangsúlyos, hogy a program a dolgozók, a hívek és a 'külvilág' felé jelent fontos elköteleződést és üzenetet. E ponton rámutatnék arra, hogy a nem vállalati szervezetek 'életében' mindig szükséges egy belső (*intern*) dokumentum a környezetközpontú, de akár az ESG szerinti működéshez. Ezen dokumentum az egyházi szervek esetében környezetvédelmi program, egyetemek esetében egyfajta stratégiai jellegű dokumentum (környezetvédelmi stratégia). Bizonyosnak mutatkozik, hogy ezen, a szervezet vezetői, vezető szerve által meghatározott és elfogadott dokumentumok nélkül a környezetközpontú működés, valamint egy környezetközpontú irányítási rendszer bevezetése, egy ilyen rendszerhez való csatlakozás nagyon megnehezítheti a folyamatot.⁴⁶⁰

E ponton fontos megjegyezni, hogy a környezetvédelmi vezetési rendszerek biztosítják azt, hogy a környezetet minden tevékenység során mindig szem előtt legyen tartva, valamint az intézkedések sikerei láthatóvá váljanak.⁴⁶¹

A rendszernél fontos a belső ellenőrzés, amely biztosítja a teljes megfelelést. Ezek után a külső ellenőrzés következik a már említett egyházi környezetvédelmi *auditor* által. A 'zöld kakas' tanúsítvánnyal az egyházközség vagy intézmény automatikusan tagja lesz az egyházi környezetvédelmi menedzsment ökumenikus hálózatának [*ökumenischen Netzwerk Kirchliches Umweltmanagement (KirUm)*].⁴⁶² A tanúsítványt négy évre lehet elnyerni, vagyis a hossza egy évvel hosszabb az EMAS szabályozásában foglaltaknál, amely alól a kis szervezetek – egyezően az itt és az EMAS-nál már bemutatott időtartammal – kivételt képeznek.⁴⁶³

⁴⁵⁹ https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁶⁰ https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁶¹ https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁶² https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁶³ vö. 1221/2009/EK rendelet 6-7. cikk

VII. 9. Költségek

A költségelemzés kapcsán kiemelendő, hogy nagyjából 5000 euró takarítható meg az említett környezetközpontú irányítási rendszer bevezetésével egy adott szervezetnél.⁴⁶⁴ Kérdésként merülhet fel ugyanakkor, hogy milyen kiadásokkal jár a német szisztémának a bevezetése.

Megemlíthetjük ezen költségek között a külső *auditor* díját, amely kb. 600 eurót jelent. A rendezvényekkel kapcsolatos költségek és nyomtatott anyagok kiadásai, beleértve a környezetvédelmi nyilatkozatot is, nagyjából 300-500 eurót tesznek ki. A német rendszerben az egyházi környezetvédelmi menedzsment ökumenikus hálózatának külső szakértője is hitelesítést végez, amely 350 euró egyházközségek vagy 430 euró intézmények esetében.⁴⁶⁵ Megállapítható a kifejtettek szerint, hogy a költségszint nagyjából 1500 euró alatt marad, és a megtakarítás a kifejtettek alapján 3500 euró körüli összegre becsülhető.

VII. 10. Fenntartható templomok program

Kutatási hipotéziseim igazolására érdemes bemutatni néhány olyan jogyakorlattal összefüggő programot, amelyek a sikeres csatlakozást jelentették egy-egy környezetközpontú irányítási rendszerhez. A fenntartható templomok 'program' keretében 2003 és 2006 között mintegy 60 templomi szervezet csatlakozott az EMAS rendszeréhez,⁴⁶⁶ amely a jelen, egyházi szervezetek csatlakozási lehetőségeivel összefüggő kutatás létjogosultságát is jelzi egyben.

Az Európai Unió 743 440 eurót biztosított a program finanszírozására, amely összesen 1 486 880 euró költséggel bírt. A program további költségeit a *Deutsche Bundesstiftung Umwelt*, vagyis a Német Szövetségi Környezetvédelmi Alapítvány, továbbá egyházi intézmények, valamint a szervezetek saját hozzájárulásai fedezték. Megállapítható mindezek alapján, hogy adott esetben az állam anyagi erőforrásokkal is részt vállalhat egy hasonló kezdeményezésű programban.

A fenntarthatóság fogalmából következik, hogy magában foglalja a jövő generációi iránti kötelezettségvállalást, így az említett program hallássérült gyermekek, fiatalok és

⁴⁶⁴ https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁶⁵ https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel

⁴⁶⁶ https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

fogyatékosággal élő felnőttek bevonásával került végrehajtásra.⁴⁶⁷ E megállapítás összefüggést mutat az ESG azon részével, amely az 'S' betű (*Social*) által a társadalmi felelősséget és jogi kereteket határozza meg.

A német program célkitűzései között szerepelt egy integrált környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer, az EMAS bevezetése, valamint a környezetirányítási rendszer létrehozása és ellenőrzése 13 egyházi szervezetnél. Ezen kívül folyamatos ökológiai, szociális és gazdasági fejlesztések lettek meghatározva; 10%-os fogyasztáscsökkenés (többek között: energia, víz, irodaszerek) lett célként kitűzve; továbbá 10%-os növekedés a szociális és környezetbarát beszerzések terén. Feltétel volt, hogy az EMAS irányítási modellt Európa-szerte népszerűsíteni kellett az egyházakban. Továbbá szükséges volt elérhetővé tenni különböző ellenőrző listákat, módszertani csomagokat, valamint egy vezetési kézikönyvet is három nyelven. Minden modellszervezetnek legalább egy versenyképes és környezetbarát, továbbfejlesztett szolgáltatási ajánlatot is ki kellett dolgoznia. Végezetül egy európai hálózatot volt szükséges létrehozni az integrált EMAS/CSR irányítási rendszer egyházakon belüli alkalmazásának előmozdítására a program időbeli hatályán túlmenően.⁴⁶⁸

A program eredményei kapcsán kijelenthető, hogy az EMAS további bevezetése Európa más egyházaiban is ígéretesnek tűnik, tekintettel a víz-, energia- és irodai anyagfogyasztás (becslések szerint legalább 10%-os) megtakarítási lehetőségeire és a személyzet szemléletformálására, elkötelezettségére.⁴⁶⁹ Kiemelendő, hogy egy európai szintű egyházi környezetgazdálkodási kezdeményezés jelentősen növelhetné az EMAS elfogadottságát más gazdasági ágazatokban és általában a társadalomban is. A program egy hároméves kísérleti szakasza keretében fejlesztették ki a hamarosan részletesen is elemzésre kerülő EMASplus fenntarthatósági irányítási rendszert, amelyet tizenöt (a tervezett tizenháromtól kettővel több) egyházi és szociális szervezetnél vezettek be sikeresen Németországban, Ausztriában, Franciaországban és Spanyolországban. Megállapítható, hogy az EMAS-hoz való egyházi csatlakozás lehetősége akár országokon átívelő együttműködésekben is testet ölthet. Fontos kiemelni, hogy az EMASplus felépítése és folyamata a már hivatkozott európai

⁴⁶⁷https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

⁴⁶⁸https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

⁴⁶⁹<https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE03-ENV-D-000037/sustainable-churches-integrated-eco-management-for-european-churches>

környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer (vagyis az EMAS) jól bevált sztenderdjein alapult, és a vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) koncepciójának a megvalósítása volt a program egyik fő célkitűzése. Jelentős eredményét jelenti a programnak, hogy az irányítási rendszer összetettségét olyan szintre sikerült harmonizálni, amely a nonprofit szolgáltatási ágazatban működő kis- és középvállalkozások számára is megfizethető és működőképes.⁴⁷⁰ Pozitív példaként említhető továbbá, hogy a vállalati és a nem vállalati ‘világ’ szervezetei szinergiában hoztak létre és alkalmaznak egy jól működő rendszert.⁴⁷¹

A program egyértelmű eredményeit jelenti, hogy az időszaka alatt jelentős növekedés volt tapasztalható, az energiamegtakarításban (2-10%, és a vízmegtakarítás (5-25%) pedig elérte a programjavaslatban előírányzott 10%-os átlagot. A rövid távú hatások elemzése kimutatta, hogy a legnagyobb előnyöket az energiaforrás-megtakarítás jelentette, amelynek keretében 10%-os eredményt értek el anélkül, hogy jelentős beruházásra lett volna szükség. A hőenergia- és villamosenergia-fogyasztás csökkentésével a szén-dioxid-kibocsátás kísérleti intézményenként és éves szinten átlagosan 19 tonnával csökkent.⁴⁷²

A program pozitív hatásai között szerepel továbbá:

- a személyzet motiváltságának és hatékonyságának, valamint a kommunikációnak a javulása;
- a fogyasztói igények megismerése;
- a helyes fenntartható magatartásmódok multiplikációs hatása; továbbá
- az intézmények jobb általános gazdasági eredményei.

Látható, hogy számos olyan pozitív hozadéka volt a felvázolt programnak, amely a korábban kifejtettekkel (például szervezeti kommunikációval) szoros összefüggésben áll.⁴⁷³

⁴⁷⁰https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

⁴⁷¹https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

⁴⁷²https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

⁴⁷³https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

A program befejezése után a 'Fenntartható egyházak' nemzetközi hálózata folytatta a munkát, amely során ellenőrző listákat, módszertani csomagokat, valamint egy vezetési kézikönyvet dolgoztak ki, és amelyek már az interneten keresztül három nyelven elérhetőek.⁴⁷⁴

A Hohenheimi Egyetemen együttműködve fejlesztettek ki egy nyílt forráskódú szoftvert is, amely támogatja és megkönnyíti a fenntarthatósági irányítási rendszer bevezetését azáltal, hogy dokumentálja a folyamatokat és egy vállalati tudásmenedzsment rendszert biztosít. Jelentős eredmény, hogy az említett szoftver már 20 intézményben található meg.⁴⁷⁵

Fontos megjegyezni azt is, hogy a program kezdetén a kedvezményezett létrehozott egy olyan tanácsadó testületet, amely az egyház, a társadalom, a politika és a média kulcsfontosságú döntéshozóiból állt. Az említett testület pozitív szerepet játszott a program eredményeinek külső terjesztésében. Az egyházi szervezetek hálózatát a hosszú fennállásuk és a jól kiépített kommunikációs rendszereik jellemzik, így a környezetközpontú irányítási szisztémák elterjedésére jó esély mutatkozik az egyház berkein belül. E megállapítást támasztja alá az a tény is, hogy a program hatására 3 másik ország 4 intézménye szerzett tanúsítványt.⁴⁷⁶

Fontos szempontot jelent, hogy az egyházi szektor 'ügyfelei', az egyházközségek és a kerületi egyházi intézmények számára egyaránt jelentős a szolgáltatások minőségének a biztosítása és fejlesztése. Ehhez nyújthatnak segítséget a megszerezhető vezetői készségek és a személyzet kommunikációjának a fejlesztései.⁴⁷⁷

Adódik azonban a kérdés, hogy milyen előnyökkel jár egy környezetközpontú irányítási rendszer bevezetése az egyházi szektorban. Megjegyezhető, hogy elsődleges szempontot jelent a jogbiztonság kérdése, vagyis a környezetvédelmi jogszabályoknak való 100%-os megfelelés, valamint a költség- és erőforrás-megtakarítás is látható, értékelhető.⁴⁷⁸

⁴⁷⁴https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

⁴⁷⁵https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

⁴⁷⁶https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

⁴⁷⁷https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf

⁴⁷⁸vö. https://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/StepUp/EMASGuidelines_BIO_FinalSummaryBrochure_GruenerGockel.pdf

VII. 11. Az ISO szabványok jelentősége

Disszertációm jelen része az EMAS rendszerére és az egyházi jogi személyek vizsgálati összefüggéseire terjed ki, de nem elhanyagolható az ISO szabványok érintőleges vizsgálata sem.

Fontos ismét megjegyezni a korábban már kifejtetteket, vagyis azon gondolatot, amely szerint az EMAS szigorúbb feltételeket szab az ISO szabványhoz képest (példaként említhetjük a környezetvédelmi szabályok teljes körű betartását vagy a nyilvános környezetvédelmi nyilatkozatot), így az ISO szabvány szerinti környezetirányítási rendszernek csak egy részét fogadja el sajátjaként.⁴⁷⁹

E ponton rámutatnék arra a tényre, hogy az ISO szabványok bevezetésének lehetőségét elemzi egy átfogó német tanulmány az egyházi intézmények tekintetében.⁴⁸⁰ A tanulmány megállapítja, hogy a minőség- és környezetirányítási rendszerek, szabványok (például az ISO 9001 és ISO 14001) vallási szervezeteknél történő bevezetése mára már világszerte zajlik egészen Malajziától Kanadáig, Finnországtól Dél-Afrikáig.⁴⁸¹ A tanulmány bemutatja továbbá, hogy számos intézményt alapítottak már a vallási szervezetek környezet- és minőségirányításának a támogatására, többek között a korábban hivatkozott 'EMAS Plus' rendszert vagy a 'zöld kakas' szisztémáját, de említhetjük a 'Fenntartható Egyházak', a 'Környezetgazdálkodási ökumenikus hálózat az egyházakban', vagy az 'Európai Keresztény Környezetvédelem Hálózat' programokat is.⁴⁸²

A hivatkozott tanulmány megállapításai szerint az ISO szabványok alkalmazása

„lehetővé teszi a szervezet számára, hogy a felső vezetés elkötelezettségén alapuló minőségpolitikát alakítson ki, végrehajtsa és fenntartsa azt, valamint a nem kívánt eltérések csökkentésével stabil paramétereket és karakterisztikákat biztosítson a szervezetnek”.⁴⁸³

⁴⁷⁹ FODOR i. m. 169.

⁴⁸⁰ MOUTCHNIK (2016) aaO. 409–416.

⁴⁸¹ MOUTCHNIK (2016) aaO. 409–416.

⁴⁸² MOUTCHNIK (2016) aaO. 409–416.

⁴⁸³ MOUTCHNIK (2016) aaO. 409–416.

Az említett megállapítás – álláspontom szerint – egyházi vezetők kapcsán is releváns lehet. Első ránézésre azt gondolhatjuk, hogy egy egyházi jogi személy szervezet számára előnyösebb lehet az EMAS szerinti hitelesítés, mivel az már tartalmazza az ISO bizonyos szabványi rendszereit, azonban hamarosan ezzel némiképp ellentétes következtetésre juthatunk.

VII. 12. Német jogi gyakorlatok a környezetközpontú irányítás kapcsán

A jó gyakorlatoknak általában az olyan bevett, sikeres megoldások összességét tekintjük, amelyek főként az EU környezetjogában és a *soft law* eszközök között jelennek meg,⁴⁸⁴ és ugyan nem kötelezőek, de iránymutatásként szolgálhatnak a jogalkalmazásban. Az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítása egyre elterjedtebb világszerte. Egy német tanulmány hívja fel a figyelmet arra a tényre, hogy a fenntartható növekedés⁴⁸⁵ és az erőforrások észszerű felhasználása mára már egy szervezet irányítási rendszeréhez tartozik, legyen szó akár az anyag, az energia vagy a munkaerő hasznosításáról.⁴⁸⁶ Ehhez kapcsolódik azon megállapítás, amelynek értelmében kiemelten fontos célkitűzés az energia- és erőforrás-fogyasztás csökkentése az egyházakban és létesítményeikben, intézményeikben, valamint a beszerzések ökológiai és szociális, ha tetszik fenntarthatósági szempontok alapján történő átszervezése.⁴⁸⁷

Milyen ‘eszközök’ kellenek azonban mégis ahhoz, hogy a környezetközpontú irányítás hatékony és ismert legyen az egyházi szervezeteknél?

Jogi szempontokat vizsgálva beszélhetünk

1. végrehajtási segédletekről és iránymutatásokról,

oktatási-nevelési szempontból pedig

2. képzési és tanácsadói szolgáltatásokról, valamint

a vallási és egyházi intézmények és szervezetek közötti tapasztalat- és információcseréhez szükséges

⁴⁸⁴ vö. BÁNDI (2022) i. m. 425.

⁴⁸⁵ Észszerűbb azonban a fenntartható fejlődés fogalmi használata.

⁴⁸⁶ HEINE aaO. 314.

⁴⁸⁷ HEINE aaO. 319.

3. platformok és fórumok létrehozásáról.⁴⁸⁸

Megállapítom, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerekben és az ESG szabályaiban jelentős szerepet kapnak a munkavállalók, vagyis a szervezethez tartozó személyek, illetve kiemelten hangsúlyos ezen személyek szemléletformálása is.

Kijelenthető, hogy a német katolikus és evangélikus egyházak a legjelentősebb német munkáltatóknak számítanak, rendkívül nagy beszerzési aránnyal a papírtól a számítógépekig, a gépjárművekig, az építőanyagokig, a bútorokig, egyenruhákig a tisztítószereken, élelmiszereken és virágokon át olyan hasznosítható erőforrásokig mint az elektromos áram és a víz.⁴⁸⁹

E megállapítás kapcsán két fontos tény jegyezhető meg:

1. az említett egyházakban jelentős munkavállalói létszám szemléletformálása válik lehetségessé, továbbá

– ahogy egy német tanulmány is megerősíti –

2. az egyházi közbeszerzés rendkívüli lehetőségeket rejt magában az éghajlatváltozás elleni fellépés és a fenntartható fejlődés erősítése terén.⁴⁹⁰

Az említetteken kívül kiemelendő, hogy szervezhetőek különböző szakmai programok, projektek is, amelyeknek a fő célja a tájékoztatás lehet a meghatározott egyházi (fenntartható) termékekről, továbbá szükséges e ponton megemlíteni az értékes gyakorlati tanácsadás jelentőségét is.⁴⁹¹

Bár vállalati szintű cégcsoportról lévén szó, de a német *Bosch GmbH* vállalati fenntarthatósági gyakorlatából – álláspontom szerint – sok elem implementálható a vallási szervezetek ‘életébe’

⁴⁸⁸ MOUTCHNIK (2022) aaO. 298.

⁴⁸⁹ HEINE aaO. 315.

⁴⁹⁰ HEINE aaO. 315.

⁴⁹¹ HEINE aaO.318.

is. E körben jegyezhető meg, hogy a felelősségteljes magatartás túlmutat a jogi követelményeknek való megfelelésen, és ezért különösen pozitív hatással lehet a belső és külső érdekelt felek, például a munkavállalók, a befektetők, az ügyfelek, a nem kormányzati szervezetek vagy a hatóságok közötti kapcsolatokra.⁴⁹² Kiemelendő az is, hogy az érdekelt feleket célszerű egyenrangúnak tekinteni.⁴⁹³ Szükséges rámutatni, hogy maga az ESG is egy olyan keretrendszer képvisel, amely értékeli egy vállalat (szervezet) környezeti fenntarthatóságra, társadalmi felelősségvállalásra és hatékony irányítási gyakorlatokra vonatkozó hatását. Ezen tényezők által a befektetők egy átfogó képet kapnak az adott szervezet hatásairól és teljesítményének az értékeléséről, vagyis kijelenthető, hogy nem csupán kizárólag a pénzügyi mutatókra kell támaszkodniuk.⁴⁹⁴

E megállapításhoz kapcsolódva létrehozható minden szervezetnél egyfajta ‘fenntarthatósági iroda’, amelynek a szervezeti elhelyezkedése a központi kommunikációs osztályon belül alakítható ki.⁴⁹⁵

Ezen szervezeti átalakítás megfelelő kommunikációs lehetőséget jelenthet mind ‘belsőleg’, mind ‘külsőleg’ egyaránt. A jogi oldalát tekintve ezen elgondolásoknak – álláspontom szerint – különböző belső szabályzatok módosítása válhat szükségessé, illetve különböző utasításokat kell kiadni az említett szervezeti változáshoz.

Kiemelendő továbbá, hogy az egyházkerület környezetvédelmi programot is elfogadhat, amely a környezetközpontú irányítási rendszer vagy szabvány bevezetésére irányul. Így tett 2015-ben a *teltow-zehlendorfi* egyházkerület zsinata is, amely a *berlin-brandenburg-sziléziai* evangélikus egyházkerület környezetvédelmi programját vette alapul, és sikeresen csatlakozott a német ‘zöld kakas’ rendszerhez.⁴⁹⁶ Megjegyzem e ponton, hogy a környezetvédelmi program hasonló dokumentumot jelent az egyetemekenél későbbiekben vizsgált fenntarthatósági stratégiával, de éles párhuzamot mutat a disszertációm általános részében vizsgált környezetvédelmi nyilatkozattal is.

⁴⁹² SCHWAGER, Bernhard: Bosch-Gruppe: Organisation und Ausrichtung der internen CSR-Kommunikation. In: Riccardo WAGNER, et al. (szerk.): *CSR und interne Kommunikation: Forschungsansätze und Praxisbeiträge*. Berlin, Springer Berlin Heidelberg, 2017. 311.

⁴⁹³ FREEMAN, R. Edward – MCVEA, John: *A Stakeholder Approach to Strategic Management*. Working Paper No. 01-02, Darden Graduate School of Business Administration, 2001. 10.

⁴⁹⁴ LEE et al. op. cit. 1.

⁴⁹⁵ SCHWAGER aaO. 311.

⁴⁹⁶ MOUTCHNIK (2022) aaO. 298.

Kiemelendő az a tény is, hogy Németországban egyes egyházi szervezetek már saját beszerzési szabályzattal is rendelkeznek. Ezen szabályzatok némelyike konkrétan meghatározott követelményeket vagy minimumajánlásokat tartalmaz a tisztességes és társadalmilag felelős beszerzés megvalósítására. Mindez azt jelenti, hogy mára már létezik olyan jogi keret (ez esetben belső normatív utasítások, szabályozók), amely támogatja az egyházi intézményeket a fenntartható beszerzésre irányuló törekvésekben.⁴⁹⁷

Ehhez kapcsolódva szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy kialakíthatóak ellenőrző listák és iránymutatások a fenntartható beszerzés létrehozásához.⁴⁹⁸ E körben hangsúlyos, hogy a környezetirányítási rendszerek segítenek a környezeti hatásokat feltárásában és a lehetséges ‘üzleti’ megtakarítások azonosításában.⁴⁹⁹ Úgy vélem, ezen utóbbi gondolat igaz lehet az ESG szerinti normakövetésre is. E megállapítások kapcsán rögtön indokolt rámutatni, hogy az üzleti szó távol áll az egyházi szemlélettől, azonban hangsúlyos, hogy ezen rendszerek kialakítása kifejezetten fontos plébániák és más egyházi intézmények tekintetében, mert az említett egyházközségek a fűtéssel energiát termelnek, áramot és vizet fogyasztanak, valamint üvegházhatású gázokat is kibocsátanak.⁵⁰⁰

Rögzíthető a kifejtettek alapján az is, hogy az egyházi szervek is részt vesznek üzleti folyamatokban.⁵⁰¹ (Gondoljunk csak az általános egyházi jogi szabályoknál megfogalmazott gondolatokra). De felmerülhet a beszerzés során leggyakoribb ruházati cikkek szabványosítása is, amely azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mert a követelmények összevonása lehetővé teszi a gyártók számára, hogy személyre szabott és testreszabott termékeket hozzanak létre, amelyek így megfelelnek saját ökológiai és szociális követelményeiknek. Ezen szabványosítási megoldás összhangban áll azon jogi törekvésekkel, amelyek a beszállítói körrel összefüggő kockázatelemzést követelik meg.⁵⁰² Megjegyzendő, hogy az egyházaknak árukat szállító és szolgáltatásokat nyújtó kis- és középvállalkozások szintén tanúsíthatják irányítási rendszereiket.⁵⁰³

⁴⁹⁷ HEINE aaO. 316.

⁴⁹⁸ HEINE aaO. 319.

⁴⁹⁹ HEINE aaO. 319.

⁵⁰⁰ HEINE aaO. 319.

⁵⁰¹ Lásd erről további megállapításaimat az ESG alapelveit elemző fejezetben.

⁵⁰² ESG törvény 22. §

⁵⁰³ MOUTCHNIK (2022) aaO. 302.

Indokolt rámutatni arra a tényre is, hogy az egyházak és a karitatív szervezetek rendkívüli textilbeszerzési volumennel rendelkeznek, gyakorlatilag csupán az állam előzi meg őket. Ez a ‘vásárlóerő’ lehetőséget nyújthat arra, hogy nagy mennyiségben igényeljenek fenntartható termékeket, és így döntő szerepet játszanak a jövő gyártási és beszerzési gyakorlatának az alakításában.⁵⁰⁴ E megállapításhoz kapcsolódik, hogy a környezetbarát beszerzés területén támogathatóak olyan irányú törekvések is, amelyek az egyházi szférában tevékenykedő valamennyi intézmény és szervezet közötti cserékre és együttműködésekre – ahogy egy német tanulmány rámutat⁵⁰⁵ – irányulnak. Megjegyzendő továbbá az is, hogy az ESG szerinti működés megköveteli az adott szervezet irányítási kontextusának, folyamatainak a megértését, elemzését. Mindez – ahogy a későbbiekben olvasható lesz – szorosan kapcsolódik az úgynevezett lényegesség elvéhez, amely az ESG egyik fő alapelve. Így azonosítható – többek között –, ha egy adott beszállító erdőirtással állítja elő termékeit vagy munkajogi jogsértéseket követ el. A kifejtettekhez vizsgálni kell, hogy hogyan hatnak egymásra egy adott szervezet tevékenységei az értéklánc különböző rendszereivel, amely során lehetővé válnak a jelentős hatású vagy sebezhető pontok azonosításai is.⁵⁰⁶ Szükséges rámutatni, hogy ezen ‘felmérés’ segítségével lehet egy szervezetnek az ESG szerinti kérdőív beszállítóknál történő alkalmazása, amelyre a későbbiekben jelen disszertáció keretében még részletesen kitérek.

Az egyház – jogi-szabályozási megvalósítási lehetőségeket vizsgálva – elfogadhat szervezeteire nézve kötelező erővel bíró dokumentumokat, normákat is. Thomas HEINE hívja fel rá a figyelmet, hogy a német ‘*Nordkirche*’ (Északi Egyház) volt az első protestáns regionális egyház 2015-ben Németországban, amely éghajlatvédelmi ‘törvényt’ fogadott el, 2050-ig rögzítve széndioxid-semlegességre vonatkozó klímapolitikai céljait. E ‘törvény’ keretében az egyházkerületek vállalták, hogy egyházi adóbevételeik éves előirányzatának 0,8%-át klímavédelmi intézkedésekre fordítják a jövőben.⁵⁰⁷

Szintén német példa erősíti meg, hogy létrehozható egy bizonyos ökumenikus beszerzési szervezet is meghatározott gazdasági társasági formában (például a hazánkban egyik legnépszerűbb gazdasági társasági formaként, korlátolt felelősségű társaságként),⁵⁰⁸ amely a

⁵⁰⁴ HEINE aaO. 321

⁵⁰⁵ HEINE aaO. 319.

⁵⁰⁶ DUNFJÁLL op. cit.

⁵⁰⁷ HEINE aaO. 317.

⁵⁰⁸ ahogy például a *Die Wirtschaftsgesellschaft der Kirchen in Deutschland* mbH (WGKD), vagyis a Németországi Egyházak Gazdasági Egyesülete mbH (WGKD), amelynek tagjai Németország egyházmegyéi, a Német Caritas

teljes egyházi szektort lefedve mind protestáns, mind katolikus oldalról támogathatja a fenntartható egyházi beszerzéseket. Ezen felvetésekhez kapcsolódik disszertációm korábbi, szervezettelméleti fejezete, amelyben társasági jogi szempontból tértem ki a gazdasági társaságok egyes formáinak a vizsgálatára.

Alapítható továbbá önálló jogi személy, gazdasági társaság is, amely – az imént említett beszerzésre ‘specializálódott’ jogi személytől eltérően – fő tevékenységként kifejezetten egyházi, karitatív és szociális célokat szolgálhat. E körben hangsúlyos, hogy a szociális, lelkipásztori és humanitárius projektek támogatására együttműködés alakítható ki az ellátási lánc területein, összhangban az ESG normáival. E társaság az előző bekezdésben említett ‘támogató’ társasághoz annyiban hasonlítana, hogy fő tevékenysége a tanácsadás mellett akár a beszerzés és a logisztika megszervezése is irányulhat. Megjegyzendő, hogy a német BEGECA mbH (*Beschaffungsgesellschaft für kirchliche, caritative und soziale Einrichtungen mit beschränkter Haftung*) 1996 óta nyújt egyházi szervezetek számára hasonló szolgáltatásokat Németországban.

Megállapítható az egyházi beszerzéseket vizsgálva az is, hogy a különböző termékkörökben a gyártókkal kötött keretmegállapodásokkal a legfőbb célja az lehet egy ilyen típusú szervezetnek, hogy különösen kedvező feltételeket érjen el az egyházi létesítmények és adott esetben a munkavállalók számára.⁵⁰⁹ E mellett létrejöhet megállapodás olyan nagy gazdasági társaságokkal is meghatározott rendezvények tekintetében, mint az *Abengoa* nemzetközi vállalat, amely egy spanyol multinacionális cég a zöld *infrastruktúra*, az energia és a víz szektorában. A vállalat kiszámította a 2011. augusztus 16. és 21. között Madridban megrendezett, több mint egymillió fiatal részvételével lezajlott 2011. évi ifjúsági világnap üvegházhatású gázkibocsátásának teljes mennyiségét, amelyet önkéntes szén-dioxid-kibocsátási kreditekkel kompenzált, és amellyel ‘fenntarthatóvá vált’ a rendezvény.⁵¹⁰

Fontos információ továbbá, hogy két baden-württembergi regionális egyház létrehozta a ‘*KSE Energie*’ nevű zöldenergia-beszállítót, amely az egyházakat, a diakóniai szervezeteket, valamint

Szövetség, a Németországi Evangélikus Egyház, az Evangélikus Diakóniai és Fejlesztési Szervezet és a Német Egyházi Elöljárók Konferenciája

⁵⁰⁹ HEINE aaO. 318

⁵¹⁰ MOUTCHNIK (2022) aaO. 304.

azok létesítményeit látja el energiával.⁵¹¹ E megállapítás kapcsolódik a korábban írtakhoz, amely egy külön jogi személy létrehozását elemezte, valamint szorosan függ össze az SDGs kapcsán vizsgált célkitűzésekkel.

Kiemelendő továbbá a szervezeti-jogi kereteket áttekintve, hogy 2011-ben létrejött a '*Klima-Kollekte*', vagyis a keresztény egyházak széndioxid-kompenzációs alapja nonprofit korlátolt felelősségű társaságként abból a célból, hogy éghajlatvédelmi projekteket szervezzen a németországi egyházi közösségekben.⁵¹²

A bemutatott példák alapján látható, hogy rengeteg beszerzési és szervezeti jogi *nóvum* áll rendelkezésre külföldi, elsősorban hazánktól nyugatra fekvő országokban az egyházi szervezetek fenntarthatósági törekvéseinek az elősegítésére, megvalósítására.

VII. 13. Az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítási törekvései és az SDGs kapcsolata

Disszertációm egyik alapgondolata, hogy kutatási hipotézisem kapcsán szükséges szem előtt tartani a fenntartható fejlődés alapelvét, mivel a szervezetek fenntartható működésének egyik fő célja, hogy megóvjuk teremtett világunkat a jövő generációi számára. Ehhez kapcsolódva mondhatjuk ki azt is, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerek és szabványok egyházi szervezetek által történő bevezetése a fenntarthatóság mellett a jövő generációit is szem előtt tartja.⁵¹³ Felhívnom rá a figyelmet, hogy Alexander MOUTCHNIK szintén rámutat a környezetközpontú irányítási rendszerek jelentőségére a közös fenntarthatósági célok elérésében.⁵¹⁴

Az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítási törekvései összhangban állnak a fenntartható fejlődési célokkal, vagyis az SDGs-kel is. Így többek között a 12. cél nem más, mint a fenntartható fogyasztási és termelési módok kialakítását írja elő. E körben gondolhatunk a 12.5. részcélra, vagyis arra, hogy 2030-ig a hulladékképződés jelentősen csökkenjen a megelőzés, a csökkentés, az újrahasznosítás és az újrahasználat által. Fontosnak tartom

⁵¹¹ OEBEN, Stefanie: Auf Biodiversität und Artenvielfalt muss Rücksicht genommen werden. In: DRUMM, Joachim– OEBEN, Stefanie (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-soziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl., München, Springer Gabler, 2022. 328.

⁵¹² MOUTCHNIK (2022) aaO. 305.

⁵¹³ vö. Alaptörvény P) cikk

⁵¹⁴ MOUTCHNIK (2016) aaO. 416.

hangsúlyozni, hogy egyházi szervezetek kapcsán is kiemelt feladat a fenntartható gyakorlatok alkalmazására és a fenntarthatósággal kapcsolatos információk meghatározott jelentésekbe való integrálására való ösztönzés,⁵¹⁵ amelyet 12.6 rész cél rögzít. (A disszertáció későbbi részében olvasható lesz, hogy ezen kíváncsi az egyetemi fenntarthatósági stratégia kapcsán is megjelenik). De ugyanígy előtérbe kerülhetnek az egyházi beszerzések során a 12.7 rész cél elvei is, amely szerint a fenntartható közbeszerzési gyakorlatok elősegítése hangsúlyos feladatot jelent a nemzeti szakpolitikákkal és *prioritásokkal* összhangban. Megállapíthatjuk, hogy az egyházi intézmények beszerzései kulcsszerepet játszanak a fenntartható fejlődésében. E körben kimondhatjuk, hogy a beszállítók közötti fenntartható beszerzés modelljének a korábban elemzettek szerinti kialakítása, megteremtése mindenképp úttörőnek számíthat.⁵¹⁶

Egy német tanulmány mutat rá arra, hogy közel 853.000 eurót takarítottak meg meghatározott egyházközségek és létesítményeik azzal, hogy tanúsított zöldáramot és földgázt vásároltak egyházi beszerzési csomagjaikon keresztül.⁵¹⁷ E megállapítás szorosan függ össze az SDGs 7. céljával, amely a megfizethető, megbízható, fenntartható és modern energiához való hozzáférés mindenki számára történő biztosítását rögzíti. A cél értelmében ugyanis 2030-ig egyetemes hozzáférést kell biztosítani a megfizethető, megbízható és modern energiaszolgáltatásokhoz,⁵¹⁸ valamint – elsősorban ugyan a fejlődő országokban – az *infrastruktúra* kiterjesztését és a technológia korszerűsítését is garantálni kell modern és fenntartható energiaszolgáltatások nyújtása céljából.⁵¹⁹ Szükséges utalnunk továbbá a vízzel kapcsolatos takarékos működésre, amelyet az SDGs 6. célja garantál. De kiemelhetjük az SDGs 16. célját is, amely az erős intézményeket biztosítja. Úgy vélem, az egyházi szervek környezetközpontú működése intézményi jellegüket is erősítheti.

VII. 14. A szabványok jelentősége az egyházi környezetközpontú irányításban

Jelen fejezetben részletesen tértem ki az ISO különböző szabványaira. E ponton megjegyzem, hogy szintén egy német tanulmányban olvasható az a gondolat, amelynek értelmében a vallási szervezetek és intézmények intenzív és eredményes működésének az alapjává váltak a

⁵¹⁵ vö. az ESG törvény rendelkezéseivel

⁵¹⁶ HEINE aaO. 320.

⁵¹⁷ HEINE aaO. 320.

⁵¹⁸ SDGs 7.1

⁵¹⁹ SDGs.7b.

különböző ISO irányítási szabványok a minőség és a fenntarthatóság területén.⁵²⁰ Megállapítom, hogy e tény az elmúlt évekhez képest haladást jelent a vallási szervezetek szabványosítási gyakorlatának az elterjedésében. Ennek legfőbb oka, hogy néhány évvel korábban még arról olvashattuk, hogy bár számos intézmény jött létre az egyházi szervezetek környezetközpontú irányításának a támogatására (például a már említett ‘zöld kakas’ vagy az EMAS Plus rendszer, amely több mint 200 németországi protestáns és katolikus intézményben található meg⁵²¹), mégis e ‘bátorító’ fejlemények ellenére a vallási szervezetek egyelőre kívül maradnak azon főáramú tudományos és gyakorlatorientált vitákból, amelyek az irányítási rendszerek bevezetésével és szabványok alkalmazásával állnak összefüggésben.

A szabványok elterjedése e kontextusban azért is bír kiemelt jelentőséggel, mivel – ahogy arra a korábbiakban, az EMAS általános részét vizsgáló fejezetben már kitértem – a környezetközpontú irányítási rendszerek bevezetésének az előszobáját jelenti egy nemzetközi szabványrendszer hatékony alkalmazása. Kiemelendő, hogy a 2000-es években az ISO irányítási rendszerszabványokat nemcsak a profitorientált szervezetek szolgáltatási szektorában vezették be, hanem számos nonprofit szervezetben és a közszférában is, többek között a bankok, tanácsadó ügynökségek, szállodák, egészségügyi központok, fegyveres erők és önkormányzati hivatalok területén.⁵²² A vizsgált szabványok közül kutatásom szempontjából talán a legjelentősebb az ISO 14001-es számú, amely a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet által létrehozott nemzetközi környezeti szabványrendszert jelenti.

Felhívom a figyelmet arra a megállapításra is, amely szerint az ISO 14001 szabványnak a legnagyobb hozadékaik között említendő egy egységes nyelvezet kialakulása a környezetközpontú irányítás terén (vö. a szervezet fogalma kapcsán leírtakkal). E közös nyelvezet nemcsak a nemzeti jogszabályokban és egyéb normatív szabályozókban jelenik meg, hanem a különböző szabványoknak a szabályozásba történő beépítéséhez vezetett Argentínában, Kanadában, Kínában, Mexikóban és Oroszországban.⁵²³ E mellett a szabványosítás hozzájárul a szervezetek és az érdekelt felek közötti kommunikáció egyszerűsítéséhez egyfajta konszenzusos terminológia által.⁵²⁴ Kijelenthető, hogy a szabványt alkalmazó szervezetek egy ‘közös környezetvédelmi nyelvet kezdtek el beszélni’.

⁵²⁰ MOUTCHNIK (2022) aaO. 297.

⁵²¹ MOUTCHNIK (2022) aaO. 298.

⁵²² MOUTCHNIK (2022) aaO. 297.

⁵²³ MOUTCHNIK (2022) aaO. 303.

⁵²⁴ MOUTCHNIK (2016) aaO. 413.

Kiemelten fontos e körben a vallási szervezetek hozzájárulása a környezeti nevelési programokhoz. Így például az ISO 14001 tanúsítvánnyal és EMAS-hitelesítéssel rendelkező *baden-württembergi* és bajor egyházi közösségek öko-tanácsokat adnak a híveknek, oktatási programokat, útmutatást biztosítanak az ökológiai vásárláshoz, valamint tanulmányi napokat és kampányokat szerveznek.⁵²⁵ Indokolt rámutatni, hogy ezen kampányokhoz a központi közigazgatás szervei, jellemzően a minisztériumok nyújthatnak hatékony támogatást.⁵²⁶

Felhívom a figyelmet, hogy a környezetirányítási rendszerek bevezetése és az ESG önszabályozás keretében történő követése lehetővé teszi az egyházi tevékenység által okozott közvetlen környezeti hatások elemzését és más közvetett hatások analizálást is.⁵²⁷ De milyen hatásokról is beszélhetünk egyáltalán? A hivatkozott német tanulmány rámutat, hogy a *baden-württembergi* evangélikus egyház gyülekezetei számára készült ökológiai leltár és szolgáltatási útmutató számos példát tartalmaz olyan intézkedésekre, amelyek szinte bármely egyházi irányítási rendszerbe beépíthetők:

Ilyen tipikusan a fűtési és villamosenergia-fogyasztás csökkentése; a személyzet, a gyülekezeti tagok és a zárandokok ‘fenntartható’ szállítása; a hulladékkezelés; a vízfogyasztás csökkentése; vagy a megfogalmazott ökológiai beszerzési irányelvek alapján történő árubeszerzés.⁵²⁸ A körforgásos gazdaság jegyében nem idegen továbbá a viasztermékek újrahasznosítása sem.⁵²⁹

Megemlítendő az ISO 26000 szabvány szerepe e kontextusban, amely nem tanúsítási vagy szabályozási céloknak történő megfelelést szolgál ugyan, mégis útmutatást nyújt minden típusú szervezet számára, függetlenül azok méretétől vagy elhelyezkedésétől, és függetlenül a társadalmi felelősségvállalásuktól.⁵³⁰ Kimondható azonban, hogy a hivatkozott környezetirányítási rendszer az önszabályozás hatékony eszköze lehet, példát mutatva más piaci és nem piaci szereplőknek.⁵³¹

⁵²⁵ MOUTCHNIK (2016) aaO. 414.

⁵²⁶ vö. MOUTCHNIK (2016) aaO. 414.

⁵²⁷ vö. MOUTCHNIK (2016) aaO. 413.

⁵²⁸ MOUTCHNIK (2022) aaO. 303.

⁵²⁹ MOUTCHNIK (2022) aaO. 305.

⁵³⁰ MOUTCHNIK (2016) aaO. 414.

⁵³¹ MOUTCHNIK (2016) aaO. 415.

Az ISO 9001 szabvány is segíti az egyházakat és a különböző vallási szervezeteket a költségek minimalizálását célzó stratégiák megfogalmazásában, szervezésben és ellenőrzésben. A rendszer bevezetése támogatást nyújt továbbá mind olyan intézkedéshez, amely túlmutat a tisztán gazdasági szempontokon és társadalmi és környezetvédelmi célokat is magukban foglal, mint például az energia és a víz takarékosabb felhasználása. Az ISO 9001 tanúsítvánnyal rendelkező vallási nonprofit szervezetek így javíthatják pénzügyi teljesítményüket, és egyúttal bővíthetik kapcsolataikat a releváns érdekcsoportokkal.⁵³² Megjegyzem, hogy az ISO 9001 szabvány és az ESG felsőoktatásban fellelhető közös pontjait elemzi az alábbi tanulmány,⁵³³ amelyre a disszertációm egyetemi szervezeteket vizsgáló részében még kitérek.

Szükséges felhívni egy fontos szempontra is a figyelmet: Egy környezetközpontú irányítási rendszer, esetlegesen egy szabvány bevezetése és hatékony alkalmazása nem a vallási eljárások szabványosítását jelenti.⁵³⁴ A hitelesítés arra irányul, hogy egy ilyen típusú szisztéma mennyire illeszkedik az adott szervezet karakterisztikájához, de az nem terjedhet át a vallási procedúrák szintjére, mivel az – álláspontom szerint – az egyházi integritást sértené.

Indokolt rámutatni arra is, hogy Németországban a katolikus egyházban az egyházmegyékben terjedt el jobban az EMAS szerinti hitelesítés a kisebb egyházközségek helyett.⁵³⁵ Fontos megállapítás ezzel összefüggésben, hogy a környezetközpontú irányítás mélyen beavatkozik az egyházközségek közigazgatási struktúrájába.⁵³⁶

Kimondható, hogy az alábbi német tanulmány rugalmasabbnak ítéli meg a szabványok bevezetését, mint a környezetközpontú irányítási rendszerhez való csatlakozást és a rendszeres hitelesítést.⁵³⁷ Ezen álláspontra utaltam korábbi gondolatomban, amely az EMAS és az ISO szabványait tekintette át.

Szükséges e ponton felhívni a figyelmet a független, harmadik fél által végzett auditok jelentőségére is. Egy külső audit szerves része egy környezetközpontú irányítási rendszernek,

⁵³² MOUTCHNIK (2022) aaO. 302.

⁵³³ SCHMUCK Roland: Az európai felsőoktatásban alkalmazott ESG minőségirányítási irányelveinek összehasonlítása az ISO 9001 minőségirányítási szabvány alapelveivel. *Taylor: Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat*, 2020/1. 88-96.

⁵³⁴ MOUTCHNIK (2016) aaO. 416.

⁵³⁵ MOUTCHNIK (2022) aaO. 326.

⁵³⁶ OEBEN aaO. 326.

⁵³⁷ OEBEN aaO. 327.

továbbá a külső és a belső szervezeti kommunikációt is erősítheti.⁵³⁸ E körben megjegyzendő, hogy – utalva korábbi megállapításaimra – az EMAS szisztémájában nélkülözhetetlen a meghatározott időszakonkénti⁵³⁹ auditálás, hitelesítés.⁵⁴¹

Egy környezetközpontú irányítási rendszer auditálási tevékenysége testesíti meg leghatékonyabban a fenntarthatóság alapelvét az adott szervezet életében. E megállapítást bizonyítja, hogy az ilyesfajta tevékenységben tetten érhető a számonkérhetőség, főképp a jogszabályok betartása által.⁵⁴² Kiemelendő azonban, hogy Németországban nincs elegendő *auditor* és auditáló szervezet az egyházi szervezetek hitelesítésére.⁵⁴³

Egy német tanulmány egyértelmű különbséget tesz a vállalati szférát és az egyházi szervezeteket hitelesítő személyek, *auditorok* között. A már említett ‘zöld kakas’ rendszere szerinti hitelesítők kapcsán pedig rögzítendő, hogy az említett személyek jobban képesek átlátni az egyház működését.⁵⁴⁴ E gondolatból következik, hogy ha egy állam saját környezetközpontú irányítási rendszert alakít ki, az *auditorai* hatékonyabban képesek azonosulni a nemzeti szabályozásokkal, azokat jobban ismerik, munkájuk is eredményesebb lehet.

Mint korábban említettem, az ISO 14001 szabványon alapuló környezetirányítási rendszerek bevezetésének a tapasztalatai az egyházak és vallási szervezetek számára kétféle hatás elemzését teszi lehetővé: egyrészt az egyházi tevékenységek által okozott közvetlen környezeti hatások vizsgálatát, illetve az olyan közvetett hatásokét, mint a környezeti neveléshez való hozzájárulás és a környezeti problémákkal kapcsolatos tudatosság növelése. A közvetlen hatások közé tartoznak a vallási szertartások és egyéb tevékenységek általános környezeti teljesítményének a javítását célzó intézkedések is.⁵⁴⁵ Megjegyzendő azonban, hogy az ISO 14001 szabványnak az irányításra, a környezetvédelmi teljesítményre és más irányítási szabványokra gyakorolt eredményét csak hosszú távon lehet igazán jól értékelni.⁵⁴⁶

⁵³⁸ MOUTCHNIK (2016) aaO. 413.

⁵³⁹ vö. 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 6. cikk (1) bekezdés a) pont

⁵⁴¹ Megjegyzem, ezen kötelezettség némiképp az ESG rendszerére is igaz.

⁵⁴² BÁNDI (2015) i. m. 70.

⁵⁴³ MOUTCHNIK (2016) aaO. 416.

⁵⁴⁴ OEBEN aaO. 326.

⁵⁴⁵ MOUTCHNIK (2022) aaO. 303.

⁵⁴⁶ MOUTCHNIK (2022) aaO. 303.

VIII. Az ESG rendszere, jogi szabályozása

Disszertációm egyik központi témáját az ESG rendszerének az *adaptálási* lehetősége adja a nem vállalati szervezetek struktúrájába. Miután a környezetközpontú irányítás (EMAS rendszer, ISO szabványok) egyes aspektusait, továbbá az egyházi szervezeteknél megjelenő lehetőségeit megvizsgáltam, szükséges rátérni az ESG kötelező rendszerére, majd annak az egyetemi szervezetekkel való kapcsolatára. Mindez azért is kiemelten fontos, mivel az egyetemek kapcsán az ESG-nek kettős hatása van: egyrészt alanya lehet az ESG jogi szabályozásának, másrészt maga is működtethet ESG-képzést.

Ahogy korábban utaltam rá, az ESG egy rövid mozaikszó, amely az *Environmental*, *Social*, and *Governance* angol szavakból, vagyis a környezet, a társadalom és irányítás fogalmaiból tevődik össze. Maga az ESG – ahogy azt már korábban bemutattam – CSR-ként volt ismeretes. Megállapítható, hogy az ESG – többek között – az úgynevezett ‘*greenwashing*’ (magyarul gyakran ‘zöldre festés’ vagy ‘zöldre mosás’) ellen is hatékony eszköz lehet, mivel számos olyan működési pontját kell azonosítania egy adott szervezetnek a rendszerben, amelyek objektív környezetközpontú tevékenységre vonatkoznak. Megjegyzendő az is, hogy a ‘*greenwashing*’ a tudományos világba is betört, azonban sajnálatos módon a felismerésére szolgáló ‘mérőeszközök’ hiánya egyértelműen kimutatható.⁵⁴⁷

Kiemelhető ugyanakkor, hogy a vállalatok, s úgy vélem, a szélesebb definícióval rendelkező szervezetek kommunikációja, működése is egyaránt egyre ‘zöldebbé válik’.⁵⁴⁸

Ezen megállapításhoz kapcsolódva kiemelendő, hogy számos magyar jogszabályi törekvés ‘született’ az elmúlt időszakban a ‘*greenwashing*’ ‘letörésére’. Ezen normák elsődlegesen a fogyasztói oldal *protekciója* miatt, a fogyasztók jogainak védelme érdekében kerültek elfogadásra. Így a fogyasztóvédelmi politikáról külön kormányhatározatban rendelkeztek, amely szerint a Magyar Kormány elkötelezett a fenntarthatóság és a zöld átállás szempontjainak képviselte mellett a fogyasztóvédelem területén.⁵⁴⁹ A jogszabályok szintjére ‘lefordítva’

⁵⁴⁷ BERNINI, Federica – GIULIANI, Marco – LA ROSA, Fabio: Measuring greenwashing: A systematic methodological literature review. *Business Ethics, the Environment & Responsibility*, 2024/4. 649–667. [<https://doi.org/10.1111/beer.12631>] 663.

⁵⁴⁸ SZENNAY i. m. 1058.

⁵⁴⁹ a fogyasztóvédelmi politikáról szóló 1353/2022. (VII. 21.) Korm. határozat

mindezen törekvések vélhetően a fogyasztóvédelmi jogszabályok⁵⁵⁰ módosítását eredményezik majd hazánkban, amely az uniós jognak való megfelelést irányozza elő.⁵⁵¹

Megjegyzendő továbbá, hogy egy kínai tanulmány szerint az MI a ‘zöldre festés’ ellen szintén hatékony eszköz lehet, ugyanis a mesterséges intelligencia technológia bevezetése egy adott szervezet struktúrájába rögzíthetővé és nyomon követhetővé teszi a szervezeti intézkedéseket, növeli a belső információk átláthatóságát, és csökkenti az információs aszimmetriát.⁵⁵² E ponton utalnék rá, hogy a mesterséges intelligencia és az ESG kapcsolatát részletesen a disszertáció egy későbbi fejezetében analízálom.

Megállapítható az imént leírtak okán, hogy az ESG valós képet tud nyújtani egy szervezet környezetközpontú működéséről. A disszertáció korábbi részeiben a különböző környezetközpontú irányítási rendszerek (pl. EMAS, ISO szabványok) bemutatásával a szervezetek ESG szempontú működésének a kívánalmát is igyekeztem alátámasztani.

Egyetértek BUJTÁR Zsolttal abban, hogy az ESG-kritériumokat érdemes proaktívan kezelni, mert az azok iránti elkötelezettség már napjainkban is számszerűsíthető előnyökkel járhat.⁵⁵³

Ugyan a hivatkozott tanulmány a kicsi és közepes vállalkozások számára előnyös ESG-követési módokat tekinti át, látni fogjuk, hogy az önkéntes jogkövetés a nem vállalati szervezetek számára is magas hozadékkal járhat, kifejezetten az ESG-kritériumok megfelelésének a szempontjából.

Egyetérthetünk GYULAI-SCHMIDT Andreával abban, hogy

⁵⁵⁰ Úgy vélem, elsősorban vélhetően a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvényre és a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendeletre gondolhatunk e körben.

⁵⁵¹ Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a zöld állításokról szóló irányelv), COM(2023) 166 final, 2023.3.22., Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/825 irányelve (2024. február 28.) a 2005/29/EK és a 2011/83/EU irányelv módosításáról, a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának a tisztességtelen gyakorlatokkal szembeni hatékonyabb védelem és a hatékonyabb tájékoztatás révén történő növelése tekintetében, HL L, 2024/825, 2024. 3. 6.

⁵⁵² HANJIN, Xie – JIAYI, Luo – XI, Tan: Artificial intelligence technology application and corporate ESG performance—evidence from national pilot zones for artificial intelligence innovation and application, *Frontiers in Artificial Intelligence* 8, 2025. 1643684, <https://doi.org/10.3389/frai.2025.1643684>

⁵⁵³ BUJTÁR i. m. 6.

„A fenntarthatóság igazi célja azonban akkor valósulhat meg a leghatékonyabban, ha a környezeti, szociális és az innovatív szempontok nem egymásnak feszülve, ún. célkonfliktust előidézve,⁵⁵⁴ hanem kéz a kézben érvényesülnek (...)”.⁵⁵⁵

Úgy vélem, ezen megállapítás párhuzamba állítható az ESG egyes betűit magukban foglaló fogalmakkal, hiszen a környezeti tényezők nem élvezhetnek kiemeltebb prioritást az ESG keretrendszerében a szociális/társadalmi szempontoknál, vagy az irányítási tevékenységnél.

Megjegyzem, hogy jelen disszertációban csupán a vizsgálati téma okán került nagyobb hangsúly az irányítási tevékenység átfogó elemzésére.

Ahogy korábban bemutattam, egyértelmű tényként kezelendő, hogy az ESG a jog világába is betört, így a következőkben igyekszem megvilágítani az ESG egyes hazai és európai rendelkezéseit is.

VIII. 1. Az ESG európai uniós normái

A fenntarthatósággal kapcsolatos beszámolás egyre elterjedtebb a jogalkotásában világszerte, ezért az Európai Unió célként tűzte ki egy átfogó szempontrendszert kidolgozását. Ezen okból röviden ezen alfejezetben mutatom be az ESG-t érintő főbb uniós jogi normákat.

Egyetérthetünk SZENDREY és társai azon megállapításaival, amely szerint a hazai és nemzetközi szabályozói követelmények fokozódó elvárásokat támasztanak a vállalatok ESG jelentéseivel szemben.⁵⁵⁶ A szempontrendszer céljai között szerepel többek között a tagállami fellépés, a szabályozások egy irányba terelése, továbbá valóban cél lehet a nemzetközi partnerekkel való együttműködés elősegítése.⁵⁵⁷

A kifejtettek alapján elsősorban az Európai Unió rendelkezéseit, mint az ESG szabályozásának az egyik ‘fellegvárát’ érdemes vizsgálni. Megállapítható, hogy az ESG normáit másodlagos jogforrásban, irányelvi és rendeleti szinten szabályozta az uniós jogalkotó.

Érdemes ezen szabályokat röviden áttekinteni, mivel kutatásom elvi magjához nyújtanak igazodási pontot, tekintve, hogy a nem vállalati szervezetek fenntarthatósági adatai az

⁵⁵⁴ GYULAI-SCHMIDT Andrea: Strategische Nutzung des Vergaberechts für mehr Qualität am Beispiel von deutschen, österreichischen und ungarischen Umsetzungsmaßnahmen. *Zeitschrift für deutsches und internationales Bau- und Vergaberecht*, 2019/6., 2019. 762–763. o.

⁵⁵⁵ GYULAI-SCHMIDT (2021) i. m. 3.

⁵⁵⁶ SZENDREY et al. i. m. 37., GULYÁS i. m. 6.

⁵⁵⁷ SZIKORA (2023) i. m. 37.

önszabályozás keretében az átláthatóság kapcsán bírhatnak kiemelt *relevanciával*. E megállapítás különösen hangsúlyos lehet, ha az adott szervezet közpénzből működik vagy nagy pénzügyi volumenű tevékenységet folytat. Fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy az elégséges minőségű és mennyiségű adatok pontos összehasonlíthatósága csak egységes szabályozás révén valósulhat meg az unió tagállamaiban.⁵⁵⁸

VIII. 1. 1. CSRD

Kutatási témám szempontjából talán az egyik legfontosabb uniós jogforrás, valamint egyes szerzők szerint az egyik legjelentősebb szabályozás a fenntarthatósági jelentéstétel terén⁵⁵⁹ az úgynevezett vállalatok fenntarthatósági jelentéstételéről szóló irányelv (Corporate Sustainability Reporting Directive – továbbiakban: CSRD)⁵⁶⁰, amely uniós irányelvek és rendeletek módosítását tartalmazza. A CSRD az Európai Unió jogalkotási kezdeményezése, amelynek fő célja a vállalatok fenntarthatósági jelentéstételi tevékenységének a jelentős javítása és szabványosítása.⁵⁶¹

A jelentéstétel kapcsán kiemelendő, hogy a társadalmilag felelős szervezeteknek információk közzétételével kell elnyerniük bizonyos személyi körök, így például a befektetők, az ügyfelek, az alkalmazottak és más érdekelt felek bizalmát. E körben elsősorban az ESG-mutatók közzétételére gondolhatunk, amely kifejezetten a szervezet dokumentumaiban (például az ESG-jelentésekben, a szervezet mérlegadataiban) bír *relevanciával*, célja pedig a folyamatos átláthatóság és a vonatkozó szabványoknak és előírásoknak való megfelelés biztosítása.⁵⁶² Fontos továbbá azon megállapítás is, amely szerint „a jelentéstétel nem etikai választás, hanem stratégiai köteleesség, amely egyedi versenyelőnyt teremtet”.⁵⁶³

Megjegyzendő, hogy a CSRD-t a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő

⁵⁵⁸ SZIKORA (2025) i. m. 32.

⁵⁵⁹ VILÁGOS Emese: ESG szabályozás és hatásai a hazai vállalatokra. In.: JÁMBOR Attila - TRAUTMANN László (szerk.): ESG körkép 2024. A magyar vállalatok fenntarthatóságának helyzete és kilátásai. Ifjúsági Vállalkozásélénkítő Egyesület elnöke. 2024. 21.

⁵⁶⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2464 irányelve (2022. december 14.) a 537/2014/EU rendeletnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és 2013/34/EU irányelvnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról. HL L 322., 2022.12.16.

⁵⁶¹ DUNFJÁLL op. cit 9.

⁵⁶² EL AZIZ, Ouissal– ASDIOU, Abdelkarim: AI-powered analysis of ESG disclosure: a clustering approach to determinants and motivations, *Future Business Journal* 11, 2025, 197, <https://doi.org/10.1186/s43093-025-00623-6>. 3.

⁵⁶³ EL AZIZ – ASDIOU op. cit 3.

egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: 2023. évi CVIII. törvény vagy ESG törvény) ülteti át⁵⁶⁴ a magyar jogrendben. Ugyanakkor kiemelendő az a tény, hogy a magyar ESG törvény nem tekinthető egyszerűen jogharmonizációs kötelezettség teljesítésének, ugyanis hazánk az említett jogszabályban a számviteli törvény⁵⁶⁵, illetve a könyvvizsgálói törvény⁵⁶⁶ módosításaival tett eleget a CSRD irányelv harmonizációjának.

Szükséges rámutatni, hogy

„a befektetők támogatják a szigorodó szabályozói elvárásokat és a jelentések megbízható, harmadik fél által történő *validálását* is.”⁵⁶⁷

Megállapíthatjuk, hogy azok a szervezetek, amelyek a saját jelentéstételi képességek javítására és fejlesztésére helyezik a fő *prioritásokat*, növekvő pénzügyi jövedelmezőséggel számolhatnak.⁵⁶⁸ E megállapítás tovább igazolja azon hipotézist, amely szerint nem csupán a vállalati szféra szervezetei kapcsán van létjogosultsága az ESG integrálásának a szervezeti szabályozásba.

VIII. 1. 2. GRI

A különböző szabványokról már részletesen szóltam korábban, azonban kiemelést érdemel a Global Reporting Initiative (röviden és a továbbiakban: GRI), amely a fenntarthatósági jelentéskészítésben kínál széles körben ágazatspecifikus, kiemelkedő témakörhöz kapcsolódó tematikus szabványokat.

Ezen összefüggésben szükséges bemutatni azon eredményt, amely alapján

„A KPMG 2020-as felmérése szerint a világ 250 legnagyobb vállalatának 73%-a, valamint az 52 országot felölelő 100 legnagyobb vállalat 67%-a GRI-t felhasználva valósítja meg a fenntarthatósági jelentéstételeket.”⁵⁶⁹

⁵⁶⁴ ESG törvény 56. § (2) bekezdés

⁵⁶⁵ a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény

⁵⁶⁶ a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény

⁵⁶⁷ SZENDREY et al. i. m. 21. PwC (2023). Trust, tech and transformation: Navigating investor priorities. <https://www.pwc.com/gx/en/issues/c-suite-insights/global-investor-survey.html> (2024.05.27.)

⁵⁶⁸ SZENDREY et al. i. m. 22.

⁵⁶⁹ SZENDREY et al. i. m. 30.

Egyetérthetünk azzal a felvetéssel, hogy az ESG egyfajta ösztönzési rendszer az Európai Unió részéről a fenntarthatóság elérésére, növelésére.⁵⁷⁰ Ugyan az ESG-szabályozás fő áramát az uniós jogforrások képezik, a hazai harmonizációs törekvések, továbbá az állami beavatkozás szükségessége (gyorsasága) sem elhanyagolható.⁵⁷¹ Úgy vélem, egy tiszta, érthető és átlátható, kellő időben meghozott szabályozás a piaci és nem piaci szereplők számára is eligazodási pontot, könnyítést jelenthet.

A CSRD rendelkezéseire visszautalva kimondható, hogy az uniós jogi norma talán legfontosabb szabályozási aspektusa a jelentéstételi kötelezettség rendszerességében érhető tetten, amely főképp a fenntarthatóság céljainak az elérésére vonatkozik, beleértve a környezeti hatásokat, a társadalmi felelősségvállalást és az irányítási gyakorlatokat.⁵⁷² Kiemelendő azonban, hogy fenntarthatósági jelentés elkészítése kapcsán az egyre szigorodó jogi előírások végrehajtását tapasztalhatjuk, amelyet SZIKORA Veronika a CSRD és az NFRD-irányelv (Non-Financial Reporting Directive, a továbbiakban: NFRD) normatív tartalmi összehasonlításával szemléltet.⁵⁷³

Ezen álláspontot némiképp tompítja, hogy bizonyos szervezetek összefüggő jelentések helyett környezetvédelmi tevékenységként a korábban bemutatott KIR-jük működését és a környezeti politikájuk alapelveit teszik közzé,⁵⁷⁴ amely ‘helytelen gyakorlat’ ugyan, de – úgy vélem – az önkéntes jogkövetés során a nem vállalati szervezetek esetében kiváló kezdeti lépést jelenthet.

VIII. 1. 3. NFRD

Hangsúlyozandó azon megállapítás, amely értelmében az Európai Unió szándéka szerint a CSRD a korábban említett NFRD irányelvre⁵⁷⁵ épült, és annak hiányosságait próbálta kezelni

- a hatály kiterjesztésével,
- a jelentett információk minőségének javításával, valamint

⁵⁷⁰ JÁMBOR – TRAUTMANN i. m.

⁵⁷¹ JÁMBOR – TRAUTMANN i. m. 9.

⁵⁷² VILÁGOS i. m. 21.

⁵⁷³ SZIKORA (2023) i. m. 37-38.

⁵⁷⁴ SZENDREY ez al. 32.

⁵⁷⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról. HL L 330., 2014.11.15. (a továbbiakban: 2014/95/EU irányelv)

- annak biztosításával, hogy a fenntarthatósági adatok megbízhatóak, összehasonlíthatóak és relevánsak legyenek az érintettek számára.⁵⁷⁶

Az Európai Unió 2014/95/EU számú normája egy 2018 óta érvényben lévő közösségi irányelv, amely kötelezi a közérdeklődésre számot tartó vállalkozásokat (500 fő feletti létszámmal) a fenntarthatósági és nem pénzügyi adatainak – mint például a környezeti hatásokkal, a szociális ügyekkel vagy az emberi jogokkal összefüggő – a közzétételére.

Megállapíthatjuk e ponton, hogy

„A vállalatok ESG-teljesítményének értékeléséhez elengedhetetlenek azok az információk, amelyek megalapozottabb döntéshozatalt tesznek lehetővé a befektetők, hitelezők és egyéb érintettek számára”.⁵⁷⁷

Fontos kiemelni azt a nem elhanyagolható megállapítást, amely szerint már az NFRD-nek is az volt a célja, hogy

„meghatározott szervezetek (elsősorban nagyvállalatok) nem pénzügyi adatokat is közzé tegyenek, különös tekintettel a fenntarthatóságra, amely elősegítette, hogy átláthatóbb módon számoljanak be társadalmi és környezeti hatásaikról, valamint belső irányítási folyamataikról”.⁵⁷⁸

E tekintetben utalnék arra, hogy a belső irányítási folyamatok egyértelműen megjelennek már az NFRD szabályozásában is, amely utat mutat és hidat képez a korábban vizsgált környezetközpontú irányítási rendszerekkel. Megállapítható a kifejtettek alapján, hogy az unió ESG-szabályozásában is kiemelt prioritást jelentenek a belső irányítási folyamatok.

Fontos szempontja ugyanakkor a nemzeti ESG szabályozásának, hogy a jogalkotónak nem az ESG-elvárásokra kell összpontosítania a jogszabályok megalkotásakor, hanem az ESG versenyképességre gyakorolt negatív hatásait szükséges valamilyen formában enyhítenie. Hasonló véleményt fogalmaz meg az ESG törvény indokolása is, amely a kis- és

⁵⁷⁶ DUNFJÁLL op. cit. 9.

⁵⁷⁷ GULYÁS Dávid János: A hazai nagyvállalatok ESG közzétételeinek összehasonlító elemzése az üzleti szektorban. Debrecen, *Gazdálkodástudományi Közlemények*, 2025/1, 12, 2025. 6.

⁵⁷⁸ <https://grantthornton.hu/fogalomtar/nfrd-non-financial-reporting-directive>

középvállalkozások európai uniós versenyképességének a megtartását és a növelését hangsúlyozza.⁵⁷⁹ A versenyképesség biztosítása reális célkitűzés a nem vállalati szervezetek esetében is, bár szükséges hangsúlyozni, hogy nem klasszikus értelemben vett versenyről beszélhetünk e szervezetek kapcsán. A kifejtettek ellenére úgy vélem, hogy például egy egyetem versenyez a ‘hallgatókért’, és így egy felsőoktatási intézményben az ESG szerinti működés előnyt jelenthet a felvételi eljárás során.

VIII. 1. 4. CSDDD

A beszállítói lánc, a szolgáltatások és termékek fenntarthatóságáért való felelősséget a fenntarthatósági *due diligence* irányelv (Corporate Sustainability Due Diligence Directive, a továbbiakban: CSDDD, vagy CS3D) szabályozza, amely az átláthatóságot és a felelősségvállalást hivatott biztosítani.⁵⁸⁰ A későbbiekben láthatjuk majd, hogy a doktori értekezésemben vizsgált nem vállalati szervezetek (például egy egyetem) rendkívül sok közbeszerzési eljárásban vesznek részt, így azt gondolom, a CSDDD relevanciája ezen szervezetek esetében nem kérdőjelezhető meg.

Indokolt rámutatni, hogy mind a CSRD, mind a CSDDD céljai közé tartozik, hogy

„szigorítsák az ESG-jelentéstételi követelményeket és növeljék az átláthatóságot a vállalatok tevékenységeivel kapcsolatban.”⁵⁸¹

VIII. 1. 5. IFRS

Megemlíthendők továbbá a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok fenntarthatósági közzétételekkel történő kiegészítései, az IFRS S1 (Sustainability Disclosure Standard, továbbiakban: IFRS) ugyanis a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk közzétételére vonatkozó általános követelményeket fogalmazza meg.⁵⁸² Ilyennek tekintendő különösen a vezetőség, a stratégia, a kockázatkezelés és a jövőbeni célok.⁵⁸³ Megállapíthatjuk, hogy bár a CSRD és az IFRS elsősorban nagyvállalatokra vonatkozik, mégis olyan hasznos

⁵⁷⁹ ESG törvény indoklás 8-12. §

⁵⁸⁰ VILÁGOS i. m. 22.

⁵⁸¹ SZENDREY et al. i. m. 20.

⁵⁸² REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 19.

⁵⁸³ REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 19.

sztenderdeket, mintákat jelenthet, amely a nem vállalati szervezetek (például az egyházi szervezetek, egyetemek, de akár a közigazgatás szervei) számára is értékes, *adaptálható* lehet.

E gondolatot támasztja alá az alábbi megállapítás is:

„Nem feltétel az IFRS szerinti könyvvizetés ahhoz, hogy a fenntarthatósági jelentéseket az IFRS S1-nek megfelelően készítse el egy vállalat, ez lehet egy önálló döntés, még akkor is, ha a nemzeti előírások szerint készül a pénzügyi beszámoló, a vállalat nem tartozik a CSRD hatálya alá, de készít fenntarthatósági jelentést.”⁵⁸⁴

VIII. 1. 6. Taxonómia-rendelet

Szintén említést érdemel a köznyelvben csak EU Taxonómia-rendeletként (a továbbiakban: taxonómia-rendelet) ismert jogforrás.⁵⁸⁵ Az említett rendelet fő célja röviden úgy foglalható össze, hogy segít meghatározni azt, hogy mi minősül környezetileg fenntarthatónak a különböző beruházások kapcsán.

Továbbá

„egy olyan osztályozási rendszert hoz létre, mely egyértelműen meghatározza azt, hogy egy gazdasági tevékenység mikor tekinthető környezeti szempontból fenntarthatónak, valamint támogatást nyújt mind a befektetőknek, mind a vállalatoknak, hogy a megfelelő információk birtokában tudják meghozni a fenntartható befektetésekhez kapcsolódó döntéseket.”⁵⁸⁶

A rendelet a nem vállalati szervezetek, akár egyetemek esetében is egyértelmű *relevanciával* bír, hiszen számos fenntartható gazdálkodási folyamattal kell szembenéznie egy ilyen szervezetnek. Megjegyzendő az is, hogy a hivatkozott taxonómia-rendelet meg is nevezi a nem vállalati szervezetek közül az egyetemi szférát a fenntartható finanszírozással foglalkozó platform létrehozás kapcsán. A platformban markáns csoportot képviselnek a tudományos világból – beleértve az egyetemeket, kutatóintézeteket és egyéb tudományos szervezeteket – érkező szakértők.⁵⁸⁷

⁵⁸⁴ REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 20.

⁵⁸⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete (2020. június 18.) a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról, valamint az (EU) 2019/2088 rendelet módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg), 2020.6.22.; L 198/13 (a továbbiakban: taxonómia-rendelet)

⁵⁸⁶ SZENDREY et al. i. m. 31.

⁵⁸⁷ taxonómia-rendelet 20. cikk (1) bekezdés e) pont

VIII. 1. 7. Omnibus-csomag

Kiemelendő, hogy az Európai Unió az utóbbi években több olyan jogi normát is megalkotott, amelyek érvényesíteni és egységesíteni kívánják az ESG szempontokat a közösség gazdasági életében. Nem elhanyagolható az sem, hogy a súlyosbodó vállalati terhek és a versenyképesség össze nem egyeztethető hatásai miatt az Európai Bizottság 2025. február 26-án bemutatta a fenntarthatósági szabályozás egyszerűsítését célzó Omnibus javaslatcsomagját.⁵⁸⁸

A javaslatcsomag fő céljai között szerepel, hogy a norma

„az uniós szabályok egyszerűsítéséhez, a versenyképesség fellendítéséhez és (...) egy kedvezőbb üzleti környezet megteremtéséhez vezet”.⁵⁸⁹

A csomag fő módosító rendelkezései közé tartozik a CSRD vonatkozásában, hogy a jelentéstételi kötelezettséget szűkíti, a jelentéstételi határidőket két évvel elhalasztja. A CSDDD kapcsán pedig szűkíti a kötelezettségek alkalmazhatóságát, amely során az átvizsgálási kötelezettség a saját működésre és a közvetlen partnerekre terjed majd ki a jövőben. A norma a szakszervezetek és civil szervezetek kollektív keresetindítási jogának eltörlése által módosítja a különböző szankciókat és a polgári jogi felelősség szabályait, valamint a CSRD-hez igazítja a *klimatranzíciós* tervekre vonatkozó előírásokat.⁵⁹⁰

A kifejtettek hatással vannak a magyar szabályozásra is, így fontos átmeneti könnyítést jelent, hogy a 2024–2026-ban kezdődő üzleti évek vonatkozásában a vállalkozás (és az ESG adatszolgáltatást önként, egyoldalú jognyilatkozatban vagy szerződésben vállaló, továbbá jogszabály alapján ESG adatszolgáltatásra kötelezett szervezet) az ESG beszámolóját és az ahhoz kapcsolódó ESG tanúsítványt nem köteles megküldeni az Szabályozott tevékenységek Felügyeleti Hatósága (a továbbiakban: SZTFH) – mint önálló szabályozó szerv⁵⁹¹ – részére.⁵⁹²

VIII. 1. 8. ESRS

⁵⁸⁸ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve az (EU) 2022/2464 és az (EU) 2024/1760 irányelvnek az egyes fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolási és átvilágítási követelmények tagállamok általi alkalmazásának kezdőnapjai tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) Brüsszel, 2025.2.26. COM(2025) 80 final 2025/0044(COD) https://commission.europa.eu/publications/omnibus-i_en

⁵⁸⁹ SZIKORA (2025) i. m. 32.

⁵⁹⁰ BALÁSFALVI-KISS András – KISS Domonkos – VONYIK Eszter: Az Omnibus csomag hatása a vállalatok működésére. Budapest, *ESG: online szakfolyóirat*, 2025/3, 2025. [12]–[13]

⁵⁹¹ a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény 1. § (3) bekezdés c) pont

⁵⁹² ESG törvény 54. § (3) bekezdés

Ahogy korábban említettem, az ESG kapcsán nem elhanyagolható a szabványok szerepe. Megjegyzendő azonban, hogy ezen uniós sztenderdek nem azonosak a korábban bemutatott ISO-szabványokkal, ugyanis az európai fenntarthatósági jelentéstételi szabványok (European Sustainability Reporting Standards – továbbiakban ESRS) uniós másodlagos jogforrásában, rendeletben⁵⁹³ kerültek szabályozásra.

Az ESRS főként információs bázist jelent, amely három nagyobb tematikus tématerületet érint:

- környezet,
- társadalom,
- vállalatirányítás.

Kimondható, hogy a különböző standardok (pl. éghajlatváltozás, saját munkaerő, fenntarthatósági nyilatkozatok) a nem vállalati szervezetek kapcsán is alkalmazandóak lehetnek.

VIII. 1. 9. Egyéb uniós jogi aktusok

Szükséges kiemelni, hogy szabályokat találhatunk a közérdeklődésre számot tartó vállalatok könyvvizsgálati szabályainak harmonizálására is,⁵⁹⁴ illetve – bár vállalkozások kapcsán –, de említést érdemel a meghatározott típusú vállalkozások éves pénzügyi kimutatásairól, összevont (konszolidált) éves pénzügyi kimutatásairól és a kapcsolódó beszámolókról szóló uniós irányelv is.⁵⁹⁵ Utóbbit átfogóan módosította az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve.⁵⁹⁶

Összességében – úgy vélem – az a következtetés vonható le az uniós, ESG-t érintő jogforrások tekintetében, hogy azok ugyan zömében a nagyvállalatokra állapítanak meg kötelezettségeket, mégis hasznos mintákat jelenthetnek a nem vállalati szervezeteknek is az önkéntes jogkövetés keretében, valamint üdvözlendő az a tény is, hogy az önként vállalt ESG-kötelezettségek

⁵⁹³ A Bizottság (EU) 2023/2772 felhatalmazáson alapuló rendelete (2023. július 31.) a 2013/34/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek a fenntarthatósági beszámolási standardok tekintetében történő kiegészítéséről, 2023.12.22.

⁵⁹⁴ Az Európai Parlament És a Tanács 537/2014/EU rendelete (2014. április 16.) a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó egységek jogszabályban előírt könyvvizsgálatára vonatkozó egyedi követelményekről és a 2005/909/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről. HL L 158, 2014.5.27.

⁵⁹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/34/EU Irányelve (2013. június 26.) a meghatározott típusú vállalkozások éves pénzügyi kimutatásairól, összevont (konszolidált) éves pénzügyi kimutatásairól és a kapcsolódó beszámolókról, a 2006/43/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 78/660/EGK és a 83/349/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL L 182., 2013.6.29.

⁵⁹⁶ 2014/95/EU irányelv

kapcsán is hagyott némi további felkészülési időt az uniós jogalkotó az Omnibus javaslatcsomagja által.

VIII. 2. Az ESG nemzeti normái

VIII. 2. 1. Törvényi keretek

Érdeemes megvizsgálni, hogy a már említett ESG törvényen kívül milyen nemzeti jogforrások kapcsolódnak az ESG átfogó rendszeréhez. Elsődlegesen a nemzeti környezetvédelmi törvényünk egyes rendelkezéseit érdemes áttekinteni, mivel találhatunk olyan kapcsolódási pontokat, amelyeket a nem vállalati szervezeteknek a fenntartható működésük során követniük kell.

E ponton elsősorban a Kt. II. fejezetére utalnék, vagyis a

‘A környezeti elemek védelme és az elemeket veszélyeztető tényezők’

című fejezetre, amelyben megjelennek a környezeti elemek egységes védelmén túl a föld, a víz, a levegő, az élővilág, és az épített környezet védelmi szintjei, de külön fejezet szól a veszélyes anyagokról és technológiákról, a hulladékokról, a zajról és rezgésről, valamint a sugárzásokról.⁵⁹⁷ Úgy vélem, hogy ezen előírásokat a nem vállalati szervezeteknek be kell tartaniuk az ESG szerinti működésük során.

De ugyanígy kapcsolódhatnak az ESG-hez a Kt. egyéb pontjai is, például a környezetvédelmi felülvizsgálat⁵⁹⁸ és a környezetvédelmi teljesítményértékelés⁵⁹⁹ jogintézményei, sőt akár a környezetvédelmi közigazgatási hatósági eljárásokban ügyfélként megjelenő különböző szervezetek (pl. környezetvédelmi egyesület) jogállása is.

A teljesítményértékeléssel összefüggésben SZIKORA Veronika állapítja meg, hogy ESG teljesítményértékelési mutatók a vállalatok értékelésének egyik legmeghatározóbb pontjává léptek elő.⁶⁰⁰ Úgy vélem, rögzíthetjük, hogy szoros kapcsolat mutatható ki hazai környezetvédelmi törvényünk szabályai és az ESG normái között.

⁵⁹⁷ Kt. 13-32. §

⁵⁹⁸ Kt. 73-76. §

⁵⁹⁹ Kt. 77. §

⁶⁰⁰ SZIKORA Veronika: Fenntartható vállalati működés és versenyképesség: súlypontát helyezés az európai unióban. Budapest, *Fontes Iuris*, 2025/1–2. 31. DOI azonosító: <https://doi.org/10.51784/FI.2025.1-2.3>.

Kapcsolódási pontot jelentenek az ESG-vel olyan nemzeti szabályok is, amelyek az esélyegyenlőséggel,⁶⁰¹ valamint az átlátható pénzügyi gazdálkodással⁶⁰² függenek össze. Az előbbi normák a munkavállalók jogait, az esélyegyenlőség biztosítását, valamint a diszkrimináció mindenféle tilalmát garantálhatják, így az ESG összefüggésében az ‘S’, vagyis a ‘*social*’ (társadalmi) aspektushoz állnak közel, azt szabályozzák. Úgy vélem, az említett alapvető jogoknak és tilalmaknak a biztosítása a disszertációban vizsgált nem vállalati szervezeteknél (egyházi szervek, egyetemek) alapvető elvárásként jelentkezik. De – álláspontom szerint – szintén fontos követelmény, hogy ezen szervezetek átláthatóan gazdálkodjanak, amely kapcsolódik a szervezeti jó kormányzáshoz, vagyis a ‘G’ pillérhez (*Governance*), amelyet a disszertáció további részeiben elemzek részletesebben. Sajnálatos azonban az a megállapítás, amely szerint az irányítás csak az ESG definícióban szerepel, az ESG törvény a továbbiakban csak a társadalmi felelősségvállalást és a vállalati társadalmi felelősségvállalást bontja ki.⁶⁰³

VIII. 2. 2. Rendeleti szintű szabályozás

Előjáróban szükséges hangsúlyozni, hogy a hazai ESG szabályozásnak több szereplője is megjelenik a nemzeti jogrendben. A kormányzati jogszabály-előkészítést vizsgálva feltűnhet, hogy a Magyar Kormány úgynevezett statútum rendelete⁶⁰⁴ nem tartalmazza sem az ESG-t, sem a környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalásra vonatkozó tárgykört. Ezen okból a jogkereső személyek azt gondolhatnák, hogy egyfajta környezetvédelmi minisztérium feladat- és hatáskörébe tartozik az ESG szabályozása. Hazánkban azonban a környezetvédelemért és a természetvédelemért az élő környezetért felelős⁶⁰⁵ miniszter felel. Ugyanakkor az ESG-szabályozót nem ezen elvek és tárgykörök mentén találjuk meg a statútum-rendeletben.

Az ESG törvény egyértelműen fogalmaz, amikor kimondja, hogy

„a Kormány az e törvény szerinti fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségekkel kapcsolatos feladatait a miniszter útján látja el.”⁶⁰⁶

⁶⁰¹ az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény

⁶⁰² az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény, a nemzeti vagyronról szóló 2011. évi CXCVI. törvény

⁶⁰³ BUJTÁR i. m. 14-15.

⁶⁰⁴ a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 90/2026. (V. 13.) Korm. rendelet (a továbbiakban: statútum-rendelet)

⁶⁰⁵ statútum-rendelet 60. § g) pont

⁶⁰⁶ ESG-törvény 8. § (1) bekezdés

A jogszabály ezek után a miniszter rövidítést alkalmazza. Kodifikáció szempontból nem tartom ezen rövid megjelölést a legoptimálisabb megoldásnak, ugyanis a jogszabályszerkesztési szabályok szerint:

„a rövid megjelölést a rövidíteni kívánt elem első előfordulásakor kell meghatározni, és a további használatra utaló „a továbbiakban:” kifejezéssel együtt, zárójelben kell feltüntetni.”⁶⁰⁷

Mindenesetre az ESG törvényi szabályai a gazdaságfejlesztésért felelős minisztert hatalmazzák fel az ESG-vel összefüggő számos feladatra, így többek között a Nemzeti ESG Tanács létrehozására és működtetésére.⁶⁰⁸ Megjegyzendő, hogy jelen disszertáció kéziratának lezárásakor a gazdaságfejlesztésért a gazdasági és energetikai miniszter felelős.⁶⁰⁹

Az ESG törvény által a magyar országgyűlés a szükséges felhatalmazásokat három szereplőnek adja meg, így

- a kormánynak
- a gazdaságfejlesztésért felelős miniszternek, valamint
- az SZTFH-nak.⁶¹⁰

Az SZTFH különleges közigazgatási szerv, ugyanis önálló szabályozó szervként⁶¹¹ külön rendeletalkotási joggal rendelkezik a magyar szabályok szerint.

Az ESG törvény egyértelműen kijelöli az említett hatóság útját is, ugyanis

„fenntarthatósági kérdések tekintetében felügyeli a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének megfelelőségét, az ESG adatszolgáltatási folyamatok átláthatóságát”⁶¹²

Az említett hatóságnak számos, az ESG-vel összefüggő feladatköre került meghatározásra, így többek között nyilvántartást vezet

- az ESG tanúsítókról;
- az ESG tanácsadókról;
- az ESG szoftverekről;

⁶⁰⁷ a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet (a továbbiakban: Jszer.) 5. § (2) bekezdés

⁶⁰⁸ ESG-törvény 8. § (1) bekezdés, 10. § (1) bekezdés

⁶⁰⁹ statútum-rendelet 75. § 5. pont

⁶¹⁰ ESG törvény XIV. Fejezet Záró Rendelkezők 21. Felhatalmazó rendelkezések 52. §

⁶¹¹ a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény 1. § (3) bekezdés c) pont

⁶¹² ESG törvény 11. § (1) bekezdés

– az ESG minősítőkről.

De ezen szerv akkreditálja az ESG tanácsadókat is, így a hatóság elnöke ESG Akkreditációs Bizottságot (a továbbiakban: Bizottság) hoz létre és működtet.⁶¹³

Ami egyértelműen látható, hogy rendkívül szerteágazó hazánkban az ESG ágazati, rendeleti szintű szabályozása, ezért a következőkben kizárólag azon jogszabályokkal foglalkozik a disszertációm, amelyek a nem vállalati szervezetek kapcsán *relevanciával* bírhatnak.

Megjegyzendő, hogy az SZTFH számos tárgykörű rendeletet alkotott az ESG-vel összefüggésben, többek között az ESG tanácsadók akkreditálásáról és nyilvántartásáról.⁶¹⁴ Az ESG tanácsadói képzés a disszertáció egyetemi fenntarthatóságot taglaló részében még részletesen elemzésre kerül, e ponton csupán annyit szükséges a hivatkozott jogszabállyal összefüggésben kiemelni, hogy a szervezetek számára is nyitott az ESG tanácsadóként történő nyilvántartásba vétel.⁶¹⁵ Ezen lehetőség pedig újabb utat nyit meg a nem vállalati szervezetek kapcsán az ESG tevékenységgel összefüggésben.

VIII. 2. 3. A 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet normái

Kutatásom szempontjából relevánsabb az SZTFH azon rendelete, amely a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének részletszabályairól szól.⁶¹⁶ Ennek egyik fő oka az, hogy a hivatkozott jogszabály melléklete tartalmazza az ESG beszámoló mellékletét képező kérdőívet, amelyet – bár vállalkozásokra harmonizáltak – a nem vállalati szervezeteknek is érdemes követniük az önként vállalt ESG adatszolgáltatások keretében. Ezen kérdőív áttekintése, alkalmazása kiváló képet adhat az adott szervezet ESG tevékenységéről, amely egyfajta megelőző lépést is jelent egyben.

Megjegyzendő e gondolat kapcsán, hogy a megelőzés elve a környezetjogban rendkívül sokat idézett és felhívott alapelvet jelent.

BÁNDI Gyula mutat rá, hogy a magyar alkotmánybíróság megállapításai szerint:

⁶¹³ ESG törvény 11. § (2) bekezdés a) pont aa)-ad) alpontok; b) pont; 12. § (1) bekezdés

⁶¹⁴ az ESG tanácsadóként történő akkreditálás eljárási szabályairól és az ESG tanácsadók nyilvántartásáról szóló 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet [a továbbiakban: 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet]

⁶¹⁵ 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet 5. §

⁶¹⁶ a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének részletszabályairól szóló 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet [a továbbiakban: 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet]

„[20] Mindez azt is jelenti, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a visszalépés tilalma immáron közvetlenül az Alaptörvényből fakad, és egyaránt kapcsolódik az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdéséhez, és a XXI. cikk (1) bekezdéséhez. A visszalépés tilalmával összefüggésben az Alkotmánybíróság azt is kiemeli, hogy minden olyan esetben, amikor a környezet védelmére vonatkozó szabályozás átalakításra kerül, a jogalkotónak tekintettel kell lennie az elővigyázatosság és megelőzés elveire is, hiszen „a természet és környezet védelmének elmulasztása visszafordíthatatlan folyamatokat indíthat meg” ...

A megelőzés elve (...) a potenciális szennyezés forrásánál, de még a szennyezés bekövetkezését megelőzően történő fellépés kötelezettségét jelenti: annak biztosítását, hogy a környezetet esetlegesen károsító folyamatok ne következzenek be.”⁶¹⁷

Van azonban a 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendeletnek egy másik, kutatási témám szempontjából relevánsabb aspektusa is, mégpedig a vállalatirányítási hatások elemzésére és a káros hatások minimalizálására irányuló intézkedések meghatározására vonatkozó kockázatkezelési rendszer kidolgozásának⁶¹⁸ a jogintézménye. Fontos hangsúlyozni, hogy a rendelet értelmében az ESG kockázatok

- környezeti (*environmental*),
- társadalmi felelősségvállalás körében felmerülő (*social*) és
- vállalatirányítási (*governance*)

kockázati kategóriákba történő sorolása is megvalósul,⁶¹⁹ amelyet – a rendelet szóhasználatával élve – a vállalkozás végez el. Kimondhatjuk azonban, hogy ha egy szervezet önként követi az ESG normáit, akkor szintén el kell végeznie ezen kockázati besorolásokat. Kérdésként merülhet fel az említettek alapján, hogy melyek azok a kockázatok, amelyek a vállalatirányítási (*governance*) kockázati kategóriákba sorolandóak.

A rendelet megadja kérdésemre a választ, ugyanis annak értelmében a vállalatirányítási kockázat körébe különösen azokat a kockázatokat kell besorolni, amelyek a

1. nem megfelelő vállalati magatartáshoz, illetve

⁶¹⁷ a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvénynek a vízkivételekkel összefüggő módosításáról szóló törvény 1. §-a és 4. §-a alaptörvény-ellenességének megállapításáról szóló 13/2018. (IX. 4.) AB határozat

⁶¹⁸ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 2. § (1)-(2) bekezdés

⁶¹⁹ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 2. § (1)-(2) bekezdés

2. vállalatirányítási tevékenységhez, intézkedéshez vagy szabályozáshoz kapcsolódnak, beleértve
- a pénzmosás,
 - a vesztegetés és
 - a korrupció elleni intézkedések hiányát vagy
 - a vállalkozás működéséhez kapcsolódó jogszabályokkal, így különösen az adózási szabályokkal kapcsolatos jogsértéseket, továbbá
 - a nem megfelelő panaszkezelési tevékenységet is.⁶²⁰

Megjegyzendő, hogy maga az ESG törvény is létrehozta a vállalatirányítási kockázat fogalmát az imént ‘bemutatottakkal’ egyező tartalommal.⁶²¹ Látható, hogy a rendelet egy mulasztásos esetet szabályoz, amely a nem megfelelő vállalati magatartáshoz kapcsolódik, valamint egy aktív esetet, amely a vállalatirányítási tevékenységhez, intézkedéshez vagy szabályozáshoz áll közel.

Hangsúlyozandó, hogy a ‘nem kellően megfelelő vállalati magatartás’ mércéje a nem vállalati szervezetek esetében az irányítási (fenntartó, vezetés, szabályozás) döntések normáiban keresendő, ugyanis ezen a területen egyre nagyobb hangsúlyt kap az átláthatóság, a felelős döntéshozatal és az etikus működés. A normatív oldalt vizsgálva az állami és fenntartói szabályozás, valamint a nem vállalati szervezetek belső *intern* aktusai [például az egyetemi belső szabályzatok (például etikai kódex, pénzügyi átláthatóság) és egyházi belső dokumentumok] bírhatnak e körben *relevanciával*, ugyanis e dokumentumok szabályozzák az irányítási struktúrát.

A vállalatirányítási kockázatok azonosításának egyértelmű célja jelenik meg a hivatkozott rendeletben, mégpedig azon szabályában, amely szerint a fenntarthatóság még inkább szükséges, hogy beépüljön a vállalkozás irányítási rendszerébe.⁶²² Többek között ezen a ponton is összekapcsolódnak a korábbiakban vizsgált nem vállalati szervezeteknél alkalmazott fenntarthatósági törekvések az ESG rendszerével, célkitűzéseivel. Kiemelendő, hogy a kockázatelemzés szerves része az olyan módszertan kidolgozása, amely az azonosított

⁶²⁰ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 3. § (4) bekezdés

⁶²¹ ESG törvény 7. § 29a pont

⁶²² 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 5. § (1) bekezdés

kockázatok értékelésére vonatkozik. A rendelet egyértelművé teszi azt is, hogy az értékelés során figyelembe kell venni

- az azonosított kockázatok lehetséges hatását, illetve
- előfordulási gyakoriságát, valamint
- a vállalkozás képességét azok kezelésére.⁶²³

Hangsúlyozandó továbbá, hogy disszertációm kutatása elsősorban a környezetközpontú irányításra terjed ki, azonban a környezeti kockázat körébe (a környezet – használat, terhelés vagy szennyezés miatti károsodása, valamint az éghajlat vagy természeti események, illetve tényezők változásával kapcsolatos negatív változás),⁶²⁴ valamint a társadalmi felelősségvállalás körébe (alapjogok megsértése, a családok támogatásának hiánya, a méltányos munkafeltételek biztosításának elmaradása vagy a társadalmi egyenlőtlenségek, valamint a tisztességtelen, átláthatatlan vagy rosszhindulatú vállalkozási gyakorlatok)⁶²⁵ tartozó kockázatok semmivel sem jelentenek csekélyebb kockázati tényezőt a vállalatirányítási kockázatoknál, ezért – említés szintjén – feltétlenül szükséges hivatkozni rájuk. E ponton ismételten utalnék GYULAI-SCHMIDT Andrea korábbi megállapítására.⁶²⁶

Nem elhanyagolható szempont egy nem vállalati szervezet esetében az ESG szerinti működésnek az, hogy a szervezet a beszállítóinak a tevékenységeit megvizsgálja, a szükséges kockázatokat felmérje. Ezen kockázati vizsgálathoz javasolt egy nem vállalati szervezetnek követnie a hivatkozott rendelet két szintű kockázatelemzésre vonatkozó normáit, ahol első körben előminősítés történik, amelynek értelmében egy nem vállalati szervezet az említett szűrés alapján határozza meg, hogy a második szinten mely közvetlen szállítók esetében folytat le az első szintnél részletesebb kockázatelemzést.⁶²⁷ Úgy vélem, ezen lényegességi vizsgálat *adaptálása* rendkívül hasznos lehet a vizsgált egyházi szervezetek beszállítói, valamint a továbbiakban taglalt egyetemi szervezetek ‘partnerei’ kapcsán.

Ezen ponton utalnék rá, hogy a lényegesség az ESG szabályozásának egy központi eleme. A hivatkozott tanulmány szerint a lényegesség a működés és annak értéklánca szempontjából

⁶²³ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 5. § (3) bekezdés

⁶²⁴ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 3. § (2) bekezdés

⁶²⁵ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 3. § (3) bekezdés

⁶²⁶ GYULAI-SCHMIDT (2021) i. m. 3.

⁶²⁷ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 4. § (6) bekezdés

releváns potenciális fenntarthatósági kérdések azonosítására vonatkozik.⁶²⁸ Azért is fontos a lényeges kérdések azonosítása, mivel ezen lényeges elemek

„a fenntarthatósági jelentéstétel és a vezetőség fenntarthatósági stratégia építésének kulcsfontosságú elemeivé válnak, de a fenntarthatósági beszámolás kiindulópontját is jelentik egyben”.⁶²⁹

Megállapítható, hogy egy nem vállalati szervezet ‘életében’ mind a fenntarthatósági, mind a pénzügyi hatások éppúgy lényegesnek tekintendők, mint egy vállalati szervezet kapcsán. Nem feledkezhetünk meg továbbá az érdekelt felekkel összefüggő, a szervezetre, vagy a szervezet által kifejtett hatásokról sem.⁶³⁰ SZIKORA Veronika az érdekeltek (érdekelt felek) kapcsán mutat rá, hogy ezen érintetti kör

„bevonása a kulcsa a vállalati környezetvédelmi politika és a fenntartható fejlődés javításának.”⁶³¹

A CSRD (29) preambulumbekzdése a kettős lényegesség elvét fogalmazza meg, amely szerint egy szervezetnek nemcsak arról kell beszámolnia, hogy a tevékenysége hogyan hat az emberekre és a környezetre, hanem arról is, hogy a fenntarthatóság egyes kérdései hogyan hatnak az adott szervezetre.⁶³²

Úgy vélem, a nem vállalati szervezet a lényegességi vizsgálat eredménye alapján az összes közvetlen szállítót bevonja az átvilágítási folyamatba, vagy – ha előminősítést végzett – az előminősítés eredménye alapján meghatározza az átvilágítási folyamatba bevonásra kerülő, ESG szempontból kockázatosabbnak minősülő közvetlen szállítók körét.⁶³³ Korlátját jelenti ugyanakkor a beszállítói kérdőív megküldésének, hogy az abban foglalt ‘önkéntes’ kérdések megválaszolására sem szerződésben, sem írásbeli nyilatkozatban nem vállalhat kötelezettséget a közvetlen szállító.⁶³⁴

Fontos hangsúlyozni, hogy az említett rendelet megelőzési és korrekciós intézkedéseket vár el az összes azonosított káros hatás tekintetében, amely során az elemzésnek és a rangsorolásnak

⁶²⁸ REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 21.

⁶²⁹ REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 21.

⁶³⁰ REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 22.

⁶³¹ SZIKORA (2025) i. m. 27; vö. DE SILVA LOKUWADUGE, Chitra Sriyani– HEENETIGALA, Kumudini: Integrating Environmental, Social and Governance (ESG) Disclosure for a Sustainable Development: An Australian Study, *Business Strategy and the Environment* 26/4, 2017., 438–450. DOI: 10.1002/bse.1927.

⁶³² CSRD (29) preambulumbekzdése

⁶³³ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 4. § (8) bekezdés

⁶³⁴ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 4. § (13) bekezdés

is kiemelt szerep jut. Megjegyzendő az is, hogy a vállalatcsoport az elemzést és rangsorolást az anyavállalatra és a leányvállalatokra is elkészítheti,⁶³⁵ így e ponton utalnék a korábban hivatkozott gondolatokra, amely a vállalatcsoport estén vizsgálta, hogy milyen kötelezettségei és lehetőségei vannak az uralkodó tagnak az ellenőrzése alatt álló tagok felé. Kiemelendő továbbá az is, hogy párhuzam mutatható ki a nem vállalati szervezetek bizonyos egységei (például egyházközségek, egyetemi karok) és az uralkodó tag ezen lehetősége (vagy adott esetben kötelezettsége) között. Úgy vélem, hogy az elemzést és a rangsorolást, majd a megelőzést és korrekciót egy nem vállalati szervezetnek is az említett szempontok alapján, a rendelet szabályait követve kell elvégeznie, ha önszabályozás keretében kíván csatlakozni az ESG működéséhez és a fenntarthatóság normáinak a maradéktalan betartásához.

Indokolt rámutatni arra is, hogy a kockázatelemzés eredményeit egy nem vállalati szervezetnek is jelentés formájában kell ismertetnie a szervezet vezetésével, amely eseti jelleggel is alkalmazható az SZTFH rendeletében lefektetett 30 napos határidővel, az azt kiváltó ok tudomásra jutásától.⁶³⁶ A rendelet azonban meghatározza az eseti jellegű kockázatelemzés rendkívüli eseteit is.⁶³⁷

Kiemelendő, hogy a létrehozott és működtetett kockázatelemzési rendszer évenkénti felülvizsgálata, valamint a kapcsolódó jelentéstételi folyamat átfogó értékelése is elvárás lehet egy nem vállalati szervezettől, amely során vizsgálni kell

- a tapasztalt hiányosságok javítása kapcsán megtett, illetve lehetséges intézkedéseket és
- az e tekintetben elérni kívánt célokat.⁶³⁸

Az ESG beszámoló (amely más tartalmú dokumentum, mint a korábbiakban tárgyalt jelentés) minimumkövetelményei, tartalma, formai követelményei, közzétételének szabályai szintén normatív szinten jelennek meg a hivatkozott rendeletben. Kiemelendő, hogy az ESG beszámoló elkészítésébe a vállalkozás bevonhat az SZTFH által nyilvántartásba vett ESG tanácsadót is.⁶³⁹ Bár a jogszabály *expressis verbis* nem rendelkezik róla, de úgy vélem, hogy e bevonás más szervezet számára, így a vizsgált nem vállalati szervezetek részére is nyitva áll.

⁶³⁵ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 5. § (4) bekezdés

⁶³⁶ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 6. § (1)-(2) bekezdés

⁶³⁷ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 6. § (3)-(4) bekezdés

⁶³⁸ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 10. §

⁶³⁹ ESG törvény 23. § (5) bekezdés

(Ezen megállapításról a tanúsítást taglaló fejezetben még részletesen szólok). Úgy vélem, ezen ‘bevonás’ nemcsak egy lehetőség, hanem egy erősen ajánlott javaslat is minden szervezet számára, ugyanis egy ilyen szakképzett személy felügyelete mellett könnyebb elkerülni az esetleges hibákat és bírságokat.

Disszertációmban további részeiben még részletesen szólok az ESG tanácsadókról, valamint a képzésükről, e helyen csupán azt jegyzem meg, hogy az ESG törvény a kifejtettek alapján megteremtette a ‘szervezeti életbe történő bevonás’ normatív kereteit.

Kiemelem, hogy kutatásom szempontjából releváns megállapítást a beszámoló nyilvánosság felé történő közvetítése jelent. Hangsúlyos ugyanis, hogy az SZTFH vonatkozó rendelete lehetővé teszi, hogy az ESG adatszolgáltatást önként vállaló szervezet által készített, ESG tanúsítvánnyal rendelkező ESG beszámolót az SZTFH közzé tegye. A közzététel remek lehetőség az ESG tevékenység nyilvánosság felé történő kommunikálására. Megjegyzendő továbbá, hogy ezen nyilvános tájékoztatás számos ponton kapcsolódik akár a korábban felvázolt EMAS rendszer keretében létrejött környezetvédelmi nyilatkozat közzétételéhez, akár az egyházi vagy egyetemi szervezetek fenntarthatósági stratégiájának a nyilvánosság felé történő kommunikálásához.

Úgy vélem, egy jelentős megállapítást és párhuzamot mindenképp kimutathatunk:

a nyilvánosság tájékoztatása nemcsak az ESG hatálya alá kötelezően tartozó, hanem az adatszolgáltatást önként vállaló szervezetek számára is rendkívül fontos, amely az ESG rendszerében a beszámoló, más rezsimekben (pl. EMAS) más dokumentumok közzétételével valósul meg.

A beszámoló mellékletét képező kérdőívet a hivatkozott rendelet 1. melléklete⁶⁴⁰ tartalmazza. Álláspontom szerint, a korábban említett ‘*greenwashing*’ elkerülésének egyik igazi mércéje, hogy az adott szervezet hogyan is alkalmazza és tanúsíttatja⁶⁴¹ az említett kérdőívet.

A rendelet 3. melléklete az ESG beszámoló kötelező tartalmi elemeinél 11 fejezetet határoz meg, mégpedig:

1. „Fedlap” fejezet;

⁶⁴⁰ 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 1. melléklet

⁶⁴¹ vö. a X. fejezettel.

2. „Tartalomjegyzék” fejezet;
3. „Előszó, bevezető gondolatok, vezetői köszöntő” fejezet;
4. „A vállalkozás ESG szempontú bemutatása” fejezet;
5. „A vállalkozás jelentéskészítési gyakorlatának és jelen ESG beszámolója készítésének bemutatása” fejezet;
6. „A kockázatkezelési rendszer bemutatása” fejezet;
7. A „Környezeti kockázatok azonosítása és kezelése” fejezet;
8. A „Társadalmi kockázatok azonosítása és kezelése” fejezet;
9. A „Vállalatirányítási kockázatok azonosítása és kezelése” fejezet;
10. A „Panaszkezelési eljárás vagy rendszer bemutatása” fejezet;
11. „A kockázatkezelési rendszer és a jelentéstétel újraértékelésének lehetséges irányai; eredményei, kitűzött célok” fejezet.⁶⁴²

Ezen fejezeteket részletezik az említett rendelet szabályai, azonban jól látható, hogy számos része a nem vállalati szervezetek számára is hasznos kiindulási alapot jelenthet.

Álláspontom szerint különösen hangsúlyos a szervezet ESG szempontú bemutatása, a különböző kockázatkezelési rendszerek elemzése, a környezeti, társadalmi és vállalatirányítási kockázatok azonosítása és kezelése, a panaszkezelési eljárás vagy rendszer bemutatása, valamint a kockázatkezelési rendszer és a jelentéstétel újraértékelésének lehetséges irányai, eredményei, továbbá a kitűzött célok értékelése.

VIII. 3. Az ESG hazai szabályozásának alapelvei

Indokolt röviden áttekinteni – visszatérve a törvényi szabályokhoz –, hogy az ESG fő jogszabályában milyen alapelvek kerültek kodifikálásra. A vizsgálat fő célja annak meghatározása, hogy az ESG törvény egyes alapelvei hogyan kapcsolódnak a nem vállalati szervezetek működéséhez, ugyanis bizonyos esetekben (például a korábbiakban taglalt önszabályozás keretében) az említett szervezetekre is kötelezően alkalmazandóak a törvény előírásai, így az alapelvei is.

⁶⁴² 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 3. melléklet

Az ESG törvény alapelvei között megjelenik

- a nyilvánosság és átláthatóság elve,⁶⁴³
- a lényegesség elve,⁶⁴⁴
- a jóhiszeműség és tisztesség,⁶⁴⁵
- környezeti fenntarthatóság elve,⁶⁴⁶ valamint
- a társadalmi felelősségvállalás elve.⁶⁴⁷

Előrebocsátom, hogy bizonyos alapelvekkel, így például a lényegesség elvével hosszabban foglalkozom disszertációm keretében, ugyanis kutatási témámhoz, továbbá a szervezetek által kifejtett, valamint a szervezetekre gyakorolt hatások vizsgálatához a legközelebb ezen elv ismertetése áll. Megjegyzem ugyanakkor, hogy ezen *prioritások* képzésével nem kívánok sorrendet felállítani az alapelvek között fontosságuk szempontjából.

VIII. 3. 1. Nyilvánosság és átláthatóság

A nyilvánosság elve leginkább az információáramlást hivatott biztosítani, amely a közzétett jelentések és a vezetett nyilvántartások nyilvánosságát, a tartalmuk korlátozás nélküli megismerhetőségét, feljegyzést vagy hiteles másolatot készítésének a lehetőségét foglalja magában.⁶⁴⁸ Mint korábban bemutatásra került, a nyilvánosság ‘elérése’ kiemelten fontos követelmény, gondoljunk csak az EMAS kapcsán a környezetvédelmi nyilatkozattal összefüggésben tett megállapításokra.

VIII. 3. 2. Lényegesség

Szükséges rámutatni, hogy a lényegesség elve kapcsán Måns DUNFJÄLL koppenhágai kutató kiemeli:

„ezen alapelv a leginkább meghatározza, formálja a fenntarthatósági jelentéstétel gyakorlatát”.⁶⁴⁹

⁶⁴³ ESG törvény 2. §

⁶⁴⁴ ESG törvény 3. §

⁶⁴⁵ ESG törvény 4. §

⁶⁴⁶ ESG törvény 5. §

⁶⁴⁷ ESG törvény 6. §

⁶⁴⁸ ESG törvény indoklás 2-6. §

⁶⁴⁹ DUNFJÄLL op. cit. 1.

Az elv tekintetében megjegyzendő, hogy a magyar szabályozásban változás következett be, amely során néminemű ‘szakítás’ figyelhető meg a kettős lényegesség elvével.

A kettős lényegesség ugyanis azt biztosítja a hatályos ESG törvény indokolása szerint, hogy „a vállalkozások megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő fenntarthatósági kockázatokról és lehetőségekről, továbbá az emberekre és a környezetre gyakorolt hatásukról.”⁶⁵⁰

Látható azonban, hogy az ESG törvény a lényegességet már az ESG kockázatok és lehetőségek oldaláról közelíti meg, hangsúlyozva azt a kívánalmat, hogy a szervezetek⁶⁵¹ az ESG beszámoló részeként megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra ezen kockázatok és lehetőségek felmerüléséről.⁶⁵² A módosítás jelen sorok írásakor nem új keletű, ugyanis azt a hazánk 2026. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló jogszabály⁶⁵³ módosította a 122. §-ával.

A korábbi szabályozásban a kettős lényegesség kapcsán az alábbi sorokat olvashattuk:

„A kettős lényegesség elve azt biztosítja, hogy a vállalkozások megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő fenntarthatósági kockázatokról és lehetőségekről, továbbá az emberekre és a környezetre gyakorolt hatásukról.”⁶⁵⁴

A törvény indokolása nem vezet minket közelebb ahhoz, hogy miért is szakított a szabályozás a kettős lényegesség elvével, ugyanis szűkszavúan csak ennyit említ:

„A rendelkezés egyértelművé teszi, hogy a vállalkozások a náluk felmerülő ESG kockázatokra és lehetőségekre vonatkozó információkat az ESG beszámoló részeként hozzák nyilvánosságra”.⁶⁵⁵

Nem titok, hogy a kettős lényegesség jelentős terheket róhat az adott szervezetekre, ugyanis azoknak az emberekre és környezetre gyakorolt hatásaikról megfelelő információkat kell nyilvánosságra hozniuk ezen szabályok értelmében. Kiemelendő továbbá, hogy jelentős

⁶⁵⁰ ESG törvény indokolás 2-6. §

⁶⁵¹ Ugyan az ESG törvény vállalkozást használ, de a korábban bemutatott szervezetelméleti részből levezethető, miért használom disszertációmban a szervezet fogalmát.

⁶⁵² ESG törvény 3. § (1) bekezdés

⁶⁵³ Magyarország 2026. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2025. évi LI. törvény (a továbbiakban: 2025. évi LI. törvény)

⁶⁵⁴ ESG törvény 3. § (1) bekezdésének 2024. január 1. napján hatályos szövege

⁶⁵⁵ 2025. évi LI. törvény indokolás 122. §

mértékű mérlegelési jogkört is biztosít a vállalatoknak annak meghatározásában, hogy mely kérdéseket foglalják bele a jelentéseikbe.⁶⁵⁶ Vélhetően ezen anomáliák okán egyszerűsíti le az elvet a szabályozó, amikor a nyilvánosságra hozatali kötelezettséget ‘csupán’ az ESG kockázatok tekintetében követeli meg.

Fontos kitétel azonban, hogy

„bár az alapelv némileg egyszerűsödött, a vállalkozások beszámolási kötelezettségei lényegében változatlanok maradnak.”⁶⁵⁷

Megjegyzendő az is, hogy a kettős lényegesség bizonyos fokig továbbra is tovább él a magyar ESG-szabályozásban.⁶⁵⁸

Szükséges továbbá kiemelni, hogy a pénzügyi és a hatás szerinti lényegesség között szintén éles különbségek húzódnak,⁶⁵⁹ azonban megjegyzem, hogy disszertációm kutatása a pénzügyi lényegességre nem terjed ki, azt csupán említés szintjén jelenítem meg.

Az elv kapcsán mindenesetre indokoltnak látszik megjegyezni, hogy

„A lényegesség elve jelenti azt a kulcsfontosságú eszközt, amellyel a vállalatok bizonyos fenntarthatósági témákat kiemelhetnek tevékenységeik közül, s így kellően fontosnak tekinthetik azokat ahhoz, hogy jelentést is tegyenek róluk, más tevékenységeket pedig lényegtelennek minősíthetnek, és így elvethetik az azzal kapcsolatos jelentés készítését”.⁶⁶⁰

Ehhez kapcsolódva a hivatkozott tanulmány rámutat, hogy az információk lényegességi besorolásánál el kell kerülni a ‘szelektív aluljelentést’, amely azt jelenti, hogy a szervezet a pozitív környezetvédelmi kezdeményezések jelentésére összpontosít, miközben alábecsüli vagy egyenesen kihagyja a jelentős, de kevésbé kedvező hatásokat a jelentéséből, például a munkaügyi jogok megsértését az ellátási láncában vagy a szervezet légszennyezéshez való hozzájárulását.⁶⁶¹

⁶⁵⁶ DUNFJÁLL op. cit. 14.

⁶⁵⁷ <https://www.greenpact.hu/blog/januar-19-tol-modosulnak-az-esg-atvilagitasi-kotelezettsegek>

⁶⁵⁸ vö. ESG törvény 3. § (2) bekezdés a)-c) pontok

⁶⁵⁹ DUNFJÁLL op. cit. 6.

⁶⁶⁰ TORELLI, Riccardo– BALLUCHI, Federica– FURLOTTI, Katia: The Materiality Assessment and Stakeholder Engagement: A Content Analysis of Sustainability Reports. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 2020/27, 2020. 470.

⁶⁶¹ DUNFJÁLL op. cit. 4.

De ugyanígy elkerülendő a túlzott közzététel is, amikor – akár a szankcióktól, akár a jó hírnév sérelmétől félve – a szervezet túlzott mennyiségű információt tesz közzé a potenciális kockázatok csökkentése érdekében. Ez a túlzott közzététel, bár látszólag alapos, sajátos problémákat teremthet. Ha a szervezet túl sok információt tesz közzé, az érdekelt felek számára nehezzé válik azonosítani a valóban lényeges problémákat a nem lényeges adatok tengerében.⁶⁶²

Fontos azt is kiemelni az elv tekintetében, hogy a fenntarthatósági jelentéstétel megjelenése, különösen a CSRD keretében, magával hozta a lényegesség jogi elvként történő elismerését. Az elv jogi szempontból történő megközelítése segíthet megérteni, hogy a törvényi előírások, a szabályozói felügyelet és a társasági jogi doktrínák hogyan adnak normatív dimenziót annak az elvnek, mely egykor tisztán pénzügyi orientációjú kérdéskör volt.⁶⁶³

A hivatkozott tanulmány azonban egyértelművé teszi, hogy mik a lényegesség elvének fő karakterisztikái:

1. funkcionális szempontból a jelentéstételi ‘túlburjánzás’ csökkentése,
2. a létfontosságú információk ‘reflektorfénybe helyezése’,
3. rugalmasság biztosítása széles értelmezési mozgástere által, valamint
4. az imént említettek elérése a normatív szerepének, súlyának a biztosításával.⁶⁶⁴

E ponton szükséges egy fontos megállapítást tenni. A lényegesség fogalmi változása megkönnyíti a nem vállalati szervezetek önkéntes jogkövetés keretében történő ESG adatszolgáltatását, az ESG szerinti tevékenységüket. Ugyanis, ahogy olvasható, az alapelv fogalmi változásának a célja az egyszerűsítés, amely – álláspontom szerint – a nem vállalati szervezetek önkéntes jogkövetését egyértelműen támogatni tudja.

Megállapíthatjuk a kifejtettek alapján és Måns DUNFJÄLL nyomán, hogy a lényegesség

- információk,
- tények vagy
- jogi szempontból jelentős felelősségi kérdések

nyilvánosságát, azok jelentőségét biztosítja.⁶⁶⁵

⁶⁶² DUNFJÄLL op. cit. 4.

⁶⁶³ DUNFJÄLL op. cit. 3.

⁶⁶⁴ DUNFJÄLL op. cit. 3.

⁶⁶⁵ DUNFJÄLL op. cit. 4.

Ugyanakkor bizakodásra adhat okot számunkra, hogy azon szervezeteknek, amelyek évről évre konzisztens jelentéstételi tevékenységet folytatnak, nem kell a lényeges témákat, kérdéseiket ugyanolyan mértékben és mélységben mindig teljes körűen újraértékelniük, mint tették azt a fenntarthatósági jelentéstétel első, kezdeti évében.⁶⁶⁶

Szintén érdekes felvetés lehet a lényegesség kapcsán, hogy ‘kinek is szólnak’ a lényeges információk.

E körben beszélhetünk

- a szervezet vezetőiről (úgy vélem, számukra mindenképp hasznosak ezen információk),
- a befektetőkről (részvényesekről), valamint
- a külvilágról, az úgynevezett nagy nyilvánosságról.

Megjegyzem e ponton, hogy ezen kérdés egy régóta fennálló tudományos vita, amely a vállalatok által használt különböző fenntarthatósági jelentéstételi szabványokban, azok eltérő tartalmában is tetten érhető.⁶⁶⁷

Indokolt rámutatni arra a megállapításra is, amely szerint

„a megfelelően implementált ESG keretrendszer működtetéséből származó előnyök nagymértékben meghaladják a rendszer bevezetése során felmerülő költségeket, külön figyelemmel a jelentéstételek megvalósítására.”⁶⁶⁸

Elméleti okfejtésként elemezhetjük Mark S. SCHWARTZ ESG tényezőkkel kapcsolatos változó álláspontját, amelyre SZIKORA Veronika hívja fel a figyelmet.⁶⁶⁹ A két eltérő és változó álláspont rövid lényege, hogy ezen tényezőket kvalitatív jellegük miatt nehezen számszerűsíthetőnek, a nyilvánosságra hozatal és a befektetők számára való relevancia szempontjából problematikusnak tartjuk-e, vagy az ESG egy olyan

„áttörést jelentő eszköz, amely megkönnyíti az ilyen adatok számszerűsítését (...) célja pedig a pénzügyi információkon kívüli, szabványosított minőségi jelentéstétel előmozdítása.”⁶⁷⁰

⁶⁶⁶ DUNFJÁLL op. cit. 6.

⁶⁶⁷ DUNFJÁLL op. cit. 4.; BIONDI, Lucia– DUMAY, John– MONCIARDINI, David: “Using the International Integrated Reporting Framework to Comply with EU Directive 2014/95/EU: Can We Afford Another Reporting Façade?” *Meditari Accountancy Research*, 2020/28, 2020. 889.

⁶⁶⁸ SZENDREY et al. i. m. 24.; YU, P. Y. – GUO, C. Q. – LUU, B. V: Environmental, Social and Governance Transparency and Firm Value, *Business Strategy and the Environment*, 2018/27, 7, 2018. 987–1004. <https://doi.org/10.1002/bse.2047>

⁶⁶⁹ SZIKORA i. m. 36.

⁶⁷⁰ SCHWARTZ, Mark S.: *Corporate Social Responsibility* (W. Cragg ed.), London, Routledge, 009. DOI: 10.4324/9781315259222.

Úgy vélem, maga SCHWARTZ is az évek során tapasztalta az ESG jelentéstétellel összefüggő kedvező hatásokat, ugyanakkor felhívom a figyelmet, hogy a jogi szabályozás ‘túlburjánzása’, átláthatatlansága csorbíthat ezen rendszer áttörést jelentő eszközi mivoltán.

Megállapítható ugyanakkor, hogy a lényegesség fogalmi változásával egyre nagyobb eltolódás látható a nyilvánosság (vagy érdekelt felek) irányába, amely megállapítást a pénzügyi lényegesség, majd a kettős lényegesség fogalmával való szakítás is igazol.

„A pénzügyi lényegességgel ellentétben, amely arra összpontosít, hogy a külső fenntarthatósági kockázatok hogyan befolyásolják a vállalat pénzügyi teljesítményét, a hatás lényegessége azt méri fel, hogy a vállalat tevékenységei hogyan befolyásolják a külső érdekelt feleket, beleértve az alkalmazottakat, a közösségeket, az ökoszisztémákat és más érintett csoportokat, vagyis az úgynevezett belülről kifelé nézőpontot testesíti meg.”⁶⁷¹

Kiemelendő azonban, hogy a CSRD továbbra is a kettős lényegesség talaján áll, amely kifejezés a pénzügyi lényegesség és a hatás lényegességének kombinációja, és megköveteli a vállalatoktól, hogy mind a részvényesi, mind az érdekelt felek szempontjait figyelembe vegyék.⁶⁷²

Rendkívül hangsúlyosnak tartom azt a megállapítást, amely szerint

„a hatékony lényegességi értékelés elvégzéséhez a vállalatoknak (és álláspontom szerint a nem vállalati szervezeteknek is) fel kell mérniük azt a jogi és szabályozási környezetet, amelyben működnek, azonosítva azokat a törvényeket, politikákat és piaci elvárásokat, amelyek befolyásolják a fenntarthatósági teljesítményt.”⁶⁷³

Továbbá nemcsak a jogi környezet vizsgálata fontos, hanem az egyéb környezete is, így az érdekelt felek széles körének az álláspontja, mint például a szervezet alkalmazottai, a helyi közösségek, az ügyfelek, a befektetőket és a szabályozók véleménye.⁶⁷⁴ Úgy vélem, e ponton egyértelműen tetten érhető a korábban említett szubszidiaritás elve.

A hivatkozott tanulmány rámutat, hogy

⁶⁷¹ DUNFJÁLL op. cit. 7.

⁶⁷² DUNFJÁLL op. cit. 8.

⁶⁷³ DUNFJÁLL op. cit. 10. , MEZZANOTTE, Félix E.: Corporate Sustainability Reporting: Double Materiality, Impacts, and Legal Risk, *Journal of Corporate Law Studies*, 23/2, 2023. 633–663. DOI: 10.1080/14735970.2024.2319058.

⁶⁷⁴ DUNFJÁLL op. cit. 10.

„a helyi közösség aggodalmai a gyártóüzemek közelében létrejövő levegő- vagy vízszennyezéssel kapcsolatban jelentősen befolyásolhatják a vállalatot, és szükségessé tehetik a lényegességi értékelés módosítását”⁶⁷⁵

Fontosnak tartom azt is kiemelni, hogy az ágazatspecifikus kockázatok és lehetőségek összevetése a fenntarthatósági kérdésekkel szintén szorosan kapcsolódik a lényegesség elvéhez.

A hivatkozott, Cambridge University Press kiadásában megjelenő tanulmány szerint például a szén-dioxid-kibocsátás lényeges témának tekintendő a légitársaságok számára, míg az adatvédelem és a kiberbiztonság a technológiai cégek esetében bírhat lényegességgel.⁶⁷⁶ Ezen álláspontot igazolni törekszem az MI és az ESG kapcsolatát bemutató fejezetben.

Ezen kérdések el is vezetnek minket ahhoz, hogy egy nem vállalati szervezet, kutatásom szempontjából egy egyetem vagy egy egyházi szervezet milyen ágazatspecifikus kockázatokkal és lehetőségekkel szembesülhet működése során. Úgy vélem, az említett szén-dioxid-kibocsátás éppúgy jelentős lehet ezen szervezeteknél, mint az adatvédelmi vagy kiberbiztonsági kihívások. E körbe sorolandó a nyersanyagbeszerzés, beszállítói műveletek és az említettekhez kapcsolódó közbeszerzési kérdések, a hulladékgazdálkodás, a hulladékok ártalmatlanítása iránti törekvések, továbbá az újrahasznosítás, az újrafelhasználás kérdései. De említhetjük a fenntartható víz- és energiafogyasztást, vagy a munkavállalói jogokat, de akár a biológiai sokféleséget is. Felhívom a figyelmet, hogy a részletes, ágazatspecifikus elemzések az egyes nem vállalati szervezetek fejezeteinél kerülnek mélyebben kibontásra jelen disszertációban, szem előtt tartva az ENSZ fenntartható fejlődési céljait.

Szükséges e ponton utalni arra is, hogy egy nem vállalati szervezetnek ki kell használnia a szabályozási környezet által biztosított ösztönzőket.⁶⁷⁷ Így például az általam vizsgált szervezetek esetén ilyen tipikusan a napelemmel összefüggő támogatások rendszere.

Kimondható, hogy a lényegesség lépéseit tekintve egy szervezet

⁶⁷⁵ DUNFJÁLL op. cit. 10.

⁶⁷⁶ DUNFJÁLL op. cit. 10.

⁶⁷⁷ DUNFJÁLL op. cit. 11.

1. azonosítja fenntarthatósággal kapcsolatos ügyeit, tevékenységét,
2. értékeli a kapcsolódó hatásokat, kockázatokat és lehetőségeket,
3. döntést hoz arról, hogy azok lényegesek-e,
4. ha lényegesek, akkor közzétételi követelménye keletkezik az adott ügy kapcsán.⁶⁷⁸

Összességében megállapítható a lényegesség elve kapcsán, hogy az egyfajta fogalmi ködben, tisztázatlanságban szenved, ugyanis nehézséget okoz egy adott szervezetnek meghatároznia, hogy mi minősül lényeges kérdésnek akár pénzügyi, akár a hatásbeli lényegesség szempontjából. Ezen megállapításokhoz a CSRD fogalomrendszere sem nyújt érdemi eligazítást.⁶⁷⁹ Úgy vélem, a kettős lényegesség elvének egyszerűsítése közelebb viheti a jogkereső szervezeteket ezen fogalom megértéséhez, érdemi vizsgálatához.

VIII. 3. 3. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye

A jogviszonyokban a felek között alapvető elvárás, hogy a jogaikat úgy gyakorolják, valamint a kötelezettségeiket úgy teljesítsék, hogy az említettek során a jóhiszeműség és tisztesség ősi, római jogból eredő követelményét szem előtt tartásuk. Az alapelv megjelenik a hatályos polgári törvénykönyvünkben is.⁶⁸⁰ Nem meglepő, hogy az ESG törvény is kodifikálta az alapelvet, ugyanakkor némi szűkítéssel, egyfajta *lex specialisként*, mivel a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségek teljesítése és a jogok gyakorlása során kell azt alkalmazni.

Úgy vélem, a szervezetnek ezen alapelvre nemcsak a hatóságokkal szemben kell figyelemmel lennie, hanem minden olyan szereplőre is, akivel (amellyel) interakcióba kerül az említett átvilágítási kötelezettségek teljesítése és jogainak gyakorlása során.

Egyértelműnek tartom kimondani, hogy ezen kötelezettség azon széles közönség irányába is fennáll, amely az ESG-vel kapcsolatos adatszolgáltatásban bíz, hovatovább, abban bízva szerez jogokat magának vagy másnak. E ponton emlékeztetek a ‘*greenwashing*’ kapcsán tett megállapításokra.

Fontos továbbá hangsúlyozni, hogy – bár az ESG törvény nem jeleníti meg, – az alapelvnek van egy másik része is, amely latinul a *contra venire factum proprium* formájában ‘érhető tetten’, és amelynek értelmében a jóhiszeműség és tisztesség követelményének sérelmeként

⁶⁷⁸ DUNFJÁLL op. cit. 11-12.

⁶⁷⁹ DUNFJÁLL op. cit. 13.

⁶⁸⁰ Ptk. 1:3. §

jelentkezik az is, ha valaki joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott.⁶⁸¹ Úgy vélem, az ESG törvény kellően absztrakt megfogalmazásába, amely a jóhiszeműség és tisztesség követelményéről szól, ezen, polgári törvénykönyvünkben szabályozott további kitétel is egyértelműen beleértendő. Megjegyzem, hogy a kérdéskörrel részletesen foglalkozik az alábbi tanulmány.⁶⁸² Az elvnek azért is van kiemelkedő jelentősége, mert egyfajta zsinórmértéket jelent a nem vállalati szervezetek számára is ESG tevékenységükkel összefüggésben.

VIII. 3. 4. Környezeti fenntarthatóság elve

A környezeti fenntarthatóság kapcsán megjegyzem, hogy szűkszavúan fogalmaz mind az ESG törvény maga, mind annak indokolása.

A jogszabály szerint az alapelvnek három fontos mozzanata van, mégpedig az, hogy a vállalkozás az

1. üzleti tevékenysége során
2. a környezeti fenntarthatóság elvének érvényesülése érdekében veszi figyelembe a hosszú távú fenntarthatósági lehetőségeket, és
3. gondoskodik azok implementálásáról az üzleti stratégiájába.⁶⁸³

A jogszabály indoklása sem vezet közelebb az alapelv kibontásához, mivel csak annyit jegyez, hogy a vállalkozásoknak figyelembe kell venniük a hosszú távú fenntarthatósági lehetőségeket, és azokat integrálniuk kell az üzleti stratégiájukba.⁶⁸⁴

Ha a nem vállalati szervezeteket vizsgáljuk, akkor látható, hogy nem az üzleti tevékenység lesz a mérvadó az alapelv kapcsán. Ezen megállapítás annak ellenére is igaz, hogy láthattuk, az egyházi szervezetek is részt vehetnek a gazdasági életben, valamint a későbbiekben kifejtésre kerül, hogy az egyetemek is folytathatnak bizonyos tekintetben üzleti tevékenységet.

Úgy vélem, hogy az alapelv nem ezen szervezetek üzleti tevékenységére, hanem a mindennapos működésére alkalmazandó. A környezeti fenntarthatóság szoros kapcsolatot mutathat az ENSZ korábban már vizsgált céljaival, mindig szem előtt tartva a jelen és a jövő generációit, valamint

⁶⁸¹ Ptk. 1:3. § (2)

⁶⁸² BENKE József: „A »venire contra factum proprium« általános magánjogi tilalma. *Állam- és Jogtudomány*, 2018/4, 2018. 3–23. <https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2018-04-AJT.pdf>.

⁶⁸³ ESG törvény 5. §

⁶⁸⁴ ESG törvény indokolás 2–6. §

a természeti környezet egyensúlyának a megőrzését és a természeti erőforrások megővását. Az üzleti stratégiába való integrálás is némiképp eltér a nem vállalati szervezetek esetében, ugyanis ezen szervezetek nem üzleti, hanem inkább egyfajta fenntarthatósági stratégiával rendelkeznek, amelynek központi eleme éppen a környezeti fenntarthatósági kérdések bemutatása. E ponton hívom fel a figyelmet, hogy ezen dokumentumokat disszertációmban részletesen elemzem az egyetemi fenntarthatóság összefüggésében.

VIII. 3. 5. Társadalmi felelősségvállalás elve

A társadalmi felelősségvállalás elvének egyik központi eleme szintén az üzleti tevékenység, amely kapcsán az imént leírtak továbbra is irányadónak tekintendők. Az ESG törvény indoklásának értelmében az elvnek a következő területekre kell kiterjednie:

- társadalmi és környezeti hatások figyelembe vétele,
- társadalmi problémák megoldásában való szerepvállalás,
- fenntartható fejlődés előmozdítása,
- a családok, a nemzet és a kultúra támogatása.⁶⁸⁵

Kimondható, hogy az alapelv értelmében egy szervezetnek folyamatos hatásvizsgálatot kell végeznie tevékenysége során, amelynek társadalmi és környezeti hatásokra kell kiterjednie. A társadalmi problémák megoldásának egyik központi eleme az esélyegyenlőség megteremtése a szervezeten belül. Ezen megállapításhoz jól kapcsolódnak az egyházi szervezeteknél vizsgált ökomenikus, szociális törekvések az egyházközségek mindennapi működésében.

A fenntartható fejlődés előmozdítása által az alapelvben ismét megjelennek az ENSZ céljai. Az alapelv továbbá egy mélyebb, erkölcsi tartalmú kitételt is meghatároz, amely szerint a családok, a nemzet és a kultúra támogatása beletartozik egy szervezet társadalmi felelősségvállalási törekvéseibe.

Úgy gondolom, az ESG rendszere ezért is számít követendő példának, mivel nem csupán a környezeti vagy irányítási, de a szociális törekvésekre is kiterjed a hatálya, amely szemlélteti, hogy az előbb említett két terület nem képzelhető el az utóbbi nélkül. Az alapelv kapcsán megjegyzendő, hogy a hazánk Alaptörvényében lefektetett értékek jelentik a zsinórmértéket,

⁶⁸⁵ ESG törvény indokolás 2–6. §

valamint a kellő gondosság mércéjét is alkalmaznia kell egy szervezetnek az ellátási lánc tekintetében.⁶⁸⁶

Az utóbbi megállapítás kapcsán két alcélt is megfogalmaz az alapelv, mintegy egyértelművé téve annak fő célját:

- a társadalmi felelősségvállalási vagy környezeti kockázatok megelőzése vagy minimálisra csökkentés, illetve
- a társadalmi felelősségvállalási vagy környezetvédelmi kötelezettségek megsértésének a megszüntetése.⁶⁸⁷

Jól látható, hogy az ESG törvény alapelvei olyan kellően magas absztrakciós szinten lettek meghatározva, amely által nem csupán a vállalati szervezetek irányába jelennek kötelezettséget, így jelen disszertációban rövid elemzésük sem volt elhanyagolható. Megállapítom, hogy az említett alapelveket mindkét (egyházi és egyetemi) általam vizsgált nem vállalati szervezet esetén implementálni kell a szervezeti kultúrába, ha ezen szervezetek önként alávetik magukat az ESG szerinti működésnek.

⁶⁸⁶ ESG törvény 6. § (1)-(3) bekezdés

⁶⁸⁷ ESG törvény 6. § (1)-(3) bekezdés

IX. Az ESG és a mesterséges intelligencia közös metszéspontjai

A XXI. században számos innovációval, technikai, technológiai újdonsággal találkozhatunk. Jellemzően ezen újdonságok közé sorolandó a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI vagy mesterséges intelligencia), illetve az általa nyújtott és kiaknázható előnyök tárháza is. A jelen évszázad ‘nagy ipari forradalmát’ jelentő MI mellett nem feledkezhetünk meg környezetünk védelméről, megóvásáról sem, hiszen a hasonló ‘forradalmak’ mindig egyre növekvő környezetterhelést is jelentenek egyben.

Disszertációm ezen részében röviden összevetem az MI és az ESG néhány közös metszetét. Megjegyzendő, hogy e fejezetben elsősorban az ESG során kiaknázható előnyökre fókuszálok, vagyis azokra, amelyeket az MI adhat egy szervezetnek az ESG alkalmazása során. Kutatásom ezen része azért is bír kiemelkedő fontossággal, mivel az érintetti kör (jellemzően a vállalatok és azok befektetői) egyaránt keresik azokat a technológiai megoldásokat, amelyek segíthetik a fenntarthatósági célok elérését. Már ezen a ponton megjegyzendő ugyanakkor, hogy az MI-nek elsősorban az ESG-kockázatok feltárásában, azonosításában lehet kiemelkedő szerepe.

Kiemelhetjük, hogy az MI az ESG mindhárom területén, így a környezeti (E), a társadalmi (S), valamint az irányítási (G) szférákban is egyaránt jelen lehet. Említhetünk egy nagy összekötő elemet az MI és az ESG között, amely nem más, mint az adat. Megjegyzendő, hogy a különböző adatok gyűjtésével, felhasználásával, elemzésével rendkívüli módon növekedhet a lehetséges fenntarthatósági kockázatok előrejelzése.

Az MI hasznos lehet továbbá a szervezeti szférában ismeretes jelentéssel összefüggő munka automatizálhatóságában. E mellett az MI használatával növekedhet az átláthatóság és megfelelés, amely a disszertáció korábbi részeiben már bemutatott különböző auditok MI általi támogatásában ölthet testet.

Fő kérdésként merülhet fel, hogy az MI használata kapcsán felmerülő kockázatok (mint például az átláthatóság, a felelősségi kérdések, adatvédelmi és emberi jogi aspektusok) hogyan illeszthetők bele az ESG keretrendszerekbe. Ezen kívül arra is választ kereshetünk, hogy az MI milyen módon integrálható egy szervezet ESG stratégiájába, milyen vezetői szintek felelősek ezen integrációért, továbbá hogyan biztosítható az etikus és fenntartható MI-használat, ehhez milyen dolgozói tudatosságra, innovációs kultúrára van szükség.

Kiemelendő, hogy számos tanulmány készült az ESG és a mesterséges intelligencia integrációjáról, amelyek meghatározott keretrendszereket és protokollokat javasolnak az MI hatásainak ESG kontextusban történő értékelésére.⁶⁸⁸ Ezek a tanulmányok rávilágítanak a szabványosított irányelvek szükségességére, különösen a környezeti kérdések mérése kapcsán, és kihangsúlyozzák a különféle szabványok, valamint az összetett adatkészletek okozta kihívásokat.⁶⁸⁹

Közös pont az imént kifejtettek alapján az ESG és az MI között, hogy mindkét rendszerben erőteljesen megjelennek a szabványok, illetve azok alkalmazási lehetőségei. Így az MI kapcsán kiemelhetjük az ISO/IEC 42001 szabványt, amely iránymutatásokat nyújt a vállalati vezetőség és irányító testületek számára a MI-kezelő rendszerek létrehozására és fenntartására.

Az említett tanulmány rámutat,⁶⁹⁰ hogy a szervezeti szférában az ESG-kérdéskörök háromféleképpen kapcsolódhatnak a mesterséges intelligenciához:

- a mesterséges intelligencia lehetőségeinek vizsgálatával az ESG-kockázatok csökkentésére (például kibocsátáscsökkentés, monitoring és irányítás);
- a mesterséges intelligencia használata által a pozitív hatások elérésére (például ilyen tipikusan az ügyfélélmény); valamint
- az MI-nél felmerülő aggályok és kockázatok kezelése kapcsán, amelyek átfedésben lehetnek az ESG-aggályokkal és -kockázatokkal.

Megjegyzem, hogy e három terület a nem vállalati szervezeteket éppúgy érinti, mint a piaci szereplőket, ezen okból használom e fejezetben szintén a szervezet fogalmát.

Ha megvizsgáljuk azon folyamatokat, amelyek az ESG-re vonatkoznak, valamint amelyeket az MI támogat, három fő folyamatot emelhetünk ki:

- az adatgyűjtést
- a szervezést és
- az elemzést.⁶⁹¹

⁶⁸⁸ Sætra, Henrik: A framework for evaluating and disclosing the ESG related impacts of AI with the SDGs. *Sustainability*, 2021/15, 13, 2021. 8503.; BRUSSEAU, James: AI human impact: Toward a model for ethical investing in AI-intensive companies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 2023/2, 13, 2023.1030–1057.

⁶⁸⁹ LEE et al. op. cit 1.

⁶⁹⁰ LEE et al. op. cit 2.

⁶⁹¹ LEE et al. op. cit 2.

Az említett folyamatoknak az ESG-vel kapcsolatos adatok gyűjtésére, ezen adatok szűrésére és strukturált formátumba alakítására, valamint azok osztályozására és bizonyos szempontok szerinti elemzésére kell vonatkozniuk. Kimondhatjuk továbbá, hogy a mesterséges intelligencia egyik legnagyobb erőssége a nagy adathalmazok elemzésére és értelmezésére való ‘kéességében’ rejlik.⁶⁹²

Ahogy a későbbiekben még kitérek rá, az intézményi fenntarthatóság vizsgálata során a szervezeti dokumentumok kiemelten hangsúlyosnak tekintendők. Így a mesterséges intelligencia ESG-hatásainak értékelésére és közzétételére szolgáló mesterséges intelligencia ESG-protokoll négy dokumentumot jelöl meg:

- kezdeti leíró nyilatkozat,
- fő hatástanulmány,
- a kockázatok és a lehetőségek meghatározásának dokumentuma, valamint
- cselekvési terv.⁶⁹³

Megállapíthatjuk azt is, hogy az etika keretrendszere és az ESG egyes aspektusai között szoros kapcsolat mutatható ki, így például az MI etikai elvei között megjelenik az emberi, társadalmi és környezeti jólét, amely kapcsolatban áll az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásának csökkentésével, az emberi jogok tiszteletben tartásával, az adatvédelemmel és kiberbiztonsággal vagy más jogintézményekkel.⁶⁹⁴

Amennyiben egy szervezet irányítását vizsgáljuk, az alábbiakra érdemes rámutatni:

- *Igazgatótanács és vezetőség*: A vezetőség tudatossága és elkötelezettsége nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a mesterséges intelligencia egy szervezetbe sikeresen bevezetésre kerüljön.
- *Szabályzat (belső és külső)*: A felelősen elkészített MI-szabályzatok az MI-vezetés indikátoraként is értelmezhetőek, és az etikus MI-gyakorlatok hatékonyságát, működőképességét is növelik.
- *Nyilatkozat és jelentéstétel*: Az ESG-vel kapcsolatos dokumentáció közzététele elősegítheti az MI információinak a nyilvánosságát is, ami fontos a szervezetek számára

⁶⁹² BIHARI Éva Sarolta: Artificial Intelligence in Public Administration: Opportunities and Challenges in the Hungarian Context. *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok*, 2025/6, 2, 2025. 59.

⁶⁹³ Sætra, Henrik: The AI ESG protocol: Evaluating and disclosing the environment, social, and governance implications of artificial intelligence capabilities, assets, and activities. *Sustainable Development*, 2023/2, 31, 1027–1037 <https://doi.org/10.1002/sd.2363>, LEE et al. op. cit 2.

⁶⁹⁴ LEE et al. op. cit 3.

az erős társadalmi hitelesség fenntartása és az érdekelt felek irányába történő átláthatóság biztosítása érdekében.⁶⁹⁵

Megállapíthatunk olyan közös metszéspontokat az ESG és az MI között, amelyek mindkét területen kulcsfontosságúnak tekinthetők. Ilyen közös pontok lehetnek többek között

- a munkavállalók bevonása az említett rendszerekbe;
- a szervezet vezetőinek és a vezetői képességeinek a megerősítése a mesterséges intelligencia, a technológia, az ESG és az etika területén;
- a rendszerek integrálása, *adaptálása* a meglévő rendszerekbe és folyamatokba;
- a beszerzési kockázatok kapcsán alkalmazott stratégiák alkalmazása a teljes ellátási láncra;
- az adatvédelmi és a kiberbiztonsági követelmények, valamint
- a rendszerek előnyeinek és hátrányainak a hatékony kiaknázása.⁶⁹⁶

Úgy vélem, mindkét terület vizsgálata során rendkívül fontos jogi garanciát jelent az átláthatóság. Az átláthatóság egyrészt *extern* módon jelenik meg, például a nyilvánosság számára is hozzáférhető beszámolók, jelentések formájában, továbbá másrészt *intern* dokumentumokban, például belső szabályzatokban, iránymutatásokban. A hivatkozott tanulmány rámutat,⁶⁹⁷ hogy az MI szabályozási hiátusai, s így a szabályzatok hiányai negatív következményekkel járhatnak az emberekre, a társadalomra és a környezetre. Ezen kívül egy szervezet befektetői is megkövetelik, hogy átláthatóan és nyilvánosan elérhető legyen az MI-szabályzat a befektetésekkel kapcsolatos helyes döntéshozatal érdekében. Végezetül az *intern* dokumentumoknak összhangban kell állniuk a hatályos szabályozási környezettel (jogszabályokkal, európai uniós normákkal) és szabványokkal, valamint tartalmazniuk kell egyéb tényezőket (például etikai szempontokat, a vállalat értékeit vagy a korábban már említett átláthatósági kritériumokat). Úgy vélem, ezen megállapítások közös metszetet jelentenek az MI és az ESG rendszereiben, továbbá hasznosítható támpontokat mutatnak a nem vállalati szervezetek számára.

Szintén közös pontként jelentkezik a két rendszer kapcsán, hogy az adott szervezetnek ki kell jelölnie egy tisztviselőt, aki az elemzett szisztémákat felügyeli. Megjegyzem, ezen kijelölt személy ‘szerepe’ a környezetközponit irányítási rendszereknél (például EMAS, zöld kakas)

⁶⁹⁵ LEE et al. op. cit 3.

⁶⁹⁶ vö. LEE et al. op. cit 7-8.

⁶⁹⁷ LEE et al. op. cit 13.

disszertációm korábbi részeiben részletesen is elemzésre került. Hangsúlyozandó, hogy e tisztviselőnek értelemszerűen az MI-ben és az ESG-ben (is) jártas szakembernek kell lennie, amely megkövetelhet bizonyos egyéb végzettségi szinteket (például hazánkban az ESG szakértők mikrotanúsítványát).⁶⁹⁸ Megjegyzendő a kifejtettek alapján, hogy az említett személy (vagy akár ezen szerepkörökre külön létrejött bizottság) mindkét rendszerben közreműködik

- a stratégiai iránymutatás nyújtásához,
- az etikus és felelős gyakorlatok biztosításához és
- a kockázatok kezeléséhez.⁶⁹⁹

IX. 1. Az ESG és az AI Act kapcsolódási pontjai

A mesterséges intelligencia átfogó európai uniós szabályai az úgynevezett ‘AI Actben’⁷⁰⁰ jelennek meg, amely uniós jogi norma közvetett, kiegészítő módon, nem pedig önállóan kapcsolódik az ESG célkitűzéseire. Az AI Act szabályozási tárgyköre főképp az AI-rendszerek kockázatainak a szabályozására, az alapvető jogok védelmére és a bizalmi, transzparens AI-használatra terjed ki. Mindazonáltal, mint említettem, közvetett módon megjelenik az ESG és a fenntarthatóság témaköre az AI Act rendelkezéseiben. Így a rendelet (27) preambulumbekzdése az MI-rendszerek fenntartható és környezetbarát fejlesztését várja el.⁷⁰¹

Kimondja a rendelet továbbá azt is, hogy

„Valamennyi érdekelt fél – ideértve az ipart, a tudományos köröket, a civil társadalmat és a szabványügyi szervezeteket is – ösztönözve van arra, hogy az önkéntes legjobb gyakorlatok és szabványok kidolgozásához adott esetben vegye figyelembe az etikai elveket”.⁷⁰²

Megjelenik továbbá a hivatkozott preambulumbekzdésben – többek között – a megkülönböztetés tilalma és a méltányosság, illetve a nemek közötti egyenlőség és a kulturális sokszínűség is. Megállapíthatjuk, hogy az AI Act ezen részei az ESG ‘E’ és ‘S’ pontjaihoz

⁶⁹⁸ vö. 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet

⁶⁹⁹ LEE et al. op. cit 13.

⁷⁰⁰ Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1689/EU rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról, HL L 1689, 2024.7.12. (a továbbiakban: mesterséges intelligenciáról szóló rendelet)

⁷⁰¹ mesterséges intelligenciáról szóló rendelet (27) preambulumbekzdés

⁷⁰² mesterséges intelligenciáról szóló rendelet (27) preambulumbekzdés

kapcsolódnak leginkább. De kiemelhetjük a (165) preambulumbekendést is, amely a különböző szereplők⁷⁰³ környezeti fenntarthatósággal összefüggő, az önkéntességet szem előtt tartó ösztönzését 'várja el' az MI rendszerek kapcsán.⁷⁰⁴

Indokolt rámutatni továbbá, hogy az uniós jogforrás 95. cikke az MI rendszerek környezeti fenntarthatóságának a vizsgálatát és minimalizálását, valamint az energiahatékony tervezési és használati gyakorlatokat szabályozza a különböző magatartási kódexek kialakítása által.⁷⁰⁵

Végezetül pedig a rendelet 112. cikke jelentéstételt vár el az Európai Bizottságtól 2028-tól az általános célú MI-modellek energiahatékony fejlesztésre vonatkozó szabványjellegű dokumentumok kidolgozásának az előrehaladásáról, valamint azok értékeléséről.⁷⁰⁶

Az említett rendelkezések az ESG 'E', vagyis környezeti pontjával mutatnak szoros kapcsolatot.

Megjegyzendő azonban, hogy az AI Act nem tartalmaz külön 'ESG' elnevezésű fejezetet vagy kötelező ESG-jelentési szabályokat (mint amiket például a CSRD ír elő).

IX. 2. Adatvédelmi és kiberbiztonsági követelmények

Az adatvédelem és a kiberbiztonság nem csupán az ESG adatok tekintetében, de az etikus MI-használat során is rendkívüli kihívást, valamint potenciális kockázatot jelent. Egy magyar szerzőktől származó, főképp a közsféra digitalizációját elemző, ugyanakkor a nem vállalati szervezetek számára is *adaptálható* megállapításokat tartalmazó angol nyelvű tanulmány hívja fel rá a figyelmet,⁷⁰⁷ hogy jelentős beruházásokra van szükség a digitális *infrastruktúrába*, amelynek célja a nyilvántartások és platformok közötti *interoperabilitás* megteremtése, valamint megjegyzendő az is, hogy 'nem hanyagolható el' az adatvédelmi és kiberbiztonsági szabványok következetes érvényesítése sem.

Egyértelműen kimondható, hogy a nem vállalati szervezetek esetén a személyes és érzékeny adatok kezelése kifejezetten gondos eljárást követel meg, a nem megfelelő adatvédelem vagy a rendszer hibája pedig az egyéni jogsérelmeken túl a közintézményekbe vetett bizalmat is

⁷⁰³ E körben az AI Act a szolgáltatókat, valamint adott esetben valamennyi – akár nagy, akár nem nagy kockázatú – MI-rendszer és az MI-modellek fejlesztőit nevesíti.

⁷⁰⁴ mesterséges intelligenciáról szóló rendelet (165) preambulumbekendés

⁷⁰⁵ mesterséges intelligenciáról szóló rendelet 95. cikk (2) bekezdés b) pont

⁷⁰⁶ mesterséges intelligenciáról szóló rendelet 112. cikk (6) bekezdés

⁷⁰⁷ BIHARI i. m. 52.

alááshatja.⁷⁰⁸ Kimondható az is, hogy ezen esetekben az információs önrendelkezéshez való jog biztosítása áll szemben az MI kiterjesztett adatfeldolgozási hatókörével (kifinomult mintázatfelismerés, adatösszesítés és prediktív elemzés).⁷⁰⁹ Mindezen elvek betartása értelemszerűen az ESG során kezelt adatok tekintetében is fennáll, vagyis az MI-rendszerekben rejlő személyes adatok nagyméretű feldolgozását a lehető legkörültekintőbb módon kell kezelni.⁷¹⁰

Mint utaltam rá, a hivatkozott tanulmány⁷¹¹ a magyar közszféra MI-használatát, közigazgatásba való integrálásának lehetőségeit és kockázatait tekinti át, így értékes megállapításokat tesz a nem vállalati szervezetek viszonylatában. Egyértelmű konklúzióként jelentkezik, hogy a digitalizáció, s így az MI használata számos előnnyel járhat, amely közül kiemelendő

- a gyorsabb ügykezelés,
- nagyobb átláthatóság és
- a jobb költséghatékonyság.

A hátrányok között pedig megkülönböztethetők

- jogi,
- technológiai,
- társadalmi és
- szervezeti hátrányok.⁷¹²

Általános problémát jelent ugyanakkor, hogy a jogalkotási folyamatok és az adminisztratív struktúrák nem tudnak lépést tartani a technológiai innováció sebességével,⁷¹³ így szabályozási keretek és az állami szervezetek (de úgy vélem a nem vállalati szervezetek is sok esetben) belső működése gyakran csak késve reagál a különböző változásokra.⁷¹⁴ Kimondható továbbá, hogy a stratégiai tervezésnek kiemelt szerepe van, amelynek jogi, adatvédelmi és etikai szempontokat is figyelembe kell vennie.⁷¹⁵

⁷⁰⁸ BIHARI i. m. 55.

⁷⁰⁹ BIHARI i. m. 55.

⁷¹⁰ BIHARI i. m. 56.

⁷¹¹ BIHARI Éva Sarolta: Artificial Intelligence in Public Administration: Opportunities and Challenges in the Hungarian Context. *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok*, 2025/6, 2025.

⁷¹² BIHARI i. m. 53.

⁷¹³ BIHARI i. m. 56.

⁷¹⁴ BIHARI i. m. 56.

⁷¹⁵ BIHARI i. m. 58.

Egyetérthetünk azon megállapításokkal is, amelyek szerint az ESG a szervezetek versenyképességét és pénzügyi eredményeit erősítheti, az ESG elveit pedig célszerű integrálni a szervezeti kultúrába, mivel az morális és gazdasági előnyökkel is jár.⁷¹⁶ Így az ESG-specifikus szoftverek kapcsán kijelenthető, hogy azok elősegíthetik az ESG-keretrendszer hatékony implementálását és a képességek fejlesztését.⁷¹⁷ Megjegyzendő, hogy kínai szerzők mutatnak rá arra is, hogy az MI jelentősen javítja a vállalatok általános ESG-teljesítményét azáltal, hogy előmozdítja a zöld innovációt a szervezetnél és erősíti az információk közzétételét.⁷¹⁸ Szintén értékes megállapítást jelent, hogy a digitális átalakulás által a mesterséges intelligencia az ESG-teljesítmény növelése érdekében egyre erőteljesebben alakítja át a szervezeti működést (például adatelemzés, környezeti monitoring).⁷¹⁹ Kiemelendő az is, hogy a mesterséges intelligencia technológiája mindhárom dimenzióban [(E), (S), (G)] javítja a szervezetek ESG-teljesítményét.⁷²⁰ Továbbá szükséges arra is rámutatni, hogy az MI által továbbfejlesztett adatintegrációs és analitikai képességek erőteljesen javítják a megfelelőség-ellenőrzés hatékonyságát, és ezáltal a vállalatirányítási struktúrákat.⁷²¹

E ponton emelném ki, hogy az MI a ‘zöldrefestés’ ellen is hatékony eszköz lehet, ugyanis a mesterséges intelligencia technológia bevezetése rögzíthetővé és nyomon követhetővé teszi a vállalati intézkedéseket, növeli a belső információk átláthatóságát, és csökkenti az információs aszimmetriát.⁷²²

Fontos megállapítást jelent az is, hogy az MI-ra vonatkozó szabályokat és előírások folyamatosan fejlesztenie, javítania kell egy adott szervezetnek, amely nem valósulhat meg a szabályozók, vagyis a jogalkotó és a felhasználók, vagyis a jogalkalmazó együttműködése nélkül.⁷²³ A hivatkozott kínai tanulmány rámutat, hogy az MI szervezeti bevezetése mellett az ESG-stratégiák kidolgozása is rendkívüli fontosságú. Úgy vélem ezen dokumentumok a szervezeti kultúrát erősíthetik, amelyhez csatlakoznak a kínai tanulmány szerzői is az említettek holisztikus fejlesztését szorgalmazva.⁷²⁴ Megjegyzendő az is, hogy a kiemelt területeken való együttműködés a különböző kutatóintézetekkel és egyetemekkel is ajánlott. Végezetül

⁷¹⁶ GULYÁS i. m. 5.

⁷¹⁷ SZENDREY et al. i. m. 22.; KPMG (2024). Addressing the Strategy Execution Gap in Sustainability Reporting. <https://kpmg.com/kpmg-us/content/dam/kpmg/pdf/2024/kpmg-2024-esg-organization-survey.pdf> (2026.03.09.)

⁷¹⁸ HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 01.

⁷¹⁹ HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 01.

⁷²⁰ HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 02.

⁷²¹ HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 02.

⁷²² HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 03.

⁷²³ HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 15.

⁷²⁴ HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 15.

hangsúlyozandó, hogy a hivatkozott tanulmány kísérleti és nem kísérleti zónákat említ, ahol a nem kísérleti zónák kapcsán elvárt a kísérleti zónák szakpolitikai tapasztalatainak a figyelembe vétele, valamint a mesterséges intelligencia technológiájának az adott szervezet belső fejlesztéseibe történő fokozatos integrálása.⁷²⁵ Mindez párhuzamba állítható azon tézissel, amely szerint a nem vállalati szervezetek hatékonyan *adaptálhatják* szervezeti szabályozóikba, kultúrájukba a vállalati szervezetek jó gyakorlatait, tapasztalatait. A hivatkozott tanulmány rámutat arra is, hogy az említett nem kísérleti zónák szervezetei könnyedén elsajátíthatják a kísérleti zónák szervezeteinek a különböző területeken kidolgozott végrehajtási módszertanait és eljárásait, ezáltal célzottabb mesterséges intelligencia stratégiákat dolgozhatnak ki, továbbá integrálhatják azokat saját ESG stratégiáikba is a fenntartható szervezeti növekedés elősegítése és a szervezet értékének a növelése érdekében.⁷²⁶ Ezen megállapítás egyértelmű szervezeti kapcsolódási pontot mutat az MI és az ESG között.

Ugyancsak fontos megállapításnak tekintendő, hogy a szabályozó hatóságok elsődleges feladatai között említendőek bizonyos szabványosított ‘megoldások’ kidolgozásai, továbbá meghatározott mérőszámok, előre lefektetett közzétételi követelmények rögzítései, hovatovább a meglévők fejlesztései.⁷²⁷ E ponton utalnék a korábban, AI Act keretében leírt uniós követelményekre.

Kimutatható az is, hogy az elmúlt években számos szervezet kötelezte el magát önkéntesen az ESG-információk közzétételének növelése mellett, vagyis ez a tevékenység széles körben elterjedt gyakorlattá vált a szervezetek életében.⁷²⁸ Szükségesnek látszik továbbá arra is rámutatni, hogy a szervezetek fenntartható működése az egész döntési és szervezési folyamat áthatja, amely kapcsán a hatályos jogszabályok és a nemzetközi normák betartása az elköteleződés egyik fő attribútuma.⁷²⁹ Ezen megállapítást támasztja alá SZIKORA Veronika is az alábbi tanulmányában.⁷³⁰ Az imént hivatkozott írások is azt a következtetést erősítik, hogy ezen elköteleződésnek az egész szervezeti kultúrát át kell hatnia.

⁷²⁵ HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 15.

⁷²⁶ HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 15.

⁷²⁷ CUI, Jun: Empirical Analysis of Digital Innovations Impact on Corporate ESG Performance: The Mediating Role of GAI Technology, *Financial Strategy and Management Reviews*, 2025/1, 2025. 1000048. DOI:10.71204/dapv6405.. 15-16.

⁷²⁸ EL AZIZ – ASDIOU op. cit 1.

⁷²⁹ EL AZIZ – ASDIOU op. cit 2.

⁷³⁰ SZIKORA (2025) i. m. 27.

IX. 3. A Reddit vs. Anthropic-ügy és DWS-ügy rövid bemutatása és jelentősége

Megállapítható, hogy számos közös pont mutatható ki az MI és az ESG között, amely jelentős kihatással van a (vállalati és nem vállalati) szervezetek működésére. Látható az is, hogy a jog, elsősorban bizonyos alapjogok (esélyegyenlőség, adatbiztonság, megkülönböztetés tilalma) védelme is hatékonyabbá tehető az MI használatával, ugyanakkor az említett rendszer alkalmazásának meg lehetnek az árnyoldalai is.

Így például a *Reddit* pert indított az *Anthropic* ellen, mivel a szervezet jogi érvei szerint veszélybe került a felhasználói adatok védelme azáltal, hogy a ‘techóriás’ engedély nélkül kezelte azon adatokat, amelyeket a chatbotja kialakítása során használt fel.⁷³¹ Az eljárás több jogi aspektust is felvázol, így például a kötetmi jog köréből a szerződéssel kapcsolatos felhasználási feltételek és a licencpolitika betartását, egyéb versenyjogi kérdéseket,⁷³² valamint talán ezen szempontból lehangsúlyosabbnak tekintendő az adatvédelem problematikáját.

Megjegyzendő ugyanis, hogy a *Reddit* szerint az adatai jogszerűtlenül kerültek felhasználásra.⁷³³ Látható, hogy a XXI. századi innovációk – ahogy az jelen fejezet bevezetőjében is említésre került – számos jogi veszélyt tartogathatnak, ezért a jogszerűség elve, a rendeltetésszerű joggyakorlás és más alapelvek kiemelten fontosnak mutatkoznak.

A hivatkozott ügynek azért is lehet kiemelkedő jelentősége, mivel precedensértékkel bírhat a tekintetben, hogy a ‘techóriások’ a jövőben ingyenesen vagy ellentételezésért vehetik-e át az internetes platformok tartalmát, valamint azok adatait.

Az ESG kapcsán (és párhuzamba állítva az Anthropic-üggyel) a korábban már említett ‘zöldrefestés’ összefüggésében érdemes bemutatni az úgynevezett DWS-ügyet. Az ügy tényállása szerint a német *Deutsche Bank* többségi tulajdonában lévő DWS vagyongazdálkodó a fenntartható befektetések egyik ‘zászlóshajójaként’ pozicionálta magát, holott megállapítást nyert, hogy a

„2020-as éves jelentésében túlzó adatokat közölt az ESG-portfóliójának méretéről”.⁷³⁴

⁷³¹ <https://www.nytimes.com/2025/06/04/technology/reddit-anthropic-lawsuit-data.html?smid=url-share>

⁷³² <https://www.cnbc.com/2025/06/04/reddit-anthropic-lawsuit-ai.html?utm>

⁷³³ <https://www.documentcloud.org/documents/25963296-reddit-v-anthropic/>

⁷³⁴ <https://www.portfolio.hu/befektetes/20250402/nem-jott-be-a-zold-trukkoz-es-milliardos-birsagot-kap-a-deutsche-bank-vagyongazdalkodoje-751991>

Ez alapján a vagyonkezelő egyértelműen ‘*greenwashing*-tevékenységet’ folytatott. Tanulságos lehet az ügy kapcsán, hogy a vagyonkezelő a közel 25 millió eurós bírság⁷³⁵ után garanciát vállalt belső ellenőrzési folyamatainak a megerősítésére, amely jól szemlélteti a disszertáció korábbi részeiben leírtakat, vagyis a belső auditok, ellenőrző listák, belső tisztviselők fontosságát a szervezeti struktúrában.

Megállapítható továbbá az a tény is, hogy a nem vállalati szervezetek tevékenységeinek is erős összhangot kell mutatniuk a valós ESG szerinti működésükkel, ugyanis jelentős jogi, jelesül a jó hírnév sérelmében megjelenő kockázatot okozhat az ilyen típusú szabályszegés.

IX. 4. Következtetések

Megállapítható, hogy az MI segítheti az ESG-célok elérését, de valós kockázatot is magában hordoz az ESG összefüggésében. Gondoljunk csak bele abba, hogy a különböző adatközpontok mekkora energiaterheléssel működnek, s így a következő évtizedekben hamarosan egy nagyobb ország, például Japán energiafelhasználását fogják kitenni.⁷³⁶ E ponton érdemes az SDGs 7. céljára gondolni, amely a megfizethető és tiszta energia kívánalmait jelenti. Kérdésként merülhet fel, hogy hogyan egyeztethető össze az MI kiemelt mértékű energiafelhasználása az ENSZ ezen céljával.

Végezetül, fontosnak tartom rögzíteni, hogy mindkét rendszerben jelentős szerepet játszik a szervezeti kultúra formálása, amely a már említett szervezeti dokumentumok, belső szabályozók révén erősíthető jelentősen. Úgy vélem, a nem vállalati szervezetek *adaptálhatják* ezen jogyakorlatokat mindennapi működésükbe, ugyanakkor – ahogy korábban említésre került – a szerteágazó szabályozási kihívásokkal is meg kell küzdeniük, nem szabad késve reagálniuk a változó dinamizmusú technológiai fejlődésre az *intern* dokumentumaik kialakítása során, valamint a jogi, adatvédelmi és etikai elvet is szem előtt kell tartaniuk.

⁷³⁵ <https://www.ft.com/content/5104889e-3e20-44fd-9d24-966add0ac64c>

⁷³⁶ <https://tudatosvasarlo.hu/energia-ai-hasznalat-jovo/>

X. A tanúsítás és az ESG tanácsadók jelentősége

A disszertációm jelen fejezetében vizsgált két témakör rendkívüli aktualitással rendelkezik, ugyanis az ESG tanácsadók képzése⁷³⁷ egyre hangsúlyosabb a felsőoktatási palettán, a tanúsítás legújabb hazai szabályai pedig a Magyar Közlöny 2025. évi 157. számában jelentek meg. Megjegyzem, hogy az említett két jogintézményt disszertációm jelen fejezetében csupán érintőlegesen tekintem át, a nem vállalati szervezeteknél potenciálisan hasznosuló normatív rendelkezések kiemelésével.

X. 1. A tanúsítás és a nem vállalati szervezetek kapcsolata

A kifejtettek alapján a 2025. év végén kormányrendeleti szinten kerültek szabályozásra az ESG tanúsítók, illetve az ESG tanúsítók által végzett tevékenységre vonatkozó követelmények⁷³⁸ [a továbbiakban: 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet]. Szükséges külön is felhívni a figyelmet arra, hogy önálló szabályozó szerv rendelete *regulálja* a jövőben az ESG tanúsítók névjegyzékét.⁷³⁹ Megjegyzendő, hogy a tanúsítás kapcsán egészen új normák kerültek kidolgozásra. Az ESG törvény rendelkezik többek között arról, hogy meghatározott szervezeti köröknek⁷⁴⁰ az előző (üzleti) évük fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségeikkel kapcsolatos teljesítéséről ESG beszámolót kell készíteniük, amelyet ESG tanúsítóval kell auditálniuk.⁷⁴¹ E ponton érdemes rámutatni, hogy az ESG tanúsítás tárgya főszabály szerint az ESG törvény szerinti ESG beszámoló tanúsítása lehet, azonban az ESG törvényben meghatározott, kutatásom szempontjából jelentős ‘egyéb’ szervezeteknek⁷⁴² nyitva áll a lehetőség, hogy ‘csak’ – a korábban már részletesen elemzett –13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet mellékletét képező kérdőív vagy a kérdőív egy része képezze az ESG tanúsítás tárgyát. Kiemelendő ugyanakkor, hogy egy nem vállalati szervezet ESG adatszolgáltatási kötelezettségének ESG beszámoló útján is eleget tehet.⁷⁴³ Megjegyzem, hogy a nem vállalati

⁷³⁷ Számos hazai felsőoktatási intézmény indít ESG tanácsadó képzést, így a teljesség igénye nélkül:

<https://www.uni-corvinus.hu/post/landing-page/szakiranyu-tovabbkepzesek/esg-kepzesek/>

<https://www.metropolitan.hu/hu/kepzesek/esg-tanacsado>

<https://www.bme.hu/ESG-tanacsado-kepzes>

<https://kti.uni-nke.hu/szakiranyu-tovabbkepzesek/szakiranyu-tovabbkepzesi-szakok/esg-szemleletu-gazdasagi-szaktanacsado/esg-tanacsado-reszismereti-kepzes>

⁷³⁸ az ESG tanúsítókra, illetve az ESG tanúsítók által végzett tevékenységre vonatkozó követelményekről szóló 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet)

⁷³⁹ az ESG tanúsítók névjegyzékéről szóló 15/2025. (XII. 23.) SZTFH rendelet

⁷⁴⁰ ESG törvény 1. § (1) bekezdés

⁷⁴¹ ESG törvény 23. § (1) bekezdés

⁷⁴² ESG törvény 1. § (3) bekezdés szerinti szervezet

⁷⁴³ ESG törvény 27. § (1)-(7) bekezdés

szervezetek számára a kérdőív tanúsítása – álláspontom szerint – rendkívüli mértékben ajánlott. Ezen ‘lehetőség’ ugyanis egyfajta ‘előremenekülést’ jelenthet azon esetre, ha a jövőben olyan jogalkotási törekvések látnának napvilágot, amelyek szerint már az ESG beszámoló tanúsítása is kötelezővé válna a disszertációmban vizsgált szervezetek számára. Megjegyzem azonban, hogy az új tanúsítási szabályok alapján a nem vállalati szervezetek nem csupán a 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet mellékletét képező kérdőív vagy a kérdőív egy részét tanúsíttathatják, hanem

- a. az ESG beszámolót, valamint
- b. a szállítói kérdőívet is.⁷⁴⁴

Ha azonban kizárólag az ESG beszámoló mellékletét képező kérdőív vagy a szállítói kérdőív tanúsítása történik meg, akkor az ESG beszámoló alatt a hivatkozott jogszabály fogalomrendszerében az említett kérdőíveket kell érteni, és – eltérés hiányában – a 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet ESG beszámolóról szóló rendelkezéseit szükséges azokra alkalmazni.⁷⁴⁵

E ponton jegyzem meg, hogy – álláspontom szerint – az ESG kérdőív tanúsításába ezen utaló szabály okán az ESG tanácsadó is bevonható annak ellenére, hogy az ESG törvény nem mondja ki ezt egyértelműen, csupán a beszámolóról rendelkeznek.⁷⁴⁶

Megállapítható mindezek alapján, hogy a kérdőívek tanúsítása több felkészülést, alaposabb odafigyelést igényel, mivel a kiegészítő szabályok mellett figyelemmel kell lenni az ESG beszámolóra vonatkozó szabályokra is. E ponton kiemelném azt is, hogy a jogszabály külön kiegészítő vizsgálati rezsimet állít fel a kérdőív tanúsítására.⁷⁴⁷

Szükséges rámutatni arra is, hogy az ESG tanúsító a kérdőív tanúsítása során az vizsgálja, hogy

- a kérdőívet alátámasztó adatok nyilvántartása, kezelése dokumentált és visszakereshető módon történt-e;
- a kérdőív megfelel-e a 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet szerinti tartalmi és formai követelményeknek;
- kérdőív tartalmától függően az összhangban áll-e

⁷⁴⁴ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 1. § 11. pont b) alpont

⁷⁴⁵ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 4. § (7) bekezdés

⁷⁴⁶ ESG törvény 23. § (5) bekezdés

⁷⁴⁷ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 5. § (3) bekezdés a)-d) pontok

1. a szervezet kockázatelemzésével,
2. a korrekciós intézkedéseivel, valamint
3. a szervezet lényegességi vizsgálatának és a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségének a közvetlen szállítókra kiterjedő voltával.⁷⁴⁸

Érdemes kitérni rá, hogy a korábban említettekkel ellentétben a jogszabály bizonyos pontjain mégis könnyítést hoz a kérdőív tanúsítása kapcsán. Ilyen tipikusan, amikor arról rendelkezik, hogy a kérdőív esetében nem kell specifikus analitikai eljárás keretében értékelni a szöveges jellegű ESG információkat (célkitűzéseket, politikákat, nem számszerűsíthető intézkedéseket), így értelemszerűen azok következetességét, megvalósítási szintjét és hitelességét sem.⁷⁴⁹

De ugyanígy nem kell alkalmazni a jogszabály „Az adathiány esetén alkalmazott módszerek tanúsítása” alcímét a kérdőív tanúsítására.⁷⁵⁰

Megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó ezen könnyítésekkel igyekszik elősegíteni a kérdőívek tanúsítását.

Ugyanakkor az ESG tanúsító köteles megvizsgálni, hogy az ESG beszámoló elkészítése során alkalmazott módszertanok megfelelnek-e a jogszabályi és szabvány szerinti követelményeknek, s így – a korábban hivatkozott utaló szabály okán – ezen rendelkezést – álláspontom szerint – a kérdőívre is megfelelően alkalmazni kell.⁷⁵¹ Így a jogszabály *expressis verbis* kiemelt jelentőséget tulajdonít a szabványoknak, mivel azokat a tanúsítás alapidokumentumainak az előkészítése során nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Kiemelném továbbá, hogy összekapcsolva a korábban leírtakkal, az ESG tanúsítással összefüggő kormányrendelet normatív keretbe önti az adatalapú meg nem felelést is,⁷⁵² amely nem más, mint az ESG beszámoló ESG tanúsítása során megállapított téves vagy nem alátámasztott adat, illetve adathiány.⁷⁵³ Úgy vélem, e fogalom erőteljes kapcsolatot mutat a disszertációm korábbi részében bemutatott ‘*greenwashing*’ jelenségével. Ugyanezen körbe sorolnám az ESG tanúsítással érintett szervezetre vonatkozó, az információk védelmét előíró

⁷⁴⁸ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 12. § (3) bekezdés

⁷⁴⁹ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 15. § (2) és (5) bekezdés

⁷⁵⁰ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 18. § (3) bekezdés

⁷⁵¹ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 17. § (1) bekezdés

⁷⁵² a jogszabály szóhasználatával élve: adatalapú nemmegfelelőség

⁷⁵³ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 1. § 1. pont

jogszabályi rendelkezést, amely az ESG tanúsító kötelezettsége.⁷⁵⁴ Megjegyzendő továbbá az is, hogy az adatforrások komplexitását a jogszabály az ESG tanúsító kockázatelemzési kötelezettségei közé sorolja.⁷⁵⁵

Rögzítendő az a normatív megállapítás is, hogy valamennyi ESG tanúsítással érintett szervezet (beleértve a nem vállalati szervezeteket is) tekintetében egységesen kerülnek alkalmazásra az ESG tanúsító által kidolgozott belső minőségirányítási rendszerben alkalmazott módszertanok, valamint értékelési kritériumok.⁷⁵⁶ A beszámolóra vonatkozó utaló szabály miatt úgy vélem, a kérdőívre is igaz az a rendelkezés, hogy az érvényességi ideje a kiállítás dátumától számított öt év.⁷⁵⁷

Megállapíthatjuk a kifejtettek alapján, hogy a nem vállalati szervezetek számára is nyitott a tanúsítás lehetősége, amely jelenleg még nem kötelező, hanem önkéntes vállalásként jelenhet meg egy szervezet életében. Mindazonáltal a folyamatosan változó, egyre szigorodó ESG-szabályozások miatt érdemes már most megterveznie egy adott nem vállalati szervezetnek, hogy milyen módon tudja kialakítani kérdőívét, esetlegesen beszámolóját. E ponton is igaz disszertációm egyik fő tézise, amely szerint egy szervezet csak nyerhet egy ilyen típusú rendszerben (igaz ez a tanúsítási folyamatra is) való részvétellel. Ha ugyanis nem lesznek kötelezőek az ESG rendszerének a szabályai a nem vállalati szervezetek számára, akkor is 'előrébb haladtak' az említett szervezetek a teremtet világunk megóvása felé vezető úton. Ha pedig kötelező lesz, akkor „két legyet ütöttek egy csapásra”.

X. 2. Az ESG tanácsadók szerepe

Az ESG tanácsadó jogszabályi alapját, kereteit maga az ESG törvény szabályozza. Az ESG tanácsadó a hazai polgári perrendtartás szerinti gazdálkodó szervezet⁷⁵⁸ és olyan személy lehet,

⁷⁵⁴ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdés e) pont

⁷⁵⁵ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 7. § (1) bekezdés

⁷⁵⁶ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 3. § (4) bekezdés

⁷⁵⁷ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 24. § (5) bekezdés

⁷⁵⁸ gazdálkodó szervezet: a gazdasági társaság, az európai részvénytársaság, az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés, az európai területi társulás, a szövetkezet, a lakásszövetkezet, az európai szövetkezet, a vízgazdálkodási társulat, az erdőbirtokossági társulat, a külföldi székhelyű vállalat magyarországi fióktelepe, az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, az egyes jogi személyek vállalata, a közös vállalat, a végrehajtói iroda, a közjegyzői iroda, az ügyvédi iroda, a szabadalmi ügyvivői iroda, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, a magánnyugdíjpénztár, az egyéni cég, továbbá az egyéni vállalkozó, emellett gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataiban az állam, a helyi önkormányzat, a költségvetési szerv, jogszabály alapján a költségvetési szervek gazdálkodására vonatkozó szabályokat alkalmazó egyéb jogi személy, a felsőoktatási intézmény, az egyesület, a köztisztület, a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat, valamint az alapítvány; a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 7. § (1) bekezdés 6. pont

aki megfelel az ESG törvényben meghatározott követelményeknek (pl. Magyarország területén ESG célú vállalatirányítási szakértői és ESG adatszolgáltatáshoz kapcsolódó tájékoztató és tanácsadói szolgáltató tevékenység).⁷⁵⁹

Kiemelendő, hogy az ESG tanácsadók szerepe egyre jelentősebbé válik, mivel – ahogy arra disszertációmban korábban kitértem – az ESG szerint működő szervezetek iránti elvárás a hazai és nemzetközi jogalkotási szinteken is folyamatosan fokozódik.

Fontos leszögezni, hogy ESG tanácsadóvá a korábban említett személyi kör Magyarország területén a Magyar Gazdaságfejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság (a továbbiakban: vállalkozásfejlesztési ügynökség) által akkreditált oktató intézmények egyikében válhat.⁷⁶⁰ Nyilvántartásukat pedig a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága vezeti,⁷⁶¹ amely önálló szabályozó szervként végzi az akkreditálásukat is.⁷⁶² Az akkreditált státusz három évre szól, alkalmanként további három éves időtartamra történő megújítás mellett.⁷⁶³

Disszertációm korábbi részében említésre került, hogy erősen ajánlott egy ESG tanácsadó alkalmazása a szervezetnél, különösen a beszámoló (kérdőív) elkészítése során. Megjegyzem azonban, hogy a jogszabály kizárja, hogy jogi személy és kapcsolódó személye ESG tanúsítói tevékenység végezzen olyan szervezet esetében, amelynél ESG tanácsadóként eljár vagy eljárta adott jelentés és két egymást követő üzleti év vonatkozásában.⁷⁶⁴ Ugyanezen megállapítás igaz az ESG minősítőkre⁷⁶⁵ is.⁷⁶⁶ Ezen összeférhetetlenségi szabály – álláspontom szerint – indokolt, így támogatandó a jogalkotói kiterjesztés a nem vállalati szervezetekre is.

Az ESG tanácsadás egyik legfontosabb része nem más, mint a jogszabályi megfelelés követése, valamint biztosítása az adott szervezet számára. E ponton érdemes visszatekintnünk a disszertációm EMAS körében megfogalmazott gondolataira, amely rendszerben szintén elsődleges szempont volt a jogszabályoknak való maradéktalan megfelelés. De a tanácsadó

⁷⁵⁹ ESG törvény 7. § 9. pont

⁷⁶⁰ ESG törvény 9. § (1) bekezdés d) pont

⁷⁶¹ ESG törvény 11. § (2) bekezdés a) pont ab) alpont

⁷⁶² ESG törvény 11. § (2) bekezdés b) pont

⁷⁶³ ESG törvény 11. § (3) bekezdés

⁷⁶⁴ ESG törvény 32. § (4) bekezdés

⁷⁶⁵ A vállalkozás az ESG megfelelés és előrehaladás szempontjából történő minősítésére e törvény szerinti kötelezettségein túlmutatóan, saját üzleti döntése alapján ESG minősítőt is megbízhat. Az ESG minősítő az ESG menedzsmentplatformon keresztül benyújtott ESG beszámoló alapján, illetve közhiteles adatbázisokból és nyilvános forrásokból hozzáférhető vállalati adatokkal minősítheti az e törvény hatálya alá tartozó vállalkozásokat ESG megfelelés és előrehaladás szempontjából. [ESG törvény 35. § (1) bekezdés]

⁷⁶⁶ ESG törvény 35. § (4) bekezdés

feladatai között említhetjük az ESG beszámolóval kapcsolatos egyes tartalmi kérdéseket, az ahhoz szükséges adatgyűjtést, a beszámolóhoz kapcsolódó válaszok előkészítését és a tanúsítás különböző folyamatait.⁷⁶⁷ Kiemelendő, hogy egy tanácsadó tudásának – olyan más területek, mint például a hulladékgazdálkodás mellett – át kell fognia a vállalatirányítási szempontok részletes megismerését is.⁷⁶⁸ Fontos feladatai vannak továbbá a kockázatok elemzésében és a beszállítói lánc átvilágításában.⁷⁶⁹

X. 3. Az ESG tanácsadók felsőoktatási képzése

Az ESG tanácsadók képzését vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a jelen disszertáció keretében vizsgált egyetemi szervezettel, mint nem vállalati szervezettel szoros kapcsolatot mutat. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy jelen fejezetben az ESG képzés egyes részeit mutatom be, az egyetemi fenntarthatóságra a dolgozat későbbi részében térek ki.

Az ESG tanácsadók kapcsán két hazai szervet kell megemlítenünk, mégpedig a(z):

1. SZTFH-t, valamint
2. vállalkozásfejlesztési ügynökséget.

Megjegyzendő, hogy az előbbi a jogi vagy természetes személy ESG tanácsadókat – a 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet szerint –,⁷⁷⁰ míg az utóbbi az ESG tanácsadókat oktató intézményeket akkreditálja és tartja nyilván.⁷⁷¹ A témához való közvetett kapcsolat okán az ESG tanácsadók nyilvántartását külön nem vizsgálom jelen disszertációban.⁷⁷²

Kiemelendő az is, hogy a jogosulatlan ESG közreműködői tevékenység végezését, valamint a tevékenység végzésére irányuló szolgáltatás felkínálását súlyos szankciókkal, bírságokkal bünteti a hazai ESG szabályozás, amely során figyelmeztetésnek nincs is helye.⁷⁷³

⁷⁶⁷ HORVÁTH Levente – SIMON Ákos: ESG-kompetenciák felértékelődése a felsőoktatásban – munkaerőpiaci elvárások. *ESG: online szakfolyóirat*, 2025/3., 2025. [27]

⁷⁶⁸ HORVÁTH – SIMON i. m. [31]

⁷⁶⁹ HORVÁTH – SIMON i. m. [27]

⁷⁷⁰ ESG törvény 36. § (2) bekezdés

⁷⁷¹ Az ESG tanácsadókat oktató intézményként történő akkreditálás követelményrendszeréről, az akkreditált oktató intézményeket tartalmazó nyilvántartás vezetésére vonatkozó részletes eljárási szabályokról, valamint az ESG tanácsadói képzésről, továbbá a képzés és a vizsga díjáról szóló 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet [a továbbiakban: 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet]

⁷⁷² ESG törvény 18. alcíme

⁷⁷³ ESG törvény 45/A. § (1)-(2) bekezdés

Ezen okból csupán az alább következő kritériumok teljesítésével célszerű megkezdeni az ESG tanácsadói tevékenységet:

Természetes személy esetén

- felsőfokú végzettség,
- ESG Tanácsadó képesítés (kizárólag a vállalkozásfejlesztési ügynökség által akkreditált ESG tanácsadókat oktató intézmény által szervezett ESG tanácsadói képzés keretében),
- 3 éves, 500 ESG szakértői óra időtartamra vonatkozó igazolt szakmai gyakorlat a jogszabályban meghatározottak szerint legalább két tevékenység tekintetében,
- kizáró ok fenn nem állása,
- büntetlen előélet,
- esedékessé vált és meg nem fizetett köztartozás.⁷⁷⁴

Az egyéni vállalkozó kivételével a Pp. szerinti gazdálkodó szervezet és a jogi személy akkor válhat ESG tanácsadóvá, ha legalább két olyan természetes személyt foglalkoztat, aki

- szerepel az ESG tanácsadók nyilvántartásában és legalább heti 30 órás foglalkoztatási jogviszonyban áll az adott szervezettel,
- nem áll csődeljárás, végelszámolás, kényszertörlési, illetve felszámolási eljárás hatálya alatt,
- kizáró ok nem áll fenn,
- rendezett munkaügyi kapcsolatokkal rendelkezik,
- nincs érvényben vele szemben az Európai Bizottságnak valamely támogatás visszafizetésére kötelező határozata, valamint
- esedékessé vált és meg nem fizetett köztartozás sincs.⁷⁷⁵

A kifejtettek alapján látható, hogy szigorú feltételek birtokában lehet megkezdeni az ESG tanácsadói tevékenységet.

⁷⁷⁴ Az ESG tanácsadóként történő akkreditálás követelményrendszeréről szóló 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet [a továbbiakban: 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet] 2. § (2) bekezdés

⁷⁷⁵ 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. § (2) bekezdés

Ezen feltételek közül disszertációm szempontjából az ESG tanácsadó képesítés bír jelentőséggel, amely kizárólag a már említett vállalkozásfejlesztési ügynökség által akkreditált ESG tanácsadókat oktató intézmény által szervezett ESG tanácsadói képzés keretében szerezhető meg. A már említett vállalkozásfejlesztési ügynökség akkor akkreditál egy kérelmezőt ESG tanácsadókat oktató intézményként, ha

- nem áll csődeljárás, végelszámolás, kényszertörlési, illetve felszámolási eljárás hatálya alatt,
- saját tőkéje a jegyzett tőke jogszabályban előírt legkisebb mértéke alá nem csökkent meghatározott időszak és beszámoló alapján,
- rendezett munkaügyi kapcsolatokkal rendelkezik
- nincs érvényben vele szemben az Európai Bizottságnak valamely támogatás visszafizetésére kötelező határozata,
- köztartozásmentes adózó,
- rendelkezik legalább hároméves felsőoktatásban akkreditált oktatási tapasztalattal
- rendelkezik legalább két-két oktatóval az ESG elméletét és gyakorlatát tekintve,
- rendelkezik az ESG tanácsadó képzésre vonatkozó saját honlappal,
- rendelkezik legalább két olyan oktatóval, aki akkreditált ESG tanácsadóként szerepel az ESG törvény szerinti nyilvántartásban.⁷⁷⁶

Az említett kritériumokon felül az ESG tanácsadó képzést folytató kérelmező arról is köteles nyilatkozni, hogy különálló munkaállomással rendelkezik a jelenléti képzés lebonyolítására, továbbá kétszáz órában biztosít képzést, amelynek csupán a fele lehet távolléti képzés, valamint figyelemmel kíséri az ESG szabályozási környezetét, amely során a tananyagot folyamatosan naprakészen tartja, és – bizonyos feltételekkel – az ESG tanácsadók továbbképzésének feladatait is vállalja.⁷⁷⁷

Láthatjuk, hogy egy felsőoktatási intézménynek mint szervezetnek számos követelménnyel kell rendelkeznie, hogy sikeres akkreditációt szerezzen ESG tanácsadók képzésére.

⁷⁷⁶ 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. § (1) bekezdés

⁷⁷⁷ 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. § (2) bekezdés

Szükségesnek tartom felhívni arra a megállapításra a figyelmet, hogy érdemes külön kezelni és elemezni az ESG specifikus modulok kialakítását, amelyek zömében az alap- és mesterszakokon illeszkednek az adott tantervbe, valamint külön az ESG tanácsadóképzést.⁷⁷⁸

Megjegyzendő, hogy az ESG tanácsadó képzés speciális feltételeit és a tananyag minimumkövetelményeit a 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 1. melléklet tartalmazza.⁷⁷⁹

A melléklet az ESG tanácsadó képzés speciális szempontrendszerét, valamint a tananyag minimumkövetelményeit (kötelező oktatási óraszámait) határozza meg. Fontos rámutatni, hogy az ESG tanácsadók képzésén alapképzésben (korábban főiskolai szintű képzésben) vagy osztatlan képzésben szerzett szakképzettséggel és oklevéllel rendelkezők vehetnek részt.⁷⁸⁰ Megállapítható ez alapján, hogy az ESG tanácsadó képzés legalább a BSc, vagyis az egyetemi szintű alapképzés elvégzése esetén áll nyitva az az iránt érdeklődők számára.

Külön emelném ki, hogy a jogszabály melléklete a vállalatok és szervezetek általi fenntartható működés elsajátítását jelöli meg célként, így úgy vélem, a képzés egyértelműen a nem vállalati szervezetek ESG-vel összefüggő ismereteire is vonatkozik.⁷⁸¹

Az ESG tananyag kapcsán megjegyzendő, hogy rendkívül széles spektrumát öleli fel a témakörnek, így – többek között –

- az ESG kialakulását, jelentését,
- a vállalati működés alapjait, vállalatirányítási áttekintését, a vállalkozások adatait, a közérdeklődésre számot tartó vállalatok körét,
- ESG és fenntarthatóság, valamint ESG stratégia és akciótervezés dimenzióit,
- a hazai szabályozói környezet bemutatását, az ESG törvényből és végrehajtási rendeleteiből fakadó kötelezettségeket,
- a nemzetközi szabályozói környezet bemutatását, EU-s, illetve egyes uniós országok jogi szabályozását, nemzetközi egyezményeket, harmadik országok kockázatait,
- jelentéstételi rendszerek, szabványok, standardok bemutatását,
- ESG beszámoló tartalmát, ESG beszámoló mellékletét képező kérdőívet (...),

⁷⁷⁸ HORVÁTH – SIMON i.m. [19]

⁷⁷⁹ 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 5. § (2) bekezdés

⁷⁸⁰ 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 1. melléklet, 1. pont 1.1. alpont

⁷⁸¹ 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 1. melléklet, 1. pont 1.2. alpont

- a tanúsítókat, a tanúsítás módszertanát, valamint
- az ESG pilléreit (pl. hulladékgazdálkodás, körforgásos gazdaság, termékdíj, EPR díj; CSR; Vállalatirányítás; ESG szempontrendszerek a vállalatirányításban; beszállítói lánc vizsgálata, felelős beszerzés; vállalatirányítási rendszerek; ISO és más, világszerte alkalmazott szabványok; adatvédelem).

Bár az egyetemi szervezet finanszírozási kérdéseit érinti, de mindenképp érdemes kitérni rá, hogy az ESG tanácsadó képzés díja legfeljebb a mindenkori bruttó minimálbér négyszerese, a vizsga díja pedig legfeljebb a mindenkori bruttó minimálbér fele lehet, amelyet az akkreditált, ESG tanácsadókat oktató intézmény állapít meg és szed be saját bevételeként.⁷⁸² A minimálbér 2026-ban, a kézirat lezárásakor 322 800 forint,⁷⁸³ így ezen összegek 1.291.200 forintot, valamint 161.400 forintot jelentenek.

A korábban kifejtettek szerint az ESG tanácsadóként történő akkreditálás részletes szabályairól külön miniszteri rendelet rendelkezik.⁷⁸⁴ A hivatkozott rendelet főképp az akkreditálási kérelem tartalmi elemeit, adatait szabályozza, ugyanakkor néhány aspektusát szükségesnek látom jelen disszertációban megvilágítani.

Rögtön egy kodifikációs hibára hívnám fel a figyelmet, amely szerint a 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet gyakran utal általános hivatkozással egy bizonyos NGM rendeletre. Ezen rövidítést azonban sajnos nem vezeti be. A jogalkotás szakmai követelményei szerint – ahogy arra már korábban felhívtam a figyelmet – a rövid megjelölést a rövidíteni kívánt elem első előfordulásakor kell meghatározni, és a további használatra utaló „a továbbiakban:” kifejezéssel együtt, zárójelben kell feltüntetni.⁷⁸⁵ Véltetően a jogalkotó az ESG tanácsadóként történő akkreditálás követelményrendszeréről szóló 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendeletre utal ezen rövidítés kapcsán.

Tartalmi szempontból szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy ugyanaz a természetes személy ESG tanácsadó egy időben legfeljebb három jogi személy kérelmezőnél vehető figyelembe⁷⁸⁶ a 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet azon követelményénél, amely szerint az akkreditált státuszhoz a korábban említett szervezeteknek legalább két olyan természetes személyt kell

⁷⁸² 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 5. § (2) bekezdés

⁷⁸³ a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról szóló 426/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 2. § (1) bekezdés

⁷⁸⁴ 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet

⁷⁸⁵ Jszr. 5.§ (2) bekezdés

⁷⁸⁶ 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet 5. § (6) bekezdés, 10. § (6) bekezdés

foglalkoztatniuk, akik bizonyos feltételeknek (szerepel az ESG tanácsadók nyilvántartásában és a jogi személy ügyféllel legalább heti 30 órás munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban áll, vagy a jogi személy ügyfélnek a személyesen közreműködő tagja) megfelelnek.⁷⁸⁷

A kifejtettek alapján megállapítható, hogy egy ESG tanácsadó legfeljebb három szervezetnél ‘segítheti’ elő az akkreditációt. Ezt érdemes szem előtt tartani abban az esetben is, ha egy korábban vizsgált nem vállalati szervezet szeretne ESG tanácsadóként működni.

Az ESG képzést folytató egyetemeknek külön igazolást kell kiállítaniuk, ha a kérelmező elvégezte a már oly sokszor említett mikrotanúsítvány szerinti képzést, és ESG tanácsadóvá szeretne válni.⁷⁸⁸ Ez a jogszabályi rendelkezés is alátámasztja azt a hipotézist, amely szerint az egyetemi szférának – mint nem vállalati szervezeteknek – jelentős feladatkör az ESG képzés megszervezése, igazolása. A képzés szabályainak részletesebb ismertetése is ezen hipotézis igazolását hivatott szolgálni.

Végezetül kiemelendő, hogy az ESG tanácsadóvá váláshoz 3 éves, 500 ESG szakértői óra időtartamra vonatkozó igazolt szakmai gyakorlat szükséges a jogszabályban meghatározottak szerinti legalább két tevékenység tekintetében, amelyek között megtalálható a felsőoktatási intézményben vagy felnőttképzés keretében végzett oktatói tevékenység is. Vagyis egy egyetemi szervnél végzett oktatói tevékenység 3 éven át, 350 ESG szakértői óra időtartam meghatározott témakörökben (pl. ESG célú vállalatirányítási tevékenységben való szakmai közreműködés) nagyban hozzájárulhat az ESG tanácsadóvá váláshoz.⁷⁸⁹

⁷⁸⁷ 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. § (3) bekezdés *a*) pont *aa*)-*ab*) alpont

⁷⁸⁸ 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet 8. § (2) bekezdés *d*) pont

⁷⁸⁹ 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 3. § *e*) pont

XI. Nemzetközi kitekintés, a német ellátásilánc-törvény dogmatikája

XI. 1. A német jogszabály felépítése, a gondossági kötelezettség vizsgálata

Kutatásaim során előszeretettel támaszkodom a hazánktól nyugatra fekvő országokban megjelenő gyakorlatokra. Ennek egyik fő oka, hogy ezen államokban sokszor ‘előrébb’ jár a jogi szabályozás, az intézményi gyakorlat, mint hazánkban. Ez nem jelent különös problémát, sőt, inkább előnyként értékelendő kutatási szempontból, és úgy vélem, a jó gyakorlatok, előremutató jogi normák ‘átültethetőek’ a hazai jogrendbe is. Ahogy az egyházi szervezetek kapcsán végzett korábbi elemzés, most az ESG nemzetközi vetületeit, külföldi gyakorlatait vizsgáló rész során is Németországba ‘vezet az utunk’, bár megjegyzendő, hogy kiforrott gyakorlatok állnak rendelkezésre az USA-ban is az ESG kapcsán.

A német ellátásilánc-törvény (németül: *Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz*,⁷⁹⁰ a továbbiakban: LkSG) 2023 óta van hatályban a Német Szövetségi Köztársaság jogrendjében, célja pedig – hasonlóan a magyar ESG szabályozáshoz – az emberi jogok szervezeten belüli biztosítása, valamint a környezetjog szabályainak, továbbá a környezetvédelmi elvárásoknak való megfelelés. Indokolt ezen a ponton rámutatni, hogy az ellátási lánc egy teljes folyamatot jelöl meg, amely a gyártástól át egészen a szolgáltatások nyújtásáig, valamint egy szervezet hozzáadott értéknövelő tevékenységéig terjedhet. Legfontosabb ismérvei között szerepel a hatékony, szigorú ellenőrzési folyamatok biztosítása.

Úgy vélem, az LkSG áttekintése néhány olyan igazodási pontot jelenthet számunkra, amelyet a nem vállalati szervezetek is hasznosan *adaptálhatnak* saját szervezeti struktúrájukba, szervezeti dokumentumaikba.

Ilyen integrálható része a német jogszabálynak tipikusan az, hogy az LkSG külön vizsgálja az emberi jogi, valamint a környezetvédelmi kockázatokat,⁷⁹¹ és egyfajta gondossági kötelezettségként az alábbiakat várja el:

- kockázatkezelés bevezetése [4. § (1) bekezdés],
- belső felelősségi körök meghatározása [4. § (3) bekezdés],
- rendszeres kockázatelemzések elvégzése (5. §),

⁷⁹⁰ Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten (elérhető: LkSG - Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten)

⁷⁹¹ LkSG 3. § (1) bekezdés

- alapelvi nyilatkozat kiadása [6. § (2) bekezdés],
- megelőző intézkedések bevezetése a saját üzleti területen [6. § (1) és (3)] és közvetlen beszállítók esetében [6. § (4) bekezdés],
- a korrekciós intézkedések meghozatala [7. § (1) – (3) bekezdés],
- panaszkezelési eljárás létrehozása (8. §),
- a közvetett beszállítók kockázataival kapcsolatos gondossági kötelezettségek végrehajtása (9. §) és
- dokumentálás [10. § (1) bekezdés], valamint jelentéstétel [10. § (2) bekezdés].⁷⁹²

Megjegyzendő továbbá, hogy a magyar ESG törvény – számos eltéréssel ugyan, de mégis – erőteljesen merít az LkSG rendszeréből. A szakirodalmi álláspont is rámutat, hogy a magyar norma és az ENSZ ajánlásain alapuló ellátási láncok átvilágításához kapcsolódó német (valamint európai uniós) jogszabályok között párhuzam mutatható ki.⁷⁹³

A hivatkozott jogszabály III. fejezete az „A vállalkozás kötelezettségei” fejezetben részletesen szabályozza

- a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségek közös szabályait,
- a kockázatkezelést,
- a kockázatelemzést,
- a megelőzési intézkedéseket,
- a korrekciós intézkedéseket,
- az ESG beszámolóra vonatkozó rendelkezéseket, valamint
- a panaszkezelést.⁷⁹⁴

E ponton megjegyzem, hogy az imént felvázolt kötelezettségeket az egyetemi működés kapcsán fejtem ki részletesebben, ezen fejezetben pedig az LkSG normáit veszem górcső alá, néhol az eltérést megvilágítva a magyar szabályozástól.

Az LkSG elemzése továbbá azért is indokolt, ugyanis – ahogy a korábbiakban olvashattuk – a hazai szervezetek tanúsítási eljárása során az ESG tanúsító az ESG beszámoló vizsgálata körében számos, az imént felvázolt szempontot (kockázatelemzés, megelőzési intézkedések, korrekciós intézkedések, külső vagy belső panaszkezelési rendszer) is értékeli.⁷⁹⁵

⁷⁹² LkSG 3. § (1) bekezdés

⁷⁹³ SZENDREY et al. i. m. 25-26.

⁷⁹⁴ ESG törvény 13-31. §§

⁷⁹⁵ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 12. § (1)-(3) bekezdés

Láthatunk olyan jogintézményeket is, amelyek a disszertáció korábbi fejezeteiben már megjelentek és más jogintézményekkel mutatnak hasonlóságot. Ilyen tipikusan az alapelvi nyilatkozat kiadása, amely emlékeztet az EMAS-nál tapasztalt környezetvédelmi nyilatkozatra, vagy a panaszkezelési eljárások kialakítása, de úgy vélem, bőven meríthetünk az EMAS rendszeréből a belső felelősségi körök meghatározásához és a rendszeres kockázatelemzéshez is támpontokat.

A megelőző intézkedések pedig a környezetjog méltán ismert és korábban már bemutatott alapelvéhez, a megelőzés elvéhez kapcsolódnak.

A német jogszabály kifejti a gondossági kötelezettség teljesítésének megfelelő tevékenységeket, cselekvési módokat is, mint például a szervezet üzleti tevékenységének jellege és mérete, a gyakorolt befolyás az emberi jogi vagy környezetvédelmi kockázat közvetlen okozójára, illetve az emberi jogi vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértésének a megakadályozására, a jogsértés várható súlyosságára, a jogsértés visszafordíthatóságára és jogsértés valószínűségére, valamint a kockázatra, de ide sorolható az emberi jogokkal vagy a környezettel kapcsolatos kötelezettségek megsértéséhez való hozzájárulás jellege is az adott szervezet részéről.⁷⁹⁶

Megállapítható az LkSG elemzése alapján, hogy olyan rendszerszintű lépések szükségesek a gondossági kötelezettség részeként, amelyek áthatják egy adott szervezet teljes, fenntarthatósággal összefüggő folyamatát, lépéseit. Felhívom a figyelmet arra, hogy a magyar ESG törvény a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettséget⁷⁹⁷ alkalmazza a gondossági kötelezettség helyett.

Látható tehát, hogy a német jogalkotó némiképp tartalommal töltötte meg a gondossági kötelezettség fogalmát, amely során érzékelhető, hogy többnyire aktív magatartással (befolyás gyakorlása, hozzájárulás, szervezetszervezés) lehet elkerülni a gondossági kötelezettség megsértését.

Ami meglepőnek tűnik, hogy az LkSG kiveszi a polgári jogi felelősség hatálya alól a gondossági kötelezettség megsértését, amikor kimondja, hogy a törvényben előírt kötelezettségek megsértése nem alapoz meg polgári jogi felelősséget, azonban a törvénytől

⁷⁹⁶ LkSG 3. § (2) bekezdés

⁷⁹⁷ ESG törvény 13. §

függetlenül megállapított polgári jogi felelősséget ez nem érinti.⁷⁹⁸ Csupán érdekességként jegyzendő meg, hogy az eredeti javaslatban⁷⁹⁹ nem szerepelt az említett 3. § (3) bekezdés, azt a Munkaügyi és Szociális Bizottság módosító indítványa tartalmazta,⁸⁰⁰ végül pedig ezen módosítással fogadta el⁸⁰¹ a szövetségi gyűlés (Bundestag).

Az LkSG indoklásának különös része egyértelműen fogalmaz, amikor kifejti:

„A kormány által kidolgozott gondossági kötelezettségről szóló törvénytervezetet azzal a céllal és elképzeléssel fogadták el, hogy a jelenlegi jogi helyzethez képest ne keletkezzenek további polgári jogi felelősségi kockázatok a vállalkozások számára.”

Az emberi jogok érvényesülésének javítása érdekében a nemzetközi ellátási láncokban bevezetett új gondossági kötelezettségeket közigazgatási eljárásokban és szabálysértési jogi eszközökkel kell érvényesíteni és szankcionálni. Ez különösen a német polgári törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch, röviden: BGB) 823. § (2) bekezdése⁸⁰² tekintetében egyértelmű. Amennyiben a meglévő jogi helyzetben, függetlenül az újonnan létrehozott gondossági kötelezettségektől, polgári jogi felelősség is fennáll, ezen felelősségi alakzat változatlanul fennmarad azzal, hogy a különösen súlyos esetekben könnyített (egyszerűsített) végrehajtásnak van helye.⁸⁰³

Megjegyzendő, hogy a magyar ESG törvény egy helyen mondja ki *expressis verbis*, hogy egyik ‘szereplőjének’ polgári jogi felelőssége áll fenn, mégpedig akkor, amikor arról rendelkezik, hogy az ESG tanúsító a tanúsítási audit során eljárásáért és vizsgálati megállapításaiért a polgári jogi felelősség szabályai szerint felel.⁸⁰⁴ A magyar jogszabály indokolása ezen egyértelműen kimondott felelősségi köréről nem rendelkezik, és úgy vélem, az szükségtelen is, mivel a Ptk.

⁷⁹⁸ Eredeti megfogalmazásban: Eine Verletzung der Pflichten aus diesem Gesetz begründet keine zivilrechtliche Haftung. Eine unabhängig von diesem Gesetz begründete zivilrechtliche Haftung bleibt unberührt. LkSG 3. § (3) bekezdés

⁷⁹⁹ <https://dserver.bundestag.de/btd/19/286/1928649.pdf>

⁸⁰⁰ <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2021/kw23-de-lieferkettengesetz-845608>

⁸⁰¹ <https://dserver.bundestag.de/btd/19/305/1930505.pdf>

⁸⁰² Német Polgári Törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch*, röviden: BGB)

§ 823 Kártérítési kötelezettség

(1) Aki szándékosan vagy gondatlanságból jogellenesen sérti mások életét, testét, egészségét, szabadságát, tulajdonát vagy egyéb jogait, köteles a másik félnek megtéríteni az ebből eredő kárt.

(2) Ugyanez a kötelezettség vonatkozik arra is, aki a mások védelmét biztosító törvényt sérti meg. Ha a törvény tartalma szerint a törvény megsértése vétkesség nélkül is lehetséges, akkor a kártérítési kötelezettség csak vétkesség esetén áll fenn.

⁸⁰³ Beschlussempfehlung und Bericht des Ausschusses für Arbeit und Soziales (11. Ausschuss) Deutscher Bundestag Drucksache 19/30505 19. Wahlperiode 09.06.2021., 39. <https://dserver.bundestag.de/btd/19/305/1930505.pdf>

⁸⁰⁴ ESG törvény 33. § (3) bekezdés

területi és személyi hatályából⁸⁰⁵, valamint a kártérítés szerződésszerű⁸⁰⁶ és szerződésen kívüli polgári jogi alakzatokból ezen rendelkezés eleve következik. Továbbá a magyar jogalkotási szabályok értelmében nem megengedett, ha egy szabályozás indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű.⁸⁰⁷

Az LkSG a további normáiban a gondossági kötelezettség körébe tartozó elemeket emeli ki és szabályozza.⁸⁰⁸ Ezen rendelkezések kapcsán néhány releváns szabályozási gyakorlatra szeretném felhívni a figyelmet.

XI. 2. Kockázatkezelés (LkSG 4. §)

A kockázatkezelés kapcsán indokolt rámutatni, hogy azt minden releváns üzleti folyamatba megfelelő intézkedésekkel be kell építenie az adott szervezetnek.⁸⁰⁹ Értelemszerűen egy nem vállalati szervezetnek a mindennapi működési folyamatai során (például beszerzés) kell kockázatkezelést végeznie. Említésre méltó továbbá az is, hogy egy szervezetnek gondoskodnia kell arról, hogy meg legyen határozva az a személy, aki a felelős a kockázatkezelés felügyeletéért. Ilyen személynek jelölhető ki tipikusan egy emberi jogi megbízott a szervezeten belül.⁸¹⁰

Ezen emberi jogi megbízott nagyon hasonlít a korábban az EMAS keretében vizsgált kinevezett személy ('*Beauftragten*') intézményére, aki a szervezet munkavállalója, és fő feladata a szervezet folyamatos felülvizsgálata a környezetjogi szabályozók tekintetében, valamint folyamatosan tájékoztatnia kell a vezetőséget a szervezet 'környezeti állapotáról'.

Az LkSG nagyon hasonlóan szabályoz, amikor kimondja, hogy a vezetőségnek rendszeresen, legalább azonban évente egyszer tájékozódnia kell a felelős személy vagy személyek munkájáról.⁸¹¹

A kimutatott párhuzam a korábban vizsgált jogintézményekkel, megállapításokkal összevetve – úgy vélem – egyértelmű.

⁸⁰⁵ Ptk. 1:1. § és 1:2. § (1)-(2) bekezdés

⁸⁰⁶ Ptk 6:143. §; Ptk 6:518-6:534 §§.

⁸⁰⁷ a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 3. §

⁸⁰⁸ LkSG 4-10. §§

⁸⁰⁹ LkSG 4. § (1) bekezdés

⁸¹⁰ LkSG 4. § (3) bekezdés

⁸¹¹ LkSG 4. § (3) bekezdés

Egyértelműen fogalmaz abban is a német jogi norma, hogy kikre kell figyelemmel lenni egy kockázatkezelési rendszer kidolgozása során, mégpedig

- a munkavállalókra,
- a szállítási láncában foglalkoztatottakra, valamint
- azok érdekeire, akik egyéb módon a vállalkozás gazdasági tevékenységének vagy a szállítási láncában szereplő vállalkozások gazdasági tevékenységének következtében közvetlenül érintettek lehetnek.⁸¹²

XI. 3. Kockázatelemzés (LkSG 5. §)

A kockázatelemzésnek az LkSG értelmében az emberi jogi és környezeti kockázatokra kell kiterjednie, amelynek két dimenziója van:

- a vállalkozás (szervezet) saját tevékenységi köre (üzleti területe), és
- a közvetlen beszállítók.⁸¹³

Kiemelendő, hogy a jogszabály közvetlen beszállítónak tekinti a közvetett beszállítót, ha valamilyen okból az adott szervezet leplezni szeretné a közvetlenséget.⁸¹⁴ A német jogszabály így egy fikciót állít fel ezen esetekre, amely kapcsán a jogszabályhely ezen részén nem biztosít semmilyen egyéb bizonyítást, jogorvoslatot. Megjegyzendő, hogy a magyar ESG szabályozás szintén a közvetett beszállítókkal kapcsolatos kötelezettségeket ír elő a panaszkezelési rendszer keretében, amikor elvárja, hogy a belső vagy külső panaszkezelési rendszer úgy kerüljön kialakításra, hogy az lehetővé tegye a társadalmi felelősségvállalási vagy környezeti kockázatok, valamint a társadalmi felelősségvállalási vagy környezeti kötelezettségek megsértésének bejelentését akkor is, ha azok közvetett szállító gazdasági tevékenysége miatt keletkeztek.⁸¹⁵

E ponton hívnám fel rá a figyelmet, hogy a kölcsönösen előnyös kapcsolatok fontossága a beszállítókkal a már korábban hivatkozott ISO 9001-es szabvány alapelvei szerint is rendkívüli jelentőséggel bír, ugyanis „a szervezet és beszállítói kölcsönösen függenek egymástól, és kölcsönösen előnyös kapcsolatuk fokozza mindkettőjük értékteremtő képességét.”⁸¹⁶

⁸¹² LkSG 4. § (4) bekezdés

⁸¹³ LkSG 5. § (1) bekezdés

⁸¹⁴ LkSG 5. § (1) bekezdés

⁸¹⁵ ESG törvény 31. § (1) bekezdés

⁸¹⁶ SCHMUCK i. m. 90.

Abban az esetben, ha olyan információ jut a vállalkozás (szervezet) tudomására, amely közvetett szállítójánál társadalmi felelősségvállalási vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértését alapozza meg, a vállalkozás (szervezet) haladéktalanul

- 1) kockázatelemzést végez, és
- 2) megfelelő megelőzési intézkedést tesz.⁸¹⁷

A megfelelően sorrendbe állított és súlyozott kockázatok⁸¹⁸ eredményeit közölni kell a döntéshozókkal, vagyis a szervezet vezetőségével vagy az erre szakosodott (beszerzési) osztállyal.⁸¹⁹

Ezen a ponton utalnék két korábbi megállapításra.

A korábbiakban kifejtésre került, hogy az EMAS keretében egy szervezet audittevékenysége hatékony lehet meghatározott területek ellenőrzésére, a hibák és az elérhető legjobb technikák (a korábban említett *Best Available Techniques*, vagyis a *BAT*) feltárására. Egyértelmű következtetés vonható le a tekintetben, hogy az EMAS rendszer audittevékenysége hatékonyan segítheti elő egy szervezet ESG szerinti kockázatelemzését.

Az egyházi szervezeteknél vizsgált fenntarthatósági iroda – mint külön szervezeti egység a szervezeten belül – létrehozásával létrejöhet egy olyan pontja az adott szervezetnek, amelynek a hatásköre kiterjedhet a kockázatelemzési információk összegyűjtésére. A korábban bemutatott német példában ezen iroda a kommunikációs osztályon belül kerülhetne kialakításra, így a kockázatelemzési információk feldolgozása egyből meg is kezdődhetne ezen a ponton.

A kockázatelemzés rendes időtartama megegyezik a kockázatkezelés 4 éves időtávjával,⁸²⁰ a rendkívüli esetek pedig az üzleti működéshez kapcsolódnak (például új termék bevezetése).

XI. 4. Megelőző intézkedések (LkSG 6. §)

A megelőző intézkedések – összhangban a megelőzés környezetjogi alapelvével – egyfajta tevőleges vállalást várnak elcontract egy-egy adott szervezettől, például a vezetőség részéről nyilatkozat kidolgozását az emberi jogi stratégiáról,⁸²¹ amelynek meghatározott tartalommal

⁸¹⁷ ESG törvény 31. § (2) bekezdés a)-b) pont

⁸¹⁸ LkSG 5. § (2) bekezdés

⁸¹⁹ LkSG 5. § (3) bekezdés

⁸²⁰ LkSG 5. § (4) bekezdés

⁸²¹ LkSG 6. § (2) bekezdés

kell rendelkeznie (például a kockázatelemzés alapján a vállalat számára megállapított prioritást élvező emberi jogi és környezeti kockázatok leírását).⁸²²

A megelőző intézkedéseknek a működés tekintetében olyan területekre is ki kell terjedniük, amelyek a beszerzéssel állnak összhangban. Így a szervezet feladata megfelelő beszerzési stratégiák és beszerzési gyakorlatok kidolgozása és bevezetése, amelyek megszüntetik, esetlegesen minimalizálják a megállapított kockázatokat, de említhető a különböző képzések szervezése a vonatkozó területeken.⁸²³ Megjegyzendő, hogy a megelőző intézkedések hatékonyságát szintén évente egyszer, valamint eseti alapon kell ellenőrizni.⁸²⁴

XI. 5. Korrekciós intézkedések (LkSG 7. §)

Az LkSG értelmében az emberi jogi vagy környezetvédelmi kötelezettségek megsértése a saját (üzleti) tevékenységben vagy a közvetlen beszállítónál valósulhat meg, amelyet haladéktalanul kezelni kell korrekciós intézkedéssel.

Ilyen intézkedés tipikusan a jogsértés megakadályozása (megelőzése), megszüntetése vagy a jogsértés mértékének minimalizálása. Fontos továbbá, hogy a korrekciós intézkedésnek a saját működésen belül a jogsértés tényleges megszűnéséhez kell vezetnie.⁸²⁵ A közvetlen beszállítónál megjelenő jogsértés megszüntetéséhez egy szervezetnek bizonyos esetekben konkrét végrehajtási tervet és végrehajtási ütemtervet kell kidolgoznia,⁸²⁶ amelybe bevonhatja az érintett szállítót is.

Az említett dokumentumok kapcsán ügyelnie kell az adott szervezetnek, hogy az közösen kerüljön kidolgozásra és végrehajtásra a közvetlen beszállítóval, valamint a közvetlen szállítókra gyakorolható befolyásolási képesség érdekében bizonyos együttműködést kell tanúsítania más vállalkozásokkal az ágazati kezdeményezések és az ágazati szabványok kapcsán. Nem kizárt azonban az üzleti kapcsolatok ideiglenes felfüggesztése sem,⁸²⁷ amelynél elvárt egyfajta arányosság.⁸²⁸

⁸²² LkSG 6. § (2) bekezdés 1-3. pont

⁸²³ LkSG 6. § (3) bekezdés 1-4. pont

⁸²⁴ LkSG 6. § (5) bekezdés

⁸²⁵ LkSG 1. § (1) bekezdés

⁸²⁶ LkSG 7. § (2) bekezdés

⁸²⁷ LkSG 7. § (3) bekezdés

⁸²⁸ LkSG 7. § (3) bekezdés

Indokolt azonban rámutatni arra, hogy az LkSG eltér a magyar szabályozástól, ugyanis egyrészt nem szab meg időhatárt a felfüggesztésre, míg a magyar ESG törvény 30 napos kötelező felfüggesztést ír elő az alábbi esetekben:

- a védett jogi helyzet vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértése a korrekciós intézkedések megtételét követően sem szűnik meg,
- a koncepcióban kidolgozott intézkedések végrehajtása a koncepcióban meghatározott, ütemterv szerinti határidő letelte után nem orvosolja a helyzetet és
- a vállalkozásnak nincs más, kevésbé szigorú eszköze, és a befolyási képesség növelésének várhatóan nincs kihatása a sikerre.⁸²⁹

Megjegyzendő, hogy a német jogszabály a ‘*bitten*’ német ige ragozott változatát alkalmazza, amely egyfajta kérést, ajánlást jelent, de nem kötelezettséget.

Ha megnézzük a jogszabály korábbi időállapotát, láthatjuk, hogy a kötelező szünetelés ideje rövidült (3 hónapról 30 napra), valamint a jogalkotó hatályon kívül helyezte azon rendelkezését a jogszabálynak, amely szerint a vállalkozás köteles volt megszüntetni a közvetlen szállítójával az üzleti kapcsolatot azon tevékenységek tekintetében, amelyek a káros hatások fokozott kockázatával jártak.⁸³⁰ Úgy vélem, a korrekciós intézkedések alkalmazása a felfüggesztés kötelező esetével még így is szigorúbb szabályokat tartalmaz az LkSG normáihoz képest, az ugyanis a megszüntetést egyáltalán nem szabályozza, a felfüggesztést pedig opcionálisan önti normatív keretbe.

A korrekciós intézkedések hatékonyságát évente egyszer, valamint eseti alapon kell ellenőrizni az LkSG szabályrendszerében,⁸³¹ amely során a kockázati helyzet lényeges változásán túl – a magyar szabályokkal összhangban⁸³² – az új termékek, projektek bevezetésére, valamint új üzleti ágban való részvételre is kiemelt figyelmet kell fordítani.

XI. 6. Panaszkezelési eljárás (LkSG 8. §)

Az LkSG panaszkezelési rendszere megfelelő belső panaszkezelési eljárást vár el egy adott szervezettől, amely során az emberi jogi és környezetvédelmi kockázatokra, valamint emberi

⁸²⁹ ESG törvény 21. § (3) bekezdés a)-c) pont

⁸³⁰ ESG törvény 21. § (4) bekezdés

⁸³¹ LkSG 7. § (4) bekezdés

⁸³² ESG törvény 22. §

jogi vagy környezetvédelmi kötelezettségek megsértésére lehet panaszt tenni, továbbá a rendelkezés kiterjed a közvetlen beszállítói tevékenységből származó panaszokra is.

Fontos továbbá, hogy a panaszkezelési eljárás lefolytatásával meg kell bízni olyan személyeket, akik a bejelentőkkel megvitatják az adott tényállást. Lehetőség van továbbá külső panaszkezelési eljárásban is részt venni.⁸³³

Ehhez kapcsolódva megállapítható, hogy az ESG törvény – hasonlóan az LkSG rendelkezéseivel – szintén külső és belső panaszkezelési eljárást biztosít,⁸³⁴ továbbá a belső panaszkezelést az adott szervezetnél munkaviszonyban, megbízási jogviszonyban vagy egyéb munkavégzésre irányuló jogviszonyban,⁸³⁵ erre a feladatra kijelölt, ezen feladatkörében nem utasítható személy vagy a vállalkozás ezen feladatkörében nem utasítható szervezeti egysége működteti.⁸³⁶

Láthatjuk a kifejtettek alapján, hogy a panaszkezeléssel nem kizárólag természetes, hanem jogi személy is ‘megbízható’. E körben ismét utalnék a korábban kifejtettekre, vagyis a szervezeten belül fenntarthatósággal foglalkozó személy kijelölésére, vagy a külön szervezeti egység kialakítására. Fontos azonban, hogy a belső panaszkezelési rendszer működtetője a feladatkörébe tartozó ügyeket más szervezeti egységektől elkülönülten látja el.⁸³⁷

Kiemelendő az a tény is, hogy a magyar ESG törvény az adott szervezet részére lehetővé teszi a panaszkezelési rendszer kialakítására vonatkozó kötelezettség teljesítését a ‘a panaszokról, a közérdekű bejelentésekről, valamint a visszaélések bejelentésével összefüggő szabályokról’⁸³⁸ szóló törvényben meghatározott belső visszaélés-bejelentési rendszer útján is.⁸³⁹

Az LkSG a titoktartás szempontjából szigorúbb követelményeket állapít meg a kijelölt személyekkel szemben, amikor kimondja, hogy

- azoknak pártatlannak és függetlennek kell lenniük,
- nem lehetnek utasításokhoz kötve, és
- titoktartási kötelezettség terheli őket.⁸⁴⁰

⁸³³ LkSG 8. § (1) bekezdés

⁸³⁴ ESG törvény 28. § (1) bekezdés

⁸³⁵ Álláspontom szerint ezen jogalanyokra utal a jogszabályhelyben megjelenő ‘foglalkoztatott’ kifejezés.

⁸³⁶ ESG törvény 29. § (1) bekezdés

⁸³⁷ ESG törvény 29. § (1) bekezdés

⁸³⁸ 2023. évi XXV. törvény

⁸³⁹ ESG törvény 28. § (2) bekezdés

⁸⁴⁰ LkSG 8. § (3) bekezdés

A külső panaszkezelési rendszernek továbbá egyéb feltételei is vannak, mint például a megfelelően kialakított, nyilvános ügyrend, eljárási rend kialakítása,⁸⁴¹ vagy azon kitétel, amely szerint megfelelő módon nyilvánosan hozzáférhetővé kell tennie

- a panaszkezelési eljárás elérhetőségét,
- hatáskörre és lefolytatásra vonatkozó egyértelmű és érthető információkat, továbbá
- a panaszkezelési eljárásnak hozzáférhetőnek kell lennie a potenciális érintettek számára,
- biztosítani kell a titkosságot, és
- hatékony védelmet kell nyújtania a panasz benyújtása miatti hátrányos megkülönböztetéssel vagy büntetéssel szemben.⁸⁴²

Ezzel szemben a magyar ESG törvény némiképp enyhébben fogalmaz, amikor a világos és közérthető tájékoztatást, valamint a nyilvánosság általi hozzáférhetőséget várja el külső panaszkezelési rendszer elérhetősége és lebonyolítása kapcsán.⁸⁴³

Nem biztosítja továbbá a magyar ESG törvény az LkSG-ben kialakított azon garanciális elemet sem, amely szerint a panaszkezelési eljárás hatékonyságát – meghatározott feltételek fennállása esetén – legalább évente egyszer, valamint eseti alapon kell ellenőrizni.

XI. 7. Közvetett beszállítók; ‘rendeletalkotási jogosultság’ (LkSG 9. §)

Az LkSG külön szakaszban szabályozza a közvetett beszállítókkal összefüggő panaszkezelési eljárást, amelyet úgy kell kialakítani, hogy – a korábbiakhoz hasonlóan – lehetővé tegye az emberi jogokkal vagy a környezettel kapcsolatos kockázatok, valamint ezen kötelezettség megsértésének a jelzését.⁸⁴⁴

Ahogy korábban kifejtésre került, az ESG törvény a közvetett beszállítók általi társadalmi felelősségvállalási vagy környezetvédelmi kötelezettségsértés során két tevékenységet vár el:

1. a kockázatelemzés elvégzését,
2. a megfelelő megelőzési intézkedés meghozatalát.⁸⁴⁵

⁸⁴¹ LkSG 8. § (2) bekezdés

⁸⁴² LkSG 8. § (4) bekezdés

⁸⁴³ ESG törvény 30. § c) pont

⁸⁴⁴ LkSG 9. § (1) bekezdés

⁸⁴⁵ ESG törvény 31. § (2) bekezdés a) és b) pont

Ezzel szemben az LkSG szerint az adott szervezetnek ki kell dolgoznia és végre kell hajtania egy meghatározott koncepciót a kockázat megelőzésére, megszüntetésére vagy minimalizálására, és adott esetben megfelelően frissítenie kell a korábban ismertetett, az LkSG 6 §-ában szabályozott nyilatkozatát.⁸⁴⁶

A rendeletalkotási felhatalmazás nem a szervezeteket ruházza fel jogszabályalkotásra, hanem a Szövetségi Munkaügyi és Szociális Minisztérium kap felhatalmazást, hogy az imént említett kötelezettségek részletes szabályait a Szövetségi Gazdasági és Energiaügyi Minisztériummal egyetértésben, a Szövetségi Tanács jóváhagyása nélkül rendeletben szabályozza.⁸⁴⁷

Csupán szemléltetésként jelenítettem meg az iménti sorokat, mivel hazánkban a jogalkotás szakmai követelményei szerint a záró rendelkezések között szerepel a felhatalmazó rendelkezés,⁸⁴⁸ míg a német normákban mindez a törvénybe 'közbeiktatva' található.

XI. 8. Dokumentációs és jelentéstételi kötelezettség (LkSG 10. §)

Az LkSG szerint a gondossági kötelezettségek teljesítését a vállalatban (szervezetben) belül folyamatosan dokumentálni kell és a dokumentációt annak elkészítésétől számított legalább hét évig meg kell őrizni.⁸⁴⁹ Ezen rendelkezés megegyezik az ESG törvényben meghatározott, fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettség dokumentálásával.⁸⁵⁰

E ponton indokolt rámutatni, hogy a magyar jogszabály szerint a vállalkozás (szervezet) a belső és külső panaszkezelési rendszer keretében beérkezett bejelentések panaszkezelési eljárásának lezárultát követő 5 évig köteles megőrizni a panaszkezelés eredményét.⁸⁵¹

Az LkSG szerint a vállalkozásnak (szervezetnek) évente jelentést kell készítenie az előző üzleti évben teljesített gondossági kötelezettségeiről, és azt legkésőbb négy hónappal az üzleti év lezárását követően a vállalkozás honlapján hét évig ingyenesen nyilvánosan hozzáférhetővé kell tennie.⁸⁵²

Ennek kapcsán két lehetőség áll fenn, mégpedig:

⁸⁴⁶ LkSG 9. § (3) bekezdés 3. és 4. pont

⁸⁴⁷ LkSG 9. § (4) bekezdés

⁸⁴⁸ Jszt. 50. § (2) bekezdés *d)* pont *da)* alpont

⁸⁴⁹ LkSG 10. § (4) bekezdés

⁸⁵⁰ ESG törvény 15. §

⁸⁵¹ ESG törvény 28. § (3) bekezdés

⁸⁵² LkSG 10. § (2) bekezdés

1. a vállalkozás (szervezet) nem állapított meg emberi jogi vagy környezetvédelmi kockázatot, illetve nem állapította meg emberi jogi vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértését, és ezt jelentésében meggyőzően indokolta, vagy
2. a vállalkozás (szervezet) megállapította az imént említett kockázatokat.⁸⁵³

Az utóbbi esetben a vonatkozó jelentésben a vállalkozásnak (szervezetnek) ki kell térnie számos dologra, így például arra, hogy azonosított-e az iménti 1. pont szerinti kockázatokat, mit tett a gondossági kötelezettségeinek teljesítése érdekében, hogyan értékeli a vállalat (szervezet) az intézkedések hatását és hatékonyságát, és milyen következtetéseket von le az értékelésből a jövőbeli intézkedésekre vonatkozóan.⁸⁵⁴ Fontos szempont, hogy a jelentésnek tartalmaznia kell a vállalkozás (szervezet) által a jelentés elkészítéséhez felhasznált információkat is.⁸⁵⁵

A jelentést német nyelven és elektronikus formában kell benyújtani az illetékes hatóság által biztosított hozzáféréseken keresztül legkésőbb négy hónappal az üzleti év lezárását követően.⁸⁵⁶ A jelentést az illetékes hatóság ellenőrzi és megkövetelheti azt is, hogy a vállalkozás (szervezet) a jelentést megfelelő határidőn belül javítsa ki.⁸⁵⁷

XI. 9. Az LkSG hatósági eljárásai, bírságolási rendszere

A német jogszabály értelmében a hatóság hivatalból⁸⁵⁸ vagy kérelemre⁸⁵⁹ jár el, utóbbi esetben egyfajta jogsérelmet vagy védett jogi helyzetet kell igazolni.

A hatósággal való együttműködés kívánalma a német LkSG-ben is megjelenik, amely során a német jogszabály külön nevesíti a vállalkozások tulajdonosait és képviselőit, továbbá más jogi személyek esetében pedig a törvény vagy a jogi személy létesítő okirata (alapszabálya) szerint képviseleti joggal rendelkező személyeket.⁸⁶⁰ Megállapítom, hogy ezen rendelkezéssel a német LkSG kiemelt felelősséget telepít a szervezetek vezetőire és képviseleti jogosultsággal rendelkező tagjaira, amely – álláspontom szerint – több, mint a pusztán együttműködés. A rendelkezés alapján ugyanis egy további felelősség hárul az említett személyekre, mégpedig a szervezet fenntarthatóságnak megfelelő, ESG-vel összeegyeztethető működés biztosítása.

⁸⁵³ LkSG 10. § (2)-(3) bekezdés

⁸⁵⁴ LkSG 10. § (3) bekezdés 1-4. pontok

⁸⁵⁵ LkSG 10. § (4) bekezdés

⁸⁵⁶ LkSG 12. § (1)-(2) bekezdés

⁸⁵⁷ LkSG 13. § (1)-(2) bekezdés

⁸⁵⁸ LkSG 14. § (1) bekezdés 1. pont

⁸⁵⁹ LkSG 14. § (1) bekezdés 2. pont *a)* és *b)* alpont

⁸⁶⁰ LkSG 18. §

Különösen érdekes ezen kérdés a disszertációmban vizsgált nem vállalati szervezetek esetén, amelyre az adott részeknél részletesen térek ki.

Kiemelendő, hogy az illetékes hatóság meghozhatja a megfelelő és szükséges rendelkezéseket és intézkedéseket, amely során

- személyeket idézhet be (és hallgathat meg),
- előírhatja a vállalkozásnak (szervezetnek), hogy az intézkedés közlésétől számított három hónapon belül nyújtson be tervet a hiányosságok orvoslására, amely tartalmazza a végrehajtás pontos időpontját, valamint
- konkrét intézkedéseket írhat elő a kötelezettségek teljesítése érdekében.⁸⁶¹

Az említetteken kívül az illetékes hatóságok és azok megbízottjai széles körű jogosultságokkal rendelkeznek, így például helyiségeket vizsgálhatnak át, dokumentumokba tekinthetnek be.⁸⁶²

Az információszoigáltatási és kiadási kötelezettség egyrészt a vállalkozást (szervezetet), másrészt a hatóság által idézett személyeket ‘terheli’. Ezen kötelezettség az LkSG értelmében információk átadását és releváns dokumentumok kiadását jelenti. Fontos szempont, hogy nem csak a vállalkozás (szervezet) saját információit, dokumentumait, hanem más alanyi kör (például a közvetlen és közvetett beszállítók) információit, dokumentumait is ki kell adni, át kell adni. Könnyítést jelent azonban, hogy ezen kötelezettség csak akkor áll fenn, ha kiadási kötelezettség alá tartozó vállalkozás vagy személy rendelkezik a szükséges információkkal, vagy a meglévő szerződéses kapcsolatok alapján képes beszerezni azokat.⁸⁶³ Ehhez érdemes úgy kialakítani a lehetséges *contractusokat*, hogy azok az ESG szempontjaira is figyelemmel legyenek az egyes rendelkezések során.

Az LkSG meghatározza azt is, hogy mely tartalomra szorítkozik a kiadandó dokumentumok, közzendő információk köre, így például a vállalkozás belső folyamatainak felügyeletéért, a törvényben előírt kötelezettségek teljesítéséért felelős személyek adatai (például a nevük) tipikusan e körbe esnek.⁸⁶⁴ Ezen adatok kezelése kapcsán felvetendő szempont, hogy hogyan

⁸⁶¹ LkSG 15. §

⁸⁶² LkSG 16. §

⁸⁶³ LkSG 17. § (1) bekezdés

⁸⁶⁴ LkSG 17. § (2) bekezdés

egyeztethető az össze az általános adatvédelmi rendelet szabályaival (*General Data Protection Regulation*, közismert nevén GDPR).⁸⁶⁵

A német jogszabály megfogalmaz az adatszolgáltatásra kötelezett oldalán egy jogot, a hatóság oldalán pedig egy kötelezettséget. A magyar büntető eljárási jogból ismert vallomásmegtagadási ok⁸⁶⁶ bukkan fel az LkSG adatszolgáltatási *rezsime* tekintetében, ugyanis az adatszolgáltatási kötelezettség alá tartozó személy megtagadhatja az olyan kérdésekre vonatkozó adatszolgáltatást, amelyek megválaszolása saját magát vagy a német terminológia szerint meghatározott hozzátartozóját ‘vádolná meg’, ezzel megindítva különböző, büntetőjoggal összefüggő eljárásokat.⁸⁶⁷

További kötelezettsége a hatóságnak, hogy

- ágazatspecifikus információkat és ajánlásokat tegyen közzé, valamint
- segítségnyújtást biztosítson

az LkSG betartása érdekében.⁸⁶⁸

A hatóságnak továbbá évente egyszer jelentést kell készítenie az előző naptári évben végzett ellenőrzési és végrehajtási tevékenységeiről, amelyet honlapján közzé is kell tennie.⁸⁶⁹

Tartalmi szempontból pedig a jelentéseknek utalniuk kell

- a megállapított jogsértésekre és a rendelt javító intézkedésekre,
- azokat indokolására, valamint
- tartalmaznia kell a vállalati jelentések értékelését anonim formában.⁸⁷⁰

Az LkSG-ben is megtalálhatóak a közigazgatás azon szervei, amelyek a hatósági ellenőrzési feladatokat végzik. Ilyen szerv a Szövetségi Gazdasági és Exportellenőrzési Hivatal, amely felett a Szövetségi Gazdasági és Energiaügyi Minisztérium gyakorolja a német jogszabály szóhasználatával élve a jogi és szakmai, a magyar terminológia szerint a törvényességi felügyeletet, amelyben közreműködik a Szövetségi Munkaügyi és Szociális Minisztérium.⁸⁷¹

⁸⁶⁵ Az európai parlament és a tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), HL L 119/1., 2016.5.4.

⁸⁶⁶ a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 172. § (1) bekezdés

⁸⁶⁷ LkSG 17. § (3) bekezdés

⁸⁶⁸ LkSG 20. §

⁸⁶⁹ LkSG 21. § (1) bekezdés

⁸⁷⁰ LkSG 21. § (2) bekezdés

⁸⁷¹ LkSG 19. § (1) bekezdés

Megjegyzendő, hogy az LkSG lehetővé teszi a közbeszerzési eljárásból való kizárást, legfeljebb három éves időtartamra, jogerős bírság kiszabása esetén.⁸⁷²

E körben érdemes röviden kitérni az LkSG bírságrendszerére is. A jogszabály kimondja ugyanis, hogy a legfeljebb 50 000 euró⁸⁷³ közigazgatási bírságot, a német szóhasználatnál élve kényszerítő bírságot lehet kiszabni,⁸⁷⁴ amely eltér a német közigazgatási végrehajtási törvény⁸⁷⁵ 11. § (3) bekezdésétől. A hivatkozott jogszabály szerint⁸⁷⁶ ugyanis a maximálisan kiszabható bírság 25.000 euró,⁸⁷⁷ vagyis az LkSG alapján kiszabható összeg a duplája az a német közigazgatási végrehajtási törvény szerint átlagosan kiszabható bírságnak. Ezen értéknövekedés jól mutatja az ESG egyre fokozódó súlyát és jelentőségét a német jogrendben.

Az iménti megállapításhoz kapcsolódva a magyar jogrendszerben a 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet 1. melléklete szabályozza táblázatos formában a kiszabható bírságok összegét, alsó és felső határt megszabva, jogsértések szerint rendezve.⁸⁷⁸ Első ránézésre a legnagyobb bírságösszeg 5.000.000 Ft., amelyet az ESG törvény meghatározott rendelkezése szerinti adatváltozás-bejelentési kötelezettség elmulasztásával lehet elérni.⁸⁷⁹ Felhívnam azonban a figyelmet arra, hogy több szabálytalanság együttes fennállása esetén a bírság kiszabható legnagyobb mértéke az egyes szabálytalanságokért kiszabható bírságok legnagyobb mértékének összege.⁸⁸⁰ Ezek alapján kimondható, hogy a magyar bírságkiszabás még szigorúbb bírságolási rendszert is lehetővé tesz az LkSG-nél a kényszerbírság (*Zwangsgeld*) tekintetében. Megjegyzendő azonban, hogy a német bírságolási rendszer megkülönbözteti az imént említett kényszerítő bírságot a szabálysértési bírságtól (*Bußgeld*). Az előbbinek a fő célja nem a büntetés, hanem egyfajta kényszerítő eszközként szolgál, kötelezettségszegés esetén újra és újra kiszabható, jogalapja pedig közigazgatási jogi természetű. Ezzel szemben a szabálysértési bírság (*Bußgeld*) *reparatív* és *represszív* jellegű, jellemzően egyszer szabható ki, jogalapja pedig a szabálysértési jogban keresendő.

⁸⁷² LkSG 22. § (1) bekezdés

⁸⁷³ Árfolyamtól függően nagyjából 10 millió forint

⁸⁷⁴ LkSG 23. §

⁸⁷⁵ Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz (VwVG)

⁸⁷⁶ Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz (VwVG) 11. § (3)

⁸⁷⁷ Árfolyamtól függően nagyjából 20 millió forint

⁸⁷⁸ A fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályainak megsértése esetén kiszabható bírság szabályairól szóló 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet)

⁸⁷⁹ 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet 1. melléklet

⁸⁸⁰ 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet 2. § (3) bekezdés

A szabálysértési bírságolási magatartások szempontjából az LkSG a szándékos vagy gondatlan alakzatot egyaránt szankcionálja, amely során – többek között – olyan magatartások lehetnek tényállásszerűek, mint a nem teljeskörűen vagy nem időben elvégzett kockázatelemzés, nem vagy nem kellő időben meghozott intézkedés, a koncepciók vagy a panaszkezelési eljárás nem megfelelő kialakítása, továbbá az is, ha az iméntiekre egyáltalán nem kerül sor, valamint nem megfelelő jelentés elkészítése is e körbe sorolandó.⁸⁸¹ Kiemelendő továbbá, hogy a legsúlyosabb ‘szabálysértéseknél’ az LkSG

- legfeljebb 800.000 euró (nagyjából 320 millió forint)
- legfeljebb 500.000 euró (nagyjából 200 millió forint), valamint
- legfeljebb 100.000 euró (nagyjából 40 millió forint)

pénzbírság kiszabását teszi lehetővé.⁸⁸²

A legsúlyosabb összegek *pönalizálásának* a körébe tartoznak tipikusan a megelőző intézkedések elmulasztásai, bizonyos koncepciókészítési mulasztások, vagy a korrekciós intézkedés hiányai.⁸⁸³

A jelentősebb árbevételű jogi személyekre nagyobb felelősséget telepít az LkSG, ugyanis a bírság összegét bizonyos esetekben az átlagos éves forgalom határozza meg, annak legfeljebb 2 százalékában, ha átlagos éves forgalmuk meghaladja a 400 millió eurót. Az átlagos éves forgalom kapcsán az elmúlt három üzleti év összege az irányadó.⁸⁸⁴ Az említettek során számos tényezőt kell vizsgálni, amelyek a jogsértéshez kötődnek (például annak súlya, ismétlődő jellege).⁸⁸⁵ Végezetül megjegyzendő az a tény, amely szerint Szövetségi Gazdasági és Exportellenőrzési Hivatal (*Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle*) rendelkezik az imént bemutatott bírságolással kapcsolatos feladat- és hatáskörrel.⁸⁸⁶

XI. 10. Az LkSG ‘továbbélése’

A beszállítói lánc átvilágításának nehézségei okán nem meglepő, hogy az LkSG eltörlése is szóba került a német kormánykoalíció pártjai (a konzervatív CDU és CSU pártok, valamint a

⁸⁸¹ LkSG 24. § (1) bekezdés

⁸⁸² LkSG 24. § (2) bekezdés 1-3. pont

⁸⁸³ LkSG 24. § (2) bekezdés 1. pont

⁸⁸⁴ LkSG 24. § (3) bekezdés

⁸⁸⁵ LkSG 24. § (4) bekezdés

⁸⁸⁶ LkSG 24. § (5) bekezdés

balközép SPD) között,⁸⁸⁷ mivel a német jogszabály enyhének vélt szabályokat tartalmaz, ugyanis személyi hatálya 2023. január elsejétől minden 3000-nél több alkalmazottal rendelkező, Németországban működő, ott központi ügyvezetéssel, fő telephellyel, igazgatási központtal vagy fiókteleppel rendelkező vállalatra, míg 2024 januárjától a személyi kör bővítésével már minden 1000 fő feletti, az említett paraméterekkel rendelkező vállalatra terjed ki,⁸⁸⁸ azaz nagyjából 4800 német cégnek kell megfelelnie az új követelményeknek.⁸⁸⁹ Összehasonlításképp indokoltnak mutatkozik rávilágítani arra, hogy az ESG törvényünk hatálya azon Magyarország területén székhellyel rendelkező és közérdeklődésre számot tartó gazdálkodónak minősülő nagyvállalkozásra terjed ki, amelynél az üzleti évet megelőző két üzleti évben a mérleg fordulónapján az átlagosan foglalkoztatottak száma az 500 főt meghaladta.⁸⁹⁰

Úgy vélem, hogy az LkSG normái szerves részévé váltak a német jogrendnek, így ha az említett jogszabályt hatályon kívül is helyezik, számos rendelkezése tovább fog élni valamilyen formában. Tipikusan ilyennek gondolom a kockázatkezelési és -elemzési rezsimeket. Megjegyzem továbbá, hogy számos ponton meríthetünk a német jogszabályból a nem vállalati szervezetek kapcsán is, amely szükségessé tette az LkSG egyes rendelkezéseinek részletes analizálását.

⁸⁸⁷ <https://hellononprofit.hu/lksg-eltorlese/>

⁸⁸⁸ LkSG 1. § (1) bekezdés

⁸⁸⁹ <https://kpmg.com/hu/hu/home/media/press-releases/2023/02/a-megkerdojelezhető-módon-termelő-beszállítók-kiszáraztatás-és-fejlesztés-célozza-egy-friss-német-törvény-rendeteg-magyar-ceget-erint-a-változás.html>

⁸⁹⁰ ESG törvény 1. § (1) bekezdés a) pont ac) alpont

XII. Az egyetemi intézményi működés és az ESG szabályozásának közös pontjai

XII. 1. Bevezetés

Kijelenthetjük, hogy a szervezeti fenntarthatóság jelentősége, fontossága megkérdőjelezhetetlenné vált napjainkra. A kifejtettek alapján a XXI. századi egyetemmel szemben is elvárás lehet a fenntartható fejlődés integrált kezelése.⁸⁹¹

Szent II. János Pál pápa mutat rá, hogy a katolikus egyetem azzal tűnik ki, hogy a természet, az ember és az Isten teljes igazságát kutatja.⁸⁹²

A Szentatya kiemeli azt is, hogy

„Az Egyház kulturális tevékenységében a katolikus egyetemeknek különleges jelentőségük volt és van ma is. Természetüknél fogva arra törekszenek, hogy „a keresztény szemlélet nyilvános, stabil és egyetemes befolyást gyakoroljon a felsőoktatás előmozdításának egész folyamatában”
„⁸⁹³

Hangsúlyozandó, hogy már az 1972-ben megrendezett, stockholmi környezetvédelmi világkonferencia záródokumentumában megjelentek olyan alapelvek, amelyek a környezetvédelem oktatásának és kutatásának fontosságával, illetve támogatásával mutatnak szoros kapcsolatot.⁸⁹⁴ Úgy vélem, a környezetvédelmi oktatás, valamint a környezetjogi tananyag egyetemi fakultásba integrálása kapcsán is igazolható a *Gravissimum Educationis* elnevezésű egyházi dokumentumban olvasható megállapítás, amely szerint

„Mivel pedig a tudományt leginkább a magasabb színvonalú különleges kutatások gazdagítják, a katolikus egyetemeken és karokon nagy erővel fejlesszenek ki olyan intézeteket, amelyek elsődlegesen a tudományos kutatás szolgálatában állnak.”⁸⁹⁵

⁸⁹¹ PODOBNI István: Zöld campus: Hogyan fejlődhet fenntarthatóan egy egyetem?, *Bonum Publicum*, 2018/2, 2018. 36–39. 37.

⁸⁹² Szent II. János Pál pápa *Ex Corde Ecclesiae* apostoli rendelkezése a katolikus egyetemekről, 1990. augusztus 15., 4. pont

⁸⁹³ Szent II. János Pál pápa *Sapientia Christiana* apostoli alkotmánya az egyházi egyetemekről és karokról, 1979. II. pont

⁸⁹⁴ FODOR i. m. 72.

⁸⁹⁵ A II. Vatikáni Zsinat *Gravissimum Educationis* kezdetű deklarációja a keresztény nevelésről – Pál püspök Isten szolgáinak szolgája a zsinati atyákkal együtt örök emlékezetül, Róma, 1965. október 28. 10.

A környezetjogi szabályozás történetének áttekintése alapján elmondható, hogy az 1980-as évekig szinte kizárólag a *szektorális* szabályozási⁸⁹⁶ módszert alkalmazták, az integratív módszer csak ettől az időtől kezdve vált, válik egyre hangsúlyosabbá. Kiemelendő ugyanakkor, hogy az átfogó (holisztikus, integratív) megközelítés kiegészíti a *szektorális* szabályozási módszert. Az integratív szemléletmód egyik iskolapéldája pedig a fenntartható egyetemi működés, amely során a jövő generációinak az érdekei is előtérbe kerülnek.

Hangsúlyos, hogy a jövő nemzedékeket Magyarország Alaptörvénye is kiemelt védelemben részesíti, így e védelem hazánkban alkotmányos szinten is megjelenik.⁸⁹⁷ Megjegyzendő az is, hogy hazánk „azon kevés ország közé tartozik, amelyek intézményvédelmi garanciákkal ellátva kívánják biztosítani a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét”.⁸⁹⁸ Megállapíthatjuk, hogy az egyetemi fenntarthatóság szoros kapcsolatot mutat a jövő generációinak *protekciójával*, szem előtt tartásával, ugyanis az egyetemi hallgatók egyértelműen kifejezik az említett alanyi kört.

Az egyházi szervezetek körében vizsgált kutatásaim élesen mutattak rá arra a tényre, hogy a fenntarthatóság vagy fenntartható fejlődés a korábban idézett tételmondat alapján nem csupán a vállalati, hanem az úgynevezett nem vállalati, szolgáltató szektorban is egyre hangsúlyosabb.

Ezen felvetést támasztja alá BÁNDI Gyula professzor azon gondolata is, amely szerint a jognak és az államnak fokozott szerepet kell vállalnia a fenntartható fejlődés megvalósításában.⁸⁹⁹

Hangsúlyozandó, hogy a felsőoktatási intézményeknek kiemelt szerepük van az ESG oktatásában, kutatásában, a szakemberképzésben.⁹⁰⁰ Vitathatatlan a kutatási szempontú jelentősége annak felvetésnek, amely szerint a nagy szennyezőként ismert gyárakhoz képest milyen környezeti hatással bírhat a szolgáltatószektor, így többek között egy egyetem. Megállapítható ugyanis, hogy az egyetemi szektornak, nagyobb a jelentősége és a felelőssége a fenntarthatóság terén, mint azt elsőre gondolnánk. E felelősségi kérdések jellemzően több száz alkalmazottjával és sok ezer hallgatójával állnak szoros kapcsolatban. Megállapítható ugyanakkor, hogy jelen disszertációban más nem piaci szektorok (például a magyar közigazgatás) fenntarthatósággal kapcsolatos törekvései és kötelezettségei is vizsgálhatóak

⁸⁹⁶ Kiemelendő, hogy a szektorális követelmények sajátos karakterisztikával bírnak jogi szempontból, így – többek között – jellemzően alacsonyabb szintű jogforrásokban jelennek meg, míg az általános követelmények magasabb szintűekben. FODOR i. m. 35.

⁸⁹⁷ Alaptörvény Nemzeti Hitvallás, P) cikk, 30. cikk, 38. cikk.

⁸⁹⁸ TAHYNE KOVÁCS Ágnes: A jövő nemzedékek szószólójának amicus curiae leveleiről és beadványairól az alkotmánybírósági eljárásban. In: AGÓCS Ilona – SULYOK Katalin – SZAMEK Gabriella – SZEMESI Sándor (szerk.): *Közös jövőnk, közös felelősségünk - A jövő nemzedékek védelmének kihívásai*. Budapest, ORAC Kiadó, 2025. 267-275. ISBN 9789632586649 270.

⁸⁹⁹ BÁNDI (2022) i. m. 58.

⁹⁰⁰ HORVÁTH – SIMON i.m. [19]

lennének,⁹⁰¹ azonban doktori dolgozatomban főbb kutatási irányai és téziseim kizárólag az egyházi és egyetemi lehetőségeket és törekvéseket elemzik.

Kutatásom jelen részében – a kifejtettek szerint – az egyetemi fenntarthatóságot vizsgálom a jog, az egyetemi szervezet és az ESG szempontjából. Hangsúlyozandó azonban, hogy az egyetemi fenntarthatóságot és az ESG-t érintő jogszabályok, irányelvek – ahogy az a korábbiakban is bemutatásra került – főként nemzetközi, uniós, illetve nemzeti szinten kerültek megalkotásra. Ezen okból kifolyólag nincs egyetlen, kizárólag az egyetemeken ‘ESG-jére’ fókuszáló szabályozás, így inkább a szélesebb körű fenntarthatósági, társadalmi-felelősségvállalási és irányítási normák érintik az egyetemeken ESG szerinti tevékenységét.

Disszertációm jelen fejezete azt kívánja elsősorban bemutatni, hogy milyen fő stratégiákra, egyetemi dokumentumokra van szükség a fenntarthatóság elvének az egyetemi működésbe való beépítéséhez. Ezen kívül arra keresem a választ, hogy ezen dokumentumok hogyan illeszkedhetnek a jogi szabályozásba, így különösen az egyetemi belső (*intern*) szabályzatokba, valamint a nemzeti jogszabályokba. Végül kísérletet teszek arra, hogy felvázoljam az egyetemi szféra ESG alapú megfelelésének egyes alapvető perspektíváit, szabályait, továbbá néhány rangsoron keresztül kerül bemutatásra, hogy nemzetközi viszonylatban hogyan is teljesítenek az egyetemeken az említett célok kapcsán, illetve melyek az éllovas ‘fenntartható egyetemeken’ a világban.

Megjegyzendő, hogy FÁSI Csaba e dolgozatban korábban már hivatkozott tanulmányában⁹⁰² az egyetemi működést két fontos aspektusból vizsgálja, egyrészt az ESG szempontjából, másrészt az SDGs kapcsán. Utóbbi esetében arra keresi a választ, hogy hogyan érvényesülnek a célok az egyetemi működésben.

Említést érdemelnek ezen ponton az Európai Zöld megállapodás rendelkezései is,⁹⁰³ amelyben megtalálható – többek között – az üvegházhatású gázok nettó kibocsátásának nullára történő csökkentése a 2050. évre, de 2030-ig 35 millió épület korszerűsítése vagy 3 milliárd fa ültetése

⁹⁰¹ BESENYEI Mónika: The Application of ESG in the Public Sector - Measuring the Sustainability of the Public Administration Sector. *Jog - Állam - Politika. Jog- És Politikatudományi Folyóirat*, 2024/16, 1. szám, 2024.181.

⁹⁰² FÁSI Csaba: A fenntarthatóság dimenziói és a hazai felsőoktatási intézmények helyzetének egyes aspektusai a fenntarthatósági rangsorok tükrében. *Acta Humana*, 11. évf., 3. sz., 2023, 117–135.

⁹⁰³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának az európai zöld megállapodásról, Brüsszel, 2019.12.11. COM(2019) 640 final lásd: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_hu (a továbbiakban: Európai Zöld megállapodás)

is az unió területén.⁹⁰⁴ Az említett célkitűzések szorosan kapcsolódhatnak mind a korábban vizsgált egyházi, mind az egyetemi fenntarthatósághoz (pl. az épületkorszerűsítés révén).

Megjegyzendő az is, hogy az Európai Zöld megállapodás az oktatási és képzési szektorban is egyaránt támogatja a fenntartható fejlődés megvalósulását.⁹⁰⁵ Kiemelendő az a tény is, hogy az Európai Zöld megállapodás elsősorban a tájékoztatást helyezi előtérbe, de prioritásként kezeli az iskolák épületeinek és működésüknek a fenntarthatóbbá tételét, az ehhez szükséges finanszírozási források rendelkezésre bocsátását.⁹⁰⁶

XII. 2. A fenntartható fejlődési célok⁹⁰⁷ és az egyetemi működés

Ahogy disszertációm korábbi részeiben említésre került, a világ vezetői 17, egymással összefüggő területen határozták meg a fenntartható fejlődési célokat.

A 2012-es Rio+ 20 ENSZ Fenntartható Fejlődés Konferencia kapcsán indokolt rámutatni, hogy ebben az évben jött létre az ENSZ Felsőoktatási Fenntarthatósági Kezdeményezése (Higher Education Sustainability Initiative, röviden: HESI), amely az egyetemek és az ENSZ több intézménye számára (többek között az UNESCO, UNEP, UNU, UN-HABITAT) nyújt együttműködési platformot.⁹⁰⁸

Érdekes annak vizsgálata, hogy milyen SDG-ket érinthet az egyetemi fenntarthatóság. Kutatási hipotézisem létjogosultságát igazolja az a megállapítás is, amely szerint az

„oktatási intézményekre, köztük az egyetemekre is komoly felelősség hárul a vállalásokhoz való hozzájárulásuk okán.”⁹⁰⁹

Úgy vélem, az SDGs-k megvalósításában egy felsőoktatási intézménynek még nagyobb is lehet a szerepe, mint egy kisebb vállalkozásnak, ugyanis – ahogy már korábban kifejtettem, a

⁹⁰⁴ vö. FÁSI i. m. 122.

⁹⁰⁵ Európai Zöld megállapodás 2. Az uniós gazdaság átalakítása a fenntartható jövőért; 2.2. A fenntarthatóság általános érvényesítése minden uniós szakpolitikában; 2.2.4. Az oktatás és képzés mozgósítása

⁹⁰⁶ Európai Zöld megállapodás 2. Az uniós gazdaság átalakítása a fenntartható jövőért; 2.2. A fenntarthatóság általános érvényesítése minden uniós szakpolitikában; 2.2.4. Az oktatás és képzés mozgósítása

⁹⁰⁷ <https://sustainabledevelopment.un.org/>

⁹⁰⁸ BALATONI Monika – MÁTHÉ Katalin – PONGRÁCZ Alex – SZEGEDI László: A fenntarthatóság társadalmi percepciója a Nemzeti Köszolgálati Egyetem hallgatóinak körében. *Acta Humana* 11, 2023/3, 2023. 33. doi:10.32566/ah.2023.3.2.

PURCELL, Wendy M. – HADDOCK-FRASER, Janet (2023): *The Bloomsbury Handbook of Sustainability in Higher Education*. London – New York: Bloomsbury. 40. Online: <https://doi.org/10.5040/9781350244375>

⁹⁰⁹ FÁSI i. m. 126.

létszámától függően – ezen nem vállalati szervezet rendkívüli ‘ügyfélkörrel’ rendelkezik (hallgatók, egyetemi munkatársak, oktatók). Az iménti megállapítás kapcsán rögzítendő az is, hogy az ESG-vel összefüggő minőségbiztosítás során a hallgatók igényei és elvárásai kiemelt prioritást jelentenek.⁹¹⁰ Fontos továbbá rámutatni, hogy a fenntarthatósági célok megvalósításának hatásai akár piaci előnnyel és pályázati források megszerzésével is járhatnak.⁹¹¹

Az ENSZ 4. SDGs célja a minőségi oktatás határozza meg. Az egyetemi működésben a minőségi oktatás fenntarthatósághoz kapcsolódó egyetemi kiadványok fejlesztését, valamint a fenntarthatósággal összefüggő kurzusok számának a növelését jelentheti.

A 6. SDGs cél a tiszta vízről és közegészségügyről szól, amely kapcsán az egyetemi stratégiákban a vízfelhasználás csökkentése, illetve az esővíz helyben tartása, hasznosítása kerülhet kialakításra.

Az egyetemi energiaellátóról a 7. SDGs cél rendelkezik. A cél eléréséhez elsődlegesen az *infrastruktúra* kiterjesztése és a technológiakorszerűsítés lehet optimális szempont. A napenergia hasznosításának növelése, továbbá az egységnyi alapterületre számított energiafelhasználás csökkentése szintén elősegíthetik a fenntartható egyetemi működés említett célkitűzését.

Az egyetemi fenntarthatóság szoros összefüggést mutat a 9. SDGs céllal, amely az iparról, az innovációról és az *infrastruktúráról* szól. E körben elsősorban az egyetemi épületek épületenergetikai fejlesztésére, továbbá az innovációs kezdeményezések támogatására gondolhatunk.

A szolgáltatászektor környezetterheléséről már esett szó disszertációm korábbi részeiben. Ezen okból a 12. SDGs kapcsán a hulladékképződés jelentős csökkentésére gondolhatunk a megelőzés, az újrahasznosítás és az újrahasználat révén, amely a fenntartható fogyasztási és termelési módokhoz és a cél eléréshez vezethet a 2030-ig terjedő időre (12.5. rész cél). De ugyanilyen fontossággal bír a fenntartható gyakorlatok alkalmazása és a fenntarthatósággal kapcsolatos lényegi információk jelentésekbe való beépítése, integrálása⁹¹² (12.6. rész cél) is, valamint a fenntartható közbeszerzési gyakorlatok kialakítása (12.7. rész cél). Felhívom a

⁹¹⁰ IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 10.

⁹¹¹ SZIKORA (2025) i. m. 31.

⁹¹² vö. az ESG törvény vonatkozó normáival

figyelmet, hogy az imént említett információk kapcsán nem feledkezhetünk meg a korábban vizsgált beszámolók, kérdőívek szerepéről, illetve azok tanúsításáról sem.

A 13. SDGs-hez kapcsolódó törekvés az éghajlatváltozás elleni fellépést jelenti. E körben gondolhatunk a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére, továbbá az egyetemi kiadványokban az SDGs-hez illeszkedő publikációk számának a növelésére.

Végül a 16. cél kapcsolódik közvetlenül az egyetemi fenntarthatósághoz, ugyanis az említett cél az erős intézmények révén a hatékony és átlátható intézmények kialakítását rendeli el minden szinten (16.6. rész cél).

Megállapíthatjuk a kifejtettek alapján, hogy az SDGs integrálása szerves részét képezi az egyetemi fenntarthatóságnak, az ESG szerinti és optimális egyetemi működésnek.

Mint láthatjuk, a 'zöld egyetem' – mint fogalom – egy összetett rendszert jelent. De ugyanígy összetett feladat az ESG szabályainak követése az egyetemi működés során. Az említett rendszerek magukban foglalnak – többek között – olyan elemeket, mint a 'zöld' épített környezet, a környezettudatos üzemeltetés, valamint a releváns oktatási, kutatási háttér kialakítása.

A megújuló energiaforrások megfelelő mértékű felhasználásáról, az energiatakarékosságról, valamint a környezetkímélő vízgazdálkodásról számos gondolat jelent már meg az SDGs-k kapcsán.

Ami azonban szintén rendkívüli jelentőséggel bír a fenntartható egyetemi működés során, az nem más, mint a megfelelő, körforgásos gazdálkodásra épülő hulladékgazdálkodás. A hulladékgazdálkodás fogalmával összefüggésben említhetjük a gyűjtőhálózatok kialakítását, gyűjtőedények kihelyezését meghatározott közösségi terekben, az intézményi szelektív hulladékgyűjtés szabályainak a kidolgozását, valamint a gyűjtőpontok kialakításait nagyobb előadótermekben. Hazánkban elsősorban a hulladéktörvény⁹¹³ ad normatív kereteket ezen módszereknek, szabályozási megoldásoknak. De ugyancsak említésre méltó az etikus beszerzésre vonatkozó (köz)beszerzési szabályozás,⁹¹⁴ a műanyaghasználat minimalizálása, valamint a hulladékkezelésre vonatkozó gyakorlati rendszer kialakítása. Megjegyzendő az is, hogy a társadalmi szempontok a 'zöld' és körforgásos közbeszerzés kritériumaival, valamint az

⁹¹³ a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény

⁹¹⁴ ld. még: GYULAI-SCHMIDT Andrea. *Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában*. Budapest, Pázmány Press, 2015.

innovációs célú közbeszerzéssel is összekapcsolhatóak.⁹¹⁵ E ponton emelném ki, hogy az egyetemi hulladékgazdálkodás egy külön disszertáció témája is lehetne, ezért ezen dolgozatban csupán az említés szintjén jelenik meg.

XII. 3. Stratégiák és alapelvek

Vitathatatlan, hogy a ‘zöld intézmények’, így az egyetemek működésének egyik alapkövét az azt meghatározó stratégiák és alapelvek jelentik. Egyetérthetünk azzal a megállapítással, amely szerint az ESG-tudatos vállalatirányítás egyre nagyobb teret nyer, amely során

„a kellően stabil fenntarthatósági stratégia meghatározását a kockázatok megfelelő azonosítására, értékelésére és nyomonkövetésére kell alapozni.”⁹¹⁶

Megjegyzem, hogy ezen gondolat szoros kapcsolatot mutat a korábban elemzett kockázatkezelési rezsimekkel, akár az LkSG körében.

A ‘zöld egyetem’ fogalma kapcsán kiemelhetjük azon gondolatot is, amely szerint:

„A 2000-es évek kutatási irányát elsősorban a fenntarthatóság egyetemi keretek között való értelmezése fedte le. Ezek a munkák többnyire az egyetemi működést próbálták meg olyan módon modellezni, hogy a fenntartható fejlődés szempontjai érvényesüljenek az egyetemi stratégiákban. Itt kell megemlíteni az 1990-es Talloires-i nyilatkozatot,⁹¹⁷ amely fontos kísérletet tett a fenntartható egyetem fogalmának meghatározására és a modellek alapját jelentette”.⁹¹⁸

Kiemelendő, hogy a Felsőoktatási Intézmények Nemzetközi Szövetségének (International Association of Universities - IAU) keretében jött létre az a kezdeményezés, amely során a fenntarthatóságra vonatkozó nemzetközi kötelezettségvállalás egy nyilatkozatban öltött testet Talloires-ban. A ‘kezdeményezés’ jelentőségét az adja, hogy több mint 500 egyetemi vezető írta

⁹¹⁵ GYULAI-SCHMIDT (2021) i. m. 3.

⁹¹⁶ SZENDREY ET AL. i. m. 21.; The Sustainability Board (2023). 2023 Annual ESG Preparedness Report. https://www.boardreport.org/_files/ugd/f6724f_429f16f93e23445ea853ae7cbded7a42.pdf (2024.05.27.)

⁹¹⁷ Megjegyzendő, hogy létezik egy 2005-ben elfogadott Talloires-i nyilatkozat is, amely a fenntarthatóság helyett az egyetemek társadalmi szerepvállalására és felelősségére összpontosít.

⁹¹⁸ DÁNOS Zsolt: A társadalmi felelősségvállalás jelenléte a magyar állami egyetemek szervezeti dokumentumaiban. *Educatio : Pedagógia, Szociológia, História, ökonómia, Pszichológia, Politológia*, 2021/30, 1. szám, 2021. 126.

alá az említett nyilatkozatot több mint 50 országban⁹¹⁹, s így az egyik legjelentősebb dokumentumnak mondható a környezeti fenntarthatóság és az oktatás integrálása kapcsán a kutatásban, az oktatásban, az egyetemi működésben és a társadalmi felelősségvállalásban. A nyilatkozat lényegét tekintve egy tízpontos cselekvési terv, amelyben megjelenik többek között a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos tudatosság növelése, az érintettek bevonása vagy a szolgáltatói tevékenység kiterjesztése.⁹²⁰

Bár disszertációm további részében egy rövid nemzetközi kitekintés erejéig még kitérek rá, de már jelen körben érdemes megemlíteni a Nottingham Trent Egyetem egyik kiemelkedően jó gyakorlatát. Az egyetem ugyanis fenntarthatósági stratégiáját a fenntartható fejlődési célok figyelembevételével alakította ki.⁹²¹ Ehhez kapcsolódva ki kell emelni azt a gondolatot, amely szerint az egyetemi társadalmi felelősségvállalás mind az egyetemi stratégiai dokumentumokban, mind a mindennapi működésében jelen kell lennie.⁹²² E gondolattal összefüggésben szükséges felvázolni az ESG törvénynek a vállalati társadalmi felelősségvállalás kapcsán meghatározott fogalmát.

E fogalom szerint az ilyen típusú felelősségvállalás a vállalkozásoknak a társadalomra, a kultúrára és a jövő nemzedékeinek életfeltételeire gyakorolt hatásuk iránti felelősségét jelenti.⁹²³

Úgy vélem, e felelősségvállalási fogalom egyező az egyetemi társadalmi felelősségvállalás iránti törekvésekkel. Megállapítható ugyanis, hogy egy egyetem – más tényezők mellett – elsősorban a társadalmat, a kultúrát és a jövő nemzedékeinek védelmét szükséges, hogy prioritásnak tekintse, amikor az ESG-t érintő dokumentumokat alakít ki, valamint amikor az ezeket tartalmazó célkitűzéseit megfogalmazza.

Álláspontom a kifejtettek alapján a következő: az ESG törvény vállalati társadalmi felelősségvállalással összefüggő fogalma a felelősség esetében, *analógia* útján kiterjeszthető bizonyos nem vállalati szervezetek, s így egy egyetem működésére is.

⁹¹⁹ <https://ulsf.org/talloires-declaration/>

⁹²⁰ <http://ulsf.org/talloires-declaration/>

⁹²¹ LUKÁCS Rita – PAPP-VÁRY Árpád: Fenntarthatóság a felsőoktatásban. Budapest, *Márkamonitor magazin*, 2020/2–3. http://www.papp-vary.hu/reklam_marketing/Fenntarthatosag_a_felsooktatásban.pdf

⁹²² DÁNOS i. m. 130.

⁹²³ ESG törvény 7. § 30. pont

Megjegyzendő az a megállapítás is, hogy az intézményi stratégiaalkotási folyamatok és a különböző eljárásrendek kialakítása elengedhetetlen az egyéb tevékenységek – például kutatás, irányítás – minőségének a javítása érdekében.⁹²⁴

Kialakíthatjuk azon álláspontunkat a kifejtettek alapján, amely szerint az egyetemi stratégiák szoros összefüggést mutathatnak a fenntarthatósággal.

E körben indokolt rámutatni, hogy:

„A fenntarthatóságnak át kell járnia az oktatást, kutatást, az egyetem közösségi kapcsolatait, a campus, valamint az egyetem működési és stratégiai folyamatait”.⁹²⁵

Megjegyzendő, hogy a főbb egyetemi dokumentumok, stratégiák kapcsán az alábbiakat említhetjük:

- intézményfejlesztési terv(ek),
- vízió (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum),
- misszió vagy küldetésnyilatkozat,
- minőségpolitikai vagy minőségirányítási dokumentumok,
- szervezeti és működési szabályzat, – esélyegyenlőségi terv (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum),
- fenntarthatósági stratégia (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum).⁹²⁶

Úgy vélem, minden említett dokumentum nélkülözhetetlen a fenntartható egyetemi működésben, azonban a fenntarthatósági stratégia – *primus inter pares* – mégis kiemelkedik a többi szabályozó dokumentum közül. Ennek egyik fő oka, hogy míg az egyéb dokumentumok (például szervezeti és működési szabályzat, intézményfejlesztési terv) közvetve szolgálják a fenntarthatóságot, addig a fenntarthatósági stratégiában közvetlenül határozhatóak meg az adott intézmény fenntarthatósággal kapcsolatos célkitűzései. Fontos szempont, hogy a fenntarthatóságnak meg kell jelennie a szervezetek stratégiai tervezési folyamataiban, az említett elvet integrálni is kell abba, amely során meghatározott érdekelti kör bevonása olyan

⁹²⁴ IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 8.

⁹²⁵ MÁLOVICS György – JUHÁSZ Judit – HAJDU Katalin – GYARMATI László: The environmental sustainability of universities – approaches to environmental sustainability: Examined at the University of Szeged. Szeged, *School Management Studies*, XLVII. 2016/6., 2016. 19–28. 6/ ISSN 0133-0179, 19.

⁹²⁶ DÁNOS i. m. 128.

kulcskérdés lehet, amely a környezetvédelmi politika és a fenntartható fejlődés javítását idézheti elő egy adott szervezetnél.⁹²⁷

FÁSI Csaba hívja fel rá a figyelmet, hogy a fenntartható felsőoktatási intézmények kapcsán a világos stratégiaalkotás és megvalósítás a különböző rangsorokban való előrébb sorolást, ha úgy tetszik ‘előkelőbb helyezést’ is elő tudja segíteni.⁹²⁸

Hasonlóan fogalmazza meg az ESG törvény is a hosszú távú fenntarthatósági lehetőségek ‘üzleti stratégiába’ való integrálását, elősegítve ezzel a környezeti fenntarthatóság elvének érvényesülését.⁹²⁹ Indokolt továbbá rámutatni arra is, hogy a törvény később egyértelműen rögzíti azt is, hogy bizonyos esetekben kötelezővé válik a társadalmi felelősségvállalási stratégiák készítése, amelyet – az ESG törvény szóhasználatával élve – a vállalkozás a honlapján nyilvánosan hozzáférhető módon közzétesz.⁹³⁰ Megállapítható, hogy a nyilvánosság tájékoztatását az ESG törvény is kiemelt prioritásként kezeli, e tevékenység pedig az egyetemi működés kapcsán is rendkívül hangsúlyos. Fontos megállapítás azonban, hogy míg a korábban bemutatott CSRD rendszere hangsúlyozza a lényegességi értékelések üzleti stratégiába való integrálását, sok vállalat, így vélhetően sok szervezet is a korábban említett (kettős) lényegesség elvét inkább megfelelési gyakorlatként, mintsem az értékteremtés stratégiai eszközeként közelíti meg.⁹³¹

A stratégiák jelentősége állami, kormányzati szinten sem elhanyagolható, ha a fenntarthatóságot vizsgáljuk. E megállapítás kapcsán gondolhatunk olyan jelentős dokumentumokra, mint a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia, amelyet a magyar országgyűlés határozati formában fogadott el.⁹³² A stratégia egyik fő célja az ENSZ 2015. évi SDGs-hez kapcsolódó magyar adatok vizsgálata.⁹³³

Szükséges arra a tényre is rámutatni, hogy ESG tanúsítással érintett szervezet, és így egy egyetem számára is fő kötelezettség a tanúsítás során, hogy az ESG tanúsító felhívására az ESG

⁹²⁷ SZIKORA (2023) i. m. 36., LOKUWADUGE, Chitra Sriyani De Silva - HEENETIGALA, Kumudini: Integrating Environmental, Social and Governance (ESG) Disclosure for a Sustainable Development: An Australian Study, *Business Strategy and the Environment*. 2017/4, Vol. 26, 2017. 438-450. DOI: doi.org/10.1002/bse.1927

⁹²⁸ FÁSI i. m. 134.

⁹²⁹ ESG törvény 5. §

⁹³⁰ ESG törvény 18. § (1)

⁹³¹ DUNFJÁLL op. cit. 13.

⁹³² a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról szóló 18/2013. (III. 28.) OGY határozat

⁹³³ FÁSI i. m. 121.

tanúsító rendelkezésére bocsássa az ESG-t érintő stratégiákat érintő dokumentumokat, illetve adatokat.⁹³⁴ Ezen rendelkezés biztosítja a stratégiák tanúsításban betöltött kiemelkedő szerepét.

Érdemes vizsgálni azt is, hogy milyen elvek mentén alakítható ki egy intézményi stratégia. Ha a környezetjog elveit elemezzük, nem lehet figyelmen kívül hagyni a megelőzés és az elővigyázatosság elveit,⁹³⁵ a természeti erőforrások használatának és megőrzésének egyidejűségi elveit,⁹³⁶ vagy éppen a szubszidiaritás⁹³⁷ elvét. E körben hívnám fel a figyelmet a szubszidiaritással összefüggésben arra a gondolatra, amely szerint:

„Fontosak (...) a helyi életvitel innovatív, kapitalista kultúrát felváltó alulról jövő kezdeményezései, beleértve a helyi, közösségi pénzeket, helyi ellátási rendszereket, önellátó szerveződéseket, a kisléptékű fenntartható mezőgazdasági termelést, a közösség által támogatott mezőgazdaságot”.⁹³⁸

Nem feledkezhetünk meg egy intézményi stratégia kialakítása során a korábban említett holisztikus megközelítésről sem. Az említett elv az összefüggések vizsgálatát jelenti, kiegészítve az integráció elvét. Az elvek fő céljai, hogy a környezeti hatások teljességükben és összefüggéseikben kerüljenek figyelembevételre.⁹³⁹ Kiemelendő, hogy az elvek összhangban állnak a magyar környezetpolitika – és egyben az állami környezetvédelmi tervezés – hivatalos dokumentumával, a 2026-ig szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programmal is.⁹⁴⁰ Jelentős fontossággal bír, hogy az egyetemi stratégiai dokumentumok szoros kapcsolatot mutassanak továbbá a nemzeti stratégiai dokumentumokkal, mivel ezen irományok az állami egyetemeknek közvetlenül, a nem állami fenntartású egyetemeknek pedig közvetve jelentenek igazodási, kiindulási alapot.

Végül, de nem utolsó sorban említést tehetünk a közép- és hosszú-távú célkitűzések kialakításáról, amelyről szintén nem szabad megfeledkezni a stratégiaalkotás során.

⁹³⁴ 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 11. § (2) bekezdés b) pont

⁹³⁵ Kt. 4. § 30. és 31. pont

⁹³⁶ Kt. 1. § (2) bekezdés c) pont

⁹³⁷ vö. Kt. 48/A. § (2) bekezdés a) pont

⁹³⁸ MÁLOVICS et al. i. m. 17.

⁹³⁹ FODOR i. m. 49.

⁹⁴⁰ a 2026-ig szóló 5. Nemzeti Környezetvédelmi Programról szóló 62/2022. (XII. 9.) OGY határozat

XII. 4. Felsőoktatási minőségbiztosítás az ESG szempontjai szerint

XII. 4. 1. Európai Felsőoktatási Térség minőség-biztosításának standardjai és irányelvei

A szabványok és az auditálás, tanúsítás és hitelesítés jelentőségét korábban bemutató átfogó elemzések után érdemes specifikusan, az egyetemi fenntarthatóság kapcsán is vizsgálni ezen témaköröket. Kiemelendő, hogy a felsőoktatási minőségbiztosítás során érvényesülnie kell az ESG szempontjainak, amelyet a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (röviden: MAB) végez és ellenőriz. A MAB-nak az akkreditációs eljárás során van kiemelt feladata, amely keretében a felsőoktatási intézmények minőségirányítási rendszereire és azok ESG-megfelelésére kiterjedő hatályú vizsgálatot végez.⁹⁴¹

Az említett vizsgálat különböző szempontok szerint valósul meg. Kiemelendő, hogy az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosítási standardjait és irányelveit 2005-ben fogadták el a felsőoktatásért felelős miniszterek a Felsőoktatási Minőség-biztosítás Európai Szövetsége (European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA) és az Európai Hallgatói Szervezet (European Students' Union – ESU), az Európai Felsőoktatási Intézmények Szövetsége (European Association for the Applied Sciences in Higher Education – EURASHE) és az Európai Egyetemek Szövetsége (European University Association – EUA) javaslata nyomán, amely jelentős átdolgozáson esett át 2015-ben.⁹⁴²

Megállapítható, hogy az ESG keretrendszere megjelenik a felsőoktatási minőségbiztosításban is, az Európai Felsőoktatási Térség (EHEA) minőségbiztosítási standardjai és irányelvei, az Európai Unió által létrehozott European Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education által.⁹⁴³ E körben indokolt rámutatni:

„Az ESG iránymutatásai a felsőoktatási intézmények számára nyújtanak iránymutatást minőségük fejlesztéséhez.”⁹⁴⁴

⁹⁴¹ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/hu/national-education-systems/hungary/minosegbiztositas-felsooktatásban>

⁹⁴² IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 5.

⁹⁴³ vö. SCHMUCK i. m. 90.

⁹⁴⁴ SCHMUCK i. m. 91.

A minőségbiztosítási rendszer kapcsán a külső és belső minőségbiztosítás, a hallgatók bevonása és az intézmények felelőssége egyaránt hangsúlyt kap. Megemlítendő továbbá, hogy a felsőoktatási intézmények

„saját stratégiával és eljárásokkal rendelkeznek egyéb tevékenységeik – például kutatás, irányítás – minőségének a javítása érdekében is”.⁹⁴⁵

Úgy vélem, a nem vállalati szervezetek esetén is kialakítható az a négy kategória, amely a kis- és középvállalkozások kapcsán mért SDA Bocconi School of Management’s Sustainability Lab és Assicurazioni Generali’s SME EnterPRIZE projekt keretében a kis- és közepes vállalkozások (a továbbiakban: kkv-k) a fenntartható fejlődés iránti elkötelezettséget vizsgálja kilenc országban.⁹⁴⁶ Megjegyzem, hogy az ESG konformitás – a kkv-khoz hasonlóan – még a nem vállalati szervezetektől sem elvárás, így a fenntarthatóság iránti elköteleződés ezen esetben is megfelelő fogalmat jelent.⁹⁴⁷

Az említett négy kategória:

1. a bajnok (Hero)
2. hamarosan bajnökká váló (Soon -to-be),
3. a bizonytalan (Undecided) és
4. a lemaradó (Laggard).

Hangsúlyozandó, hogy

„A bajnokok már alkalmaznak egy fenntarthatósági stratégiát vagy akciótervet elérendő számszerűsíthető célkitűzésekkel és kulcsmutatókkal. A hamarosan bajnökká váló szervezetek már elkezdtek a felkészülést a fenntarthatósági stratégia alkalmazására. A lemaradók nem terveznek fenntartható stratégiát kialakítani és megvalósítani, míg a bizonytalanok eldöntötték, hogy valamikor a jövőben majd kialakítanak egy fenntarthatósági stratégiát”.⁹⁴⁸

Úgy vélem, hogy az ESG szerinti működés⁹⁴⁹ nemcsak a kkv-k, hanem más nem vállalati szervezetek esetében is a jogi kockázatok csökkentését eredményezheti.⁹⁵⁰

⁹⁴⁵ IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151) 8.

⁹⁴⁶ BUJTÁR i. m. 18.

⁹⁴⁷ vö. BUJTÁR i. m. 18.

⁹⁴⁸ BUJTÁR i. m. 18.; SDA Bocconi School of Management’s Sustainability Lab és Assicurazioni Generali’s SME EnterPRIZE Fostering Sustainability in Small and Medium-Sized Enterprises Generali SME EnterPRIZE White Paper 3rd Edition 22.

⁹⁴⁹ Vagy ahogy Bujtár Zsolt fogalmaz: fenntarthatósági átállás

⁹⁵⁰ BUJTÁR i. m. 19.

Kiemelendő, hogy a nem vállalati szervezetek hasonlóan gyűjthetnek önkéntes fenntarthatósági információkat, mint a kis- és középvállalkozásokhoz. A kkv-k számára mindez hamarosan *sztenderdizált*, szabványosított formában is rendelkezésre áll majd.⁹⁵¹

Röviden szükséges áttekinteni, hogy az Európai Felsőoktatási Térség minőség-biztosításának standardjai és irányelvei – mint *soft law* dokumentumok – hogyan érintik egy egyetem fenntarthatósági, ESG-törekvéseit. Ebből következtetéseket vonhatunk le arra is, hogy egy nem vállalati szervezetnek milyen standardokat és irányelveket lehet célszerű követnie a fenntartható működése során. Mindez azért is lehet jelentős, mivel a jelenlegi *soft law*-ra és önkéntes jogkövetésre épülő normarendszert egyre inkább felváltja a kötelező ESG-normakövetés.⁹⁵²

Ahogy korábban bemutatásra került, a minőségbiztosításban fontos szerepet játszanak az ESG szempontjai. Megállapítható az is, hogy a minőségbiztosítási standardok három részre tagozódnak, mégpedig:

- belső minőségbiztosításra,
- külső minőségbiztosításra, és
- minőségbiztosítási ügynökségekre.⁹⁵³

Röviden érdemes megvizsgálni a minőségbiztosítás e három részét, amely kapcsán érdemes megállapításokat tenni arra vonatkozóan, hogy milyen minőségbiztosítási kritériumoknak kell megfelelnie egy nem vállalati szervezetnek, jelesen egy egyetemnek.

A belső minőségbiztosítás kritériumok kapcsán elsőként a minőségbiztosítási politika emelendő ki, amely megkövetel egyfajta nyilvánosságot, valamint egyfajta szélesebb érintetti kör (hallgatók, oktatók, felhasználók, partnerek) bevonását, továbbá kritériumai közé sorolandó az is, hogy megfelelő eljárás szerint dolgozzák azt ki.⁹⁵⁴ Az érintetti kör kapcsán kiemelendő, hogy a vevők (egyetem esetén a hallgatók, oktatók), a támogató vezetés, valamint a munkatársak

⁹⁵¹ SZIKORA (2025) i. m. 34.; vö. az önkéntes fenntarthatósági beszámolósi keretrendszerrel a kkv-k számára - VSME (Voluntary Sustainability Reporting Standard for SMEs)

⁹⁵² BUJTÁR – FERENCZ (2023) i. m. [6]

⁹⁵³ IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 11.

⁹⁵⁴ IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 12.

(egyetem esetén az oktatók) tartoznak egyértelműen az ISO 9001:2015 szabvány hét alapelvének első három kategóriájába.⁹⁵⁵

E körben kiemelendő, hogy a minőségbiztosítási politika több szempontból is hasonlóságot mutat a fenntarthatósági nyilatkozattal, akár a nyilvánosság, akár a bevonandó kör kapcsán. De szintén egyezőséget jelent a két dokumentum célja tekintetében is, ugyanis mindkettő a különböző egyetemi, sok esetben fenntarthatósági törekvésekkel kapcsolatos tevékenységeket, az azokkal való elszámolást veszi górcső alá.⁹⁵⁶

Kiemelhetjük azt is, hogy a minőségbiztosítási politika hatékonyan támogathatja a szolidaritás különböző formáit, amely az oktatókat, a nem oktató alkalmazottakat és a hallgatókat érintő mindenfajta intolerancia és diszkrimináció ellen irányul,⁹⁵⁷ és amely az ESG kapcsán a ‘S’, vagyis a társadalmi szempontok elősegítésének az egyértelmű leképeződése.

De megemlíthetjük a különböző képzési programok kialakítását és jóváhagyását is, amelyeknek összhangban kell állniuk az intézmény stratégiájával.⁹⁵⁸ A fenntarthatósági stratégiával való összhang evidenciája magától értetődik, mivel e stratégiában szükséges bemutatni ezen programokat, kitérve a részletes jellemzőikre is.

A minőségbiztosítás standardjainak és irányelveinek több olyan területe azonosítható, amely az ESG kapcsán a ‘S’, vagyis a társadalmi szempontok érvényesülését célozza. Így beszélhetünk a hallgatóközpontról tanulásról, tanításról és értékelésről, a hallgatók felvételéről, előrehaladásáról, tanulmányaik elismeréséről és a képzés odaítéléséről, az egyetemi humánerőforrás tekintetében az oktatók képességeiről és képzettségéről, valamint a tanulástámogatásról és a különböző hallgatói szolgáltatásokról.⁹⁵⁹

Megjegyezhetjük, hogy az információáramlás egy kiemelt területe az ESG-nek, valamint az egyetemi fenntarthatóság érvényesülésének.

A ‘belső információk’ tekintetében a gyűjtésnek, az elemzésnek és a felhasználásnak van kiemelt szerepe, a különböző tevékenységekkel összefüggő világos, pontos, objektív, naprakész

⁹⁵⁵ SCHMUCK i. m. 90.

⁹⁵⁶ vö. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 12.

⁹⁵⁷ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 12.

⁹⁵⁸ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 13.

⁹⁵⁹ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 13-17.

és könnyen hozzáférhető információk közzétételének pedig a ‘külső információk’ során van jelentősége.⁹⁶⁰ Kiemelendő, hogy az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei a különböző információk esetében sok tekintetben a társadalmi szempontok szerint rendszereznek (pl. a hallgatók összetétele). Egy gondolat erejéig térjünk ki arra, hogy a disszertáció korábbi részeiben (akár az EMAS, akár az MI kapcsán) is kimutatható volt az információk, adatok fontossága, illetve azok áramlásának a kiemelt jelentősége.

Úgy vélem, a képzési programok folyamatos figyelemmel kísérése és rendszeres értékelése során⁹⁶¹ tekintettel kell lenni a különböző fenntarthatósággal összefüggő képzési egységekre is. A rendszeres külső minőségbiztosítás⁹⁶² kapcsán párhuzam állítható fel a korábban kifejtett, EMAS rendszerében alkalmazott környezetvédelmi nyilatkozat hitelesítésével. Mindkettőnek arra irányul ugyanis a célja, hogy információt adjon az intézménynek (EMAS esetén a szervezetnek) és a nyilvánosságnak az intézmény működésének a minőségéről.⁹⁶³

Egyértelműen látszik, hogy a külső és a belső minőségbiztosítás hat egymásra, a külső minőségbiztosításnak figyelembe kell vennie a belsőt, valamint a céljain túl a vonatkozó szabályozásnak is meg kell felelnie.⁹⁶⁴

A külső minőségbiztosítás kapcsán talán az egyik leghangsúlyosabb standard az eljárás(ok) megbízhatósága, haszna, előre meghatározottsága, következetes ‘alkalmazása’ és nyilvánossága.⁹⁶⁵ Az említett kritériumok a jog világában sem ismeretlenek, ugyanis azok a jogbiztonságot garantálják. A külső minőségbiztosítási rendszer kiemelt kritériuma az önértékelés, a külső értékelés (akár helyszíni látogatás által), az értékelést alátámasztó tények és adatok összegyűjtése, valamint a jelentéskészítés és a folyamatos vizsgálat. A jelentéssel szembeni követelmények az alábbiak szerint határozhatóak meg:

- nyilvánosság,

⁹⁶⁰ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 17-18.

⁹⁶¹ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 18-19.

⁹⁶² Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 19.

⁹⁶³ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 19.

⁹⁶⁴ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 20.

⁹⁶⁵ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 21.

- világosság,
- hozzáférhetőség.⁹⁶⁶

Megállapítható, hogy egy jelentésnek mindenki által hozzáférhetőnek, elérhetőnek és egyértelműnek kell lennie.

Kimondhatjuk, hogy az említett standard rendkívül sok hasonlóságot mutat a korábban kifejtettekkel, mint például az EMAS kapcsán megjelenő auditálással, a környezetvédelmi nyilatkozattal, vagy a hitelesítési tevékenységgel. De ne feledkezzünk meg az LkSG kapcsán bemutatott hatósági jogkörökről, feladatokról sem. Fontos szempont, továbbá szintén nem újdonság az sem, hogy külső szakemberek (szakértők) végezzék el az említett tevékenységet, de megjegyzendő, hogy egy egyetem esetében akár a hallgatók is bevonhatóak a folyamatba.⁹⁶⁷

Az eredményeknek fontos formai és tartalmi kritériumai vannak, így az alábbi feltételeknek kell megfelelniük:

„A méltányosság és megbízhatóság érdekében a külső minőségbiztosítás eredményei előre meghatározott és nyilvánosságra hozott kritériumokon alapulnak, amelyeket következetesen értelmeznek, és amelyek tényekre, adatokra alapozottak. A külső minőségbiztosítási rendszertől függően, az eredmények különféle formákban jelenhetnek meg, például ajánlasként, értékkitéletként vagy formális döntésként”.⁹⁶⁸

A külső minőségbiztosítással szemben fontos követelmény a nyitottság és az elszámoltathatóság, amely különböző panasztételi és fellebbezési eljárások kialakítását és garantálását jelentheti.⁹⁶⁹

A külső minőségbiztosítás szerves részét képezi továbbá az azt lefolytató ‘ügynökség(ek)’, amelyeknek a céltól függően sokrétű a minőségbiztosítási tevékenységük: végezhetnek értékelést, felülvizsgálatot, auditot, felmérést, akkreditációt vagy más hasonló feladatot. Fontos szempont az is, hogy kellően meghatározott jogi alapon, függetlenül kell működniük,⁹⁷⁰ szilárd

⁹⁶⁶ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 22.

⁹⁶⁷ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 21.

⁹⁶⁸ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 22.

⁹⁶⁹ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 23.

⁹⁷⁰ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 24-25.

pénzügyi alapokkal és belső minőségbiztosítási eljárásokkal.⁹⁷¹ Ezen ‘ügynökség(ek)’ párhuzamba állíthatóak a disszertáció korábbi részeiben bemutatott *auditorokkal*, tanúsítókkal, vagy az egyházi szervezeteknél vizsgált külön egységekkel, jogi személyekkel a feladatkör szempontjából.

Megállapíthatjuk azt is, hogy a rendszeresen publikált jelentésekben hatékonyan írhatóak le és elemezhetőek a külső minőségbiztosítási tevékenység általános tanulságai.⁹⁷² Végezetül fontos az is, hogy az ügynökség ötévente köteles alávetnie magát külső ellenőrzésnek az ESG-vel való megfelelése kapcsán.⁹⁷³ Ezen standarddal és irányelvvel összefüggésben rögzíthető, hogy „az ellenőröknek is akad ellenőrük”, s így az „őrzőket is őrzik”.

XII. 5. Vizsgálható területek, kialakult jó gyakorlatok

Egy egyetem ESG szerinti, fenntartható tevékenységeinek a vizsgálata során szükséges meghatározni azokat a területeket is, amelyek elősegítik az egyetemi fenntarthatósági átmenetet. Az elsődleges szempont ezen elemzésnél, hogy szükséges áttekinteni az egyetemi működés meghatározó dokumentumait (lásd korábban). E körben elsősorban az *intern* dokumentumokra gondolhatunk, így az egyetem alapító okiratára vagy akár szervezeti és működési szabályzatára.

Fontos szempontja az egyetemnek környezetközpontú működésének, hogy e dokumentumok összhangban álljanak a fenntarthatóságot érintő jogszabályokkal (hazánkban többek között a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvénnyel, a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvénnyel vagy más hasonló jelentőséget képviselő jogszabályokkal). Fontos hangsúlyozni, hogy a különböző jó gyakorlatok már a külső minőségbiztosítás során is megjelentek, ugyanis az intézményben azonosított gyakorlatok jellemzőit és ajánlásait az azokat követő intézkedések során is szükséges bizonyos formában feltüntetni, mégpedig a külső minőségbiztosítás eredményeként létrejövő jelentésben.⁹⁷⁴

⁹⁷¹ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 26.

⁹⁷² Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 24-25.

⁹⁷³ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 27.

⁹⁷⁴ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 23.

Indokolt azt is áttekinteni, hogy milyen egyetemi szervezeteket lehet létrehozni a különböző környezeti hatások feltárására, nyomon követésére, elemzésére. Megjegyzendő, hogy ezen egyetemi szervezetek munkabizottságok formájában, testületi jelleggel működhetnek, feladatuk pedig a döntés-előkészítő és véleményező szerepre terjedhet ki, segítve az egyetemi vezetés (egyetemi tanács, kari tanácsok) munkáját. Ilyen típusú testület lehet különösen az Egyetemi Fenntarthatósági Tanács.

Az említett tanács tagjait az egyetemi, de akár a vállalati, civil vagy kormányzati szférában, továbbá a fenntarthatóság területén tevékenykedő szakemberek, szakértők, tanácsadók is alkothatják. A hivatkozott testület létrehozása összhangban áll a hazai ESG szabályozással is, amely független, nem utasítható személyek, szervek kijelölését várja el meghatározott esetekben.⁹⁷⁵ Ehhez a megállapításhoz kapcsolódnak a külső minőségbiztosítás során korábban már részletesen kifejtett gondolatok.

A nyomon követés kiterjedhet a fenntarthatósági stratégiában foglalt célok teljesülésére, a közbeszerzési gyakorlatra vagy a belső fejlesztések támogatásának a felülvizsgálatára. A testület véleményezhet továbbá minden olyan szakmai javaslatot, amely az egyetemek fenntartható működésével függ össze. Ezen kívül egy ilyen típusú testület hozzájárulhat a szakmai kapcsolatrendszer növeléséhez és aktív szerepet vállalhat a fenntarthatósági stratégia, illetve az elért eredmények kommunikációjában.

E körben hívnám fel a figyelmet arra, hogy az egyetemi fenntarthatósági folyamatok koordinálására az egyetemi szervezetek mellett (vagy helyett) egy kijelölt koordinátor alkalmazása is indokolt lehet. Hovatovább, a döntéshozatal koordinátoron keresztüli központosítása elősegítheti az információáramlást is.⁹⁷⁷ Ezen szerepkör összhangban áll és párhuzamba állítható az ESG törvényben szabályozott kockázatkezelési folyamat működtetéséért felelős személlyel. Az ESG törvény szabályai szerint a kijelölt személy rendszeresen, legalább évente egyszer tájékoztatja az adott szervezet vezető szervét a kockázatkezelés során elvégzett feladatairól.⁹⁷⁸ Mint korábban az LkSG kapcsán olvashattuk, a

⁹⁷⁵ vö. ESG törvény 16. § (4) bekezdés, 29. § (1) bekezdés

⁹⁷⁷ SETÓ-PAMIES, Daniel – PAPAIOIKONOMOU, Eleni: *A Multi-level Perspective for the Integration of Ethics, Corporate Social Responsibility and Sustainability (ECSRS) in Management Education*. Journal of Business Ethics 136, 2016. 525.

⁹⁷⁸ ESG törvény 16. § (3) bekezdés

kockázatkezelés kiemelt feladat egy szervezet életében, s úgy vélem, az azzal kapcsolatos információ megfelelő áramlása is igazán jelentős szempont.

Vizsgálható területet jelent a különböző egyetemi adatok elemzése is, tekintettel arra, hogy a felállított bizottságok összehasonlítható adatok gyűjtésével és elemzésével segíthetik a fenntarthatósággal összefüggő egyetemi döntéshozatalt. A vizsgálat egyben kiterjedhet az egyetemi zöldfelületek áttekintésére, elemzésére is.

A tájékoztatás olyan területe az egyetemi fenntarthatóságnak, amely nélkülözhetetlen, és amely folyamatos fejlesztést, korszerűsítést igényel. A tájékoztatás jelenthet általános, minden munkatársra, oktatóra és hallgatóra (vagyis érintett félre) kiterjedő információáramlást, de konkrét lépéseket is, mint például az egyetem központi honlapján a 'zöld egyetem' funkció beépítését. Mindez azért is fontos, mivel korábban megállapításra került, hogy milyen magas létszámot tesz ki az egyetemi hallgatók, dolgozók aránya. A tájékoztatással szorosan függ össze az egyetemi kommunikációs felületek hatékony felhasználása (például faliújságok, hirdetőtáblák). Ehhez kapcsolódva fenntarthatósági képzések hozhatóak létre a munkavállalók részére, amely gondolat csatlakozik az EMAS keretében korábban megjelölt munkavállalói tájékoztatás kívánalmához.

Az egyetemi fenntarthatóság áttekintése során azt is meg kell vizsgálnia egy adott intézménynek, hogy milyen lehetőségei vannak arra, hogy egy nemzetközi hálózathoz csatlakozhasson, növelve jó hírét a fenntarthatóság kapcsán tett vállalásai terén.

Az egyetemi fenntarthatóság során szükséges továbbá elemezni, hogy mely akkreditált szakok állnak rendelkezésre egy adott intézményben, ezekhez milyen képzési struktúrák tartoznak, továbbá milyen további kurzusokat és azokhoz tartozó tematikákat lehet továbbfejleszteni. Ehhez kapcsolódva érdemes annak felülvizsgálata is, hogy mely egyetemi publikációk lettek befogadva az adott szemeszterben, milyen konferenciákat szervezett az adott intézmény, illetve milyen jellegű tudományos értékű munkák születtek a fenntarthatóság témakörében.

Az egyetemi hallgatók bevonása is rendkívül fontos a fenntarthatósági átmenet során. Bár elsősorban hallgatói önszerveződést jelent, de szükségesnek mutatkozik a szakkollégiumok és diákszervezetek egyetemi támogatása, amely nem csupán anyagi támogatás formájában ölthet testet. Ide sorolandó a szükséges platformok biztosítása az említett szervezeteknek, a rendezvényeikben való közreműködés, valamint a résztvevő személyek oktatása, képzése. A

diákszervezetek tematikus programokat, akciókat (például hulladékgyűjtési hét) is szervezhetnek.

A felsoroltak eredményeként a legkiválóbb hallgatók tudományos versenyeken, így Országos Tudományos Diákköri Konferencián, valamint egyéb tudományos versenyeken vehetnek részt, képviselve egyetemüket és ápolva a tudomány egyes területeit. Az említett versenyeken könnyedén elmélyedhetnek a diákok egy-egy adott, fenntarthatósággal vagy más tudományos területtel kapcsolatos témában. Megjegyzem, hogy hazánkban egyetemi kezdeményezésre létrejöhetne egy olyan Országos Tudományos verseny is, amely kifejezetten a fenntarthatóság egyes kérdéseivel foglalkozik, az azzal kapcsolatos tudást méri össze.

Szükséges említést tenni azon lehetőségről is, amely szerint egy egyetem panaszkezelési rendszert alakíthat ki. A rendszer – az ESG törvény mintájára – lehetővé tenné a diákoknak, oktatóknak, dolgozóknak és mindenki másnak, hogy bejelentést tegyenek a társadalmi felelősségvállalási és környezeti kockázatokra, illetve ezen kötelezettségek megsértésére.⁹⁷⁹ Fontos kitételként jelenik meg azonban, hogy egy elkülönült szervezeti egység vagy külső szervezet kezelje az említett panaszokat.⁹⁸⁰ A külső panaszkezelési rendszernek többletfeltételei is lehetnek (például ehhez kapcsolódó ügyrend kialakítása; pártatlan, függetlenek és feladatuk ellátásában nem utasítható személyek; nyilvános hozzáférhetőség).⁹⁸¹ Megfontolandó lehet ESG minősítésében jártas szakember vagy szervezet alkalmazása is⁹⁸² a panaszkezelési rendszerben.

XII. 6. (Köz)beszerzési gyakorlatok

A felelős, fenntartható közbeszerzés egy olyan optimalizálási megoldást jelenthet egy ‘fenntartható egyetem’ számára, amely során csökkenthető az energia- és erőforrás-fogyasztás. Kiemelendő, hogy a tervezést azonban már a beszerzés kialakítása során gondosan mérlegelni kell.

Azt kell vizsgálnia az egyetemnek, hogy milyen lépésekkel, dokumentumokkal alakítható ki a fenntartható közbeszerzés. E körben elsősorban belső ellenőrző listákra, a fenntarthatóság szempontjai szerint kialakított iránymutatásokra gondolhatunk. Létrehozhatóak azonban külön

⁹⁷⁹ ESG törvény 28. § (1) bekezdés

⁹⁸⁰ ESG törvény 29. §

⁹⁸¹ ESG törvény 30. §

⁹⁸² ESG törvény V. fejezet

beszerzési szabályzatok is, amelyek a tisztességes és társadalmilag felelős beszerzés szempontjait határozhatják meg. Ezen okból szükséges az egyetemi intézmények körében is az energia- és erőforrás-fogyasztás csökkentése, amely a beszerzések ökológiai és szociális, fenntarthatósági szempontok alapján történő átszervezése útján jöhet létre, ahogy azt az egyházi fenntarthatóság terén is olvashattuk.

A környezetirányítási rendszerek és szabványok szintén segíthetik az egyetemi tevékenység által okozott környezeti hatások feltárását és az ezzel összefüggő lehetséges megtakarítások azonosítását. Ezen rendszerek nemcsak a vállalati, de az egyetemi szféra számára is elérhetőek.

Nem feledkezhetünk meg továbbá a jelentéstétel szerepéről és fontosságáról sem, így készíthetők a fenntarthatósággal kapcsolatos információs jelentések is.

E megállapításhoz kapcsolódik az ESG törvény preambuluma azon rendelkezése, amely szerint a törvény egyik fő célja az, hogy:

„a vállalatok megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő fenntarthatósági kockázatokról és lehetőségekről, továbbá az emberekre és a környezetre gyakorolt hatásukról, és átfogó információkkal rendelkezhessenek a gazdasági szereplők a fenntarthatóság és az egységes vállalati felelősségvállalás helyzetéről és jövőbeli irányairól”.⁹⁸³

Úgy vélem, az ESG törvény vonatkozó preambulumszövege kiterjesztő értelemezéssel a nem vállalati, s így az egyetemi szervezetek kapcsán is releváns, alkalmazható.

Fontos szempont azonban, hogy az egyetemeknek se jelentsen indokolatlan ‘terheket’ az üzleti partnereik irányából érkező, ESG adatszolgáltatáshoz kapcsolódó adminisztrációs többletkötelezettség. Ugyanakkor az is kiemelt szempont, hogy olyan kockázatkezelési rendszer jöjjön létre, amely egyébként alkalmas az egyetemi, illetve az ellátási láncban belüli munkavállalók és más személyek érdekeinek a figyelembevételére.⁹⁸⁴

Megállapítható mindezek alapján, hogy a kockázatkezelés körében végzett kockázatelemzésnek ki kell terjednie a közvetlen szállítói tevékenységre is.⁹⁸⁵ E körben hívnám fel arra a figyelmet, hogy az információszerzés az egyetemi szférában is nehézségekbe ütközhet, ugyanis a szervezetek többsége nem rendelkezik azokkal az eszközökkel és erőforrásokkal, amelyekkel a közvetlen beszállítóikon túl alaposabb értékeléseket tudna

⁹⁸³ ESG törvény preambuluma

⁹⁸⁴ ESG törvény 16. § (5) bekezdés

⁹⁸⁵ ESG törvény 17. § (1) bekezdés

végezni. Ennek több okát is felsorolja a hivatkozott tanulmány, disszertációm szempontjából azonban a jelentéstételi rendszerek eltérő szabályozási követelményei bírnak *relevanciával*.⁹⁸⁶

Úgy vélem, mind az unió, mind a hazai jogalkotás az egységesítés és a könnyítés irányába ható szabályozásra törekszik. Ezen megállapításnak talán az egyik legékesebb példája, hogy az ESG törvény a közvetlen szállítói kapcsolatok vizsgálatát teszi kötelezővé, nem a teljes értéklánc (például a szállítói és fogyasztói láncolatok egészére kiterjedő) átvilágítását.⁹⁸⁷ De megjegyzendő az is, hogy a CSDDD részletes értékelési kritériumának a hatálya csupán a közvetlen beszállítókra terjed ki.⁹⁸⁸

Fontosak továbbá azon korrekciós intézkedések is, amelyek az adott szervezetek közvetlen (be)szállítójánál a szervezeti felelősségvállalással kapcsolatos vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértésének az észlelésére irányulnak. Mára már a korrekciós intézkedések széles skálája szabályozott, így az akár a közös koncepció kidolgozásától egészen az üzleti kapcsolatok megszüntetéséig is terjedhet.⁹⁸⁹ Mindazonáltal a hatályos szabályok szerint egy esetleges panaszkezelési rendszernek is szükséges magában foglalnia a közvetett szállítók gazdasági tevékenységeit is.⁹⁹⁰

Ezzel párhuzamba állítható, hogy a disszertációm korábbi részében vizsgált minőségbiztosítási ügynökség is úgy szervezi meg a tevékenységét, hogy felel saját alvállalkozóiért, továbbá azok tevékenységei és elkészített anyagai meg kell hogy feleljenek az ESG követelményeinek.⁹⁹¹

Sajátos rendelkezése az ESG törvénynek, s így az egyetemi működés körében is alkalmazható az a megoldás, hogy az ESG tanúsítvány figyelembe vehető a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 132. § (1) bekezdése szerinti szerződéses feltételek meghatározása során.⁹⁹² A közbeszerzési törvény ugyanis kimondja, hogy az ajánlatkérő a szerződés teljesítésére vonatkozóan sajátos, különösen szociális, környezetvédelmi, illetve az innovációt ösztönző feltételeket határozhat meg. Az ilyen szerződéses feltételeket azonban az eljárást megindító felhívásban kell feltüntetni, a részletes feltételek viszont az egyéb közbeszerzési

⁹⁸⁶ DUNFJÁLL op. cit. 13-14.

⁹⁸⁷ ESG törvény 13. § d) és f) pontok

⁹⁸⁸ SZIKORA (2025) i. m. 33.

⁹⁸⁹ ESG törvény 21. § (1)-(5) bekezdés

⁹⁹⁰ ESG törvény 31. §

⁹⁹¹ Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 27.

⁹⁹² ESG törvény 48. §

dokumentumokban is megadhatóak.⁹⁹³ Mindez azért is fontos, mivel láhattuk, egy egyetem rendkívül sok esetben jelenhet meg ajánlatkérőként a közbeszerzési eljárásban.

XII. 7. Nemzetközi kitekintés, globális rangsorok

A fenntartható egyetemek kapcsán gondolhatunk az egyes egyetemeken megjelenő kezdeményezésekre, egyetemi fenntarthatósági deklarációkra és rangsorokra.⁹⁹⁴

Tovább elemezve a tanúsítás, a szabványok és a környezetirányítás fontossága kapcsán leírtakat, példaként említhetjük Észak-Amerikát, ahol a Higher Education Associations Sustainability Consortium (HEASC) felkérésére került kidolgozásra egy szabványosított értékelési rendszer a felsőoktatási intézmények részére. Az említett rendszer az egyetem általi fenntarthatósági erőfeszítéseket méri. Ezen szisztéma eredményeként jött létre a Sustainability Tracking, Assessment & Rating System™ (STARS®), amely az Association for the Advancement of Sustainability in Higher Education (AASHE, tagdíjköteles szervezet) tagjai számára érhető el. A rendszer lényege, hogy négy fő kategórián belül (oktatás és kutatás, üzemeltetés, adminisztráció, innováció) 135 feltételt határoz meg, amelyeket mérve

1. platina,
2. arany,
3. ezüst és
4. bronz

minősítést kaphatnak az értékelt felsőoktatási intézmények.⁹⁹⁵

A rangsorok tekintetében, ahogy az indonéz *UI GreenMetric World University Ranking* kapcsán is megjelenik, az alábbi szempontok határozhatják meg egy egyetem fenntartható működését:⁹⁹⁶

⁹⁹³ a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 132. § (1) bekezdés

⁹⁹⁴ MÁLOVICS et al. i. m. 19.

⁹⁹⁴ MÁLOVICS et al. i. m. 19.

⁹⁹⁵ BALATONI et al. i. m. 32.; MARTIN, James: The Sustainable University. Green Goals and New Challenges for Higher Education Leaders. Maryland, Baltimore, *The Johns Hopkins University Press*, 2012. 37.

⁹⁹⁶ vö. FÁSI i. m. 126.

- környezet és *infrastruktúra*,
- energia és éghajlatváltozás,
- hulladékgazdálkodás,
- víz(gazdálkodás),
- közlekedés, és
- oktatás és kutatás.

Megállapítható, hogy az említett területek szoros összefüggést mutathatnak az ESG szabályaival, gondolva többek között az esélyegyenlőség megteremtésére, a fogyatékkal élők jogaira, a fenntarthatósági törekvésekre, vagy a felelős egyetemi környezetközpontú irányításra.

Mindazonáltal létezik olyan felsőoktatási törekvéseket rangsoroló lista is, amely ESG-alapú módszertannal rendelkezik.⁹⁹⁷ A brit *Quacquarelli Symonds* bár nem egy régi rangsor, ugyanis 2022-ben jelent meg először, mégis vitathatatlan jelentőséggel bír a fenntartható felsőoktatás és az ESG kapcsán. Hangsúlyozandó, hogy a környezeti hatást mérő alkategóriában megjelenik a fenntartható intézmények vizsgálata, a fenntartható oktatás, valamint a fenntartható kutatások jelentősége.⁹⁹⁸

A társadalmi hatást mérő alkategóriában megtalálható az esélyegyenlőség, a tudás kutatási együttműködések terén való hasznosítása, megosztása; az oktatási tevékenység társadalmi hatása, a hallgatók munkaerőpiacra való felkészítése, valamint eltérő arányban a jó életminőség (jólét és jóllét) elősegítése, biztosítása.⁹⁹⁹ Megállapítható ezen rangsorok alapján, hogy a nem vállalati szervezeteknek, s így egy egyetemnek az ESG világában történő vállalások terén való létjogosultsága szinte vitathatatlan.

Fontos szempont az egyetemi szféra számára a globális térképen való megjelenéshez az, hogy az egyetemi fenntarthatósági stratégia a fenntartható fejlődési célokat tekintse kiindulópontnak. Ezen kívül a fenntarthatósággal kapcsolatos hallgatói projekteknek külön programokat szükséges szentelni, továbbá ösztöndíjat lehet létrehozni, szakmai gyakorlatokat lehet

⁹⁹⁷ FÁSI i. m. 129.

⁹⁹⁸ FÁSI i. m. 129.

⁹⁹⁹ FÁSI i. m. 130.

kialakítani a fenntarthatóság témaköreiben. A felsoroltakat hatékonyan alkalmazza a Nottingham Trent Egyetem Angliában.¹⁰⁰⁰

De ugyancsak említhetjük a Manchester Metropolitan Egyetemet, ahol szelektív hulladékgyűjtési verseny zajlik a különböző (szak)kollégiumok között, továbbá a hallgatók ingyenes fenntarthatósági tréningen vehetnek részt. Kiemelendő, hogy az egyetem nagy hangsúlyt fektet az információ megosztására, így annak weboldalán külön aloldalon található meg a fenntarthatóság témaköre. Megjegyzendő továbbá, hogy az egyetemisták közül választott fenntarthatósági nagykövetek segítik a felsőoktatási intézményt a szemléletváltásban, továbbá a rendszeres fenntarthatósági hírlevél is a diákok rendszeres informálására szolgál.¹⁰⁰¹

Az említetteket az egyetem által közzétett fenntarthatósági stratégia, valamint az ezekhez kapcsolódó akciótervek foglalják keretbe.¹⁰⁰² Fontos kiemelni, hogy a stratégia elkészítésekor az ENSZ által meghatározott, korábban hivatkozott 17 fenntartható fejlődési célt vették figyelembe. A célok kapcsán hangsúlyos, hogy az egyetemi tevékenység a szén-dioxid-, víz- és energia-felhasználás csökkentésére, a környezeti menedzsment rendszer és az etikai befektetési irányelvek megőrzésére, az épületek és a beszerzések fenntarthatóbbá tételére, valamint az utazással okozott hatások mérséklésére irányul.

Említhetjük továbbá a Stanford University-t is, amely felsőoktatási intézményben a Fenntarthatósági Hivatal számára kulcsfontosságú mérföldkő volt egy új hulladékkezelési szerződés megkötése régi partnerekkel és családi vállalkozással. A szerződés által a hulladékmentes campus felé tett nagyobb lépések érdekében a campus több mint felénél növelték a hozzáférést a fő hulladékáramokhoz.¹⁰⁰³ E megállapítás párhuzamba állítható az ESG kapcsán tett, beszállítói kör átvilágítása során korábban leírtakkal.

A globális rangsorokat vizsgálva elsősorban a *Times Higher Education Impact Ranking*et érdemes kiemelni.¹⁰⁰⁴ A hivatkozott 'lista' jelenleg az egyetlen olyan globális rangsor, amelyet az ENSZ fenntartható fejlődési céljai alapján állítanak össze.

¹⁰⁰⁰ <https://www.ntu.ac.uk/about-us/strategy/sustainability>

¹⁰⁰¹ VARGAS, Valeria Ruiz: Intra-organisational sustainable development policy integration processes in higher education through staff networks: a case study from the United Kingdom. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 2023/24, 9, 2023. 178-196. ISSN 1467-6370

¹⁰⁰² VARGAS op. cit.

¹⁰⁰³ <https://sustainabilitymag.com/top10/top-10-sustainable-universities>

¹⁰⁰⁴ <https://www.timeshighereducation.com/impactrankings>

„Az úgynevezett Times Higher Education (THE) impakt rangsorai azt értékelik, hogy az egyetemek mennyire érték el a különböző fenntartható fejlődési célokat, és a kutatási eredményekre vonatkozó mutatókat tartalmazzák”.¹⁰⁰⁵

Többek között az alapján kerül kialakításra a rangsor, hogy az egyetemek mennyit tesznek a globális célok előmozdításáért, beleértve az éghajlatváltozás elleni fellépést, a szegénység elleni küzdelmet és a minőségi oktatást. E mellett a rangsor kialakítása során kiemelt szerep jut az egyetemi önbevallásnak, valamint a fenntarthatósággal összefüggő, mesterséges intelligenciával kapcsolatos publikációknak is.¹⁰⁰⁶

A listán a 2026-os rangsor alapján első helyen az University of Manchester világszínvonalú felsőoktatási intézménye áll.¹⁰⁰⁷ Az évekig első helyet elérő Western Sydney University 2026-ban a harmadik helyre ‘csúszott vissza’. Ahogy olvasható, küldetésük a nemzetközi rangú és szemléletű egyetemmé válás, amely a helyi és nemzetközi közösségek (...) számára nyújtott tudományos, oktatói, tanulási, kutatási és szolgáltatási tevékenységgel valósítható meg.¹⁰⁰⁸

A magyar felsőoktatási intézmények közül – a 2026-os rangsor alapján – szükséges kiemelni a

- a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetemet (200-300 közötti hely a rangsorban),
- a Szegedi Tudományegyetemet (300-400 közötti hely a rangsorban),
- a Pécsi Tudományegyetemet (400-600 közötti hely a rangsorban),
- az Eötvös Loránd Tudományegyetemet (600-800 közötti hely a rangsorban),
- a győri Széchenyi István Egyetemet (600-800 közötti hely a rangsorban),
- a Soproni Egyetemet (600-800 közötti hely a rangsorban),
- az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemet (800-1000 közötti hely a rangsorban).¹⁰⁰⁹

Megállapítható, hogy 11 hazai egyetem már felkerült a patinás globális rangsorra, amely – úgy vélem – kiemelkedő eredményt jelent a hazai felsőoktatás SDGs kapcsán tett vállalásai tekintetében. Külön kiemelést érdemel, hogy az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemmel egyházi fenntartású intézmény is megjelent a rangsorban.

¹⁰⁰⁵ HÓDINÉ HERNÁDI Bettina – BEREZSK Ádám – SASVÁRI Péter: A visegrádi országok felsőoktatási intézményeinek kutatási tevékenysége a fenntartható városok és közösségek témakörében (SDG-11). *Multidiszciplináris Tudományok*, 2023/13, no. 1, 2023. 408. doi:10.35925/j.multi.2023.1.30

¹⁰⁰⁶ FÁSI i. m. 130.

¹⁰⁰⁷ <https://www.timeshighereducation.com/impactrankings> - THE Sustainability Impact Ratings 2026 | University Rankings

¹⁰⁰⁸ <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/western-sydney-university>

¹⁰⁰⁹ <https://www.timeshighereducation.com/impactrankings>

Kimondható továbbá az a tény is, hogy az ESG kapcsán tett egyetemi törekvések is elősegíthetik a rangsorba való sikeres csatlakozást.

XII. 8. Az egyetemi fenntarthatóság jogi keretei

Az egyetemi jogi környezetet vizsgálva megállapítható, hogy nincs egy vagy több átfogó jogszabály az egyetemi fenntarthatóság szabályozására. Megjegyzendő azonban, hogy az egyetemi fenntarthatósági törekvések számos jogi normából akár közvetett módon is levezethetők.

Így gondolhatunk hazánk Alaptörvényére, amelyből közvetett módon következnek az egyetemek számára is olyan kötelezettségek,¹⁰¹⁰ amelyek a fenntarthatóságot és a környezetközpontú működést irányozzák elő.

A hazai jogi környezet görcső alá vétele során BESENYEI Mónika alábbi megállapításából érdemes kiindulni:

„A felsőoktatás és a fenntarthatóság összefüggéseinek vizsgálatakor arra a kérdésre keressük a választ, hogy az egyetemi működés egyes területeit (oktatás; kutatás-fejlesztés-innováció; társadalmi szerepvállalás; *infrastruktúra* működtetése) milyen módon érinti egy fenntarthatósági átmenet, és melyek azok a területek, amelyek az átalakítás során elsőbbséget élvezhetnek abból kifolyólag, hogy a téma bevezetésére itt a legnagyobb az igény, vagy itt kell kisebb ellenállással számolnunk.”¹⁰¹¹

E megállapítás alapján a jogszabályok kialakításánál azt kell felmérni, hogy mely területeket érdemes normatív hatály alá vonni, illetve ezek milyen hatást érnek el. A magyar jogrendszerben szerteágazó az egyetemi szabályozás,¹⁰¹² amelyben kevés helyen találunk fenntarthatósággal összefüggő normákat.¹⁰¹³ Környezetvédelmi törvényünk is csupán a köznevelésért felelős miniszternek ír elő bizonyos feladatokat a környezeti ismeretek

¹⁰¹⁰ vö. Alaptörvény P) cikk vagy XVII. cikk.

¹⁰¹¹ BESENYEI Mónika: A felsőoktatás fenntarthatósági átalakulásának oktatási vonatkozásai. *Új Magyar Közigazgatás*, 2019/12, 3, 2019. 83–95.

¹⁰¹² az átfogó keretet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény adja meg

¹⁰¹³ Megjegyzendő, hogy a korábban hatályos felsőoktatási törvény a magyar felsőoktatás kapcsán preambulumban még szólt a környezeti fenntarthatóság igényeiről. (a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény preambuluma) Úgy vélem, ezen normatív rendelkezés jogi keretet biztosított ahhoz, hogy a fenntarthatóság szempontjai az oktatásban, kutatásban és intézményi működésben is érvényesüljenek.

oktatásának megszervezése és az ismeretekkel kapcsolatos tananyagok, oktatási programok előkészítésének szellemi és anyagi támogatása kapcsán.¹⁰¹⁴

Ezen okokból az ágazati környezetjogi szabályokat kell vizsgálnunk, ha az egyetemi fenntarthatóság jogi szabályait keressük.¹⁰¹⁵

Kimondhatjuk azonban, hogy az ágazati szabályozást kiegészítve több, a fenntartható fejlődési célokat és az egyetemi fenntarthatóságot érintő norma kialakítása lehet indokolt a nemzeti felsőoktatásról szóló jogi szabályokban. Fontos lépés lehetne e kiegészítés kapcsán, hogy kötelező normák vonatkozzanak az egyetemi fenntarthatóság céljainak a megvalósítására, ugyanis hazánkban inkább az önszabályozás a jellemző, kötelező – *kógens* – szabályok helyett.

Kötelező szabályozással – többek között – csatlakozást lehetne előírni az egyetemek számára egy olyan platformhoz, mint a Magyar Egyetemek Fenntarthatósági Platformja, amelyben:

„A szövetség célja a fenntarthatóság témakörében a jó gyakorlatok egymás közötti megosztása, rendszeres közös akciók szervezése, valamint szorosabb együttműködés kialakítása a fenntarthatósági célokat szolgáló fejlesztések érdekében”.¹⁰¹⁶

Az ilyen típusú platformon a résztvevő egyetemek kölcsönösen oszthatnák meg egymással jó gyakorlataikat, tapasztalataikat, ehhez azonban normatív keret kialakítása szükséges a jogszabályok szintjén, természetesen mindig tiszteletben tartva az egyetemek szabadságát, autonómiáját.¹⁰¹⁷

Hasonló együttműködés a CHARM-EU által kidolgozott mesterképzés is, amely a hallgatói mobilitásra épül és akkreditált diploma megszerzésére nyújt lehetőséget külföldi felsőoktatási intézmények (például a Barcelonai Egyetem vagy a *Trinity College Dublin*) bevonásával.¹⁰¹⁸

Figyelembe kell venni továbbá olyan szabályokat is, amelyek az Európai Unióból fakadó tagságból erednek, és az egyetemi szféra számára is hasznosak lehetnek (többek között a már részletesen elemzett uniós taxonómia rendelet).¹⁰¹⁹ Természetesen nem feledkezhetünk meg a

¹⁰¹⁴ Kt. 55. § (2) bekezdés

¹⁰¹⁵ a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény, a villamos energiáról 2007. évi LXXXVI. törvény

¹⁰¹⁶ <https://nje.hu/hirek/2024-03-25-ket-uj-csatlakozoval-bovult-a-magyar-egyetemek-fenntarthatosagi-platform>

¹⁰¹⁷ Alaptörvény X. cikk

¹⁰¹⁸ FÁSI i. m. 132.

¹⁰¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete (2020. június 18.) a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról, valamint az (EU) 2019/2088 rendelet módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) HL L 198., 2020.6.22.

jelen disszertáció magját adó ESG szabályainak az előírásairól sem az egyetemi fenntarthatósági szabályok vizsgálata, kialakítása során.

XII. 9. Az egyetemi szféra ESG szempontjai

Szükséges rámutatni e ponton arra, hogy az ESG szabályozása a meghatározott területeken a befektetőknek ad reális képet azáltal, hogy a piaci szereplőknek adatszolgáltatási kötelezettséget ír elő.¹⁰²⁰

Úgy vélem, az említett adatszolgáltatás nemcsak a befektetőknek, de más alanyi körnek (például a beszállítóknak, az ügyfeleknek vagy a dolgozóknak) is hasznos információs bázist jelenthet. Ha megvizsgáljuk az ESG törvény rendelkezéseit, látható, hogy a személyi hatálya – főszabály szerint – bizonyos feltételeknek megfelelő nagyvállalkozásokra terjed ki.¹⁰²¹

Ugyanakkor a törvény kimondja, hogy annak rendelkezéseit köteles betartani minden olyan szervezet is, amely a törvény szerinti ESG adatszolgáltatást

- önként, egyoldalú jognyilatkozatban,
- szerződésben vállalja, vagy
- számára jogszabály az ESG adatszolgáltatást kötelezővé teszi.¹⁰²²

E rendelkezésből levezethető, hogy az ESG törvény *kógens* rendelkezései az egyetemi szféra számára is kötelezettséget jelenthetnek. E megállapítás már abból a tényből is következik, hogy az ESG törvény a szervezet fogalmát használja a személyi hatály kiterjesztése során, nem egyéb társasági jogi fogalmakat (például gazdasági társaságét, cégét). E hipotézis a disszertáció korábbi részeiben elemzésre és igazolásra is került. Hivatkozom továbbá azon megállapítást is, amely szerint

„a hazai felsőoktatási intézmények jelenleg vezetik be, vagy hamarosan fogják bevezetni az ESG-t az akkreditációs eljárások miatt.”¹⁰²³

Kimondhatjuk, hogy az egyetemi szférában is éppoly jelentős lehet az ESG-beszámolás, a beszállítói láncok környezeti, társadalmi és vállalatirányítási szempontból történő átvilágítása,

¹⁰²⁰ FÁSI i. m.

¹⁰²¹ ESG törvény 1. § (1) bekezdés

¹⁰²² ESG törvény 1. § (3) bekezdés

¹⁰²³ SCHMUCK i. m. 89.

valamint fenntarthatósági jelentések készítése,¹⁰²⁴ mint az ESG fő célcsoportjánál, a vállalkozások életében.

Az egyetemi szféra számos ponton tudja hatékonyan segíteni az ESG koncepcióját. E körben elegendő lehet, ha a korábban bemutatott ESG-tanácsadók képzését és a mikrotanúsítvány megszerzését, valamint a terület tudományos vizsgálatát emelem ki.¹⁰²⁵

Maga az ESG törvény is részletezi a preambulumban, hogy egyik kiemelt célja az, hogy a szervezetek bizonyos szegmense fenntarthatósági szempontok alapján is objektíven vizsgálható legyen. Fontos szempontja továbbá a törvénynek, hogy a jogi szabályozás összhangban álljon az Európai Unióban hatályban lévő fenntarthatósági keretrendszerekkel, szabványokkal és szabályozásokkal. Cél továbbá a környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, tudatos vállalatirányítás szabályainak jogi normába történő implementálása.¹⁰²⁶ E célok pedig szorosan kapcsolódnak a bemutatott egyetemi fenntarthatósági célkitűzésekhez.

Lehetséges irányba lehet a jogi szabályozás alakításának az, hogy az egyetemi szektor tagjai a magyar jog szerint készítsenek ESG beszámolót, amelyek során a nyilvánosságra hozatal, az (elő)auditálása és a tanúsítása¹⁰²⁷ sem maradna el. Kiemelendő, hogy a megfelelő elkészítésért és közzétételért az egyetemi vezetés lenne felelős.¹⁰²⁸ E beszámolóban egy egyetem azonosítaná és kezelné működésének a fenntarthatósággal összefüggő kockázatait. Ehhez kapcsolódik az ESG törvényben megjelenő és korábban részletesen kifejtett lényegesség elve, amelynek a szem előtt tartása és implementálása az egyetemi szervezetbe garantálná, hogy az egyetemek megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő ESG kockázatokról és lehetőségekről.¹⁰²⁹

A beszámolóban meghatározható lehetne

- a fenntarthatósági kérdések tekintetében végrehajtott, fenntarthatósági célú átvilágítási folyamat leírása;

¹⁰²⁴ <https://www.uni-corvinus.hu/post/hir/2500-nal-is-tobb-hazai-vallalatnak-lesz-kotelezo-az-esg-beszamolas-2025-tol/>

¹⁰²⁵ JÁMBOR Attila – TRAUTMANN i. m. 10.

¹⁰²⁶ ESG törvény preambulumban

¹⁰²⁷ ESG törvény 32-34. §

¹⁰²⁸ vö. ESG törvény 26. § (1) bekezdés

¹⁰²⁹ ESG törvény 3. § (1) bekezdés

- azon egyetemi megállapítások, hogy azonosítottak-e társadalmi felelősségvállalási és környezeti kockázatokat, illetve emberi jogokkal vagy környezettel kapcsolatos kötelezettségek megsértését, és ha igen, melyeket;
- a tényleges vagy lehetséges hátrányos fenntarthatósági hatások megelőzése, mérséklése vagy helyreállítása érdekében hozott intézkedések és azok eredményei, ezek hatásai és eredményességük;
- annak bemutatása, hogy az egyetem milyen következtetéseket von le a jövőbeli intézkedésekre nézve, valamint
- a társadalmi felelősségvállalás tekintetében azonosított érintettek köre, a kitűzött célok, a végrehajtott fenntarthatósági célú átvilágítási folyamat leírása és eredményei, továbbá a lehetséges káros hatások megelőzése, mérséklése vagy helyreállítása érdekében hozott intézkedések és azok eredményei.¹⁰³⁰

Megjegyzendő az is, hogy a beszállítói lánc átvilágításához a disszertáció korábbi részében részletesen bemutatott kérdőív alkalmazása és tanúsítása is javasolt lehet egy egyetemi szervezetnek.

Kiemelendő, hogy nem példanélküli az, hogy egy egyetem igénybe vegyen ESG alapú indexszolgáltatást.¹⁰³¹ E mellett indokolt rámutatni arra is, hogy az ESG-t meghatározott intézmények és minőségbiztosítási ügynökségek referenciaalapként használják a felsőoktatási belső és külső minőségbiztosítási rendszerekhez.¹⁰³²

Az egyetemi fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettség egyezőséget mutathat az ESG törvény *kógens*, vállalatok számára meghatározott kötelezettségeivel.

Így egy egyetem is köteles lehet

1. a kockázatkezelési rendszer létrehozására,
2. a belső felelősségvállalási stratégia és rendszer kialakítására,
3. a rendszeres kockázatelemzések elvégzésére,
4. a megelőzési és korrekciós intézkedések megállapítására a saját üzleti hatáskörében és a közvetlen szállítóival szemben,
5. az ESG adatszolgáltatási kötelezettség teljesítésére, és

¹⁰³⁰ vö. ESG törvény 23. § (4) bekezdés a)-f) pontok

¹⁰³¹ vö. JÁMBOR Attila – TRAUTMANN i. m. 12.

¹⁰³² IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 8.

6. a közvetlen szállítók nyilatkoztatására a felmerülő ESG kockázatok tekintetében.¹⁰³³

A fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségek során az ESG törvény szerint a vállalkozásnak meghatározott tényezőket (például méret, környezeti kockázat okozójának befolyásolási képessége) is figyelembe kell vennie.¹⁰³⁴ E körben azt szükséges rögzíteni, hogy egy egyetem mérete, hallgatóinak és oktatóinak száma, tevékenysége mind-mind olyan szempont, amelyet szintén szem előtt kell tartani az ilyen típusú vizsgálat során.

Az egyetemi működés esszenciájához tartozhat, hogy egy felsőoktatási intézmény ESG tanácsadókat képezzen. Ahogy arra már korábban kitértem, az ESG tanácsadókat oktató intézményeket a vállalkozásfejlesztési ügynökség akkreditálja és tartja nyilván a gazdaságfejlesztésért felelős miniszter rendeletében¹⁰³⁵ foglaltak szerint.¹⁰³⁶ Számos hazai felsőoktatási intézményben folyik már ilyen típusú képzés (többek között a Nemzeti Közszerológati Egyetemen vagy a Budapesti Corvinus Egyetemen). Az egyetemeknek az akkreditációs eljárás során számos feltételnek¹⁰³⁷ kell megfelelniük, amelyeket a rendelet határoz meg.¹⁰³⁸ Megjegyzendő továbbá, hogy kifejezetten nem vállalati (a költségvetési szervek, helyi önkormányzatok, nemzetiségi önkormányzatok, a bevett egyházak, valamint közhasznú tevékenységet végző szervezetek) fenntarthatósági, ESG-vel összefüggő törekvésekre¹⁰³⁹ szabályozta a nemzeti jogalkotó a Hitelesített Támogatásmenedzsment Központot¹⁰⁴⁰ (a továbbiakban: Központ) az ESG törvényben. A Központ számos díjmentes szolgáltatást nyújt, például elektronikus felületén biztosítja a meghatározott programelemek meghirdetését.¹⁰⁴¹

¹⁰³³ ESG törvény 13. §

¹⁰³⁴ ESG törvény 14. §

¹⁰³⁵ 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet

¹⁰³⁶ ESG törvény 36. § (3) bekezdés,

¹⁰³⁷ például rendelkezik legalább hároméves felsőoktatásban akkreditált oktatási tapasztalattal; legalább két-két oktatóval meghatározott szakterületeken; az ESG tanácsadó képzésre vonatkozó saját honlappal;

¹⁰³⁸ 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. §

¹⁰³⁹ Meghirdetett fenntarthatósági kérdésekre hatást gyakorló támogatási programok átláthatósága és ellenőrizhetősége érdekében.

¹⁰⁴⁰ ESG törvény XII. fejezet

¹⁰⁴¹ ESG törvény 50. § (2) bekezdés a) pont

XII. 10. Az egyetemi fenntarthatósági törekvések összegzése

Kétségtelen, hogy a fenntarthatóságnak – a fenntarthatósági képzési struktúra *analógiájára* – három szinten kell megjelennie az egyetemi működésben:

- az intézményi szinten (kar, egyetem),
- a tantervi szinten (kurzustervezés, modulok) és
- eszközszinten (sajátos módszertanok).¹⁰⁴²

Disszertációm jelen fejezete áttekintette, hogy hogyan kapcsolódik az egyetemi fenntarthatóság az ENSZ törekvéseihez, különösen a fenntartható fejlődési célokhoz, valamint hogyan kapcsolható össze mindez az ESG hazai szabályaival. Számos olyan nívumot jelenítettem meg, amelyek implementálása célszerű és észszerű lehet a magyar egyetemek számára is. Gondolhatunk e körben a fenntarthatósági szervezeti egységek kialakítására az egyetemen belül, a különböző stratégiák fontosságára, a környezetjogi alapelvek szem előtt tartására, valamint a tájékoztatás, információáramlás jelentőségére.

Úgy vélem, a külön szervezeti egység kialakítása kapcsán a függetlenség egy jelentős kritérium lehet, amelyet a minőségbiztosítási ügynökségek során már említettem.

Analógia útján megállapíthatjuk, hogy egy egyetem esetében is az alábbi függetlenségi karakterisztikákkal kell bírnia egy ilyen egységnek:

- szervezeti függetlenség,
- működési függetlenség,
- formális eredmények függetlensége.¹⁰⁴³

A függetlenség rögzítése elengedhetetlennek látszik továbbá egy hivatalos dokumentumban (például kormányzati útmutatásban, jogszabályban vagy a szervezet alapító okiratában).¹⁰⁴⁴

A fenntartható közbeszerzési gyakorlat kialakítása éppoly jelentős, mint az egyetem hatékony, körforgásos gazdaságra épülő hulladékkezelése. Ezen törekvések ráadásul nem cél nélküliek,

¹⁰⁴² SETÓ-PAMIES – PAPAIOIKONOMOU op. cit 525.

¹⁰⁴³ IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 25.

¹⁰⁴⁴ IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 25.

hiszen a hazai fenntartható egyetemek így globális rangsorokon jelenhetnek meg, növelve a környezettudatossággal kapcsolatos jó hírüket.

Úgy vélem, a jogi szabályozásnak ott kell normatív módon ‘beavatkoznia’, ahol a leginkább csorbát szenved az önszabályozás. Ez elsődlegesen az egyetemek közötti párbeszédet, a platformokon való részvételt jelenti. Fontosnak tartom azonban hangsúlyozni, hogy a jogszabályok csak úgy ‘nyerhetnek teret’, ha az egyetemi autonómia, az oktatás és kutatás szabadsága és más egyetemi garanciák sértetlenek maradnak. Kétségtelen azonban, hogy a környezettudatosság, a fenntarthatóság, a fenntartható szemléletmód önszerveződve, saját elhatározásból érhető el a leghatékonyabb módon.

Disszertációm jelen fejezetében, továbbá doktori dolgozatom más részeiben azért is vizsgáltam kiemelt jelentőséggel a nem vállalati szervezetek, s így az egyetemi szféra ESG-vel összefüggő szempontjait, mert vélhetően előbb-utóbb a nem vállalati szektor szereplői is egyre nagyobb számban fognak szembesülni az ESG-vel összefüggő adatigényekkel és megfelelőségi követelményekkel.

XIII. Összegző gondolatok

Doktori disszertációmban meghatározott nem vállalati szervezetek környezetközpontú irányítási rendszereit, ESG-vel kapcsolatos elméleti és gyakorlati működési lehetőségeit vizsgáltam meg.

XIII. 1. A kutatás kiindulópontja és célja

Kutatásom kiindulópontja elsődlegesen az önszabályozás és kötelező szabályozás viszonyára, a szabályozási módszer átmenetére vonatkozott. Ezen elemzéshez a téma szempontjából *relevanciával* bíró környezetközpontú irányítási rendszereket választottam. Így került vizsgálataim középpontjába az EMAS és ISO rendszere, valamint az ESG szisztémája. Kutatásom fő kérdése arra irányult, hogy a különböző jogi és alkalmazási lehetőségeket áttekintve hogyan hasznosíthatóak az említett rendszerek szabályai és joggyakorlatai az általam választott nem vállalati szervezetek, kiváltképp az egyházi és a felsőoktatási intézmények jogi és szervezeti szabályozásában. Doktori értekezésemben továbbá arra is választ keresek, hogy hogyan jelennek meg az SDGs 2030-ig megvalósítandó céljai az egyes szervezetek gyakorlati működésében, szabályrendszereiben.

XIII. 2. A környezetközpontú irányítási rendszerek és az ESG kapcsolata

Az elemzés elméleti megalapozásához szükségesnek mutatkozott a fenntarthatóság, az EMAS, az ISO egyes szabványainak és az ESG elméleti kialakulásának a bemutatása. Indokolt továbbá a környezetközpontú irányítás teremtésvédelmi szemléletmódjának a meghatározása is az emberi cselekvések ‘lehántott’ gondolatiságából kiindulva, valamint a szervezeti struktúrák alapjainak az áttekintése a szennyező fizet elvének tükrében.

Kétségtelen, hogy a XXI. században megnövekedett a különböző környezetközpontú irányítási rendszerek jelentősége, amely nemcsak a versenyszféra, hanem a nem vállalati szervezetek intézményei számára is elérhető. Ezen okból az EMAS rendszerének részletes vizsgálatára, az ISO szabványokkal való összehasonlításra, valamint az ESG-vel való kapcsolatra is eredményeket kerestem. Biztosan állítható, hogy mindhárom rendszerben erőteljes hatást, normakövetési jelentőséget, valamint fenntarthatósági törekvést garantál az önkéntes

csatlakozás, mint a szervezeti önszabályozás ezen formája. Az EMAS és az ISO szabványai tekintetében az iménti felvetés magától értetődő, hiszen a rendszerek alapvető normáit nem *kógens* rendelkezések alkotják, az ESG kapcsán pedig maga a jogszabály biztosítja, hogy önként, egyoldalú jognyilatkozatban vagy szerződésben valósuljon meg vállalás a kialakított jogi szabályok követésére. E ponton az általam felvázolt környezetközpontú irányítási rendszerek (s jelen gondolatban az ESG-t is e körbe sorolom) a norma önszabályozásra gyakorolt hatásának a szempontjából egybeesnek.

Kodifikációs javaslatként – *de lege ferenda* – fogalmaztam meg az EMAS-szal szoros kapcsolatot mutató energetikai audit összefüggésében. E körben a jogszabályi szintű személyi hatály bővítésére tettem javaslatot, összhangban az általam bemutatott szervezetek körével, továbbá gyakorlati jelleggel, jogszabályi szinten megjelenítendő az említett szervezetek törvényi auditálási tevékenységének való alávetését is indokoltnak tartom.

Egy másik, az EMAS rendszerével összefüggő nemzeti – *de lege ferenda* – jogalkotási javaslatom kodifikációs szempontból bővítené a környezetvédelmi törvény szabályozási tárgykörét rugalmas hivatkozás megalkotásával, elősegítve a környezetvédelmi tárgyú szabályozók közötti eligazodást.

XIII. 3. A nem vállalati szervezetek sajátosságai, az önkéntes jogkövetés kérdése

Doktori disszertációmban kitértem a hazai egyházi szervezetek jogállását leíró szabályozás elemzésére, a nyugati (német) példák átültetésének az analizálására, valamint a szabványok alkalmazási lehetőségeire, amelyek mára már világszerte elterjedtek az egyházi szervezetek körében.

Úgy vélem, ha növekszik a jelen disszertáció körében bemutatott egyházi szervezetek igénye a környezetközpontú irányítás bevezetésére és betartására, az erős társadalmi felelősségérzetet tanúsíthat, továbbá összhangban áll a piaci cégeknél már tapasztalható azon iránnyal is, amely szerint a szervezeteknek is bizonyos társadalmi felelősségvállalási elveket és követelményeket kell követniük. Szükséges lehet e körben továbbá a jogi felülvizsgálat is, amely során kifejezetten az egyházi szervekre is megállapíthatóak különböző szabályok, segítve a környezetközpontú irányítás bevezetését.

Megállapítható, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerek még mindig nem rendelkeznek kellő népszerűséggel az Egyházban és az egyházi szervezetek körében. E körben a tudomány képviselőinek is kiemelt feladata, hogy népszerűsítse a környezetközpontú irányítási rendszerek bevezetését az említett alanyi körben. Kimondható, hogy a környezetirányítási rendszerek az egyházi működés során egyre jelentősebb hangsúlyt kapnak. E tételmondat kapcsán elsősorban a bemutatott német példákra gondolhatunk, amelyek igazoltan költségcsökkentő, energiamegtakarító hatást értek el a bevezetést vállaló egyházi szervezeteknél. A kánonjogi jogi személyek szakrális jellege kiemeli e szervezeteket világi társaik közül, de mindez nem akadályozza egy környezetközpontú irányítási rendszer, például az EMAS vagy az ISO nemzetközi szabványok bevezetésének. Ugyanakkor fontos megállapítást jelent, hogy a szabványi *integráció* rugalmasabban igazodik az Egyház szakralitással összefüggő eltérő karakterisztikájához.

Doktori dolgozatomban bemutatom, hogy egy állam saját, a német ‘zöld kakashoz’ hasonló szisztémát is kialakíthat, kifejezetten egyházi jogi személyekre ‘tervezve’. E rendszerek nemcsak a jövő generációi iránti, de a teremtésért való felelősségvállaláshoz is hozzá tudnak járulni, amely az Egyház kiemelt küldetése is egyben.

Az egyetemi szférát szintén az önszabályozás vonatkozásában, gyakorlati jelleggel, az ESG önkéntes jogkövetése keretében elemeztem. Az egyetemi ESG beszámolók jövőbeli alkalmazására vonatkozóan *de lege ferenda* javaslatokkal éltem. Megállapítottam, hogy az egyetemek erős belső szabályozási struktúrával rendelkeznek, amelyekhez meghatározott *intern* dokumentumok (például fenntarthatósági stratégia, intézményfejlesztési terv) kapcsolódnak. Az említett dokumentumok könnyen elősegíthetik az önszabályozási törekvéseket, környezetközpontú irányítási rendszerek csatlakozási folyamatait a hatályos felsőoktatási normarendszer keretei között.

Kimondható, hogy az általam analizált nem vállalati szervezetek eltérő szabályozási sajátosságai nem akadályozzák meg a környezetközpontú irányítás (EMAS, ISO szabványai, ESG) szervezeti integrációját, ugyanakkor ezen eltérő sajátosságok éppen olyan mértékű jelentőséggel bírnak, amely miatt egységes ‘átültetési’ javaslatot minden vállalati szervezet vonatkozásában az értekezésben megjelenő megállapításaim kapcsán nehezen tudnék tenni.

XIII. 4. Az ESG normatív keretei, a nem vállalati szervezetek ESG-relevanciája

Doktori disszertációmban részletesen kitérek az ESG hazai és nemzetközi szabályainak az elemzésére, párhuzamba állítva a nem vállalati szervezetek struktúrájával, alkalmazási lehetőségeivel, több helyen megjelenítve a tudományos álláspontokat is e témakörben.

Az ESG kapcsán fő kutatásom az egyetemi működésre irányul, mivel úgy vélem, az egyetemi szféra áll leginkább közel az ESG szabályozás ‘célközönségéhez’ a környezeti, társadalmi és irányítási karakterisztikák vonatkozásában. Indokolt azonban hangsúlyozni, hogy az ESG szerinti működés az egyházi szervek számára is nyitva áll, amelyet az említett szervek környezetközpontú működése kapcsán számos ponton igazolni törekszem.

Megjegyzendő, hogy azon okból is célszerű közelíteni az említett szervezetek tevékenységét az ESG normáihoz, mivel – úgy vélem – a következő időszakban egyre nagyobb számban fognak a nem vállalati szervezetek is szembesülni az ESG-vel összefüggő adatigényekkel és megfelelőségi követelményekkel, amely nemcsak ‘ügyfeleik’ oldaláról jelentkezik majd, hanem a különféle társadalmi csoportok és gazdasági szervezetek irányából is. Ennek fő oka, hogy az önkéntes szabályozási mechanizmusok, s így a CSR jelentősége egyre inkább meghaladottá válik, amely valódi térnyerést és *kógenciát* jelent az ESG normáinak.

Mindazonáltal az ESG rendszeréhez való csatlakozás kapcsán is azonosíthatóak olyan szervezeti és irányítási jellemzők (például a szervezet tagjainak részvétele, *edukálása*; vezető szervek döntései; közbeszerzési gyakorlatok), amelyek nélkülözhetetlenek bizonyulnak a hatékony jogi és szervezeti megfelelésben. Ezen gondolathoz csatlakozva – *de lege ferenda* – az ESG hatályos szabályozásának a módosítása is indokolt lehet. E körben kialakíthatóak az egyes jogintézmények (például az ESG beszámoló elkészítésének elősegítése, a kérdőív külön tanúsítási eljárása vagy a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettség, továbbá a panaszkezelési rendszer által) olyan típusú eltérő szabályai, amelyek nem kizárólagosan a vállalatoknak címeznek normatív kötelezettségeket és nem csupán ezen jogalanyok tekintetében állapítanak meg különböző jogosultságokat.

XIII. 5. Doktori értekezésem tudományos eredményei és tézisei, gyakorlati hasznosíthatósága

Kutatásom eredményeként megállapítható, hogy a doktori disszertációban megjelenő fenntarthatósági és környezetközpontú irányítási rendszerek túlmutatnak a vállalati szférán, és erőteljes hatást gyakorolnak az értekezés keretében analizált nem vállalati szervezetek jogi és szervezeti struktúrájára.

A contrario kimondható az is, hogy a fenntartható intézményi működés túllép a pusztá önszabályozás keretein, amely kapcsán össze kell hangolni a szervezeti működési és szabályozási dokumentumokat, eszközöket a kötelező normatív eszközökkel.

Az önkéntes jogkövetésen alapuló szisztémákat (például a CSR-t) a kötelező szabályozási metódusok (például az ESG) váltják fel, amely kapcsán a jogtudományra hárul azon nemes feladat, hogy kidolgozza és meghatározza a kötelező szabályozás hatálya alá nem tartozó, önként csatlakozni kívánó szervezetek normakövetési szabályait.

Kimondható, hogy a fenntarthatósági szabályozással összefüggő jogi garanciák nem jelenthetik kizárólagosan a kötelező normák betartását, hanem *szinergiát* kell alkotniuk az önkéntes jogkövetés szabályaival.

Megállapítható, hogy az egyházi szervezetek szakrális jellege nem zárja ki, hogy bevezessenek egy környezetközpontú irányítási rendszert, vagy az ESG normáit magukra nézve kötelezőnek ismerjék el.

Környezetünk védelme, a szennyezések megelőzése olyan morális kötelezettség, amely az egyházi és egyetemi szervek számára feladat és kihívás is egyben. A jogi és a szervezeti önszabályozás eszközei, s így egy környezetközpontú irányítási rendszer bevezetése hatékony iránya lehet az említett kötelezettség teljesítésének.

Külön említendő az egyetemi szervezetek kiemelt feladatköre, ugyanis tudásközvetítő szerepük a jövő generációinak a szemléletét is formálja, így a fenntartható működés kívánalma az esetükben rendkívüli felelősséggel jár.

Az ESG önkéntesen vállalt 'kötelező' szabályainak való megfelelés hasznos mintát jelenthet az egyéb, kutatásom középpontjában nem álló vállalati szervezetek számára is, figyelembe véve ezen szervezetek eltérő *karakterisztikáját*. Fontos elemzési kérdés azonban, hogy az ESG-

rendszerek miként *adaptálhatóak* a sajátos jogállású és struktúrájú nem vállalati szervezetek működésébe.

A kifejtettek okán doktori értekezésem kutatási eredményeiből az alábbi megállapításokat és téziseket emelném ki:

1. A környezetközpontú irányításban a személyi hatály egyre inkább bővül, amely hipotézis igazolása a nem vállalati szervezetek *integrációjára* is biztató alapot ad.
2. Kiemelendő, hogy a nem vállalati szervezetek ESG-vel összefüggő és más, egyéb fenntarthatósággal kapcsolatos működése hasonló szempontokat 'vár el' az adott szervezettől, amely során az EMAS rendszerének a bevezetése egy jó kiindulópont ezen a téren.
3. Fontos megállapítás, hogy a különböző rendszerekben a szervezet vele megbízási jogviszonyban álló (külső vagy belső) ellenőrrel értékelteti tevékenységét. Az ellenőr hatékony javaslatokat, tanácsokat nyújt, legyen szó akár egy szabvány bevezetéséről, az EMAS rendszer integrációjáról, vagy az ESG-hez kapcsolódó feladatok ellátásáról. Az ellenőr, mint EMAS szerinti személyi kör meghatározása a kifejtettek szerint szoros kapcsolatot mutat az ESG közreműködők (például az ESG tanácsadó vagy az ESG minősítő) szabályaival, létjogosultságával.
4. A doktori disszertáció ívét áttekintve megállapítható, hogy az önszabályozás és a CSR jogi szempontokat vizsgálva leginkább a munkajogi szabályok tekintetében a legkiforrottabb. Tekintve, hogy a felügyelőbizottsági részvétel a munkavállalók képviselőinek '*participációját*' is magában foglalja, a Ptk. „*munkavállalói küldöttek megválasztására és visszahívására*” vonatkozó¹⁰⁴⁶ jogintézményének 'átültetése' indokolt az EMAS-hoz csatlakozni kívánó társaságok létesítő okirataiba, a későbbi jogviták, tisztázatlan helyzetek elkerülése érdekében. Az iménti gondolat kapcsán megállapítom, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerekben és az ESG szabályaiban jelentős szerep jut a munkavállalóknak, vagyis a szervezethez tartozó személyeknek, illetve kiemelten hangsúlyos az említett alanyi kör szemléletének a formálása is.
5. Az egyházi környezetközpontú irányítási normákat vizsgálva kimondható, hogy a kánonjogi jogi személyeket szakrális jellegük kiemeli világi társaik közül. Ezen felvetés azonban nem akadályozza egy környezetközpontú irányítási rendszer, így például az

¹⁰⁴⁶ Ptk. 3:125. § (1) bekezdés

EMAS-rendszer vagy az ISO nemzetközi szabvány bevezetésének, vagy önszabályozás keretében az ESG szerinti működésnek. Ezen megállapításhoz társíthatjuk az ESG normáinak önkéntes követését is.

6. A disszertációban megjelenő egyházi szervezetek jogalanyiséggel összefüggő jellegéből fakad az az elvi lehetőség, hogy részt vegyenek egy önszabályozó rendszerben, bevezessenek egy környezetközpontú irányítási szisztémát. A disszertáció egészét tekintve úgy vélem, nem túlzó azon hipotézis igazolása sem, amely szerint az egyház – jogi-szabályozási megvalósítási lehetőségeket vizsgálva – elfogadhat szervezeteire nézve a fenntarthatósághoz kapcsolódó, kötelező erővel bíró dokumentumokat, normákat.
7. Kijelenthető, hogy az ISO 14001 szabványnak az egyik legnagyobb hozadéka, hogy egy egységes nyelvezet kezd kialakulni a környezetközpontú irányítás terén (vö. a szervezet fogalma kapcsán leírtakkal). Ezen állítást igazolja, hogy a disszertációban vizsgált összes nem vállalati szervezetnél, valamint az elemzett összes szisztémánál hangsúlyos szerepet kaptak a szabványok. Egyértelműen igazolható azon felvetés is, amely szerint egy környezetközpontú irányítási rendszer, esetlegesen egy szabvány bevezetése és hatékony alkalmazása nem a vallási eljárások szabványosítását jelenti egy egyházi szervezetnél. A hitelesítés ezen esetben arra irányul, hogy egy ilyen típusú szisztéma mennyire illeszkedik az adott szervezet karakterisztikájához, de az nem terjedhet át a vallási procedúrák szintjére, mivel az az egyházi integritást sértené.
8. Tekintve, hogy az általam elemzett rendszerekben kiemelt jelentőség tulajdonítható az auditálási tevékenységnek, kimondható, hogy ha egy állam saját környezetközpontú irányítási rendszert alakít ki, az *auditorai* jobban képesek azonosulni a nemzeti szabályozásokkal, azokat jobban ismerik, így munkájuk is hatékonyabb lehet. Egyértelmű következtetés vonható le a tekintetben is, hogy az EMAS rendszer audittevékenysége hatékonyan segítheti elő egy szervezet ESG szerinti kockázatelemzését.
9. Az ESG beszámoló közzététele remek lehetőség az ESG-tevékenység nyilvánosság felé történő kommunikálására. Megjegyzendő továbbá, hogy ezen nyilvános tájékoztatás számos ponton kapcsolódik akár a korábban felvázolt EMAS rendszer keretében létrejött környezetvédelmi nyilatkozat közzétételéhez, akár az egyházi vagy egyetemi szervezetek fenntarthatósági stratégiájának a nyilvános eléréséhez. Kiemelendő ugyanakkor, hogy míg utóbbi az önszabályozás keretében valósul meg, addig az ESG beszámoló közzététele már kötelező, *kógens*, normatív kötelezettséget jelent. A

nyilvánosság tájékoztatása nemcsak az ESG hatálya alá kötelezően tartozó, hanem az adatszolgáltatást önként vállaló szervezetek számára is rendkívüli jelentőséggel bír, amely az ESG rendszerében a beszámoló közzétételével, más rezsimekben (például az EMAS esetén) más dokumentumok nyilvánosságra hozatalával valósul meg.

10. Az ESG alapelveinek a körében kimondható, hogy jól látható módon, az ESG törvényben kellő absztrakciós szinttel lettek meghatározva, így nem csupán a vállalati szervezetek irányába jelentenek kötelezettséget. Megállapítom azt is, hogy az említett alapelveket mindkét általam vizsgált nem vállalati szervezet esetén indokolt implementálni a szervezeti kultúrába, ha ezen szervezetek önként alávetik magukat az ESG szerinti működésnek. A lényegesség elvét elemezve kimondható, hogy a magyar ESG-szabályozás szakított a kettős lényegesség elvével, amely könnyíti az önkéntes jogkövetés keretében az ESG alapelveinek a betartását.
11. Disszertációm egészét tekintve egyértelmű álláspontom az, hogy az ESG törvény vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos fogalma a felelősség kapcsán, *analógia* útján kiterjeszthető bizonyos nem vállalati szervezetek, s így egy egyetem működésére is.
12. Úgy vélem, minden általam a disszertáció keretében vizsgált dokumentum nélkülözhetetlen a fenntartható egyetemi működésben, azonban a fenntarthatósági stratégia – *primus inter pares* – kiemelkedik a többi szabályozó dokumentum közül. Ennek egyik fő oka, hogy míg az egyéb dokumentumok (például szervezeti és működési szabályzat, intézményfejlesztési terv) közvetve szolgálják a fenntarthatóságot, addig a fenntarthatósági stratégiában közvetlenül határozhatóak meg az adott intézmény fenntarthatósággal kapcsolatos célkitűzései.
13. Fontos megállapítani, hogy minőségbiztosítási politika több szempontból is hasonlóságot mutat a fenntarthatósági nyilatkozattal, akár a nyilvánosság, akár a bevonandó kör kapcsán.
14. Szükséges említést tenni az egyetemi panaszkezelési rendszer kialakításának indokoltságáról, amely – az ESG törvény mintájára – lehetővé teszi a diákoknak, oktatóknak, dolgozóknak és mindenki másnak, hogy bejelentést tegyenek a társadalmi felelősségvállalási és környezeti kockázatokra, illetve ezen kötelezettségek megsértésére.
15. Végezetül, lehetséges irány lehet a jogi szabályozás alakításának az, ha az egyetemi szektor tagjai a magyar jog szerint készítenének ESG beszámolót, amelyek során a nyilvánosságra hozatal, az (elő)auditálás és a tanúsítás sem maradna el.

XIII. 6. Kutatási korlátok és további irányok

Disszertációm mind jogintézményi vizsgálati szinten (fenntarthatóság, EMAS, ISO szabványok, ESG), mind alanyi szinten (egyházi és egyetemi szervezetek) behatárolt területi elemzéssel készült. Megjegyzendő, hogy egy doktori dolgozatban az összes környezetközpontú irányítási rendszer (értve ez alatt az összes lehetséges szabványt is), az összes nem vállalati szervezet (például egészségügyi intézmények, alapítványok, egyesületek, köztestületek vagy önkormányzatok), valamint az összes olyan régió áttekintése (Ausztriában, Franciaországban, Spanyolországban, Amerikai Egyesült Államok), amelyben környezetközpontú irányítási gyakorlat jelenik meg, lehetetlen vállalkozásnak bizonyulna. Az általam választott jogintézmények, földrajzi területek és alanyok mára már kiforrott gyakorlatuk, a környezetközpontú irányításban meghatározott jelentőségük, valamint az említettekkel összefüggő kutatási *potenciáljaik* okán kerültek analízis látókörömbe.

Izgalmas további kutatási irányt jelöl, hogy hogyan alakulnak az EMAS, az ISO-szabványok és ESG normái a jövőben, mely évtől lesz valóban *kógens* szabály a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettség teljesítése, valamint milyen hatást fejtenek majd ki mindezen előírások azon szervezetekre, amelyek önként, egyoldalú jognyilatkozatban vagy szerződésben vállalják az ESG normáinak követését, illetve amelyek számára jogszabály teszi majd kötelezővé az ESG-adatszolgáltatást.

Felhasznált irodalom

ÁLVAREZ-GARCÍA, José – DE LA CRUZ DEL RÍO RAMA, María: Sustainability and EMAS: Impact of Motivations and Barriers on the Perceived Benefits from the Adoption of Standards. *Sustainability*, 2016/10, 8, 2016.

BALATONI Monika – MÁTHÉ Katalin – PONGRÁCZ Alex – SZEGEDI László: A fenntarthatóság társadalmi percepciója a Nemzeti Közszerződési Egyetem hallgatóinak körében. *Acta Humana* 11, 2023/3, 2023.

BALÁSFALVI-KISS András – KISS Domonkos – VONYIK Eszter: Az Omnibus csomag hatása a vállalatok működésére. Budapest, *ESG: online szakfolyóirat*, 2025/3, 2025.

BARANYAI Gábor: *Jelentés a fenntartható fejlődés általános jogi szabályozását megalapozó kutatásról (szakmai beszámoló)*. Nemzeti Közszerződési Egyetem Víz tudományi Kar, Víz- és Budapest, Környezetpolitikai Tanszék, 2020.

BARANYAI Gábor – CSERNUS Dóra Ildikó: *A Fenntartható Fejlődés és az állam feladatai*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.

BARNA Orsolya: Fenntarthatósági kezdeményezések a magyar jogi környezetben. In: GYULAI-SCHMIDT Andrea (szerk.): *Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában*. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának könyvei, Tanulmányok 28. Budapest, Pázmány Press, 2015.

BARTL Bálint: A fenntarthatóság és az Európai Unió környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerének közös perspektívái. *Iustum – Aequum – Salutare*, 2022/4., 2022.

BARTL Bálint: *A környezetközvetítő vállalatirányítási rendszerek egyes magánjogi perspektívái*. In: BÁNDI Gyula – POGÁCSÁS Anett (szerk.): 'A tudomány kertjéből' Válogatott doktorandusz tanulmányok. Budapest, Pázmány Press, 2022.

BARTUS Gábor – SZALAI Ákos: *Környezet, jog, gazdaságtan. Környezetpolitikai eszközök, környezet-gazdaságtani modellek és joggazdaságtani magyarázatok*. Budapest, Pázmány Press, 2014.

BÁNDI Gyula: A fenntartható fejlődés jogáról. *Pro Futuro, A jövő nemzedékek joga*, 2013/1, 3. évfolyam, 2013.

BÁNDI Gyula: EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások összefüggéseinek elvi háttere és gyakorlati jelentősége. In: BÁNDI Gyula (szerk.): EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások (közigazgatási szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója, Budapest, 2000.

BÁNDI Gyula: Fenntartható fejlődés, reziliencia és közigazgatás. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Gazdaság és közigazgatás: Kutatások Ficzere Lajos tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015.

BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2022.

BÁNDI Gyula: Környezetvédelem, fenntartható fejlődés és integráció. In: HALUSTYIK Anna – KLICSU László (szerk.): *Cooperatrici veritatis: ünnepi kötet Tersztyánszkyne Vasadi Éva 80. születésnapja alkalmából (Xenia)*. Budapest, Pázmány Press, 2015.

BÁNDI Gyula: A tervszerűség alapvető jelentősége a környezetvédelemben. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 2022/2, 2022.

BENDA Vivien: Az élhető városok és egyéb települések megteremtésének jogi kérdései Magyarországon az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 2018/4. szám, 2018.

BENKE József: „A »venire contra factum proprium« általános magánjogi tilalma. *Állam- és Jogtudomány*, 2018/4, 2018.

BERNINI, Federica – GIULIANI, Marco – LA ROSA, Fabio: Measuring greenwashing: A systematic methodological literature review. *Business Ethics, the Environment & Responsibility*, 2024/4., 2024.

BESENYEI Mónika: A felsőoktatás fenntarthatósági átalakulásának oktatási vonatkozásai. *Új Magyar Közigazgatás*, 2019/12, 2019.

BESENYEI Mónika: The Application of ESG in the Public Sector - Measuring the Sustainability of the Public Administration Sector. *Jog - Állam - Politika. Jog- És Politikatudományi Folyóirat*, 2024/16, 2024.

BIONDI, Lucia– DUMAY, John– MONCIARDINI, David: “Using the International Integrated Reporting Framework to Comply with EU Directive 2014/95/EU: Can We Afford Another Reporting Façade?” *Meditari Accountancy Research*, 2020/28, 2020.

BIHARI Éva Sarolta: Artificial Intelligence in Public Administration: Opportunities and Challenges in the Hungarian Context. *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok*, 2025/6, 2025.

BODNÁR István – MATUSZ KALÁSZ Dávid – FARAGÓ Dávid – PALOTÁS Árpád Bence – SIMÉNFALVI Zoltán Károly: Villamosenergiatermelés és környezeti hatásai. *Agrár- és Környezetjog*, 2020/28, 2020.

BODZÁSI Balázs: *A bizalmi vagyonkezeléshez kapcsolódó egyes magánjogi kérdések*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- És Könyvkiadó, 2018.

BRAUN Róbert: A vállalatok politikája – vállalati, társadalmi felelősségvállalás, vállalati közösségek és a vállalati stratégia jövője. Budapest, *Vezetéstudomány*, 2013/44, 2013.

BUJTÁR Zsolt: Az ESG szabályozás hatása a KKV-kra Magyarországon. Pécs, *Pécsi Munkajogi Közlemények*, 17. sz., 2. különszám, 2024.

BUJTÁR Zsolt – FERENCZ Barnabás: A környezetvédelmi, társadalmi és irányítási (ESG) gondolatíság alapjai. Budapest, *ESG – Environmental – Social – Governance*, 2023/1, 2023.

B. SZABÓ Gábor: *A bizalmi vagyonkezelés*. Budapest, HVG-ORAC, 2014.

CARROLL, Archie B.: The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 1991/4, 1991.

CUI, Jun: Empirical Analysis of Digital Innovations Impact on Corporate ESG Performance: The Mediating Role of GAI Technology, *Financial Strategy and Management Reviews*, 2025/1, 2025.

CLARKE, Thomas, et al: *The Oxford Handbook of the Corporation*. Oxford, Oxford University Press, 2019.

CSÁK Csilla: A „szennyező fizet” elv értelmezése és alkalmazása a hulladékgazdálkodásban, Miskolc, *Miskolci Jogi Szemle*, 2014/9, 2014.

CSIZINÉ SCHLOSSER Annamária: *Az egyházi jogi személy a régi és az új egyházügyi törvényben*. Budapest, L' Harmattan Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, 2012.

CSUTORA Mária: A környezeti menedzsment rendszerek hazai megvalósítási lehetőségeinek elemzése, értékelése. In: BÁNDI Gyula (szerk.): EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások (közigazgatási szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója, Budapest, 2000.

CSUTORA Mária – KERÉKES Sándor: *A környezetbarát vállalatirányítás eszközei*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2004.

DÁNOS Zsolt: A társadalmi felelősségvállalás jelenléte a magyar állami egyetemek szervezeti dokumentumaiban. *Educatio : Pedagógia, Szociológia, História, ökonómia, Pszichológia, Politológia*, 2021/30, 2021.

DE SILVA LOKUWADUGE, Chitra Sriyani– HEENETIGALA, Kumudini: Integrating Environmental, Social and Governance (ESG) Disclosure for a Sustainable Development: An Australian Study, *Business Strategy and the Environment* 26/4, 2017.

DUNFJÄLL, Måns,: Materiality in Transition: Challenges and Opportunities in Corporate Sustainability Reporting under the CSRD. *European Journal of Risk Regulation*, online megjelenés, 2025.

FÁSI Csaba: A fenntarthatóság Adimenziói és a hazai felsőoktatási intézmények helyzetének egyes aspektusai a fenntarthatósági rangsorok tükrében. *Acta Humana*, 2023/11., 2023.

EL AZIZ, Ouissal– ASDIOU, Abdelkarim: AI-powered analysis of ESG disclosure: a clustering approach to determinants and motivations, *Future Business Journal*, 2025/11, 2025.

E. PORTER, Michael – KRAMER, Mark: *Creating Shared Value*, *Harvard Business Review*, 2011/89, 2011.

ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2014.

E. M. ZĘBEK: Environmental Management of ISO 14001 System Enforcement in EU Countries. *Review of European and Comparative Law*, 2021/44, 2021.

FAURE, Michael G.: *Designing Incentives Regulation for the Environment*. Maastricht, *Maastricht Working Papers Faculty of Law*, 2008/7, 2008.

FARKAS CSAMANGÓ Erika: *Környezetjogi szabályozások: egyetemi jegyzet*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar JATEPress, 2014.

FIROIU, Daniela – IONESCU, George H. – PÎRVU, Ramona – CISMAȘ, Laura M. – TUDOR, Sorin – PATRICHI, Ioana C.: Dynamics of Implementation of SDG 7 Targets in EU Member States 5 Years after the Adoption of the Paris Agreement. *Sustainability*, 2021/13, 2021.

FODOR László: *Környezetjog*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014.

FREEMAN, R. Edward – MCVEA, John: *A Stakeholder Approach to Strategic Management*. Working Paper No. 01-02, Darden Graduate School of Business Administration, 2001.

FRIEDMAN, Milton: *Capitalism and Freedom*. With a New Foreword by Binyamin Appelbaum. Chicago, The University of Chicago Press, 2020, 272 . ISBN 978-0-226-73479-8.

FRIVALDSZKY János: *Klasszikus természetjog és jogfilozófia*. Budapest, Szent István Társulat, 2007.

FÜLÖP Sándor: *Az élelmiszer-biztonság társadalmi háttere és jogi szabályozása*. in.: FÜLÖP Sándor (szerk.): *Országunk-világunk átalakítása. A fenntartható fejlődés terén 2030-ig megoldandó feladataink*. (Ökopolisz Alapítvány, Budapest, 2018.

GADÓ Gábor et al: *Polgári jog: A jogi személy*. 4., átdolgozott, bővített kiadás, A Ptk. Magyarázata II/VI. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2021.

GÉRING Zsuzsanna: A vállalati társadalmi felelősségvállalás kritikai megközelítései. A vállalati állampolgárság, az explicit/implicit CSR és az „újrapolitizált” vállalat koncepció. *Replika*, 2018/106–107., 2018.

GULYÁS Dávid János: A hazai nagyvállalatok ESG közzétételeinek összehasonlító elemzése az üzleti szektorban. Debrecen, *Gazdálkodástudományi Közlemények*, 2025/1, 2025.

GYULAI-SCHMIDT Andrea: Közbeszerzési dilemmák a környezeti felelősség érvényesítése körében, Debrecen, *Pro Futuro*, 2020/2., 2020.

GYULAI-SCHMIDT Andrea. *Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában*. Budapest: Pázmány Press, 2015.

GYULAI-SCHMIDT Andrea: Strategische Nutzung des Vergaberechts für mehr Qualität am Beispiel von deutschen, österreichischen und ungarischen Umsetzungsmaßnahmen. *Zeitschrift für deutsches und internationales Bau- und Vergaberecht*, 2019/6., 2019.

GYULAI-SCHMIDT Andrea: Szociális szempontok a közbeszerzésekben – az Európai Unió bírósági gyakorlata és az ILO munkajogi normái fényében I., Közbeszerzési jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2021/4, 2021.

HANJIN, Xie– JIAYI, Luo – XI, Tan: Artificial intelligence technology application and corporate ESG performance—evidence from national pilot zones for artificial intelligence innovation and application, *Frontiers in Artificial Intelligence*, 2025/8, 2025.

HEINE, Thomas: Wer jetzt keine Zeit für Nachhaltigkeit hat, wird scheitern und seine Glaubwürdigkeit verlieren. – CSR und nachhaltiger Einkauf in kirchlichen Institutionen. In: Joachim DRUMM – Stefanie OEBEN (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-soziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl. 2022 ed., München, Springer Gabler, 2022.

HÓDINÉ HERNÁDI Bettina – BEREZSK Ádám – SASVÁRI Péter: A visegrádi országok felsőoktatási intézményeinek kutatási tevékenysége a fenntartható városok és közösségek témakörében (SDG-11). *Multidiszciplináris Tudományok*, 2023/13, 2023.

HORVÁTH Levente – SIMON Ákos: ESG-kompetenciák felértékelődése a felsőoktatásban – munkaerőpiaci elvárások. *ESG: online szakfolyóirat*, 2025/3., 2025.

HUMPHREYS, Matthew: *Sustainable development in the European Union: a general principle*. Abingdon–New York, Routledge, 2018.

JARASS, Hans D: EMAS Privilegierungen im Abfallrecht., *Deutsches Verwaltungsblatt*, 2003/5, 2003.

JANS, J. H.– MACRORY, R.– MORENO MOLINA, A.-M.: *National Courts and EU Environmental Law* (Avosetta Series, 10.), Groningen, Europa Law Publishing, 2013.

JÁMBOR Attila – TRAUTMANN László: *ESG körkép 2024. A magyar vállalatok fenntarthatóságának helyzete és kilátásai*. Budapest, Ifjúsági Vállalkozásélénkítő Egyesület, 2024.

KÁLMÁN Botond Géza – AFADZINU Kobla Sewornu – MALATYINSZKI Szilárd: A szennyező fizet elv elméleti háttere és jogi alkalmazása. *Gazdaság és Társadalom*, 2024/4, 2024.

KESERŐ Barna Arnold: *A fenntartható fejlődés hatása a szellemi tulajdon-védelem rendszerére*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

KEREKES Sándor: Fenntarthatóság és társadalmi felelősség – A globalizálódó világ megoldatlan problémái. *Magyar Bioetikai Szemle*, 2011/3, 2011.

KIM, Rakhyun E. – MACKEY, Brendan: International environmental law as a complex adaptive system. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 2014/14, 2014.

KISFALUDI András: Hatalommegosztás a gazdasági társaságban. In: PESCHKA Vilmos (szerk.): *Liber Amicorum: Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos hatvanadik születésnapjára és egyetemi oktatói működésének harmincötödik évfordulójára*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- És Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék, 1999.

KISFALUDI András: A bizalmi vagyonkezelés lehetséges funkciói. In: KISFALUDI András (szerk.): *Kutatások a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015.

KNOPP, Lothar: EMAS II – Überleben durch Deregulierung und Substitution, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 2001/10, 2001.

KOVÁCS Krisztián: *Járni jár, de nem jut. Hitelezők helyzete a felszámolási eljárásban doktori értekezés*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- És Államtudományi Doktori Iskola, 2024.

KOZMA Gábor: A nevelés átfogó ügye. In: KOZMA Gábor (szerk.): *Mester és Tanítvány, Új folyam* 2025/III., 1. szám, 2025.

KÖBEL Szilvia: A lelkiismereti és vallásszabadság néhány aktuális alkotmányossági kérdése Magyarországon. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz*.

Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- És Jogtudományi Kar Patrocinium Kiadó, 2023.

KUMINETZ Géza: *Tanulmányok a keresztény spiritualitás és teremtésvédelem köréből*. Budapest, JEL Könyvkiadó, 2025.

LANGERFELD, Michael: Das novellierte Environmental Management and Audit Scheme (EMAS-II). EG-einheitliches Umweltmanagement auf höchstem Niveau?, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 2001/5, 2001.

LEE, Sung Une – PERERA, Harsha – LIU, Yue – XIA, Boming – LU, Qinghua – ZHU, Liming – CAIRNS, Jessica – NOTTAGE, Moana: *Integrating ESG and AI: A Comprehensive Responsible AI Assessment Framework*. CSIRO's Data61, 2024.

LÉNÁRD Sándor: The Role of Corporate Social Responsibility in the Development of International Law. In: SZABÓ Marcel– LÁNCOS Petra Lea– VARGA Réka (szerk.): *Hungarian Yearbook of International and European Law* 2018. The Hague, Eleven, 2019.

LÉNÁRDNÉ MALETICS Borbála: A vezető tisztségviselő és a tagi státusz összefüggései a gazdasági társaságokban. Budapest, *Gazdaság és Jog*, 2022/XXX, 2022.

LINK, Sharon – NAVEH, Eitan: Standardization and Discretion: Does the Environmental Standard ISO 14001 Lead to Performance Benefits?, in *IEEE Transactions on Engineering Management*, 2006/53, 2006.

LOKUWADUGE, Chitra Sriyani De Silva - HEENETIGALA, Kumudini: Integrating Environmental, Social and Governance (ESG) Disclosure for a Sustainable Development: An Australian Study, *Business Strategy and the Environment*. 2017/4, 2017.

LUKÁCS Gergely Sándor: Zöld szállodák – zöld éttermek: álom vagy realitás? In: DÁVID Lóránt – KOVÁCS Gyöngyi (szerk.): *Legjobb gyakorlatok a zöld gazdaságért*, Budapest, Cser Kiadó, 2013.

LUKÁCS Rita – PAPP-VÁRY Árpád: Fenntarthatóság a felsőoktatásban. Budapest, *Márkamonitor magazin*, 2020/2, 2020.

MARTIN, James: The Sustainable University. Green Goals and New Challenges for Higher Education Leaders. Maryland, Baltimore, *The Johns Hopkins University Press*, 2012.

MATTEN, Dirk. – MOON, Jeremy: Implicit and explicit CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility. *Academy of Management Review*, 2008/33, 2008.

MÁLOVICS György: *A vállalati fenntarthatóság értelmezéséről*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar. Szeged, JATEPress Kiadó, 2011.

MÁLOVICS György – JUHÁSZ Judit– HAJDU Katalin – GYARMATI László: The environmental sustainability of universities – approaches to environmental sustainability: Examined at the University of Szeged. Szeged, *School Management Studies*, XLVII. 2016/6., 2016.

MEADOWS, Donella H. – RANDERS, Jørgen – MEADOWS, Dennis L.: *Limits to Growth: The 30-Year Update*. White River Junction (VT), Chelsea Green Publishing, 2005.

MEZZANOTTE, Félix E.: Corporate Sustainability Reporting: Double Materiality, Impacts, and Legal Risk, *Journal of Corporate Law Studies*, 2023/23, 2023.

MOUTCHNIK, Alexander: Environmental and Quality Management Systems and Standards of Churches and Religious Organizations. *Uwf UmweltWirtschaftsForum*, 2016/4, 2016.

MOUTCHNIK, Alexander: Qualitäts-, Umwelt- und Nachhaltigkeitsnormen in kirchlichen Einrichtungen. In: Joachim DRUMM – Stefanie OEBEN (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-soziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl. 2022 ed., München, Springer Gabler, 2022.

OCIEPA-KUBICKA, Agnieszka – DESKA, Iwona – OCIEPA, Ewa: Organizations towards the Evaluation of Environmental Management Tools ISO 14001 and EMAS. *Energies*, 2021/16., 2021.

OEBEN, Stefanie: Auf Biodiversität und Artenvielfalt muss Rücksicht genommen werden. In: DRUMM, Joachim– OEBEN, Stefanie (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-soziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl., München, Springer Gabler, 2022.

PAKSY Máté: *A dialógus vonzásában: Hozzájárulás a jogászai gondolkodás természetjogi megalapozásához*. Budapest, Pázmány Press, A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei, 2014.

PAPP Tekla: Út a CS3D-ig – Társasági jogi trendek, vonatkozások. *Gazdaság és Jog*, 2024/9–10., 2024.

PETERS, Heinz-Joachim– HESSELBARTH, Thorsten – PETERS, Frederike: *Umweltrecht*. 5., überarb. und erweiterte Aufl.. ed. Stuttgart, Kohlhammer, 2016.

PODOBNI István: Zöld campus: Hogyan fejlődhet fenntarthatóan egy egyetem?, *Bonum Publicum*, 2018/2, 2018.

POTOSKI, Matthew – PRAKASH, Aseem: Covenants with weak swords: ISO 14001 and facilities' environmental performance. *J. Pol. Anal. Manage.*, 2005/24, 2005.

P. MILLER, Geoffrey: *The Law of Governance, Risk Management, and Compliance*. 3rd ed. New York, Wolters Kluwer / Aspen Publishing, 2019.

PUMP Judit: *A Polgári Törvénykönyv a környezetjogász szemével*. Budapest, Pázmány Press, 2019.

PURCELL, Wendy M. – HADDOCK-FRASER, Janet (2023): *The Bloomsbury Handbook of Sustainability in Higher Education*. London – New York: Bloomsbury. 40. Online: <https://doi.org/10.5040/9781350244375>

RADÁCSI László: *Felelős és fenntartható vállalat*. Budapest, Saldo Kiadó, 2021.

RAISZ Anikó: A környezetvédelem helye a nemzetközi jog rendszerében – avagy nemzetközi környezetjog bírói szemmel. *Miskolc, Miskolci Jogi Szemle*, 2011/6, 2011. 90–108.

REIZINGERNÉ DUCSAI Anita – HAJDU Tibor Zoltán: A fenntarthatósági jelentéstételekre vonatkozó új, nemzetközi szabványok és a jelentések bizonyossági követelményeinek minőség alapú megközelítése. *Vezetéstudomány* 55, sz. KSZ. Budapesti Corvinus Egyetem, 2024.

ROUNDS, Charles E. Jr. – ROUNDS, Charles, E. III.: *Loring and Rounds: A Trustee's Handbook*. Wolters Kluwer Law & Business, 2013.

Sætra, Henrik: A framework for evaluating and disclosing the ESG related impacts of AI with the SDGs. *Sustainability*, 2021/15, 13, 2021. 8503.; BRUSSEAU, James: AI human impact: Toward a model for ethical investing in AI-intensive companies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 2023/2, 2023

Sætra, Henrik S.: The AI ESG protocol: Evaluating and disclosing the environment, social, and governance implications of artificial intelligence capabilities, assets, and activities. *Sustainable Development*, 2023/31., 2023.

SCHANDA Balázs: Vallási közösségek - a közjog és a magánjog alanyai. In. POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2014.

SCHMUCK Roland: Az európai felsőoktatásban alkalmazott ESG minőségirányítási irányelveinek összehasonlítása az ISO 9001 minőségirányítási szabvány alapelveivel. *Taylor: Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat*, 2020/1., 2021.

SCHWAGER, Bernhard: Bosch-Gruppe: Organisation und Ausrichtung ser internen CSR-Kommunikation. In: Riccardo WAGNER, et al. (szerk.): *CSR und interne Kommunikation: Forschungsansätze und Praxisbeiträge*. Berlin, 2017. Springer Berlin Heidelberg, 2017

SCHWARTZ, Mark S.: *Corporate Social Responsibility* (W. Cragg ed.), London, Routledge, 009. DOI: 10.4324/9781315259222.

SCOTFORD, Eloise: *Environmental Principles and the Evolution of Environmental Law*. Oxford, Hart Publishing, 2017.

SETÓ-PAMIES, Daniel – PAPAIOIKONOMOU, Eleni: *A Multi-level Perspective for the Integration of Ethics, Corporate Social Responsibility and Sustainability (ECSRS) in Management Education*. *Journal of Business Ethics* 136, 2016.

SZENDREY Orsolya – BÁNYAI Gábor – DOMBI Máté – FUTÓ Judit – GULYÁS Dániel János – KARCAGI-KOVÁTS Andrea – HARAZIN Péter: *ESG-szabályozás és ami mögötte van – lehetőségek és kihívások a vállalkozások magyarországi ESG felkészülésében*. *Competitio*, 23/1–2, 2024.

SZENNAY Áron: A vállalati társadalmi felelősségvállalás megközelítései és a fenntartható fejlődés, *Közgazdasági Szemle*, 2020/67., 2020.

SZIEBIG Orsolya Johanna: A fenntartható települések fogalmának jogi építőkövei, a digitalizáció fényében. *Iustum Aequum Salutare*, 2024/4. szám, 2024.

SZIKORA Veronika: Fenntartható vállalati működés és versenyképesség: súlypontát helyezés az európai unióban. Budapest, *Fontes Iuris*, 2025/1–2., 2005.

SZIKORA Veronika: Profitoptimalizálás, illetve fenntarthatóság - Elérhető-e jogi eszközökkel az egyensúly? *Gazdaság és Jog*, 2020/11-12., 2020.

SZIKORA Veronika: Önkéntesből kötelező – láttelep a vállalati társadalmi felelősségvállalás térhódításáról, *Gazdaság és Jog*, 2023/1–2, 2023.

SZILÁGYI Szilvia: A szennyező fizet elve a környezet védelmében. Budapest, *Iustum Aequum Salutare*, 2007/3, 2007.

SZTANCS Edit: A szennyező fizet elvének megjelenése a magyar polgári jogban, különös tekintettel a veszélyes üzemi felelősség kérdéseire. Debrecen, Debreceni Jogi Műhely, 2013/X., 2013

TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes: A jövő nemzedékek szószólójának amicus curiae leveleiről és beadványairól az alkotmánybírósági eljárásban. In: AGÓCS Ilona – SÜLYÖK Katalin – SZAMEK Gabriella – SZEMESI Sándor (szerk.): *Közös jövőnk, közös felelősségünk - A jövő nemzedékek védelmének kihívásai*. Budapest, ORAC Kiadó, 2025.

TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes: *Innováció és teremtésvédelem. Az európai uniós GMO- és NGT-szabályozás kihívásairól*. Teremtésvédelem. Budapest, L'Harmattan Kiadó, Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE), 2025.

TORELLI, Riccardo– BALLUCHI, Federica– FURLOTTI, Katia: The Materiality Assessment and Stakeholder Engagement: A Content Analysis of Sustainability Reports. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 2020/27, 2020.

TÓTH J. Zoltán: *Jogalkotás: Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

VARGAS, Valeria Ruiz: Intra-organisational sustainable development policy integration processes in higher education through staff networks: a case study from the United Kingdom. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 2023/24, 9, 2023.

VILÁGOS Emese: ESG szabályozás és hatásai a hazai vállalatokra. In.: JÁMBOR Attila - TRAUTMANN László (szerk.): *ESG körkép 2024. A magyar vállalatok fenntarthatóságának helyzete és kilátásai*. Ifjúsági Vállalkozásélénkítő Egyesület elnöke. 2024.

WILSON, Elliot: The United Nations free thinkers who coined the word „ESG” and changed the world. *Euromoney*, 2021.

YU, P. Y. – GUO, C. Q. – LUU, B. V: Environmental, Social and Governance Transparency and Firm Value, *Business Strategy and the Environment*, 2018/27, 7, 2018.

Európai Unió jogforrás

Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1760 irányelve (2024. június 13.) a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati átvilágításról, valamint az (EU) 2019/1937 irányelv és az (EU) 2023/2859 rendelet módosításáról, HL L, 2024/1760, 2024.7.5.

Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1689/EU rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet), HL L 1689, 2024.7.12.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/825 irányelve (2024. február 28.) a 2005/29/EK és a 2011/83/EU irányelv módosításáról, a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának a tisztességtelen gyakorlatokkal szembeni hatékonyabb védelem és a hatékonyabb tájékoztatás révén történő növelése tekintetében, HL L, 2024/825, 2024. 3. 6.

A Bizottság (EU) 2023/2772 felhatalmazáson alapuló rendelete (2023. július 31.) a 2013/34/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek a fenntarthatósági beszámolási standardok tekintetében történő kiegészítéséről, 2023.12.22.

Javaslat – az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a zöld állításokról szóló irányelv), Brüsszel 2023.3.22. COM(2023) 166 final 2023/0085 (COD)

Javaslat – az Európai Parlament és a Tanács irányelve az (EU) 2022/2464 és az (EU) 2024/1760 irányelvnek az egyes fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolási és átvilágítási követelmények tagállamok általi alkalmazásának kezdőnapjai tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) Brüsszel, 2025.2.26. COM(2025) 80 final 2025/0044(COD)

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2464 irányelve (2022. december 14.) a 537/2014/EU rendeletnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és 2013/34/EU irányelvnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról. HL L 322., 2022.12.16.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete (2020. június 18.) a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról, valamint az (EU) 2019/2088 rendelet módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg), HL L 198., 2020.6.22.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), HL L 119/1., 2016.5.4.

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról, HL L 330/1, 2014.11.15.

Az Európai Parlament És a Tanács 537/2014/EU rendelete (2014. április 16.) a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó egységek jogszabályban előírt könyvvizsgálatára vonatkozó egyedi követelményekről és a 2005/909/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről. HL L 158, 2014.5.27.

Az Európai Parlament és a Tanács 2013/34/EU Irányelve (2013. június 26.) a meghatározott típusú vállalkozások éves pénzügyi kimutatásairól, összevont (konszolidált) éves pénzügyi kimutatásairól és a kapcsolódó beszámolókról, a 2006/43/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 78/660/EGK és a 83/349/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL L 182., 2013.6.29.

Az Európai Parlament és a Tanács 1221/2009/EK rendelete a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételéről és a 761/2001/EK rendelet, a 2001/681/EK és a 2006/193/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről HL L 304., 2011.11.22.

Az Európai Parlament és a Tanács 765/2008/EK rendelete a termékek forgalmazása tekintetében az akkreditálás és piacfelügyelet előírásainak megállapításáról és a 339/93/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről HL L 218/30, 2008.8.13.

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK irányelve (2004. április 21.) a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről, HL L 143., 2004.4.30.

Az Európai Parlament és a Tanács 761/2001/EK rendelete a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételének lehetővé tételéről, HL L 114/1, 2001.4.24.

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának az európai zöld megállapodásról, Brüsszel, 2019.12.11. COM(2019) 640 final

A Tanács 1975. március 3-i ajánlása a költségek felosztásáról és a közhatóságok környezetvédelmi intézkedéseiről, HL L 194, 1975.07.25.

Az Európai Parlament 2020. december 17-i állásfoglalása a fenntartható vállalatirányításról (2020/2137(INI), C 445/94, 2021.10.29.

Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a vállalati átvilágításról és a vállalati elszámoltathatóságról 11.2.2021 - (2020/2129(INL))

Hazai jogforrások és egyéb közjogi szervezetszabályozó eszközök

Magyarország Alaptörvénye

Törvények

1. Magyarország 2026. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2025. évi LI. törvény
2. a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi CVIII. törvény
3. a jogi személyek nyilvántartásáról és a nyilvántartási eljárásról szóló 2021. évi XCII. törvény
4. a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról 2021. évi IX. törvény
5. a vagyonkezelő alapítványokról 2019. évi XIII. törvény
6. a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
7. az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény
8. a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény
9. a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény
10. a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
11. a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény
12. az energiahatékonyságról szóló 2015. évi LVII. törvény
13. a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény
14. az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény
15. a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény
16. a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény
17. a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény
18. a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény
19. a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény
20. a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény
21. a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény
22. az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény
23. a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény
24. a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény
25. a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény
26. a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény

Rendeletek

1. a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 90/2026. (V. 13.) Korm. rendelet
2. az ESG tanúsítókra, illetve az ESG tanúsítók által végzett tevékenységekre vonatkozó követelményekről szóló 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet

3. a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályainak megsértése esetén kiszabható bírság szabályairól szóló 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet
4. a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról szóló 426/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet
5. a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet
6. energiahatékonyságról szóló törvény végrehajtásáról 122/2015. (V. 26.) Korm. rendelet szabályait
7. az egyházi jogi személyek beszámolóképzési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 296/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet
8. a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) részt vevő szervezetek nyilvántartásáról szóló 308/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet
9. a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet
10. az ESG tanácsadóként történő akkreditálás követelményrendszeréről szóló 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet
11. az ESG tanúsítók névjegyzékéről szóló 15/2025. (XII. 23.) SZTFH rendelet
12. az ESG tanácsadóként történő akkreditálás eljárási szabályairól és az ESG tanácsadók nyilvántartásáról szóló 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet
13. a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének részletszabályairól szóló 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet

Közjogi szervezetszabályozó eszközök

1. a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról szóló 18/2013. (III. 28.) OGY határozat
2. a Nemzeti Környezetvédelmi Programról szóló 62/2022. (XII. 9.) OGY határozat
3. a közfeladatként felsőoktatási tevékenységet nem ellátó közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványok, valamint közérdekű vagyonkezelő alapítvány megszüntetésével kapcsolatos intézkedésekről szóló 1226/2026. (VII. 14.) Korm. határozat

Internetes forrás

(a letöltés dátuma együttesen: 2026. szeptember 13.)

- About Western Sydney University Basic information and contact details for Western Sydney University - <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/western-sydney-university>
- Ashley Capoot - Jonathan Vanian: Reddit sues AI startup Anthropic for breach of contract, 'unfair competition' - <https://www.cnbc.com/2025/06/04/reddit-anthropic-lawsuit-ai.html?utm>
- Budapesti Corvinus Egyetem, ESG képzések - <https://www.uni-corvinus.hu/post/landing-page/szakiranyu-tovabbkepzesek/esg-kepzesek/>
- Budapesti Metropolitan Egyetem - <https://www.metropolitan.hu/hu/kepzesek/esg-tanacsado>
- Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem ESG tanácsadó részismereti képzés - <https://www.bme.hu/ESG-tanacsado-kepzes>
- Bundestag verabschiedet das Lieferkettengesetz. <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2021/kw23-de-lieferkettengesetz-845608>
- Charlie King Top 10: Sustainable Universities - <https://sustainabilitymag.com/top10/top-10-sustainable-universities>
- Companies in the World - <https://companydata.com/world/>
- Complaint – Jury Trial Demand - <https://www.documentcloud.org/documents/25963296-reddit-v-anthropic/>
- Deutsche Bank's asset manager fined €25mn over greenwashing scandal - <https://www.ft.com/content/5104889e-3e20-44fd-9d24-966add0ac64c>
- Deutscher Bundestag Drucksache 19/30505 19. Wahlperiode 2021. 06. 09. Beschlussempfehlung und Bericht des Ausschusses für Arbeit und Soziales (11. Ausschuss) - <https://dserver.bundestag.de/btd/19/305/1930505.pdf>
- Deutscher Bundestag Drucksache 19/28649 19. Wahlperiode 19.04.2021 Gesetzentwurf der Bundesregierung Entwurf eines Gesetzes über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten in Lieferketten - <https://dserver.bundestag.de/btd/19/286/1928649.pdf>
- Deutsche Akkreditierungs- und Zulassungsgesellschaft für Umweltgutachter mbH - <https://www.dau-bonn-gmbh.de/>
- Eco-Management and Audit Scheme (EMAS) Evaluate, report, and improve the environmental performance of your organisation - https://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/StepUp/EMASGuidelines_BIO_FinalSummaryBrochure_GruenerGockel.pdf
- EMAS-regisztráció 2025.04.02. - https://europa.eu/youreurope/business/running-business/developing-business/emas-registration/index_hu.htm
- Fenntartható Fejlődési Célok - https://unis.unvienna.org/unis/hu/topics/sustainable_development_goals.html
- Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten - <https://www.gesetze-im-internet.de/lksg/BJNR295910021.html>

- GrantThornton NFRD (Non-Financial Reporting Directive) - <https://grantthornton.hu/fogalomtar/nfrd-non-financial-reporting-directive>
- Két új csatlakozóval bővült a Magyar Egyetemek Fenntarthatósági Platform - <https://nje.hu/hirek/2024-03-25-ket-uj-csatlakozoval-bovult-a-magyar-egyetemek-fenntarthatosagi-platform>
- KPMG (2024). Addressing the Strategy Execution Gap in Sustainability Reporting. <https://kpmg.com/kpmg-us/content/dam/kpmg/pdf/2024/kpmg-2024-esg-organization-survey.pdf>
- KPMG (2023) sajtóközlemény. A német cégek magyar beszállítóinak felkészülését segíti az átvilágítási törvényre a KPMG - <https://kpmg.com/hu/hu/home/media/press-releases/2023/02/a-megkerdojelezhető-módon-termelő-beszállítók-kiszűrését-es-fejlesztést-célozza-egy-friss-német-törvény-rengeteg-magyar-céget-erint-a-valtozas.html>
- Miklós Eszter: Eltörlik a magyar ESG törvény német mintáját? 2025.04.13. <https://hellononprofit.hu/lksg-eltorlese/>
- Millenniumi fejlesztési célok | Millenniumi fejlesztési célok és a menekültek, 2016.12.18. - <https://www.unhcr.org/hu/node/260>
- Minősegbiztosítás, Minősegbiztosítás a felsőoktatásban, 2025.04.05. - <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/hu/national-education-systems/hungary/minosegbiztositas-felsőoktatásban>
- Nemzeti Közzolgálati Egyetem ESG tanácsadó részismereti képzés - <https://kti.uni-nke.hu/szakiranyu-tovabbkepzesek/szakiranyu-tovabbkepzesi-szakok/esg-szemleletu-gazdasagi-szaktanacsado/esg-tanacsado-reszismereti-kepzes>
- Nem jött be a zöld trükközés, milliárdos bírságot kap a Deutsche Bank vagyonkezelője - <https://www.portfolio.hu/befektetes/20250402/nem-jott-be-a-zold-trukkoz-es-milliardos-birsagot-kap-a-deutsche-bank-vagyonkezeloje-751991>
- Nottingham Trent University Sustainability - <https://www.ntu.ac.uk/about-us/strategy/sustainability>
- PwC (2023). Trust, tech and transformation: Navigating investor priorities. <https://www.pwc.com/gx/en/issues/c-suite-insights/global-investor-survey.html>
- Reddit Sues Anthropic, Accusing it of illegally using data from its side - <https://www.nytimes.com/2025/06/04/technology/reddit-anthropic-lawsuit-data.html?smid=url-share>
- Sustainability Impact Ratings 2026 – University Sustainability Rankings https://www.timeshighereducation.com/impactrankings#!/length/25/locations/HUN/sort_by/rank/sort_order/asc , <https://www.timeshighereducation.com/impactrankings>
- Sustainable Churches - Integrated Eco-Management for European Churches - https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf
- The Association of University Leaders for a Sustainable Future - <https://ulsf.org/talloires-declaration/>
- Umwelt- und Klimaarbeit. Evangelisch-Lutheranische Kirche in Bayern. Was ist der Grüne Gockel? https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel
- Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz (VwVG) - <https://www.gesetze-im-internet.de/vwvg/BJNR001570953.html>

- World Bank Group - <https://www.worldbank.org/en/programs/entrepreneurship/total-number-of-firms>
- 2030-ra egy Japán méretű ország energiáját zabálhatja fel az AI-használat - <https://tudatosvasarlo.hu/energia-ai-hasznalat-jovo/>
- 2500-nál is több hazai vállalatnak lesz kötelező az ESG beszámolás 2025-től - <https://www.uni-corvinus.hu/post/hir/2500-nal-is-tobb-hazai-vallalatnak-lesz-kotelezo-az-esg-beszamolas-2025-tol/>

Nemzetközi dokumentum

- Beschlussempfehlung und Bericht des Ausschusses für Arbeit und Soziales (11. Ausschuss) Deutscher Bundestag Drucksache 19/30505 19. Wahlperiode 09.06.2021.
- Council of the European Communities: Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of 22 November 1973 on the programme of action of the European Communities on the environment.
- Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten
- OECD: *The Polluter Pays Principle: Definition, Analysis, Implementation*. Paris, OECD Publishing, 2008.
- OECD Tanácsának ajánlása a környezetvédelmi politikák nemzetközi gazdasági vonatkozásairól (Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies), C(72)128, 1972. május 26.
- *Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies, C(72)128, OECD, 1972.*
- United Nations: Rio Declaration on Environment and Development. Report of the United Nations Conference on Environment and Development, A/CONF.151/26 (Vol. I), Annex I, Rio de Janeiro, 1992. (Riói nyilatkozat a környezetről és a fejlődésről 1992. június 14.)
- United Nations Information Service (UNIS): *Mixed Results in Efforts to Achieve Development Goals, Says UN*. UNIS/INF/215, 2 July 2007. (Az ENSZ szerint vegyesek a fejlesztési célok elérésére tett lépések eredményei - unvienna.org)
- United Nations Information Service (UNIS): *Sustainable Development Goals*. United Nations Information Service Vienna, 2021.
- United Nations General Assembly: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030). Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, A/RES/70/1.
- Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz (VwVG)
- World Commission on Environment and Development: *Our Common Future*. Oxford–New York, Oxford University Press, 1987.

Egyházi források

- A Katolikus Egyház Katekizmusának Komentárja, 2005 Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano
- Beszéd a FAO-hoz [az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezetéhez], alapításának huszonötödik évfordulóján (1970. november 16.): AAS 62 (1970)
- Biblia, Máté evangéliuma
- Ferenc pápa: *Áldott légy kezdetű enciklikája, a közös otthon gondozásáról*, Róma, [Magyar kiadás: Szent István Társulat – az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2015]
- II. János Pál pápa, Beszéd a tudomány, a kultúra és a felsőoktatás képviselőihez az ENSZ egyetemén, Hiroshima (1981. február 25.), 3: AAS 73 (1981)
- II. János Pál pápa Centesimus annus kezdetű enciklikája a Rerum novarum enciklika kibocsátásának századik évfordulója alkalmából Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest, 1991. Fordították: Balogh Gábor Barabás Miklós Góják János 13.
- II. János Pál pápa Dives in misericordia kezdetű enciklikája Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója; Budapest, 1981. a hivatalos latin szövegből fordította Dr. Diós István 66.
- Szent II. János Pál pápa *Ex Corde Ecclesiae* apostoli rendelkezése a katolikus egyetemekről, 1990. augusztus 15.
- II. János Pál pápa: *Üzenet a béke világnapjára 1990-ben*, 15: AAS 82 (1990) 156. [Magyar kiadás: Felelősségünk a teremtett világért. Egyházi dokumentumok az ökológiai válságról, Védegylet, Budapest 2004]
- Beszéd a kaliforniai Santa Barbarában (1997. november 8.) [Magyar kiadás: Felelősségünk a teremtett világért. Egyházi dokumentumok az ökológiai válságról, Védegylet, Budapest 2004]
- Codex Iuris Canonici, 1983.
- Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa: Az Egyház társadalmi tanításának kommentárja. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2007.]
- Konferencia az utsteini monostorban, Norvégia (2003. június 23.)
- Octogesima adveniens apostoli levél (1971. május 14.), 21: AAS 63 (1971) 416417. [Magyar kiadás: Az Egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok, Szent István Társulat, Budapest 1993]
- Patagonia-Comahue térség (Argentína) püspökei, Karácsonyi üzenet (2009. december)
- Redemptor hominis enciklika (1979. március 4.), 15: AAS 71 (1979) 287. [Magyar kiadás: II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978-2005, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005]
- Sollicitudo rei socialis enciklika (1987. december 30.), 33: AAS 80 (1988) 557. [Magyar kiadás: II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978– 2005, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005]
- Üzenet a béke világnapjára 2010-ben, 9: AAS 102 (2010)
- II. Vatikáni Zsinat: Gaudium et spes lelkipásztori konstitúció az Egyházról a mai világban
- XI. Pius pápa Quadragesimo anno kezdetű enciklikája 1931 A fordítás alapja: Acta Apostolicae Sedis (1931) Fordította: Dér Katalin 45. XI. Pius pápa: Quadragesimo anno (1931) | Társadalomformálás (kife.hu)

- III. Leó pápa: *Rerum novarum*, Róma, 1891.
- XXIII. János pápa *Pacem in terris* kezdetű enciklikája, Róma, 1963
- A II. Vatikáni Zsinat *Gravissimum Educationis* kezdetű deklarációja a keresztény nevelésről – Pál püspök Isten szolgáinak szolgája a zsinati atyákkal együtt örök emlékezetül, Róma, 1965. október 28.

Egyéb források

- Canticum delle creature [A teremtmények éneke]: Fonti Francescane [Ferences források] (FF) 263.
- Emas egyszerűen kis- és középvállalkozásoknak: 10 nap, 10 oldal, 10 ember, 30 lépés. Brussels, European Commission, Directorate-General for the Environment, 2007.
- In octo libros Physicorum Aristotelis expositio [Arisztotelész Fizikájának magyarázata nyolc könyvben], lib. II, lectio
- IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016.
- Sustainability Board (2023). 2023 Annual ESG Preparedness Report. https://www.boardreport.org/_files/ugd/f6724f_429f16f93e23445ea853ae7cbded7a42.pdf
- SDA Bocconi School of Management's Sustainability Lab és Assicurazioni Generali's SME EnterPRIZE Fostering Sustainability in Small and Medium-Sized Enterprises Generali SME EnterPRIZE White Paper 3rd Edition 22

Bírói döntés

- Fővárosi Ítéltábla 10. Gf. 40.075/2017/3-II.
- 13/2018. (IX. 4.) AB határozat
- 8/1993. (II. 27.) AB határozat
- EBH 2283/2010 (Legf. Bír. Kfv. IV. 37.938/2009)

Nyilatkozat

Alulírott dr. Bartl Bálint kijelentem, hogy ebben az „A fenntarthatóság és az ESG jogi és környezetközpontú irányítási lehetőségei egyes nem vállalati szervezetek fogalmának a tükrében” című munkában mesterséges intelligenciát

a. nem használtam.

b. használtam, az alábbiak szerint:

b(i) a joggyakorlati anyagok, jogesetek összegyűjtésére használtam, de az elemzést és a tanulmány megírását magam végeztem el.

b(ii) hazai vagy külföldi szakirodalmi háttér keresésére használtam, de az elemzést és a tanulmány megírását magam végeztem el.

b(iii) nyelvhelyességi szempontú ellenőrzésre használtam.

b(iv) az általam írott idegen nyelvű szöveg nyelvtani/nyelvhelyességi csiszolására használtam.

b(v) az általam írott magyar nyelvű anyag fordítására használtam.

b(vi) egyéb módon használtam, nevezetesen idegen nyelvű szöveg magyar nyelvű fordítására, nyelvtani/nyelvhelyességi csiszolására használtam.

.....
aláírás

Nyilatkozat

Alulírott dr. Bartl Bálint, neptun kód: A9MND7, ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám eredménye. A benne található – másoktól származó – nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Budapest, 2026. szeptember 13.

.....
aláírás